VARLIK YILLIĞI 1981

VARLIK YILLIĞI 1981

VARLIK YILLIĞI 1981

VARLIK YILLIĞI 1981

VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Ankara Caddesi, İstanbul

VARLIK YILLIĞI : 22

Yılın Düşünceleri bölümü dışında bu ciltteki bütün yazıların hiçbir yerde çıkmamış olması esastır.

Varlık Yayınları A. Ş., Sayı : 16
İstanbul'da Serbest Matbaası'nda dizilip basılmıştır.
Ocak, 1981

1980'E TOPLU BİR BAKIŞ

1980'E TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar Nabi NAYIR

DIŞARDA

Gelen gideni aratır derler ya, gerçekten de şu son yıllarda, her geçen sene bir öncekini aratır oldu. 1980 yılı, ülkemizde olduğu kadar dünyada da çeşitli bunalımlar, karışıklık ve gerginliklerle dopdolu olarak geçti. Şimdi, gerilere doğru giderek, geçirdiğimiz bu yılda ne gibi olaylar yaşandı, bir kez daha birlikte anımsayalım.

AFGANİSTAN

1980 yılı başında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a askeri müdahalede bulunması dünya kamuoyu dikkatini bu konu üzerinde yoğunlaştırdı. Her ne kadar, yeni kurulan Afgan hükümeti başkanı Babrak Karmal, Sovyet müdahalesini kendilerinin istediklerini beyan ettiyse de, direniş hareketleri ülke halkının olayı kabullenemediğini göstermeye yeterli bir kanıt teşkil etti. Sovyet askerleri, sayıları gidgide artarak, yurtlarını savunan direnişçilere karşı savaşlarını sürdürürken, durum uluslararası bir bunalım niteliğine dönüştü. Başta, Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere pek çok ülke Sovyet müdahalesini şiddetle kınadı ve Afgan topraklarını terketmeleri için uyarılarda bulundu. Sorun Birleşmiş Milletler nezdince incelendi; ancak, Genel Kurul'un yabancı kuvvetlerin ülkeyi boşaltması yönünde aldığı karar yerine getirilmedi.

Bu arada Pakistan'ın Afganistan sınırına yığınak yapması ve A.B.D.'nin Pakistan'a askeri malzeme yardımında bulunması dikkatleri üzerine çekti. Savaş yayılacak mıydı? Ama geçen zaman bu korkunun yersiz olduğunu ortaya koydu. Olay Afganistan sınırlarının dışına çıkmadı. Afgan direniş güçleri, ile Sovyet askerleri arasındaki çarpışmalar halen, zaman zaman şiddetlenerek sürdürülüyor. Afgan halkı, özgürlüğünden kolay kolay vazgeçmeme niyetinde görünüyor.

YUGOSLAVYA

Afganistan olayının yarattığı heyecan bitmeden dünya yeni bir korku yaşadı. Tito'nun rahatsızlığı ve yakınlaşan ölümünün getirebileceği tehlikelerdi bu korkuya neden. Yugoslavya'nın kurucusu ve Bağlantısızlık Hareketinin önderi Mareşal Tito ölünce ülkesinin durumu ne olacaktı? Bir kez daha bir Sovyet müdahalesi söz konusu olabilir miydi? Batı dünyasını yeni endişelere sürükleyen konu buydu. Tito'nun başağı kangrendi. Bacak kesildi, Mareşal yaşama döner gibi oldu. Ancak kısa süre sonra yeni rahatsızlıklar baş gösterdi. Aylar süren tıbbi müdahaleler sonucu, kaçınılmaz son, ölüm, Mareşal Tito'yu da yanına aldı. Ardından, Tito'suz kalan Yugoslavya'da korkulduğu gibi bir değişiklik olmadı. 6 Cumhuriyet ve 2 özerk bölge temsilcilerinden oluşan Federatif Yugoslav Devletlerinin birlik ve düzenliği korunuyordu. Yalnızca bir eksiklik vardı, İkinci Dünya savaşının ünlü kahramanı Yugoslavya'nın büyük lideri artık yaşamıyordu. Yeri kolay kolay doldurulamıyacak, tarihte eşine ender rastlanan büyük önderlerden biriydi Tito. Ölümünün ardından, ülkesinde sıkıntısı duyulan en önemli sorun, hızla artan enflasyon oranı.

POLONYA

Polonya'da, temmuz ayında et fiyatlarına yapılan yeni zamlardan sonra işçiler toplu direnişe geçtiler. Gdansk'ta yapılan grev giderek yaygınlaştı ve hayat akışını tehlikeye sokar bir duruma geldi. İşçilerle pazarlık etmesi

için, Komünist Partisi Genel Sekreteri Gierek görevlendirildi. Işçilerin başında grev sözcüsü olarak bulunan Walesa, amaçlarının bağımsız bir işçi sendikası kurmak olduğunu ve bu hakkı elde edene kadar direnişlerinin sürdürüleceğini açıkladı. Gierek, bu ödünü vermemek için uzun süre çabaladı, ama sonunda Varşova hükümeti, Walesa ve arkadaşlarının önünde geriledi. İşçilere istedikleri hak tanındı; bu durum da en çok Moskova'yı sarstı, doğal olarak. Ekim ayında, arada çıkan bir anlaşmazlığı protesto amacıyla işçiler tekrar direnişe geçtiler. İstediklerinin büyük bir kısmını elde etmişken olayın üstüne üstüne gitmenin kendi zararlarına olacağını idrak eden Sendika Başkanı Walesa, şimdilik konuşarak anlaşma yolunu deniyor.

YUNANİSTAN

1974 Kıbrıs Türk Harekâtını protesto amacıyla NATO'yu terkeden Yunanistan uzun tartışmalardan sonra geriye dönüşü kabul etmiş bulunuyor. Bu dönüşün sağlanmasında NATO Başkomutanı General Rogers'ın büyük rolü oldu. Rogers, uzun ve çetin görüşmeler sonucu, Yunanistan'ı 1974 öncesi statüye geri dönüş koşulundan vazgeçirebildi. Yeni statü ise yapılacak yeni müzakerelerle saptanacak.

Kıbrıs konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemesine karşın Yunanistan'ın geri dönüş kararı bir ödün olarak kabul ediliyor. Bu dönüşle birlikte ülkemizle Yunanistan arasındaki siyasi havanın biraz yumuşaması ve ikili görüşmelerin başlaması umut verici bir ilerleme gibi görünüyor. Ege sorununun da, sağduyu ve soğukkanlılıkla ele alınarak Ege denizi üzerinde hakça ve barışçıl bir düzen kurulmasını diliyoruz. Ancak, ne yazık ki, iki tarafın çıkarının bütünüyle birbirine zıt oluşu, konuya kısa sürede bir çözüm getirilmesi olasılığını uzaklaştırıyor.

CEZAYİR

Cezayir'in El Asnam bölgesinde meydana gelen korkunç depremde 20 bin kişinin öldüğü, 300 bin kişinin ev-

siz kaldığı ve meydana gelen maddi zararın 20 milyar dolar çivarında olduğu haberini hepimiz büyük bir üzüntüyle öğrendik. Televizyondan izlediğimiz deprem sonrası görüntüler gerçekten tüyler ürperticiydi. Ne yazık ki bu tip felâketlere karşı elden gelen fazla bir şey olmuyor, üzülmekten ve «Tanrı beterinden korusun» demekten gayrı.

ALMANYA

Almanya'da yenilenen seçimlerde Helmut Schmidt, Josef Strauss'a karşı bir zafer kazandı. Yapılan oy dağılımına göre eski iktidarı oluşturan Sosyal Demokrat ve Hür Demokrat koalisyonu yeniden hükümete getirilmiş oldu. Seçimlerden en kârlı çıkan, parlamentoda sayısını çoğaltmayı başaran Hür Demokratlar oldu.

ORTA - DOĞU

Bu yıl, en yoğun dikkatleri üzerine çeken bölge hiç kuşkusuz Orta - Doğu oldu. Afganistan işgalinin yanısıra İran'da rehineler sorunu sürüp giderken, Arap dünyasında da birtakım kıpırdamalar eksik olmuyordu. Petrol üreticisi bu ülkelerden artık çekinmeye başlayan Batı Dünyası konuyu gündeminden eksik tutmama yönünde olanca gayretini sarfedip durdu bütün bir yıl boyunca.

Geçtiğimiz mart ayında Carter, önce Begin'i ardından Enver Sedat'ı ziyaret ederek Camp David anlaşmasını yeniden imzalattı iki ülkeye. Yapılan bu Carter - Begin - Sedat anlaşmasına Filistinliler şiddetle karşı koydular. Bu arada İsrail'in Kudüs'ü başkent yapma kararını Araplar büyük bir tepkiyle karşıladılar. Suudi Arabistan veliahd Prensi Fahd, Doğu Kudüs'ün bağımsız Filistin'e başkent yapılmasını amaçladıklarını belirtti. Bu arada, İsrail Güney Lübnan'da Filistin kamplarına saldırılarını sürdürmekten çekinmiyor. İlginç bir diğer olay da Suriye - Libya devletlerinin birleşme kararı oldu. Ayrıca, Suriye ile Sovyetler Birliği arasında da bir yardımlaşma anlaşması imzalandı. Anlaşmaya göre, Suriye toprakları

üzerinde belirebilecek herhangi bir tehlikeye karşın Rusya müdahalede bulunabilecek.

İRAN

İran'da Humeyni'nin Şah'ı devirerek devrim hareketini başlatmasından bu yana üstüste gelişen olaylar, birbiri ardından dünya kamuoyu dikkatini çekti. 1979'da tahtından olan Şah Rıza Pehlevi, İran'ı terkederek A.B.D.'ye sığınmıştı. Ancak rahatsızlandığı ve rahatsızlığının kanser olduğu anlaşılınca, bütün dünya bekleyişe geçti, devrik Şah ölüyor muydu? Uzun süren tedavilerden sonra Pehlevi'nin iyileştiği anlaşılınca, A.B.D.'yi terketme zorunluğu çıktı ortaya. Ancak nereye gidebilirdi? Panama'nın daveti üzerine, bu ülkeye geçti. Ne var ki, gene huzur yoktu kendisine. Her gittiği yerde halkın huzuru bozuluyor ve çeşitli pazarlıklara neden oluyordu. Sonunda çaresiz kalarak Enver Sedat'ın çağrısını kabul etti ve Mısır'a gitti. Bu kez de amansız hastalığı kanserin yinelenmesiyle yatağa düştü ve bu yataktan bir daha da kalkamadı. İktidarı sırasında pekçok kişiye çektirdiği bilinen işkenceler sanki sürgün hayatında intikam alıyordu kendisinden. Gerçekten çok acı çekti yaşamının son günlerinde ve ölüm sonunda Pehlevi'yi de pençesine aldı.

Bu arada 1979 yılı sonlarında Tahran'da öğrenciler tarafından esir alınan Amerikalılar, olayın üstünden bir yıl geçmesine karşın hâlâ salıverilmediler. Önceleri, Şah'ın ve servetinin İran'a geri verilmesi, Amerikan bankalarında bloke edilen İran mevduatının serbest bırakılması ön koşul olarak ileri sürülmüş, Şah'ın ölümünden sonra da değişen hiçbir şeyin olmadığı, şartlar yerine gelmedikçe rehinelerin bırakılmayacağı söylenmişti. Uzun süre öğrencilerin elinde tutulan rehineler, sonradan hükümete devredildiler. Carter'in giriştiği rehineleri kurtarma harekâtı ise başarısızlıkla sonuçlandı ve bu olay İran'ı büsbütün kızdırmaktan başka hiçbir işe yaramadı. İran Meclisinin son olarak ileri sürdüğü koşullar arasında, devrik Şah'ın servetinin geri verilmesi, İran'ın A.B.D.'deki mevduatının serbest bırakılması ve A.B.D.'nin İran'ın içişlerine karışmayacağı konusunda güvence ver-

mesi yer alıyor. Yeni yıla girmeden bir karara varılması beklenen sorun bakalım ne şekilde sonuçlanacak?

İRAN - IRAK SAVAŞI

Komşumuz olan iki müslüman ülke arasındaki savaşın Irak saldırısıyla başlatıldığı biliniyor. Öne sürülen gerekçe ise, iki ülke arasında sınır oluşturan Şattülarap üzerindeki alanda Irak'ın haksızlığa uğramış oluşu. Ayrıca Irak, Kuzistan bölgesinde de hak iddia ediyor. Burası İran'ın en zengin petrol yataklarının bulunduğu yer. Irak bu bölge üzerine, Hürremşehr ve Abadan'ı ele geçirmek için sürekli saldırılarda bulunuyor. Saddam Hüseyin'in esas amacının Humeyni rejimini devirmek olduğu varsayımı öne sürülüyor. Bunun A.B.D.'nin de işine geleceği kuşku götürmez bir gerçek, bu nedenle Irak'ın savaşı başlatmasına A.B.D.'nin önayak olduğu düşüncesi hiç de mantık dışı gelmiyor. Hüseyin, Şah iktidardayken silah bakımından pek zengin bir ülke olan İran'ın, Amerikan yardımı kesildikten sonra, ordunun belli başlı kumandanlarının da birer birer yok edildiği düşüncesinden yola çıkarak, İran'ı, dolayısıyla da Humeyni'yi zayıf yönünden yakalama hesabını yaptığı, ancak bu hesabın yanlış çıktığı anlaşılıyor. İran, her şeye karşın savunmasını başarıyla yürütüyor. Savaşın giderek büyümesi ve iki ülkenin birbirlerinin petrol yataklarını bombalama amacıyla hareket etmesi, Batı dünyasında yeni endişelerin doğmasına neden oldu. Öyle ya, petrol üreticisi ülkelerde meydana gelen bunca zarar sonucu ortaya çıkan petrol açığı nasıl kapatılacaktı?

Çatışmanın uzaması ve giderek bölgede yaygınlaşması ülkemiz açısından da çeşitli endişelere neden olacak nitelikte. Şu satırları yazdığımız sıralarda bütün şiddetiyle devam eden savaşın durdurulması ve bölgede barışın güçlenmesine çalışılması gerekiyor. Ancak, taraflar kolay kolay bu işten vazgeçeceğe de benzemiyorlar. Umudumuz, bölgede daha fazla zarar verilmeden savaşın son bulması.

SOVYETLER BİRLİĞİ

Afganistan'a yapılan askeri müdahaleden sonra, başta A.B.D. olmak üzere pek çok devlet, protesto olarak, Sovyetler Birliğinde yapılan Olimpiyadlara katılmama kararını aldı. Sporun siyasete karıştırılmasının ne derece doğru bir karar olduğunu pek bilemiyoruz, ama yapılan protestonun Afganistan işinde hiçbir yararı olmadığı da bir gerçek.

Yakın bir süre önce Suriye ile imzaladığı anlaşma ile Sovyetler birliğinin Orta-doğuda etkinlik kazanmak istemesi gözden kaçmıyor. Bu karar, Amerika'nın Avrupa devletlerine nükleer füzeler yerleştirmesine karşılık bir önlem olarak alınmış olabilir kanımızca. Bu arada, geçtiğimiz aylarda Brejnev'in A.B.D.'ye çağrı yaparak silahların sınırlandırılması yönünde görüşmek istemesi Sovyet-Amerikan ilişkileri açısından umut verici bir gelişme gibi görünüyor. Gerçekten de iki süper devlet geç olmadan hızlı silahlanma yarışının yarattığı sorunları gidermek için yapıcı bir tutumla görüşme masasına oturmak zorundalar.

Ülkede meydana gelen bir başka yenilik de, Başbakan Kosigin'in sağlık nedeniyle istifası ve yerine 71 yaşında bulunan Tikhonov'un atanması. Kosigin kadar barış taraftarı olduğu bilinen Tikhonov'un tutumunun Kremlin politikasını değiştirmeyeceği sanılıyor. Ancak bu arada, gözden kaçmayan bir başka gerçek de Politbüro'da ilerleyen yaşlar. Bu durum Sovyetler açısından endişe uyandırmayacak gibi değil.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

A.B.D. başkanı Jimmy Carter'a 1980 yılının uğur getirdiği pek söylenemez. Sovyetler Birliğinin Afganistan'a müdahalesi ile başlayan huzursuzluk, İran olayında Humeyni'ye karşı elinin kolunun bağlı kalışı, üstelik bir de başarısız bir çıkartma harekâtına kalkışmış olması, ülkesinde ekonomik durumun kötüleşerek işsizliğin alıp yürümesi, enflasyon... evet, bütün bu unsurlar yanyana gelince A.B.D. Başkanı Carter da ülke halkının gözünde değer yi-

tirdi. Büyük umutlarla katıldığı başkanlık seçiminden rakibi Ronald Reagan'a yenik olarak çıktı. Doğrusu, Cumhuriyetçi aday, eski kovboy filmi oyuncusu Reagan'ın bu kadar farklı bir zafer kazanacağı pek beklenmiyordu. Anlaşılan Amerikan halkı yeniyi denemekte fayda görmüştü. Reagan, seçim kampanyasında çeşitli vaadlerde bulundu. Tutucu ve sağçı görüşün ağır bastığı bir politika uygulaması bekleniyor yeni başkanın. Bakalım Reagan verdiği sözleri tutup, halkının beklediklerini yerine getirebilecek mi, yoksa pekçok iktidar değişikliğinde olduğu gibi, işbaşına geldikten sonra esnekleşip bildiğini mi okuyacak? Bütün bunları ancak zaman gösterebilir.

İÇERDE

1980 yılı Türkiye'de genel olarak oldukça sıkıntılı, üzüntülü hatta matemli geçti dersek pek yanlış bir söz söylemiş olmayız herhalde.

Demirel'in azınlık hükümeti iktidarı süresince ülkemizde anarşi ve terör inanılmaz boyutlara ulaştı. Öğrenci, polis, gazeteci, bilim adamı ve daha nice değerli kişiler en verimli çağlarında canavarca katledildi. Gün geçmiyordu ki, patlama, öldürme, soygun haberleriyle kulaklarımız çınlamasın. Bunun yanısıra enflasyonun getirdiği hayat pahalılığı, işsizlik, üstüne üstelik yakıt kıtlığı söz konusu iken, bitmek tükenmek bilmeyen bir de soğuk kış vatandaşın belini büktü, canından bezdirdi. Terör olaylarından doğan tedirginlik o kertede almış yürümüştü ki, can korkusundan kimse sokaklara çıkamıyordu. Kurtarılmış bölgeler diye adlandırılan yerlerde akşam saatlerinde, ölü bir kent havası yaşanıyordu. Anarşinin günde ortalama 20-25 can aldığı bir dönemdi bu.

Bütün bunlar olup biterken, iktidar ve muhalefet sen-ben davasında didişip duruyordu. Öncelik isteyen, hayati önem taşıyan cumhurbaşkanlığı seçimi çıkmaza girmişti. Meclis toplanamıyordu, çoğunluk sağlanamıyordu. Kısacası tam bir politika keşmekeşi içerisindeydi ülkemiz. Bu böyle sürüp gidemezdi elbet; sürüp gitseydi neler olurdu bilemiyoruz, ama çok kötü olayların bizleri beklemekte olduğu kesindi.

Gerek iktidar, gerekse muhalefet, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yaptığı uyarıya da duyarsız kalmıştı, aynı hava sürüp gidiyordu, adeta bir iç savaş yaşanıyordu ülkede. Sonunda ordumuz duruma el koymak zorunda kaldı. 12 Eylül sabahı, TRT'den yapılan yayında Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından hükümetin ve parlamentonun feshedildiği, parlamenterlerin dokunulmazlıklarının kalktığı, ülkede sokağa çıkma yasağı konduğu bildiriliyordu. Org. Kenan Evren'in başkanlığında Milli Güvenlik Konseyince yapılan bu harekât kısa sürede hepimizde bir güven ve minnet duygusu uyandırdı. Evet, yapılması gereken buydu, başka çıkar yol yoktu. Yitirilmek üzere olan devlet otoritesini yeniden sağlamak için gereken önlemler zaman yitirmeksizin alınmalıydı. Yeniden çok partili demokrasiye geçiş için biraz zamana gerek vardı. Fazla sabırsızlığa yer vermeden beklemesini bilmek düşüyordu artık millete. Şimdi, demokratik düzene geçiş yolunda, yeni Anayasayı hazırlayacak olan Kurucu Meclisin teşkiline olanak verecek ön koşulların sağlanması gerekiyor herşeyden önce. Daha sonra hazırlanan yeni anayasa halkoyuna sunulacak, yeni seçim ve partiler kanunu düzenlenecek, parti faaliyetleri başlayacak, makul bir süre sonra yeni seçimlerin ardından parlamento çalışmaya geçecek. Bu noktada, artık normal demokratik ve siyasal yaşama bütünüyle dönülmüş olacak.

Yapılacak işlerin zorluğu gözönünde bulundurulursa, tüm ulusun Milli Güvenlik Konseyine yardımcı olması gereği daha iyi hissedilebiliyor. Çünkü, ülkede iç barış sağlanmadan siyasî partilerin devreye girmeleri olanaksız görünüyor. Kısacası gerekli olan esas iki unsur, iç barış ve güven. Ancak bunlar sağlandıktan sonra, halkın birlik ve beraberliği içinde, Atatürkçü görüşlerin hakim olduğu ve devlet otoritesinin sarsılmazlığı kesin olan bir Türkiye'de demokratik yaşantının söz konusu edilebilir.

Terör olaylarının gitgide azaldığını, anarşistlerin büyük bir kısmının ele geçirildiğini büyük bir memnunlukla izlediğimiz bu günlerden, er-geç, huzur ve güven umudu taşıyan yarınlara ulaşacağımıza inanıyoruz. Yıllardır ilk kez, karamsar tabloları bir yana iterek ufukta aydınlığın varlığını hissedebiliyoruz. Tüm ulusumuzda ortak bir

duygu olduğuna inandığımız bu umudun gerçekleşmesi en büyük dileğimiz.

VİZE SORUNU

Bu arada sözünü etmeden geçemeyeceğimiz bir başka konu da kuşkusuz Avrupa ülkelerinin birbiri ardından Türklere vize koyma kararları. Orta - doğuda ülkemizin stratejik öneminin yeniden Avrupa gündeminde olduğu, Türkiye'ye yapılmakta olan ve arttırılarak yapılması beklenen yardım görüşmelerinin sürdürüldüğü bir dönemde, aniden ortaya çıkarılan vize sorunu yurdumuzda şok etkisi yaptı.

Almanya ve Fransa tarafından uygulanan bu kararın ardından Benelux ülkeleri de vize hazırlıklarına giriştiler. Ülkemiz açısından son derece gurur kırıcı ve dostlukla pek bağdaşmayan bu davranış herkeste ortak bir hayal kırıklığı yarattı. Eğer bu kararı kaldırtmak için yapılan girişimler bir sonuç vermezse, Türkiye'ye vize koyan ülkelerden gelecek olanlara, bizim de vize zorunluğu getirmemiz en azından ülkemizin onuru bakımından gereklidir kanısındayız.

1980'DE SANAT VE KÜLTÜR OLAYLARI

1980 DÖNEMİNDE TİYATROMUZ

Selmi ANDAK

1979 yılı Ekim ayından başlayarak 1980 yılı Ekim sonunu kapsayan döneme kısaca ve genel olarak baktığımız zaman, Türk Tiyatrosu'nun durumunun pek sevindirici olduğunu söyleyemeyiz! Bazı olumlu çabalara rağmen, gerek Devlet Tiyatroları ve Şehir Tiyatroları'nda, gerekse Özel Tiyatrolar'da **birkaç güçlü ve sanatsal oyun dışında**, tüm repertuar açısından dünya tiyatro akımlarının yeniliklerini içeren ve ileriye dönük, evrensel biçimde yapıtları çizgisinde yoğunluktan yoksun bulunduğunu ve yetersiz kaldığını görürüz!?.

Dünyadaki tüm gösteriler alanında Televizyonun etkisi, ne denli aksi söylense de, özellikle Tiyatro sanatına izleyici açısından olumsuz etki yapmakta ve bundan doğal olarak Türk tiyatrosu da etkilenmektedir. Buna, özellikle ülkenin ekonomik, toplumsal ve politik koşulları da büyük katkıda bulunarak, tiyatro seyircisinin önemli ölçüde sahnelerimize ilgisiz kalmasına yol açmıştır. Bir yandan enflâsyonun yarattığı koşullarla ancak geçimini düşünebilen geniş izleyici kitlesinin, dar ekonomik olanaklar içinde sanat gösterilerine ve dolayısıyla tiyatroya, ne kadar istese de gereken ilgiyi gösterememesi, öte yandan anarşi olaylarının yarattığı korku ve tedirginlik yüzünden özellikle gece vakitlerinde evine kapanması, tiyatrolara olan coşkuyu önemli ölçüde azaltmıştır.

Müzikal'ler Çağı!

Yukarda belirttiğimiz genel durum bir yana, dünyada Tiyatro, Opera, Bale, Müzik ve diğer gösteri türlerinin ve eğlence programlarının dışında ve bunlara paralel olmak üzere, çok eski yıllara dayanan bir sanatsal - gösteri türü olan MÜZİKAL'in gene dünyayı sarmağa başladığını ve ülkemizde de, başta İstanbul'da filizlenerek büyük seyirci kitlesini oluşturacak biçimde gelişmekte olduğunu görüyoruz.

Türkiyede sahne sanatlarının yeşermesiyle birlikte uzun yıllar öncesi başlayan ve parlak bir döneme ulaşan (Muhlis Sabahattin, Ekrem Reşit ve Cemal Reşit Rey kardeşler, Cela) Operet ve Rövü türlerindeki gösterilerin azçok tarihe karışmasından sonra, şimdi günümüzde Müzikal'ler dönemi, gerçi daha çok ticarî amaçlardan öteye geçemeden ve özgün biçimde sanatsal bir seviyeye gereğiyle ulaşmamış olmasına rağmen, gelişmekte ve daha başlangıçtan beri şaşılacak kadar gişe rekoru yapmaktadır!

Türk opereti ve rövüleri alanında ölümsüz adlar olan Muhlis Sabahattin, Ekrem Reşit ve Cemal Reşit Rey kardeşler, Cemal Sahir, Sürurî kardeşler ve diğerleri'nin yarattıkları sanatsal gösterilerin, şimdilerde Müzikal'lere öncülük eden örnekler olmalarını dileyelim... Dönelim gene tiyatro yaşamımıza:

DEVLET TİYATROLARI

Geçen yılın Varlık Yıllığı'nda belirttiğimiz gibi 1978 - 79 döneminde Devlet Tiyatroları, genel müdür **Ergin Orbey**'in yönetiminde yeni bir kadro oluşumuyla ve değişik yöntemlerle çalışmış, birçok olumlu girişim ve yapıtların yanısıra «yerleşik kadro»larla repertuar düzenlediğini yazmıştık. Devlet Tiyatroları 1979 - 1980 döneminin başlangıcında bu çizgiyi azçok sürdürdükten sonra, gene bir yönetim değişikliği olmuş ve Devlet Tiyatroları'nın yönetim sorumluluğunu eski ve uzun yılların yönetmen - aktör'ü **Cüneyt Gökçer**, genel müdür görevini alarak üstlenmiştir.

1979 - 1980 dönemine Devlet Tiyatroları **Ankara'da** Büyük Tiyatro'da John Arden'in yazdığı «Musgrave'ın Dansı», Haldun Taner'in yazdığı «Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım», Bertolt Brecht'in yazdığı «Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi» oyunlarıyla; Küçük Tiyatro'da Eugene O'Neill'in yazdığı «İmparator Joanes», Molière'den Ahmet Vefik Paşa'nın adapte ettiği «Merakî» oyunlarıyla; Yeni Sahne'de Aleksi Arbuzov'un yazdığı «Söz Veriyorum», Oğuz Atay'ın yazdığı «Oyunlarla Yaşayanlar» oyunlarıyla; Altındağ Tiyatrosu'nda Erdoğan Aytekin'in yazdığı «Kırmızı Sokağın Suzanı» adlı oyunuyla girmiştir.

Devlet Tiyatroları **İstanbul'da** Atatürk Kültür Merkezi'nde 1979 - 1980 döneminde ilk kez «Yerleşik Kadro» ile oyunlarına başladı. İstanbul Devlet Tiyatrosu'nun ilk kadrosu: Can Gürzap yönetiminde Arsen Göze Gürzap, Deniz Gökçer Park, Levent Öktem, Şahen Çelik, Nihat İleri, Elvan Mirasoğlu, Nur Subaşı, Turgut Savaş, Semra Savaş, Macit Filordun, Gülşen Girginkoç, Tülin Oral, Numan Pakner, Adnan Biricik, Civan Canova, Gönen Öktem, Rüçhan Çalışkur, Cem Kurdoğlu, Halûk Kurdoğlu, Muazzez Kurdoğlu, Müge Esencan oluşturdular.

Devlet Tiyatrosu İstanbul'da geçen dönem ilk oyun alarak Jean Anouilh'in yazdığı «Antigone»u sahneye koydu. Bu oyunu Güngör Dilmen'in yazdığı ve Babür'ün müziklerini bestelediği «Deli Dumrul» adlı müzikli oyun izledi. Atatürk Kültür Merkezi'nin Oda Tiyatrosu'nda Ankaradan konuk bir ekip geçen yılın çok beğenilen, Aleksi Arbuzov'un yazdığı ve Ejder Akışık'ın sahneye koyduğu «Söz Veriyorum» adlı oyunu oynadı.

Devlet Tiyatroları geçen dönemde, gerek çocukların, gerek büyüklerin geniş ilgisini çeken bir müzikli - danslı çocuk oyununu İstanbulda ve çeşitli kent ve ilçelerde başarıyla sahneledi. Raik Alnıaçık'ın yönettiği, müziğini Semih Fırıncıoğlu'nun yazdığı, danslarını Editha Alnıaçık'ın hazırladığı, solo dansları Gülen Andak ve Zeynep Alp ve grup dansları diğer sanatçıların yaptığı «Kurnaz Avukat»ın başrollerini Ali Eraslan, İsmail İncekara, Zeynep Irgat, Osman Avcı, Halit Ulukaya, İsmail Yurdakul oynadılar.

Bertolt Brecht'in yazdığı, Sevgi Soysal ve Başar Sabuncu'nun çevirisini yaptıkları, Yücel Erten'in sahneye koyduğu, başrolü önce Ergun Uçucu'nun, sonra Işık Toprak'ın oynadığı «Arture Ui'nin Önlenebilir Yükselişi» adlı oyun, Ankara'dan sonra İstanbulda da büyük ilgi çekti.

Ankara'da Dinçer Sümer'in yazdığı «Eski Fotoğraflar» tekrarlandı. Ankarada Altındağ Tiyatrosunda Fakir Baykurt'un romanından Taner Barlas'ın oyunlaştırdığı «Tırpan», Haldun Taner'in yazdığı Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım», Oğuz Atay'ın yazdığı «Oyunlarla Yaşayanlar» ve ayrıca «Öykülerden Oyunlar» yer aldılar.

İzmir'de Devlet Tiyatroları: Fakir Baykurt'tan Taner Barlas'ın oyunlaştırdığı «Tırpan» ile geçen dönemi açtı. Sonra Oğuz Atay'ın «Oyunlarla Yaşayanlar»ı, yanısıra, Ankara'dan aktarılan E. O'Neill'in «Imparator Jones» oynandı. İzmirde yeni bir oyunun ilk oynanışı (prömiyer)i yapıldı. Mrozek'in yazdığı ve geçen yıl Ali Poyrazoğlu - Korhan Abay Tiyatrosu tarafından İstanbulda «Sineklerde Olacak» adıyla oynanan piyes, bu kez «Sığıntılar» adı altında Sönmez Atasoy - Önder Alkın'ın oyunlarıyla sunuldu.

İzmirde ilginç bir olay da: Musahipzade Celâl'in ölümünün 20. yılı dolayısıyla onun «Pazartesi - Perşembe» adlı piyesinin Vasfi Rıza Zobu tarafından İzmir Devlet Tiyatrosunda sahneye konmasıydı. 1917 yılında onbeş yaşındayken sahneye çıkarak, 58 yıl Darülbedayi ve İst. Şehir Tiyatrolarında adını perçinleyen Vasfi Rıza Zobu'nun, gerek Bursa'da Devlet Tiyatrosunda Ahmet Vefik Paşa'nın Molière'den adapte ettiği «Merakî» piyesini, gerek İzmirde Musahipzade Celâl'in «Pazartesi - Perşembe» oyununu sahneye koyması önemliydi.

İzmir Devlet Tiyatrosu'nda çocuk oyunu olarak geçen dönemden başlattığı Sönmez Atasoy'un «Yedi Köyün Yargıcı» adlı oyunu sundu ve ilgi çekti.

Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu kuruluşunun 100. yılını kutladığı geçen dönemde Turgut Özakman'ın yazdığı «Kanaviçe», Adalet Ağaoğlu'nun yazdığı «Çatıdaki Çatlak», A. Habib Özgentürk'ün yazdığı «Keloğlan Ses Arıyor» ve Oğuz Atay'ın yazdığı «Oyunlarla Yaşayanlar» adlı oyunları sundu.

Antalya Devlet Tiyatrosu Aleksi Arbuzov'un yazdığı «Söz Veriyorum», Fakir Baykurt'un romanından Taner Barlas'ın oyunlaştırdığı «Tırpan» ve Aziz Nesin'in yazdığı çocuk oyunu «Pırlatan Bal»ı sahneledi.

Gaziantep Tiyatrosunda Adalet Ağaoğlu'nun yazdığı «Çatıdaki Çatlak» sahneye kondu. Ahmet Vefik Paşa'nın Molière'den adapte ettiği «Meraki» oynandı.

Trabzon Devlet Tiyatrosunda Turgut Özakman'ın yazdığı «Kanaviçe» ve Sönmez Atasoy'un çocuk oyunu Yedi Köyün Yargıcı» oynandı. Aynı oyunlar **Zonguldak, Kastamonu, Sinop, Ordu, Giresun, Rize** Devlet Tiyatrolarında tekrarlandı. **Bandırma** Devlet Tiyatrosunda Adalet Ağaoğlu'nun «Çatıdaki Çatlak» oyunu sunuldu, «Çatıdaki Çatlak» oyunu **Çanakkale** Devlet Tiyatrosunda da sahnelendi. **Kayseri, Elazığ, Bingöl, Muş, Van, Bitlis, Siirt, Diyarbakır, Malatya** kentlerimizde de Devlet Tiyatroları oyunlar sergilediler ve çocuklar için Karagöz Oyunları sundular.

Devlet Tiyatroları 1979 - 1980 dönemi içinde ayrıca: Sabahattin Kudret Aksal'ın yazdığı «Bay Hiç» ve «Sonsuzluk Kitabevi» ile Turan Oflazoğlu'nun yazdığı «Elif Ana» oyunlarını, ayrıca Dürrenmatt'dan Müşerref Hekimoğlu»nun dilimize çevirdiği «Strindberg Oyunu»nu sahneye koydu.

İSTANBUL BELEDİYESİ ŞEHİR TİYATROLARI

1979 - 1980 döneminde İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarında bazı yönetim değişiklikleri oldu. Sanat danışmanı bulunan Hayati Asılyazıcı genel sanat yönetmenliğine getirildi. Yönetmeliğe göre her yıl yeniden atanması gereken bölüm yönetmenlikleri de 1979 - 1980 dönemi için şöyle oluştu: Agâh Hün (Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu), Münir Özkul (Fatih Tiyatrosu), Mücap Ofluoğlu (Üsküdar Tiyatrosu), Halûk Şevket (Kadıköy Tiyatrosu) ve Çetin Ipekkaya (Tepebaşı Deneme Sahnesi) yönetmeni oldular. Gezici Tiyatro yönetmenliğine Rauf Altıntak getirilmiştir. Yerleşik kadrolar uygulaması değiştirilmiş ve yönetmenler sahneye koyacakları oyunlar için sanatçıları kadrodan seçmişlerdir.

Geçen dönemin repertuarı şöyle oluştu: **Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosunda** Orhan Asena'nın yazdığı «Ölü Kentin Nabzı» ve Mustafa Alabora, Engin Noyan ve Erdal Özyağcılar'ın Bertolt Brecht'in «Üç Kuruşluk Opera»sından uyguladıkları «Gerçekle Hiçbir İlgisi Olmayan Beş Para Etmez» adlı oyunlar sahneye kondu.

Fatih Tiyatrosu'nda Haldun Taner'in yazdığı «Sersem Kocanın Kurnaz Karısı» ve Fakir Baykurt'dan Taner Barlas'ın oyunlaştırdığı «Tırpan» oynanmıştır.

Üsküdar Tiyatrosu'nda Molière'in «Hastalık Hastası» Mücap Ofluoğlu'nun yönetiminde oynanmıştır. Yıldırım Keskin'in yazdığı «Aklı Başında Bir Adam» sahneye konmuştur.

Kadıköy Tiyatrosu'nda F. Garcia Lorca'nın «Kanlı Düğün»ü, Ian Luca Caragiale'nin yazdığı «Kayıp Mektup», Adnan Giz'in yazdığı «Baba ve Gorilleri» yer almıştır.

Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde Miodrag Bulatovic'in yazdığı «Godot Geldi» ve Sevgi Soysal'ın yazdığı «Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu» adlı oyunlar sahneye konmuştur.

Gezici Tiyatro Aziz Nesin'in yazdığı «Atmasyonya Berberi» ile Aziz Nesin'in yazdığı ve müziklerini Selma Andak'ın bestelediği «Demokrasi Gemisi» oyunlarını sergilemiştir.

ÖZEL TİYATROLAR

1979 - 1980 dönemi ötedenberi bireysel dar olanaklarla ancak büyük kentlerimizde tutunmağa çalışan Özel Tiyatrolar için, birkaç yıldan beri başlamış olan çözülme ve kapanma olaylarının azçok sürdüğünü gösterdi. Bunun dışında birkaç güçlü tiyatro oyunlarını sürdürdüler, bir iki yeni tiyatro da kurulmaktan geri kalmadı. Gerek ekonomik koşulların, gerek anarşik olayların, ayrıca azçok TV'nin katkıları Özel Tiyatrolar üzerinde daha fazla etkisini gösterdi... Şimdi ayakta kalabilen birkaç özel tiyatroyu kısaca belirtelim:

Gönül Ülkü - Gazanfer Özcan Tiyatrosu herzaman olduğu gibi geçen dönemde de seyircinin en çok beğendiği,

ilgisini çektiği topluluk olmakta devam etti. Gazanfer Özcan'ın büyük komedyen kişiliği, Gönül Ülkü'nün olgun ve yıpranmayan artistlik gücü ve topluluktaki sanatçıların uyuşum sağlayan tutumları izleyicileri çekti. Oyunlar arasında George Feydeau'dan Melih Vassaf'ın uyguladığı «Oh Olsun» komedisini başta sayabiliriz.

Kent Oyuncuları geçen dönem perdesini biraz geç açtı. Yıldız Kenter'in sahneye koyduğu Curt Platow - Horst Pillov'un «Bodrumdaki Pencere» oyunu ilgi çekti. Kent Oyuncuları aynı oyunu Ankara ve İzmirde oynadılar.

Ali Poyrazoğlu - Korhan Abay Tiyatrosu önceki yıl çalıştığı Küçük Sahne'den ayrılarak 1979 - 1980 döneminden itibaren Şişli'de eski Ümit Tiyatrosu'nu «Şişli Kültür Merkezi» adı altında çalışmaya koyarak, önce geçen yılın tutan «İsteyenin Bir Yüzü Kara, Vermeyen Zenci» adlı kabare oyununu sahneledi.

Mete İnselel Tiyatrosu geçen dönemde Aksaray'daki Nejat Uygur'un eski salonunda perdesini açtı. İlk oyunu «Üşütükler» oldu.

Nejat Uygur Tiyatrosu geçen dönemde Şişli'deki Kültür Merkezi'nin (Eski Ümit Tiyatrosu) üst sahnesinde gösteri sundu. İlk oyun Henry de Gosse'dan İ. Galip Arcan'ın adapte ettiği «Süt Kardeşler», «Alo Orası Tımarhane mi?» adı altında müzikli oyun biçiminde sunuldu. Nejat Uygur Tiyatrosu sonra İzmir turnesinde Kültür Park'ta «Avanak Avni» komedisini oynadı.

Ercan Yazgan Tiyatrosu Kocamustafapaşa'daki Çevre Tiyatrosu'nda ilk kez çalışmağa başladı. Yeni kurulan bu tiyatro ilk oyun olarak Rıfat Ilgaz'ın ünlü «Hababam Sınıfı»nı oynadı.

Ankara Sanat Tiyatrosu çizgisini yitirmeden çalışmalarını sürdürdü. İki oyun olarak Vasıf Öngören'in yazdığı «Bu Oyun Nasıl Oynanmalı?» ile Nâzım Hikmet'in yazdığı «Ferhad ile Şirin»i Rutkay Aziz'in sahneye koyuşlarıyla oynadı. Aynı oyunlar İstanbul turnesinde tekrarlandı. AST sahnesinde ayrıca Ankara Çocuk Tiyatrosunun oynadığı «Bremen Mızıkacıları» adlı çocuk oyunu yer aldı.

İLGİNÇ OLAYLAR

— **Tiyatro Ödülleri**: Sanatsevenler Derneği'nin 1979-1980 Tiyatro Ödülleri'ni «En iyi yönetmen» olarak «Arturo Ui'nun «Önlenebilir Yükselişi» oyunundaki yönetimi için Yücel Erten; «En iyi çeviri» için «Beş Frank» adlı oyunuyla Tahsin Saraç. «En başarılı kadın oyuncu» olarak Meral Utku (Öyle Bir Nevcihan) daki rolüyle; ayrıca Sevda Yurdakul «Oyun Nasıl Oynanmalı»daki yorumuyla övgüye değer bulundu; «En başarılı Erkek Oyuncu» olarak Işık Toprak (Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi'ndeki yorumuyla) ve Erkan Yücel (Müfettişler Müfettişi'ndeki rolüyle); «En İyi Dekor ve Kostüm» ödülü Erkan Kırtunç (Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi» için ve Hüseyin Mumcu (Meraki, Kanaviçe ve Elif Ana için); En İyi Giysi ödülü «Hürrem Sultan'daki çalışması için Serpil Tezcan; «En başarılı sahne müziği» için Maksut Göksu (İki Dünya); Jüri Özel Ödülü «Kafkas Tebeşir Dairesi» oyunu için Dostlar Tiyatrosu kazandılar. Seçici Kurul bu dönemde «En başarılı oyun yazarı» dalında ödül vermedi. Seçici Kurul Atilla Sav, Ayşegül Yüksel, Nurhan Karadağ, Emre Kongar, Anıl Çeçen, Cihan İleri'den oluşmuştu.

— **Musahipzade Celâl** ölümünün 20. yılında sessiz de olsa anıldı. Hâlâ ölümsüz yazarın Üsküdar'daki evini müze yapmak düşünülmüyor!? Vasfı Rıza Zobu yazarın «Pazartesi-Perşembe» adlı oyununu İzmir Devlet Tiyatrosunda sahneye koydu.

— **Ahmet Vefik Paşa** Tiyatrosu'nun 100. kuruluş yıldönümü Bursada çeşitli sanat gösterileriyle kutlandı.

— **İsmail Dümbüllü** Ödülü ve Büstü: Müjdat Gezen-Savaş Dinçel'in kurdukları «Miyatro» tarafından İsmail Dümbüllü için tiyatro fuayesinde bir büst yaptırıldı. Ayrıca Dümbüllü Ödülü kondu.

— **«Yedi Kocalı Hürmüz»** adlı Sadık Şendil'in yazdığı ve evvelce başrolünü Ayfer Peray'ın oynadığı oyun, bu kez Ayten Gökçer'in başrolüyle müzikal biçiminde oynandı.

— **«Miyatro»** kuruldu. Müjdat Gezen, Savaş Dinçel,

Perran Kutman, Bora Ayanoğlu, Hadi Çaman, Süer İzat'tan oluşan bir kadro «Miyatro»yu kurarak «Vatan Yahut Memleket» adlı müzikli güldürü oyununu sahneledi. Müzikleri Esin Engin, Bora Ayanoğlu, Selmi Andak, Şanar Yurdatapan, Rıza Silâhlıpoda besteledi̇ler.

— **Berlin'de** bir Türk oyunu olan «Giden tez geri dönmez» Beklan Algan'ın ve Macit Koper'in yönetiminde, Ayla Algan'ın başrolde oynamasıyla ve Ergüder Yoldaş'ın müziğiyle ilgi gördü.

İSTANBUL FESTİVALİ

8. Uluslararası İstanbul Festivali'nde şu oyunlar yer aldı: Sadık Şendil'in yazdığı ve Deniz Uyguner'in yönettiği «Kanlı Nigâr» ve Emmanuel Robles'in yazdığı, Erol Keskin'in yazdığı «Montserrat».

1980 YILINDA TÜRK SİNEMASINA BİR BAKIŞ

Atillâ DORSAY

Fizik kuralları toplum yaşamına uygulandığında çok genel ölçüler içinde benzer sonuçlar alınır. Bu bir kez daha doğrulandı ve olağanüstü bir bunalıma sahne kılınan Türk toplumunda, onca baskının sonu bir patlayışla geldi. 12 Mart 1971 askeri darbesinden tam 9 buçuk yıl sonra ordu bir kez daha işlere müdahele etmek gereğini duydu. Gün gün yaşadığımız ve bu yıllık derlemenin başka sayfalarına da yansımış bulacağınız bu olayları bir kez de burada yinelemenin, yorumlamaya çalışmanın gereği yok. Her açıdan tam bir kargaşanın, her alanda duyumsanan tam bir otorite boşluğunun, kaçınılmaz biçimde ordu tarafından çözümlenmesi, sinemamıza nasıl yansıdı? Bunu görmeye çalışalım.

79'dan kalanlar...

Önce her yıl olduğu gibi, filmlere topluca bir göz atalım, bunun için de, yine her yıl olduğu gibi Kasım ayının 15'i çevresinde vermek zorunda olduğumuz bu yazılar nedeniyle, önceki yılın son aylarından artmış olan yapıtlara bir göz atalım. 1979 yılının son ayları içinde, özellikle bu yıl boyunca gelişmiş olan «şarkıcı / türkücü filmleri» akımının birçok örneği ortaya çıktı. Şerif Gören, 2

Orhan Gencebay'lı film yaptı: «Derdim Dünyadan Büyük» ve «Aşkı Ben Mi Yarattım?..» Gören'in sinemasal becerisinin izlerini taşıyan, bir Gencebay filmine belli toplumsal değinmeler getirmeye çalışan bu filmler, şarkıcı / türkücü filmleri arasında belli bir yere oturtulabilirdi. Nitekim, bunların yanında, yine aynı günlerde gösterime çıkan, Natuk Baytan'ın Ferdi Tayfur'lu «Yuvasız Kuşlar», Mehmet Aslan'ın Yıldıray Çınar'lı «Aşk ve Adalet», Temel Gürsu'nun Ercan Turgut'lu «Yanmışım» gibi filmleri, çok daha yavan düzeyde kalıyorlardı.

Cüneyt Arkın'ın «Vatandaş Rıza» isimli ilginç denemesini izleyen «3 Sevgili» adlı düzeysiz güldürüsünü ve Oksal Pekmezoğlu'nun yönettiği «Nokta ile Virgül / Paldır Küldür» (!) isimli filmle, bu isimdeki TV güldürü sanatçılarının ilk kez sinemayı denemelerini biryana bırakırsak, 1979 sonlarında gösterime çıkan 2 ilginç film, 2 eski ustanın son çalışmaları oldu: Atıf Yılmaz'ın «Adak» ve Metin Erksan'ın «Sensiz Yaşayamam».. Alabildiğine değişik türlerdeki bu 2 film, kendi aralarında başarılı çalışmalardı ve yönetmenlerinin sinemasal kişilikleriyle yakından bağıntılıydılar.

«Adak», yıllar önce gerçekten olmuş korkunç bir olayı konu olarak alıyor, geri kalmış Doğu yörelerimizde, ekonomik sorunlar ve yanlış, boş inançlar sonucu küçücük yavrusunu bir «adağını» yerine getirmek üzere kıtır kıtır kesen bir babanın öyküsünü anlatıyordu. Atıf Yılmaz, bu olayı, yansız bir tutumla, toplumbilimsel bir analiz biçiminde ele alırken, özenli bir kurguyla sağlam bir sinema dili gerçekleştiriyordu. Diğeer yandan, olay üstüne çok çeşitli tanıklıkları filmin akışı içine yerleştirerek, akılcı, de-dramatize edilmiş, bir anlamda Brecht'çi bir deneme yapıyordu. «Adak», sinemamız için birçok açıdan ilginç, önemli bir yapıttı.

Erksan'ın saplantılar dünyası

Metin Erksan ise, tam tersine, gerçeklerden kaçarak bir hayaller, karabasanlar dünyasına sığınıyordu. Amansız bir hastalığa tutulduğunu anladığı için kendini öldürtmek üzere bir kiralık katil tutan, ancak sonra bu adam-

la bir aşk serüvenine girişen zengin bir kadının, biraz foto-roman edebiyatını andıran öyküsü, Erksan'ın bir kez daha ve bu kez birhayli tutarlı biçimde kendisine özgü karanlık, umutsuz, karamsar ve dışavurumcu dünyayı olgun bir sinema diliyle anlatması sayesinde inandırıcılık ve ilgiçekicilik kazanıyordu. Bu dışavurumcu dünya, tipik Metin Erksan sinemasının en belirgin motiflerini ustaca yinelemesiyle, yönetmenin yıllardır değişmeyen, kendikendine son denli «sadık» tematiğinin yeni bir kanıtını da oluşturuyordu. Hülya Koçyiğit'in başarılı oyunuyla desteklenen «Sensiz Yaşayamam», Erksan sinemasının vardığı (ve aynı zamanda kuşkusuz bir tükenmeyi de haberleyen) bir uç noktaydı.

1980 yılı filmlerinin genel görünümü

1980 yılında sinemamızın ürettiği filmlerin genel görünümü, bir önceki yıla kıyasla belli değişimler gösterdi. Öncelikle, «seks filmleri» denen ve kendisinin dışında kalan sinema olayına öldürücü bir darbe vuran kepazelik sona erdi. Çünkü ilk kez bu konudaki aldırmazlığın, başıboşluğun önüne yasalarla geçme yolları arandı ve bulundu. Bu konuda liberal bir düşünceye sahip olduğumuz, hertürlü sansür uygulamasına karşı durduğumuz ve seks filmlerinin de, meraklısı varsa, özel vergilendirme koşullarıyla oynatılmasına hiç bir itirazımız bulunmadığını yineleyelim. Ancak, bu tür filmler, sansürde ve sansür sonrası uygulamada çeşitli gedikler bulunarak tümüyle ve tüm yurt yüzeyinde nerdeyse serbestçe oynatılırken, diğer yandan, bırakınız politik sansürü, en ufak düşünce kırıntılarına, en temel ilerici tavırlara bile takılan bir sansürün tüm ağırlığıyla varolmasını, kapitalizmin kendi içindeki basit rekabet ve rekabet eşitliği koşullarına bile aykırı bulduğumuzu, bu nedenle, bu haksız rekabetin bu aşamada böylece durdurulmuş olmasını uygun karşıladığımızı belirtmeliyiz.

Seks filmlerinin yokolmasıyla birlikte, ortalığa belli türde filmler yayılıverdi. Bu filmleri genelde 3 ana başlıkta toparlıyabiliriz: 1) Geçen yılın modası şarkıcı / türkücü filmleri, bu yıl daha da yayılarak ve hızlanarak

sürdü. 2) Yine son yıllarda bir yeniden doğuşu yaşıyan güldürü filmleri, özellikle belli birkaç oyuncunun (Kemal Sunal, İlyas Salman, vs) egemenliğiyle varlığını sürdürdü. 3) Bunlara ek olarak da, daha az sayıda, ama hemen hepsi de önem ve değer taşıyan «ciddi» filmler, sinemasal değeri olan filmler üretildi.

1980'in ekonomik ve siyasal bunalım nedeniyle sayısı iyice azalan üretimine, bu sıralama dahilinde bakalım...

Şarkıcı / türkücü filmleri

Bu yıl içinde şarkıcı ve türkücülerin başrolunu oynadığı filmler, inanılmaz bir artış gösterdi ve bu filmler genellikle büyük paralar kazandılar. Bu derleme içinde bu filmler yer almalı mı sorusu, sorulmağa değer. Çünkü bu tür filmler, genelde hiç bir sinemasal kaygı ve önem taşımıyorlardı. Batıda da zaman zaman ünlü şarkıcıların başrolünü oynadığı birçok film yapılmıştı gerçi, ama bu filmlerin belli kurallara uymalarının yanısıra belli sinemasal değerler taşımasına da çokluk dikkat edilmişti. Bizde ise böyle bir çaba hiç yoktu. Bu filmler, yarım düzine sözümona senaryo yazarının elinden çıkma hemen hep aynı öyküyü hiç sıkılmadan yineliyorlar, hep aynı kalıplara, klişelere, basmakalıp oyuna ve yerli-yersiz söylenen şarkılara dayanıyorlardı. Peki, nasıl oluyor da seyirci bu yavanlıkları izliyor ve kabul ediyordu?

Bunda bir çok neden vardı, kuşkusuz... Bunalımlı bir dönem yaşıyan toplumumuzda, her türlü «kaçış sanatı», insanları günlük ve ağır gerçeklerden alıp uzaklaştıran herşey ilgi görüyordu, rağbet görüyordu. Anarşik olayların ve ekonomik sıkıntıların sinemadan, sanattan uzaklaştırdığı orta sınıflar, filmleri belli bir bilinçle, belli bir dikkatle izleyen seyirciyi nerdeyse yoketmiş, bunun yerine «sokaktaki adam» diye nitelenen lumpen kesimleri, işsiz-güçsüz takımını, sinema sanatı üstüne çok daha az bilgisi ve yargısı olan okumamış veya az okumuş kitleleri sinema seyircisi kılmıştı. Bu kitleler için, anlatılan öykünün yüzüncü, bininci kez izlenen bir öykü olması veya iyi veya kötü anlatılmış olması bir önem taşımıyordu. Daha çok önem taşıyan, filmde şarkı veya türkü

söyleyecek olanın kim olduğuydu: Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur, Selahattin Cesur, Ercan Turgut, İbrahim Tatlıses'di seyirciyi ilgilendiren.. Bazen magazin basını, renkli gazeteler vb. kitle iletişim araçlarıyla bol reklamları yapılan kişilerin, lumpen kesimi aşarak, orta sınıflardan, küçük ve giderek büyük burjuvaziden de seyirci sağladıkları da bir gerçekti. Bülent Ersoy veya Ferdi Özbeğen gibi şarkıcıların sinemaya geçmeleri ve bunların filmlerinin de büyük hasılat sağlaması, bu olguyu da içeren bir olaydı.

Görüldüğü gibi, bu filmler, üzerinde daha çok toplumbilimsel nedenlerle durulması gereken önemli bir sosyal oluşumun, değişimin simgesiydiler. Bu yıl içinde gösterilen ve bazıları inanılmaz hasılatlar yapan filmlerin, birkaç örnek vermek gerekirse Ibrahim Tatlıses'in «Kara Yazma» veya «Fadile»sinin, Orhan Gencebay'ın «Yarabbim»inin, Bülent Ersoy'un «Beddua»sının, Ercan Turgut'un «Perişanım»ının, İzzet Altınmeşe'nin «Nazey»inin veya Selahattin Cesur'un «Aşk Mahkûmu»nun önemleri sinemasal değil, toplumbilimseldi. Bu nedenle, geçen yıl da yazdığımız gibi, bu filmlerin yönetmeninin Osman Seden veya Temel Gürsu, Natuk Baytan veya Orhan Aksoy olmasının hiç bir önemi yoktu, çünkü bu filmler en küçük bir sinemasal kaygı bile taşımıyorlardı. Yarının sinema tarihçisi için değil, toplumbilimcisi için malzeme oluşturacak filmlerdi bunlar ve eğer bir ilginçlikleri varsa, yalnızca bu açıdandı.

Güldürüler

Güldürüler, toplumumuzun gereksinme duyduğu bir kaçış sanatının, bir oyalama, boşalma sinemasının karşılığı, yanıtı olarak bol bol yer aldılar, 1980 yılının sinemasal görünümü içinde... Herzaman bir «oyuncu sinması» ola gelmiş sinemamız, bu alanda da yeni, taze, özgün denemelere veya sanatçılara fırsat vermektense, kör değneğini bellemiş gibi tuttuğu bazı isimleri kullanmayı ve seyretmeyi yeğledi. Bunların başını Kemal Sunal çekiyordu kuşkusuz... Sunal yine gözdeydi, rağbetteydi ve bu nedenle, bazı zor, pahalı projelerin filme alınabilmesi-

ne yardımcı olduysa da, yine aynı projelerin özlerinden boşaltılıp tipik birer «Kemal Sunal filmi» olmalarında da pek olumlu sayılmayacak bir katkısı oldu.

Kemal Sunal, 1980 yılı içinde, Natuk Baytan'ın orta-karar güldürüsü «Korkusuz Korkak»ın dışında, 3 Kartal Tibet ve bir de Memduh Ün filminde karşımıza çıktı. Eski sinema oyuncusu Tibet, birkaç yıldır sürdürdüğü yönetmenlik uğraşında, sonunda sinemasına belli bir kıvraklık kazandırmış ve bir güldürü sınırları içinde belli toplumsal değinişler ve eleştiriler getiren bir sanatçı olma noktasına varmıştı. Kemal Sunal'lı 2 güldürüsü «Umudumuz Şaban» olsun, «Şark Bülbülü» olsun, bu alanda ilgi çekici çalışmalardı. Özellikle «Umudumuz Şaban»da Tibet, toplumsal eleştirisini ileri bir noktaya götürüyor ve filmi, birhayli keskin bir taşlama niteliği taşıyordu.

İçinde bulunduğumuz günlerde gösterime çıkan «Zübük» ise daha savlı bir filmdi. Aziz Nesin'in çok-satan ünlü romanından alınmış «Zübük», her dönemde ayakta kalmasını, herzaman işini yürütmesini bilen bir üçkâğıtçının toplumda nerelere dek yükselebildiğini, ama sonunda toplumun onu getirdiği yerden alaşağı etmeyi de bildiğini anlatan, anlamlı ve çok-yönlü bir öyküydü. Tibet, bu öyküyü filme almada, kuşkusuz düzenin mekanizmalarıyla takışmamak için belli bir genellemeye, belli bir yumuşamaya gitmek zorunda kaldıysa da, Aziz Nesin'in temel bakışını korumuş ve Kemal Sunal'a belli mimiklerin ve deyimlerin dışında (bunlar belli ölçüde varolsa bile) daha derinliği olan bir kompozisyon yaratma fırsatını vermişti.

Bir yıldır sinemadan uzak olan Memduh Ün'ün kendi firması adına yaptığı «Devlet Kuşu», geçen yıl içinde (daha sonra sözünü edeceğimiz «Bereketli Topraklar Üzerinde»yle birlikte) yapılmış 2. Orhan Kemal uyarlamasıydı. Ün, yabancısı olmadığı konuyu (bu öykü, yıllar önce Ün'ün «Avare Mustafa» filmine de kaynaklık etmişti) Orhan Kemal'in insancıllığını, küçük insana yaklaşmadaki sevecenliğini koruyarak bir kez daha perdeye aktarmış, ancak bu yarı-başarıda Kemal Sunal'a biraz fazla ödün verdiği için filmin tipik bir Kemal Sunal filmi olmasını pek önleyememişti. Görüldüğü gibi tüm bu film-

lerde, Sunal yönetmenin, giderek filme kaynak oluşturan asıl yapıtın yanısıra ve bazen onlardan da çok, filme damgasını vuruyordu. Sinemamızda ve 1980 yılı içinde «Kemal Sunal olayı», daha önce belirtmeye çalıştığımız olumlu - olumsuz yanlarıyla bir «olgu» olarak karşımızda duruyordu.

Güldürü sineması içinde Zeki Alasya / Metin Akpınar ikilisi, Alasya'nın yönetiminde film yapmayı sürdürdüler: «Köşe - Kapmaca»... TV'de tanınan «Nokta ile Virgül», «Paldır Küldür»dèn sonra ikinci bir filme şu günlerde başladılar.. Bu arada, Kemal Sunal'a «rakip» olarak çıkarılan İlyas Salman isimli ve birhayli yetenekli bir tiyatro oyuncusu, Ertem Eğilmez'in «Sefil Bilo» filminde seyirciyle ilk kez bir başrolde karşı karşıya geldi. «Sefil Bilo», belli - belirsiz bir Kemal Tahir romanından esinler taşıyan, ama her halde eşkiya sorununa tipik Kemal Tahir'ci bir bakış taşıyan bir filmdi. Ne var ki gerek sansür, gerek sinemacının oto - sansürü, filmin en canalıcı noktalarının (yönetmeninin kendi ifadesine göre) filmden çıkarılması sonucunu doğurmuş ve sonuçta film, görüntüden çok lafa dayalı, ciddi bir eleştiri getirmediği gibi güldürmeyi de beceremeyen bir garip deneme olarak kalmıştı. İlyas Salman ise, Atıf Yılmaz ve İhsan Yüce yönetiminde çevirdiği yeni filmlerle seyirci karşısına çıkmaya hazırlanıyor şu günlerde...

Diğer yandan, güldürü filmlerinde ismine değindiğimiz Zeki Alasya «Doktor» isimli filmde ilk kez, Akpınar'la oluşturduğu ikilinin dışında oyuncuları yönettiği ve ilk kez daha ciddi bir konuyu denediği bir film yaptı. İlgi çekici öyküsünün, tam bir konu, mekân ve zaman birliği içinde (küçük bir Ege kasabasında 24 saat içinde geçiriyordu film) sıcaklıkla anlatıldığı bir yarı - başarıydı bu ve Alasya'ya puan kazandırıyordu.

«Ciddi» filmler

Şarkıcı / türkücü filmlerinin ve güldürülerin dışında, daha «ciddi» sorunlar ele alan ve daha temel bir sinemasal kaygıyı dile getiren az sayıda, ama önemli filme tanık olduk bu yıl... Bu filmler, daha sonra göreceğimiz

gibi dünya üstünde çeşitli şenliklere katıldılar, sinemamız için inanılmaz denli ödül topladılar ve birçok ülkede ticarî gösterime bile çıktılar. Şerif Gören'in yılın hemen başında izlediğimiz «Almanya Acı Vatan»ı bunlardan biriydi. Gören, Almanya'daki Türk işçileri sorununa hemen ilk kez ciddi ve sorumlu bir yaklaşım getirmeye çalışıyor, Zehra Tan'ın ilginç senaryosuna belli bir sinemasal canlılık ve inandırıcılık kazandırıyordu. Gören'in gösterişli, kolay yoldan etkileyici sinema yapma merakını uzun zamandır ilk kez belli ölçüde gemlediği, ilginçlik çizgisine ulaşan bir yapıttı bu ve Hülya Koçyiğit / Rahmi Saltuk'un oyunlarıyla da güçleniyordu.

İhsan Yüce'nin «Bebek»i

Emektar oyuncu İhsan Yüce, ilk yönetmenlik denemesini yaptığı «Bebek»te şaşılası bir başarı gösterdi. İstanbul'un yoksulluğu, bırakılmışlığı içinde küçük insanların olağanüstü bir sıcaklıkla beliren dostluğunu yardımlaşmasını anlatan bu film, 1979 çocuk yılı içinde yapılmıştı ve bu açıdan dünya sinemasına güzel bir armağandı. Teknik düzeyin zedelediği (16'dan 35 mm'le çevrilmiş bir filmdi bu) «Bebek», tüm kusurlarına karşın insancıllığı ve iyimserliğiyle uzun süre anımsanacak bir yapıttı.

Zeki Ökten ve «Düşman»

Orta kuşak sinemacısı Zeki Ökten'in şu günlerde gösterimi başarıyla süren «Düşman»ı yeni bir Yılmaz Güney / Zeki Ökten işbirliğiydi. Bu işbirliğinin ilk ürünü olan «Sürü»nün uluslararası başarısından sonra merakla, ilgiyle beklenen bir filmdi «Düşman». Bu ilgiyi boşa çıkarmıyordu ve 2 saat 40 dakikalık bir dev filmin içinde, birçok şeyi anlatmaya çalışıyordu. Yoksulluk, işsizlik ve bunların en temel kurumları, giderek aile kurumunu bile nasıl hırpalayan, yokeden birer «düşman» olduğunu anlatan film, bunun yanısıra başka ve zengin temalar, yan öykücükler de içeriyordu. Yılmaz Güney'in fazla yüklü ve aşırı «kitabi» senaryosu, Zeki Ökten'e kuşkusuz altından zor kalkılır bir iş yüklemişti, ama Ökten, bazı bölümle-

rin dışında bu yükün altından ilke olarak kalkmıştı. Aytaç Arman, Güngör Bayrak, Güven Şengil, Hüseyin Kutman başta, tüm oyuncuların da katkısıyla değer kazanan, ilginç ve önemli bir filmdi «Düşman»...

Dolaysız politik sinema «Demiryol»

Genç kuşaktan 3 yönetmenin de 3 yaman sürprizi oldu yıl içinde.. Yavuz Özkan'ın «Demiryol» ve Ömer Kavur'un «Yusuf ile Kenan» filmleri, geçen mevsim sonunda üstüste gösterime girdiler. Bir demiryolu grevi çevresinde toplumdaki çeşitli sınıflar arası ilişkileri somutlamaya çalışan, bu arada bireysel terör girişimlerini mahkum eden Özkan'ın filmi, sinemamızda dolaysız siyasal sinemanın ilk ve pek az örneklerinden biriydi. Bu nedenle, beğenildiği, ilgi gördüğü denli de yerildi, kınandı. Sinemasal anlatım yanlışları ve yorum şematizasyonları içerse de, aslında bu eleştirilerin asıl nedeni, toplum olarak, seyirci olarak siyasal sinemaya, dolaysız siyasal sinemaya alışıklığımız olmamasıydı bizce... Denetim mekanizması için değil yalnızca, en okumuşlarımız, aydınlarımız da dahil, tüm seyircimiz için geçerliydi bu ve bu nedenle bu tür dolaysız politik yapıtlara kimse gerekli hoşgörü ve kıvraklıkla eğilemiyor, öğreti ve kuram yanlışları aramaya, veya sinemasal yanlışlara yüklenmeye girişiveriyordu. «Demiryol», bu tavrı yüreklice göğüsledi ve bu yoldaki gelecek filmlere biraz olsun yol açtı.

«Yusuf ile Kenan» : bir sadelik mücevheri

Ömer Kavur, «Yatık Emine»den yıllar sonra gerçekleştirebildiği ikinci uzun filmi «Yusuf ile Kenan»la önemli bir başarıya ulaştı. Onat Kutlar'ın (sinemamızın senaryoculuğa yeni kazandığı bu değerli öykücünün) bir senaryosuna dayanan film, köyden kente gelmiş 2 küçük kardeşin İstanbulun lumpen kesimi cengeli içindeki serüvenlerini öykülüyordu. Kavur sinemamızın, hele çocuk filmleri denince sahip olduğu tüm kötü alışkanlıkları, tüm kalıpları biryana itmiş, yaşamı tüm karmaşık gerçekliği içinde, ama diğer yandan tüm sadeliğiyle kavra-

mayı deniyen yalın, gösterişsiz bir sinema gerçekleştirmişti. Melodrama, heyecan ve duygu gösterisine koşullanmış seyircimiz (bu arada eleştirmenlerimiz) bu filmi sevmede zorluk çektiyseler de, yalınlığın ne az bulunur bir mücevher olduğunu bilen batılı eleştirmenler, «Yusuf ile Kenan»ı bağırlarına basmada duraksamadı.

Orhan Kemal'in perdeye yansıyan insancıllığı

Yılın en önemli sinema olaylarından biri de, Erden Kıral'ın Orhan Kemal uyarlaması «Bereketli Topraklar Üzerinde» oldu. «Kanal»dan sonra yine ikinci filmini çeken Kıral, Kemal'in çok kahramanlı, çok zengin, çok insancıl öyküsünü, görsel bir «Çukurovadan İnsan Manzaraları» haline dönüştürmeyi başarmıştı. Belli bir tarihsel kesidini veren film, içerdiği insan malzemesinin zenginliği ve bu malzemenin sinemalaştırılmasındaki gerçek başarıyla dönemini aşıyor, dünya sanatının da emek üstüne, emekçi üstüne, insancıl değerler üstüne yaptığı en güzel yapıtlardan biri, Türk sinemasının hümanizma'ya en güzel katkılarından biri haline geliyordu.

1979 yılı içinde gerçekleştirildiği halde henüz Türkiyede gösteriye çıkmayan bir film, Ali Özgentürk'ün ilk filmi «Hazal», dünya üzerinde sonra değineceğimiz gibi sayısız ödül kazandı, heryerde kendinden sözettirdi. Özel bir gösteride izlediğimiz bu filmin çok önemli olduğuna inanıyoruz, ancak geleneksel biçimde ancak gösterime çıkmış filmlerden sözettiğimiz için, «Hazal» da ancak gelecek yılın dökümünde yer alacak, Aynı şeyi, henüz gösterime çıkmamış olan Korhan Yurtsever'in «Kara Kafa» filmi için de söylemek mümkün...

Ve diğerleri

Bunların dışında da, şarkı / türkü filmi ve güldürü furyasından sıyrılmak isteyen birkaç film daha yapıldı, ama başarıya ulaşamadı. Orhan Aksoy, «İsyan»la köy filmini ve «İstanbul 79»la sosyal çağrışımlı polisiye filmi denemek istedi. Ama sinema anlayışına ve doğasına ya-

bancı olan bu filmlerde, özellikle aşırı ödün verilmiş zayıf senaryolar ve etkili, «stilize» olmasına çalışılmış yapay bir anlatım nedeniyle hiç de başarıya ulaşamadı... Yücel Uçanoğlu gibi, yıllaryılı ucuz avantürler ve seks filmlerinde dönenip durmuş birinin «Gazeteci» ile yine sosyal eleştiri dozu içeren serüven kurdelasını denemesi bir aşama idi, ne var ki ne denli hoşgörüyle bakılsa da, bu filmin, Melih Gülgen'in açtığı yolda Gülgen'i bile aratan bir düzeyde kaldığı gerçeği değişmiyordu... Cüneyt Arkın ise, «Küskün Çiçek'le Türkân Şoray'ın eşliğinde aradığı desteği, «Rüzgâr»la Emel Sayın'da arıyor ve ortaya birhayli özenti ve yapaylık kokan bir aşk / serüven kurdelası koyuyordu.

2 «yabancı katkısı»

1980 yılı içinde, tarihte ilk Türk / Sovyet ortak yapımı olarak gerçekleştirilmiş bulunan «Ferhat ile Şirin Bir Aşk Masalı» filmini de izledik. Nazım'ın destanına dayanan ve tam bir üstün - yapım koşulları içinde hazırlanan bu uzun ve pahalı film, ne yazık ki istenen ve beklenen düzeye ulaşmamış bir deneme olarak kaldı. Bir yılı aşan çekim, yönetmen Ejder İbrahimov'un tüm iyi niyetleri, Türkân Şoray'ın iyi oyunu, çeşitli usulları birarada içeren ve nasıl bil film olacağında kararsız gözüken «Ferhat ile Şirin»i başarısızlığa mahkûm etmişti.

İsveç'te yerleşmiş Türk oyuncusu Tuncel Kurtiz'in orda çektiği ve Berlin şenliğinde İsveç filmi olarak gösterilen «Gül Hasan»da ilginç bir film.. Ancak bundan da Türkiyede gösterime çıktığında sözetmek daha doğru olacak...

1980 yılı içindeki sinema olayları

Geçtiğimiz yıl Türk sineması açısından en önemli olay, kuşkusuz sinemamızın dışarıya açılmasıydı. Bu açılış, geçen yıl çok büyük, adeta inanılmaz bir mesafe aldı ve çeşitli alanlarda birden, koşut olarak gerçekleşti : ödüller aldık, filmlerimiz dış ülkelerde ticari gösterime girdi, dış basında sinemamızın 60 küsur yıllık tarihinde uyan-

dırdığı yankının birkaç katını bulan geniş bir yankı uyandırdı. Önce bu olaya eğilelim.

Sinemamızın dışarıya açılması

Sinemamızın dış dünyaya açılmasının tüm bu alanlarda koşut olarak gerçekleşmesi, aslında doğal ve beklenen bir olaydı. Yıllardır söylenen de, bu değil miydi zaten? Önce gerçekten iyi, kaliteli filmler yapacaktık, bu filmler iğne ile kuyu kazar örneği şenliklere katılacak, bıkmadan usanmadan katılacak, önce alçakgönüllü, önemsiz gözüken teşvikler, yüreklendirmeler, sonra belki bazı ödüller alacak, kendinden sözettirecek, bu da ticari satışın ve gösterimin zeminini hazırlayacaktı. Nitekim böyle oldu. Özellikle «Sürü»nün açtığı yoldan giden sinemamız, bir avuç filmiyle büyük başarılar kazandı.

Sinemamız geçtiğimiz yıl dünya üzerindeki hemen her şenliğe katıldı sesini duyurdu. Başlıyalım: Berlin şenliğine «Düşman» resmi filmimiz olarak katıldı, «Adak», «Almanya Acı Vatan», «Bebek», «Yusuf ile Kenan», çeşitli bölümlerde gösterildiler. «Düşman» burdan 2 ödülle döndü: yarışma jürisinin Yılmaz Güney'e verdiği senaryo çalışması özel ödülü ve Uluslararası Katolik Kilisesi Büyük Ödülü... Sonra Cannes'da «Hazal» «Yönetmenlerin 15 Günü» bölümüne katıldı ve büyük ilgi gördü. Yine Hazal, San Sebastian şenliğine katıldı ve yalnızca 2 ödül veren bu şenlikte en iyi film seçildi. Prades'da yine «Hazal» vardı ve bu kez halkın verdiği en iyi film ödülünü aldı... «Hazal», ayrıca Kanada'daki Montreal şenliğine de katıldı.

Locarno şenliğine «Bereketli Topraklar Üzerinde» katıldı ve ödül almaması birçok yazarca eleştirildi.. MİFED uluslararası film fuarında bu yıl ilk kez düzenlenen «çocuk filmleri» yarışmalı bölümünde «Yusuf ile Kenan». bir «altın madalya» aldı. Fransa'nın Vittel kentinde Club Mediterranée'nin düzenlediği Birinci Akdeniz Ülkeleri Sinema Forumuna «Yusuf ile Kenan», «Adak» ve «Sürü» katıldılar, yarışmalı olmayan forumda sinemamızı başarıyla temsil ettiler... Taşkent şenliğine «Almanya Acı Vatan» katıldı, İspanya'da Vallaloid sinema şenliğinde ise

bir Yılmaz Güney toplu - gösterisi yapıldı, Güney'in birçok önemli filmi burda sunuldu.. (Güney'in filmlerinden oluşan bir toplu - gösterinin yaz ayları içinde bizde de Venüs sinemasında düzenlendiğini bu arada anımsatalım)

Bu başarılara koşut olarak, dünyaca tanınmış birçok gazete ve dergide sinemamız üstüne övücü yazılar, eleştiriler çıktı, Fransa'nın «Cinema 80», «İmage et Son», «Positif» gibi sinema dergileri, sinemamıza özel bölümler ayırdılar. Bunlardan Positif'te «Sürü» üstüne eleştiri, Yılmaz Güney'le yapılmış ve Mehmet Basutçu'nun Fransızcaya çevirdiği bir konuşma ile Güney'in filmografisi ve Cinema 80'de Atillâ Dorsay'ın Güney sineması üstüne bir inceleme yazısı, Güney'le yaptığı bir konuşma ve Agah Özgüç'ün düzenlediği bir Güney filmografisi, en önemli yayımlar sayılabilirdi.

Sinemamızın kazandığı bu başarılar, ilk kez dışarda düzenli ve dürüst ticari gösterim yollarını açtı. «Sürü» Paris'te de Temmuz ortalarında gösterime girdi, hâlâ gösteriliyor. Ayrıca «Sürü» geçen yıl içinde dünyanın belli başlı bütün ülkelerinde gösterime girdi. «Hazal» şu günlerde Paris'te ticari gösterime çıkıyor. Bunu «Yusuf ile Kenan» izleyecek ve diğer bazı filmlerin izlemesi olasılığı da var... Sinemamızın, devlet tarafından en küçük bir yardım bile görmediği, tam tersine en ağır ekonomik güçlüklerle yaşamını güçbela sürdürebildiği bir dönemde kazanılan bu başarıların kuşkusuz ayrı bir önemi ve anlamı var.

Devlet / Sinema ilişkileri :

Devlet / sinema ilişkileri, geçen yıl gerçekten de olumsuz bir düzeyde sürdü gitti. 14 Ekim 1979 seçimleri sonucu yeniden iktidara gelen AP azınlık iktidarı, Kültür Bakanlığı içinde yaptığı değişiklikler arasında, Sinema Dairesinin başına Ali Yörük isimli bir tiyatro yazarını getirdi. Danışman kadrosunda bulunan Yücel Çakmaklı ile işbirliği yapan Yörük'ün çabaları, ne yazık ki sinemamız için hiç de olumlu olmadı. Atatürk Kültür Merkezinde uzunca süredir sürdürülen gösteriler, birçok yabancı ülkeyle yapılmış anlaşmaları bozma pahasına durduruldu,

sonradan başlandıysa da eski düzenini bir daha bulamadı. Taşkent'e Yücel Çakmaklı'nın dinsel temalı filmlerinin gönderilmesiyle yaratılabilecek skandal, son dakikada «Almanya Acı Vatan»ın devreye girmesiyle önlendiyse de, Yugoslavya'da yapılan 4. Balkan Sinema şenliğinde bu önlenemedi. Bu ülkeye, onca başarılı filmimiz dururken, yıllanmış ve eskimiş «Bizim Aile», «Kapıcılar Kralı», «Selvi Boylum Al Yazmalım» yollandı. Kısa-film olarak, Balkan ülkelerinin katıldığı bir şenliğe, Ömer Seyfettin'in Osmanlı milliyetçiliğini işleyen öykülerini anlatan filmler yollamak inceliği (!) gösterildiyse de, Allahtan bu filmler, uzunluk olarak şartnameye uygun bulunmadığından gösterilmedi. Bir skandalın başka bir skandalle önlendiği bu kargaşa, daha sonra Ali Yörük'ün görevinden istifa etmesiyle son buldu. Şimdilerde ise Kültür Bakanlığında sinema sorunlarıyla ilgilenecek kişilerin kimlikleri ve 12 Eylül hükümet değişiminden sonra devlet / sinema ilişkilerinin alacağı biçim bilinmiyor.

Kongreler.

Ali Yörük yönetimi, giderayak bir de sinema kongresi armağan etti sinemamıza... Artık her yeni yönetimde yapılması adet haline gelen kongrelerden birini, tüm sinema kuruluşlarının protestosuna karşın yapmakta direnen bakanlık, bu kongreyi, aralarında tanınmış dansözlerimiz de bulunan bir dizi emektar sanatçıya madalyalar dağıtarak ve bir gazete haberine göre «3 saatte sinemanın tüm sorunlarını çözümleyerek» bitirdi. Diğer yandan, Sine-Sen, katılmadığı bu kongreye bir karşı-etkinlik göstermek amacıyla yine Mayıs ayında bir «Sinema Etkinlikleri» simpozyomu düzenlediyse de, başarısız bir organizasyon sonucu, bu toplantılar hiç bir ilgi görmedi.

Örgüt çalışmaları.

Sinema örgütlerinin çalışmaları açısından verimli ve hareketli bir yıl oldu 1980... TFİS, yıl içinde Sine-Sen'e katıldı ve sinemamızdaki 2 başlılık ortadan kalk-

tı. Sine-Sen'in ıkinci genel kurulunda Rauf Ozangil başkanlığa getirildi. Yön-Sen genel kurulunda da başkanlık Şerif Gören'e geçti. Ne var ki, tüm bu örgütler, 12 Eylül sonrasında sendika ve dernek etkinliklerini yasaklıyan karar gereğince kapatıldılar. Bu arada, yine 12 Eylül sonrası kapanan SİYAD'ın yıl içinde uluslararası sınema eleştirmenlerinin örgütü olan FİPRESCİ'ye kabul edildiğini belirtelim.

Örgütlenme konusundaki başka bir çaba da, yeni kurulan ADAF isimli yapımevinden geldi. Birkaç yönetmenin biraraya gelerek kurduğu ADAF, özellikle yurt içinde ve çeşitli bölgelerde, yaptığı filmlere sinema bulma ve bunları dağıtma konusunda karşılaşılan güçlükler nedeniyle yeni dağıtım yolları bulmayı denedi. Yerel yönetimler, yani belediyeler, demokratik kitle örgütleri ve odalarla işbirliği sonucu oluşturulması tasarlanan bu yeni ve koşut dağıtım, 12 Eylül sonrası oluşan değişimler dolayısıyla şimdilik durdu.

Kısa-film, TV filmi.

Kısa film alanında açık bir durma dönemi geçti. **Süha Arın,** «Kapalıçarşıda 100 Adım», Oğuz Makal «Çıraklar» isimli filmleri çektiler.. Bunların dışında, İhsan Yüce, Kazdağı kalıntıları ile ilgili bir belgesel çekti. Ancak henüz hiçbiri gösterilmemiş olan bu filmler üstüne yargıda bulunamıyoruz. TV'de 1980 boyunca çeşitli nedenlerle iyice azalan yerli yapımlardan, iyi bir TV izleyicisi olmadığım için sözedemiyeceğim. Ancak bu arada, Ünal Tüpeli'nin Oktay Rifat'tan uyarladığı «Bir Kadının Penceresinden» yapımının diğerlerinden hemen sıyrılan önemli bir film olduğunu belirtmeliyim...

Teknik ilerlemeler.

Teknik açıdan sinemamız genellikle yerinde saydı. Doğrudan doğruya negatiflerden alınan kopyaların negatifleri öldürdüğü ve birçok filmimizin yarına sağlam olarak kalmıyacağı gerçeği, yıl boyunca acı bir biçimde ortaya çıktı ve işlendi. Dışarıya açılmamızla birlikte

önem kazanan teknik işlemler konusunda, ithalat güçlükleri dolayısıyla bir ilerleme oluşmadı. Ancak Sinema/TV enstitüsünün bastığı kopyaların ve yaptığı teknik işlemlerin daha yüksek bir düzeyde olduğu anlaşıldığından, savlı filmler yapan sinemacılarımızın bu yolu denediği gözlendi. Diğer yandan, Korhan Yurtsever ikinci filmi olan «Kara Kafa»yı Türkiyede uzun zamandır (30'lardan beri) ilk kez sesli olarak çekti.

Yerli şenlikler ve ödüller.

Türk sinemasının yıllardır süren en önemli ve devamlı yarışma formu olan Antalya şenliği, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da yapılamadı. Şenlik öncesi çeşitli tartışmalar ve polemikler oluşmuştu zaten, ancak tüm bunlar son anda durulmuş ve şenlik, 2 yıllık birikimi içeren gösterişli ve savlı bir etkinlik halinde beklenir duruma gelmişti. Ne var ki 12 Eylül askeri müdahelesi (şenliğin tam başlayacağı gün) Antalya şenliğini geri bıraktı.

Buna karşılık, Kuşadası ve Yarımca şenlikleri bu yıl sinemaya yer verdiler. İlk kez yapılan Kuşadası kültür ve sanat şenliğinde bir avuç değerli filmimiz yer aldı, Yarımca ise SİYAD'ın en iyi film seçtiği «Adak»ı sundu.

Diğer yandan, bu yıl üçüncü kez verilen SİYAD ödülleri belirlendi. Derneklerin kapatılması ve töreh yasağı dolayısıyla ödüller henüz sahiplerini bulmadıysa da, kamuoyuna açıklanmış olan sonuçlar bu yıl şöyle belirlendi:

En iyi film: «Adak», en iyi oyuncular: Tarık Akan («Adak», «Demiryol»), Hülya Koçyiğit («Almanya Acı Vatan», «Sensiz Yaşayamam»), en iyi yardımcı oyuncular: «Savaş Yurttaş («Bebek»), Sevda Aktolga («Bebek», «Demiryol») En iyi senaryo: Başar Sabuncu («Adak»), En iyi görüntü yönetmeni: İzzet Akay («Adak», «Almanya Acı Vatan», «Demiryol»), En iyi müzik: Çağdaş Araştırma Gurubu («Yusuf ile Kenan»). Yılın yabancı filmi: «Kıyamet».

Ayrıca «Bebek»teki oyunu ile Tuncay Akça'ya

ve yıl içinde vefat eden sinemacı Orhan Kurtuluş'un anısına birer özel ödül verilecekti.

SİYAD emek ödüllerinin ise, bu yıl 1920'lerde tiyatro ve sinemaya başlamış tüm bir kuşağı simgeleyen Bedia Muvahhid, Vasfi Rıza Zobu, Refik Kemal Arduman ve Ercümend Behzat Lav'a verilmesi kararlaştı.

Bunun dışında İFSAK'ın verdiği kısa-film ödülleri ise, şu filmlere dağıtıldı: Semih Taytak: «Arayış», Metin Uygur: «Çocuk Yılında Çocuklarımız» Berrin Uyar: «Fırçalar» (çizgi-film), Vural Çavuşoğlu: «Dolap».

Ölümler.

1980 yılı, emektar oyuncu Mehmet Karaca, sinemacı Orhan Kurtuluş ve karekter oyuncusu Ferit Ceylan'ı aramızdan aldı.

Yayımlar.

Yıl içinde yayımlanan pek az sayıda sinema kitabından biri, İ.Ü. Hukuk Fakültesi İdare Hukuku enstitüsünün geçen yıl yaptığı simpozyomun metinlerini içeren «Sinema Filmleri Sansürü Kolloğyomu», Agah Özgüç'ün «Türk Filmleri Sözlüğü/1978-1979» ve «Türk Sinemasında Seks» konulu incelemeleri oldu. Bir de Sinematik derneği, yıllar önce yayımına ara verilen «Yeni Sinema» dergisini yeniden yayımladı ve 31 ve 32. sayılar olarak piyasaya çıkardı.

Çeşitli olaylar.

● Sansür, yıl içinde etkinliğini sürdürdü. Sözgelimi «Düşman», yurt dışında Türkiyeyi temsil ettiği günlerde yurt içinde yasaklanmıştı. Danıştay yine imdada yetişti ve «Düşman»ı ve başka bazı filmlerin gösterimini mümkün kıldı.

● SİYAD, yıl içinde düzenlediği bir törenle sinema yazarlığına özellikle 1940 ve 50'lerde emeği geçmiş kişilere birer onur belgesi verdi. Bu törende belge alan de-

ğerli yazarlarımız şunlardı: Oktay Akbal, Burhan Arpad, Vehbi Belgil, Salah Birsel, Hüsamettin Bozok, Tarık Dursun, Şakir Eczacıbaşı, Ali Gevgilili, Ziya Metin Tuncan Okan, Alim Şerif Önaran, Nijat Özön, Çetin Özkırım, Halit Refiğ, Giovanni Scognamillo, Rekin Teksoy.

● TRT, Türk sinemasıyla ilişkilerini yine çok olumsuz ve yetersiz düzeyde sürdürdü. Yıl boyunca gösterilen Türk filmlerinden belli bir düzeyi aşanlar, parmakla gösterilecek gibiydi. Sanki özellikle kötü, değersiz yapımlar seçiliyordu. TRT'nin yerli yapıma katkısı, devede kulak kaldı. Başlanmış birçok yapım bitmedi. Bu arada «Yorgun Savaşçı»nın çekimi, TRT ile Sine-Ser arasında meydana gelen anlaşmazlıktan ötürü uzun süre aksadı. Ne var ki bu konu, kimilerinin TRT'yi, kimilerinin ise Sine-Sen'i suçladığı karışık bir görünümdeydi.

● Sinemamız, mahkeme konusu oldu bu yıl.. Yaşar Kemal'ın «Kanal» filmi dolayısıyla Erden Kıral aleyhine açtığı dava sürdü. Almanya'da bulunan Ömer Polat, «Mahmudo ile Hazel» romanını filme çeken yönetmen Savaş Eşiciyi mahkemeye verdi.. Atıf Yılmaz, bir yanlışlık sonucu tutuklandı, birkaç gün gözaltında kaldı.

● Yıl içinde kapalı olan Atlas, Kent sinemaları açıldı, Tan ve İnci sinemaları (şimdilik) kapandı. Şan sineması müzikhol haline geldi. Türkiyede ilk kez, yalnızca kaliteli filmleri göstermek için bir Sanat ve Deney sineması açıldı. Şişli Ümit tiyatrosunda açılan sinema, geçen mevsim sonu gösterilerinden sonra Poyrazoğlu tiyatrosuyla anlaşamadığı için bu mevsim açılmadı.

● Yıl boyunca çeşitli sinemasal etkinlikler görüldü. SİYAD, zaman zaman «ayın filmleri» tartışmaları düzenledi, bu arada en çok tartışılan film «Kıyamet» oldu... TYS'nin düzenlediği bir seri tartışmadan biri, Sinema - Edebiyat ilişkilerine ayrılmıştı. Atillâ Dorsay'ın yönettiği oturuma, Lütfi Akad, Bilgesu Erenus, Aziz Nesin, Halit Refiğ, Vedat Türkali katıldılar. D. G. S. A. de bir «Son Ayların Filmleri» tartışması düzenledi, çeşitli filmler tartışıldı.

● Bu tür etkinlikler Ankara'da da yapıldı. Sanatseverler Derneği, İstanbuldan çağrılı olarak gelen birçok konuğun katıldığı, 2 gün süren bir paneller dizisi düzenle-

di, sinemanın çeşitli sorunları tartışıldı. Çağdaş Sahne, Eti Kültür Mezkezi de ayni türden gösteri ve tartışmalara yer verdiler... S.B.F. Basın/Yayın Y.O. Sinema Kulübü, O.D.T.Ü. Sinematek kulübü, benzer etkinliklerde bulundular. Ayrıca Fransız, Alman, İtalyan, Amerikan, İngiliz kültür merkezleri, İstanbulda, ama daha çok Ankara'da ilginç gösteriler ve etkinlikler düzenlediler.

PLASTİK SANATLAR

Adnan TURANİ

Artık ülkemizde de Avrupa memleketlerinde olduğu gibi yoğun bir sergilemeye gereksinme duyulduğu görülüyor. Kültür Bakanlığı, bankalar, belediyeler, özel kesim ve yabancı kültür merkezlerinin açtığı galeriler, bunun açık bir kanıtıdır. Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Antalya, Samsun, Trabzon gibi daha başka birçok ilimizde galeriler açılmıştır. Bu galeri girişimi giderek, Bodrum, Kuşadası, Erdek, gibi sahil kasabalarımıza değin uzanmaya başlamıştır. Bu nedenle giderek bir yapıt kıtlığının başlayabileceği bile akla gelmektedir. Galiba durum da budur. Sanırım, yakında galerilerimiz, Avrupa'daki kimi benzerleri gibi, sanatçılarla anlaşmalara ve kesin başlantılara başlayacaklardır. Tabii nitelikli eserleri olanlarla. Bu nedenle, sergileme girişimlerinin giderek arttığını belirtmek gerekiyor.

Bu durumda, geçen mevsim açılan sergilerin ve bunların ürünlerinin tamamen görülmesi elbette olanaksız. Sergilerin sanatsal düzeyini saptamak da zorlaşıyor. Ancak ülkemizdeki genel sanatsal düzeyi saptamada, karma sergilerle, devlet sergilerinin büyük yardımı olduğu görülüyor. Hattâ sergi açılışlarındaki rehavet, bu genel karşılaştırmalarda hemen unutuluveriyor ve gözlemci daha somut bir gözlem yapabiliyor. Zaten böyle yazılar için, daha büyük bir perspektiften bakmak, en gerçekçi olanı.

Geçen mevsimin sanat olaylarının, genel olarak bırakabildiği izlenimleri şöyle özetlemek mümkündür:

a) Bir iki yıldır edindiğim izlenime göre, kimi ülkelerin yurdumuzda açtıkları sergilere artık pek itibar edilmiyor. Hattâ, kimi sanat çevrelerinin, kimi yabancı ülkelerin sanatsal gösterilerine karşı alerji duydukları oldukça açık olarak gözlemlenebilmekte. Bu duruma paralel olarak, Batı sanatına ait yabancı sanat kitapları da artık o eski ilgiyi pek bulmamakta. Ancak bu ilgisizliğin belki en kuvvetli nedeni, sanat kitaplarının giderek artan astronomik rakamlara satılmasıdır.

b) Bütün çevrelere ve aydınlara mal edilemeyecek bu yabancı yapıtlarına olan alerjiye paralel olarak, plastik sanatlarda görülen soyut çalışmalara karşı da bir bıkkınlık hissedilmiyor değil. Tanınmış bir mimarımız bana, böyle bir karşı duygunun olmadığı söylemek, gerçekçi bir görüş olamaz, demişti. Bu görüşü paylaşan elbette birçok da ressamımız var. Ne olursa olsun, figüratif biçimlemelerin de soyut bir sanatsal biçimlemede olması hiçbir zaman unutulmamalı. Çünkü figüratif olup da kötü olan yapıtlar, soyut olup da kötü olanlardan daha az değildir. Ancak figüratif biçimlemelerin seyirciye daha bir yakınlık sağladığını söylemek, pek yanlış sayılmaz. Bu nedenle olsa gerek, kimi yerel izlenim notlarına dayanan çalışmaların, giderek daha fazla benimsendiği gözlemlenmektedir. Hattâ Ankara ve İstanbul'un özel kesime ait galerileri, soyut çalışmalara giderek pek itibar etmemektedirler. Bu tutumun tek nedeni, kuşkusuz, seyircinin anlayış düzeyine daha bir yakın olma eğilimidir. Bu soyuta karşı olan eğilim, halen, yer yer kimi Batı ülkelerinin kentlerinde de görülmektedir. Ancak bu durumun fazla yaygın olduğu, kesinlikle akla gelmemelidir. Çünkü Batı, sanat adamları, sanatsal buluşun, doğa biçimlerinin dışında olan resimsel bir sistem olduğunu daima gözönünde tutmaktadırlar. Yoksa yalnız doğadan medet ummaya, uzun soyut deneylerden sonra da devam etmeye kalkma, çok büyük bir kendimizi aldatma olur. Yukarda değindiğim, Batıdaki figüratif eğilim konusu ile yakından ilgili olan bir diğer durum ise, Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Derneği (AICA)nin İrlanda'da Dublin'de yapılan 32. assamlesinde ele alınmıştır. Konu, uluslararası soyut sanat dilinin, her ülkenin yerel anlatım-

larını ortadan kaldırdığına ilişkindir ve bir görüş böylece uluslararası bir tartışma konusu olmaktadır. Bu, gerçekten önemli ve doğru olan bir durumdur. Henüz bu toplantının bülteni elimize geçmemekle birlikte, ülkelerin kendi bünyeleri içinde oluşturulan sanatlarının yerel kimi özelliklere sahip olması gerektiği hususunun, AICA üyelerince tartışma konusu yapılması, genel bir özlemin dile getirildiğini gösterebilir. Ancak çağımızdaki yoğun haberleşme, yayım ve seyyahat yanında, dış ülkelerde yerleşme kolaylığı nedeniyle, sanatsal çalışmaların dış etkisiz gerçekleştirilmesi pek olanaklı görülemiyor. Kaldı ki, sanatçıyı etkileyen, modelden çok sanatsal çözümlerdir. Ve sanatsal çözüm ile doğa güzelliği başka başka şeylerdir. Bunun en etkin örnekleri şu biçimde verilebilir. Örneğin bir Grekliyi etkileyen Mısırlı ya da Mezopotamyalı sanatçının yapıtı idi. Bir Romalıyı ise, Yunanlı ve Mısırlı sanatçının yapıtı etkilemiştir. Sanat alanındaki çözümlemelerdir ki, Paris'i bir sanat merkezi yapıyordu. Yoksa dünyanın her yeri doğa, insan ve hayvanlarla doludur. Bu bakımdan sanatsal çözümleme ya da sistemin herşeyden önce geldiği unutulmamalıdır. Bu bakımlardan bir ülke sanatçılarının yerel konular ile başbaşa kalmaları, ilgi çekici olmakla birlikte, bu işin üstesinden gelmeye yeterli değildir. Ayrıca bu yerel kalma çabasının, çoğu kez bir basmakalıplığın içine düşmeye neden olduğunu beylik Boğaziçi resimleri bize daima anımsatmalıdır. Bu nedenle, figüratif bir maniyerizm yani yapmacıklık içine düşme, soyutta da, somutta da karşımıza çıkmaktadır. Bu yapmacıkçılığın tek nedeni, sanatsal buluşa dayanmamadır. Boyasal yada heykelsel plastisite eksikliği ve resmin kuruluş bağlantılarından uzak bir doğa görüntüsü, bu nedenle sanatsal bir işlem taşımamaktadır. Bu anlatılan hususlar, maalesef bugün sergilerin çoğunda yoktur. Bu nedenledir ki, giderek Çallı ve «D Grubu», hattâ bizim kuşağın kimi üyelerinin bu hususlarda çok ciddi bir tutum içinde oldukları derhal anlaşılabilmektedir. Şimdiki Devlet sergilerinin bugünkü perişan durumu gerçekten üzücüdür. O, tek bir yapıta ayrılarını vererek yapılan çalışmalar, artık hayal oldu. Ucuz bir çekiciliği üreterek yapılan sergilerin raflarına insan

acıyor.

c) Arada bir izlenilen eğitimsiz kimi hüdainabit ressamların çalışmaları da insanı üzüyor. Geçenlerde bu durumdaki bir kişinin çalışmalarını bir kurumun holünde sergilenmiş gördüm. 35 cm uzunluğunda fiyakalı zannettiği bir imza ile de çalışmaların altı doldurulmuş. Bu kişi ve benzerleri resimden anlamayan gazetecilerin şişirip ünlü saydırdığı ve perişan ettikleri resim severlerdir. Demek ki, gazeteci teşvikinin zararı da bu oluyor.

d) Tiglat Yayını olarak çıkarılmaya başlanan **«Çağdaş Türk Sanatı Tarihi»**nin birinci cildi çıktı. Sanırım, bu nitelikte ve maliyeti çok ağır kitaplardan biri ilk kez bir aydınımızca yayımlanıyor. Bu nedenle, bu yayını çıkaranı canı gönülden kutlamak gerek. Ayrıca bu kitabın baskısı, kağıdı ve cildi de benzerlerinden bir hayli farklı. Yayın 3 ciltte tamamlanacaktır. Dilenir ki, Tiglat yayınlarının ve galerisinin sahibi olan yayımcı, bu işin sonunu getirebilsin.

e) Bu yıl güzel sanatlar alanında düşünür ve yazar olan bir büyüğümüzü yitirdik. Ord. Prof. Dr. Suut Yetkin. Eleştiri, sanat tarihi, estetik ve deneme alanında yeri zor doldurulur bir öncü idi hocamız. İslam ve Türk mimarlığı ile minyatürü alanında yerli yabancı basında da bir otorite olarak tanınan ve sayılan Yetkin'e, sanatımızın tanıtılmasında kimi bakanlıklarımızdan fazla şükran borçluyuz. Türk sanatı ve AICA kongrelerinin mümtaz bir siması idi. Bugünün ünlüleri arasında yer alan kimi yazarlarımız, onun tanıtması sonucu Türk kültür ve yazı hayatında yerlerini almışlardır. Rahmetli hocamız Yetkin'i daima saygı ile anacağız ve çalışmalarından da daima yararlanacağız. Kendisine rahmet diliyoruz.

* * *

Bu yıl ilgi çeken resim, grafik, heykel, seramik ve fotoğraf sergilerinden akılda kalanlar şöyle özetlenebilir:

Resim sergileri: Orhan Peker, Hobi Sanat Ga., Ekim. Görsel Sa. Ga. Kasım 1979; Cafer Bater, Tiglat Sa. Ga. Ekim 1979; Nuri Abaç, Leonardo Ga. Ank. Kasım 1979; Ruzin Gerçin, Tiglat Ga. Kasım 1979; Evrensel Sa. Ga.

Ank. Kasım 1979; B. Rahmi Eyüboğlu, Vakko, Ank. Kasım 1979; İhsan Cemal Kara Burçak, Galata Akbank Sa. Ga. İst. Aralık 1979; Arif Kaptan, Cumalı Sa. Ga. Kasım 1979; Burhan Temel, Moda Cumalı Sa. Ga. Aralık 1979; Nevzat Akoral, Leonardo Sa. Ga. Ank. Aralık 1979; Nihat Akyunak, Parmakkapı İş. Sa. Ga. Kasım/Aralık 1979; Turan Erol, Tiglat Sa. Ga. Aralık/Ocak 1979/1980; Burhan Uygur, Evrensel Sa. Ga. Ank. Aralık 1979; Mustafa Aslıer, Görsel Sa. Ga. Ocak 1980; Bilge Alker, Maçka Sa. Ga. İst. Ocak 1980; Numan Nermin Pura, Tiglat Ga. Ocak/Şubat 1980; Ünsal Toker, Taksim Sa. Ga. Şubat 1980; Mehmet Güler, Evrensel Sa. Ga. Ank. Ekim 1979; B. Rahmi - Ercan Eyüboğlu Sa. Ga. Mart/Nisan 1980; Kayhan Keskinok, Evrensel Sa. Ga. Nisan 1980; Ramiz Aydın, Dev. Gü. Sa. Ga. Ank. Mayıs 1980.

Heykel ve Seramik Sergileri: Haluk Tezonar, Bebek Akbank Sa. Ga. Aralık 1979; Cavit Bozok (Seramik), Bebek Akbank Sa. Ga. Ocak 1980; Zühtü Müritoğlu, Ga. Baraz, Nisan/Mayıs 1980; Erdinç Bakla, Hobi Sa. Ga. Ocak 1980; Kadriye Aras, Ya. Kre. Bank. Galatasaray Sa. Ga. Ocak 1980; Ünal Cimit, Parmakkapı İş. Sa. Ga. Şubat/Mart 1980; Figen Şekerci, Parmakkapı İş. Sa. Ga. Mart 1980; Müşerref Ergen, Hobi Güzel Sa. Ga. Mart 1980.

Fotoğraf Sergileri: Atillâ Erdem, Ank. Aş. Sa. Ga. Aralık 1979; Seyit Ali Ak, Bahariye Akbank Sa. Ga. Ocak 1980; Seniha Binzet, Ank. İş. Sa. Ga. Ocak 1980; Şahin Koygun, Evrensel Sa. Ga. Ank. Şubat 1980.

1980'DE TELEVİZYONUMUZA KISA BİR BAKIŞ

Sami BULAK

Geçtiğimiz yılda televizyon programlarının yanısıra TRT yöneticilerine yöneltilen eleştiriler yoğunluk kazandı. İktidar değişikliğiyle birlikte, tüm kadrolarda meydana gelen oynamalar doğal olarak pekçok aksaklığa yol açtı. TRT'nin yan tutması, özellikle «Haberler»de, koalisyon ortaklarına gerek görüntüleri, gerekse demeçleriyle geniş yer verirken, muhalefeti bir kenara ayırması, yeni yönetimin kınanmasına neden oldu. Bir diğer eleştiri konusu da TRT'de dil sorunu oldu geçtiğimiz dönemde. TRT Genel Müdürlüğünün hazırladığı yasak sözcükler dizelgesinin yanı sıra kullanılabilecek sözcüklerin toplandığı ayrı bir dizelgede de dikkati çeken yanlışlık ve çelişkiler pekçok kişinin tepkisini uyandırdı. Yeni yönetimin dil devrimine karşı çıkan bu tutumu Türk Dil Kurumunun Ekim ayında yapılan 17. kurultayında da tartışıldı.

1980 programlarına kısaca bir göz atarken önce çocuk programlarını ele alalım: çocuklara yönelik dizi ve çizgi filmler bu yıl yoğunluklarıyla doyurucu oldu. Eğitici ve öğretici yayınlara gelince, bunların gereken düzeyin altında oluşu gerçekten üzücü bir gerçek. Geçtiğimiz yılda çocuklara yönelik olumlu bir yenilik, «Uykudan Önce» programının yayına girmesi oldu. Pekçok çocuk tarafından beğeniyle izlenen bu programın amacına ulaştığı söylenebilir.

1980 yılı eğlence programları arasında cumartesi ge-

celeri ve pazar gündüzleri yapılan yayınlar seyircilerin genellikle beğenisini kazanıyor. Güldürü amacıyla hazırlanan dizi oyunlar arasında «Tatlı Çarşamba» büyük bir ilgi kazandı. Ona benzemeye çalışan aynı türde diğer diziler tutulmadı ve yayından çıkarıldı. Yeni dönemde yayma giren «Zaman - Mekân Makinası» da aynı ilgiyi toparlayabilecek düzeyde görünüyor.

Geçtiğimiz yılda seyrettiğimiz dizi filmler içinden, Aşk Gemisi, Saint'in Dönüşü, Taksi, Kaptan Onedin, Küçük Ev, Walton Ailesi, Orient Expres, Madame Bovary, Forstyte Efsanesi, Dallas, v.b. ilgi görenleriydi. Bunlar arasından Dallas'ın tüm dünyada olduğu gibi bizde de özel bir yeri oldu. Amerika'da yapılan büyük çapta reklam kampanyası da diziye duyulan ilginin gitgide genişlemesine neden oldu. Bizde henüz gösterilmemiş olan ve dizi kahramanı J. R.'ın vuruluşunu gösteren bölüm pekçok kişinin 'acaba kim?' sorusuyla zihnini yormasına neden oldu. Bunca yoğun sorun arasında nasıl oldu da bu soru bunca uzun süre insanları oyalayabildi? Bize kalırsa asıl meraka değer konu bu.

Bunların dışında, her hafta, 2 yabancı, 1 yerli olmak üzere üç film oynatıldı TV'de. Yerli filmler arasında kaliteli olanlar her zamanki gibi tek - tük oldu. Geri kalanlar ya sonu önceden belli olan acıklı melodramlar, ya da güldürü amacını taşıyan, anlamsız, sadece oyalayıcı niteliği olanlardı. Yabancı filmler arasında gerçekten kaliteli olanlar yok değildi.

TRT Genel Kurulu bu yıl da Eurovision Şarkı Yarışmasına katılma kararını aldı. Gönderilecek sanatçı ve şarkı şu satırları yazdığımız sırada henüz belirlenmiş değil. Ancak şimdiden, bu yıl da fazla umutlanmıyalım diyoruz.

TV'de belgesellere daha fazla yer verilmesini isterdik. Yeni dönemde yayına giren Churchill'in Hayatı ve Gauguin'le ilgili diziler oldukça ilginçti. Bu tür dizilerin hiç değilse haftada bir yayına alınmasını diliyoruz.

TRT'de ilgi çeken bir değişiklik de şu oldu: Önceleri adından bile söz edilmesinden kaçınılan Atatürk, 12 Eylül'den sonra sık sık konu edilmeye başlandı gerek radyolarda, gerekse TV'de. Ama yine de, gerçekten başarılı,

sıkı çalışma sonucu meydana getirilmiş bir programa rastlayamadık Atatürk'le ilgili.

1981'in Atamızın doğum yıldönümü olduğu gözönünde bulundurularak, Büyük Önderimizi benimseyen, birlik ve beraberlik düşüncesi temelinden yola çıkarak hazırlanan daha ciddi ve daha tutarlı programlarla karşılaşacağımızı umuyoruz yeni yayın döneminde.

1980 YILINDA ŞİİRİMİZİN DURUMU

Muzaffer UYGUNER

— Hiç kusurumuz olmasaydı, başkalarında kusurlar bulmaktan bu kadar haz almazdık —

LA ROCHEFOUCAULD

Yayın ve basın alanındaki bir çok güçlüklere karşın, 1980 yılında satışa sunulan şiir kitaplarının sayısının bir hayli yüksek olduğunu görüyoruz. Bu, bütün güçlüklerin üstesinden gelme çabasının bir sonucu olarak nitelenebilir. Belki de, ozanların, güçlükler karşısında gerçek kimliklerini gösterdikleri ve zor günlerde çok ürün verdikleri savını doğrulayan bir sonuçtur bu durum.

Elimdeki kitapların dışında bazı kitaplar yok mudur? Elbette vardır. Geçen yıl yazdığımız yazıda da belirttiğimiz gibi, duyargalarımız ne kadar açık olsa da gözümüzden ve kulağımızdan kaçmış olanlar elbette bulunacaktır. Bazan da, günlerce süren çabalara karşın bazı kitapları ele geçirememek durumu ile karşılaşılmaktadır. Şu anda, çıktığını bildiğimiz bazı kitapları ele geçirememekten doğan üzüntü içindeyiz. Geçen yıl da, yazıyı yazdıktan sonra elimize geçenleri «ekleme» adı altında göndermiştim. Ama, yazının dizildiği ve basıldığı gerekçesiyle Yıllık'a girememişti. Onların, bir yıl sonra burada sözkonusu edilmesi elbette zaman bakımından büyük bir sakıncadır. Ama, yılda bir kez yayımlanan bir kitapta, başka türlü bir düzen tutulamamaktadır.

Bu yazıların hazırlanmasında, kusurlarımızın olacağı doğaldır. Sözgelişi, dergilerdeki şiirleri yalnızca anmakta; onların değerlendirilmesini yapamamaktayız. Bir yazarımızın değindiği bu konu, elbette önemlidir; ama. Yıllık sayfalarının sınırlılığı ancak bu olanağı bağışlayabilmektedir bize. Şiir kitaplarının değerlendirilmesi konusunda da aynı eleştiri yöneltilebilir. Bunları biliyoruz; bildiğimiz için de bu yılkı yazımızın başında La Rochefoucauld'un **«Hiç kusurumuz olmasaydı, başkalarında kusurlar bulmaktan bu kadar haz almazdık»** savsözünü anmış oluyoruz. Kitaplar konusundaki değerlendirmelerin sınırlı olması yüzünden, yıl içinde yayımladığımız **kitap tanıtma** yazılarımızda, daha çok şiir kitaplarına ağırlık verdik. Yayımlananların yanında, yayımlanmamış bazı yazılarımız da dergi yönetim yerlerinde beklemektedir.

1980 yılı, şiirin önde bulunduğu bir yıldır, diyebiliriz. Dergilerde yayımlanan şiirler ve bunların toplandığı kitaplar yanında, dergilerimizde şiir üzerine önemli yazılar yayımlandığı gibi şiir üzerine de kitaplar yayımlandı. İsmet Özel'in **Şiir Okuma Kılavuzu** bunlardan biridir. Ayrıca, bazı kişiler hakkında «monografi» niteliğinde kitaplar da yayımlandı; Şakir Diclehan'ın, **Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç** adlı kitap (Piran Yayını, 1980) bunlardan biridir. İçinde, **«Sezai Karakoç,** Batı düşünce ve sanat hayatında büyük izler bırakan **ve** aşılayacakları zannedilen bir **Rimbaud**, bir **Lorca**, bir **T. S. Eliot** ve bir **Azra** Pound'dan geri değildir» (s. 16) gibi abartılmış bir iki yargıya karşın, Sezai Karakoç'un sanatını enine boyuna değerlendiren sayfalar yer almıştır.

1980 yılındaki şiirimiz, gene en soldan en sağa kadar genişleyen bir dağılım içinde boy göstermiştir. Doç. Dr. Doğu Ergil, Milliyet Gazetesi'nde yayımlanan «Türkiye'yi Anlama ve Düşünme Zamanı» adlı yazısında (18 Eylül 1980), doğrudan doğruya şiire dönük olmasa da, yazısının bir yerinde şunları yazmıştı: «Siyasal bölünme, inanç düzeyinde ve ideolojik planda değişik söylem (ifade) biçimleri yaratmıştır. Bu söylem biçimleri, dilde var olan kavramları kullanmakla birlikte, onların içini boşaltmış ve siyasal örgütlerin amaçlarına uyan ama **«sahte»** içeriklerle yüklenmiştir. Örneğin, **milliyetçilik,** onu doğu-

ran eşitsizlik ve sömürüye karşı (Batı'da aristokratik yönetime, azgelişmiş ülkelerde emperyalizme) toplu tepki olmak yerine, otoriter bir **ırkçılık** ve **mukaddesatçılık** anlamıyla yüklenmiştir. **Solculuk** ise, çağdaş, eşitlikçi, âdil ve katılmacı (demokratik) toplum yaratmak anlamına gelmesine karşın, sosyal demokrasiden, komünizme kadar farklı sistem ve toplum anlayışlarını temsil edegelmiştir. Bu farklılıklar bir çok siyasal partiye can vermiş ve çoğu kez Türkiye'nin koşullarına taban tabana zıt ayrıntılar yüzünden birbirinin canına kasteden düzinelerle fraksiyon doğurmuştur. İnanç ve ideoloji alanındaki bu bölünmeler yeni putlar, yeni dünyasal dinler yaratmıştır.» Şiirimiz de, bu siyasal bölünmelere koşut olarak bölünmüş, bu anlayışlara uygun sloganların mutlaka anıldığı ürünler olma yoluna girmiştir. Ancak, şunu da hemen belirtelim ki, bir çok ozan, şiirlerini sırf sloganlardan örmenin yanlışlığını anlamış; inandığı yargıların (fraksiyon) temel düşüncelerini şiirin içinde eriterek, bir takım simgelere yaslanarak, bazı imgeler yaratarak verme yoluna yönelmiş ve böylece şiirlerde sanat uğraşı öne geçmiştir. 1980 yılında yayımlanan şiirlerde (bazı yargıların ozanlarının şiirlerinde) sanat endişesinin de önem taşıdığına tanık olduk. 12 Eylül Devrimi'nin şiirimizi etkileyip etkilemeyeceği, ne yolda etkileyeceği önümüzdeki aylar boyunca görülecektir.

Geçtiğimiz dönem boyunca, şiire ne kadar önem verildiğini, yeni konulan şiir ödülleri (Necatigil, Nevzat Üstün vb.) de göstermektedir.

Olaylar

A.B.D.'nde yayımlanan **Poetry Society of America** adlı dergi, Orta-Doğu Şiiri için özel bir sayı yayımladı ve bu özel sayıda Türk şiirinden de örnekler verildi.

Romanya'da, **Türk Şiiri Antolojisi** (antologie de Poezia Turcà) yayımlandı. Varlık dergisinin Temmuz 1980 tarihli sayısında bu kitap üzerine olumsuz bir tanıtma yazımız yayımlanmıştır.

1980 yılında, bazı kurumlar Atatürk ile ilgili şiir yarışmaları açmıştır. Bir kurum da, Hicret'in 1400 üncü yıl-

dönümü nedeniyle bir şiir yarışması düzenlemiştir. Bunların sonuçları henüz yayımlanmamıştır.

Ankara'daki Yazarlar Birliği, şiir söyleşilerini yıl boyunca sürdürmüştür.

İstanbul'da, yazarlar ve ozanlar, Yazko adlı bir yayım kooperatifi kurmuş olup bazı yayınlar yapmış ve Kasım 1980 ayından başlayarak bir dergi çıkarma kararı almıştır.

Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü, Kasım 1979 ayında Yaşar Nabi Nayır'a verilmiştir. Bu yıl ise adı değiştirilmiş olan bu ödülü Necip Fazıl Kısakürek kazanmıştır.

Hisar dergisi 30 uncu yayın yılını kutlamıştır.

Milliyet Sanat Dergisi, önce aylık olarak ve daha sonra da 15 günlük olarak yayımını sürdürmeğe yönelmiştir. Milliyet Gazetesi'nin yönetim değişikliğinin, önümüzdeki aylar boyunca daha ne gibi etkiler yapacağını göreceğiz.

Saçak dergisi, Mart ayındaki 29 uncu sayısıyla yayımını sona erdirdi. Karabük'de Söyleşi Sanat, Kastamonu'da Sanat - Dizeler Dergisi adlı iki dergi yayımına başladı.

Hasan İzzettin Dinamo'nun ellinci sanat yılı kutlandı.

Ölümler

1980 yılında şiirimiz iki büyük ustasını yitirmiştir.

Önce, 13 Aralık 1979 tarihinde Behçet Necatigil İstanbul'da yaşamını yitirmiştir. Şiirimize değişik bir ses, değişik bir biçim ve öz, değişik bir tad getiren Necatigil üzerine çeşitli dergilerde çeşitli yazılar okuduk. Adına, bir de şiir ödülü konuldu.

Ahmet Muhip Dıranas da 21 Haziran 1980 günü aramızdan ayrıldı. Şiirlerini bir tek kitapta toplayan Dıranas, aynı zamanda oyunlar da yazmıştı. Yazılarının çeşitli gazete sayfalarında kalmayacağını ve bir bütün olarak yayımlanacağını umuyoruz.

Yıl içinde İhsan Hınçer 11 Kasım 1979, Nazif F. Akıncı 8 Kasım 1979, Suut Kemal Yetkin (ilkin şiirle adını duyurmuştur) 18 Nisan 1980, Mehmet Behçet Yazar (Er-

ganun, Yumak adlı şiir kitapları vardır) **3 Temmuz 1980**, Ahmet Yüzendağ 30 Temmuz 1980 tarihlerinde aramızdan ayrılmış ve İsmail Gerçeksöz de 4 Nisan 1980 tarihinde teröristlerce öldürülmüştür.

Yeni adlar

1980 yılında üzerinde durulması gereken yeni adların sayısı fazla olmamıştır. Genellikle geçen yıllardaki adlar, şiirlerini bu yıl içinde geliştirmişlerdir. Geçen Yıllık'larda andığımız ve anmadığımız ozanlar bir gelişim çizgisi içinde görünmüşlerdir. Yıl içinden anacağım bazı adlar şunlardır: Dönemeçte ve daha başka dergilerde görülen Timuçin Özyürekli, Fergun Özelli, Kemal Bayrakçı, Erol Gülter; Somut'da rastladığım Mahir Öztaş; Mavera'da şiir yayımlayan Mustafa Özçelik, Faruk Uysal, Varlık'ta yayımlanan şiirleriyle Tahsin Yiğit.

Ödüller

Sayıları artan şiir ödüllerinden bir bölüğünün sonuçları belli oldu. Yeditepe Şiir Ödülü'nü Sabahattin Kudret Aksal, **Şiirler** adlı kitabı ile kazandı. Bu kitap hakkında, **Varlık Yıllığı 1980**'de bir yazımız yayımlanmıştı.

Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü ise iki ozana verildi: Ahmet Telli, **Hüznün İsyan Olur** ve Metin Altıok **Kendinin Avcısı** adlı kitapları ile bu ödülü paylaştılar. İlk kitap üzerinde de **Varlık Yıllığı 1980**'de durmuştuk.

Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü ise Yaşar Miraç'a verildi. **Sesimiz** dergisinde üzerinde durduğumuz **Trabzonlu Delikanlı** adlı kitap Yargıcılar Kurulu'nca ödüle uygun bulundu.

Şiir üzerine yazılar

Bu yıl da, dergilerde şiir üzerine yayımlanan bazı yazıları anacağım burada. Bu arada, bazı sanatçılar ile ilgili olarak yayımlanan bazı değerlendirme yazılarına da yer vereceğim bu yıl:

— Şair Mehmet Emin Bey, Adile Ayda, Hisar, Ocak.

— T. S. Eliot'a göre Şiirin ve Eleştirinin yeri ve görevi, Dr. Sevim Kantarcıoğlu, Hisar, Şubat.
— Hisar Şairlerinin Otuz Yılı, Alemdar Yalçın, Hisar, Mayıs.
— Behçet Necatigil ile bir sohbet, Ziya Bakırcıoğlu, Hisar, Temmuz.
— Ahmet Muhip Dıranas, Mehmet Çınarlı, Hisar, Ağustos.
— Tanpınar'ın Şiirinde Rüya ve Hayal, Fazıl Ahmet Acar, Hisar, Eylül ve Ekim.
— 79 da Şiir, Konur Ertop, Milliyet Sanat, 32 Aralık 1979.
— Şiir, Türkü, Folklor İlişkileri, Mehmet H. Doğan, Milliyet Sanat, Mart.
— Dıranas'la 1961 Yılında, Erdal Öz, Milliyet Sanat, Ağustos.
— Mutluluk Avcıları, A. Turan Oflazoğlu, Milliyet Sanat, Temmuz.
— Necatigil'in Konumu ve «Söyleriz», Ahmet Ada, Hakimiyet Sanat, Haziran.
— Şiir Üzerine Notlar, Ahmet Ada, Hakimiyet Sanat, Temmuz.
— Ceyhun Atuf Kansu'da Anadolu İnsanı, Vecihi Timuroğlu, Sesimiz, Mart.
— Ahmet Haşimin Şiirinde renkli hayaller, Mehmet Kaplan, Hareket, Ocak - Şubat.
— Behçet Necatigil'le bir konuşma, Sabruye Sözmen, Hareket, Mart.
— Şiir ve Hayat, Muhsin İlyas Subaşı, Küçük Dergi, Ekim.
— Yeni Yıla Türk Şiiri nasıl giriyor, Muhsin İlyas Subaşı, Küçük Dergi, Ocak.
— Süslemeci Şiir, Oğuz Demiralp, Oluşum, Aralık.
— Biçembilgisi - Şiir Sanatı ve Eleştiri, René Wellek (Çev. Ahmet Kocaman), Türk Dili, Aralık.
— Necatigil ve Toplumculuk, Muzaffer Uyguner, Türk Dili, Şubat.
— Anadolu Ozanı: Ceyhun Atuf Kansu, Vecihi Timuroğlu, Türk Dili, Mart.
— Necatigil Şiirine Giriş, Mehmet H. Doğan, Türk Dili, Mart.

— Şiirin Dili, Archibald Macleish (çev.: Akşit Göktürk), Türk Dili, Eylül.
— Çağdaş Şiiri Nasıl Okumalı, Paul Reskin (Çev.: Sevim Raşa), Türk Dili, Ekim.
— Şiirimizde Toplumsal Olgu ve İdeolojik yansıma, Mehmet Yaşar Bilen, Dönmez, Ocak ve Mart.
— Tanpınar'a göre şiir ve musiki, Oğuz Demiralp, Somut, Aralık.
— Irak Türkmen Edebiyatına Toplu bir bakış, Kasım Sarıkâhya, Sanat Emeği, Kasım 1979.
— Kaynağından Kopmayan Şiir, Güven Turan, Yusufcuk, Kasım 1979.
— Külebi'nin Şiiri, Adnan Binyazar, Yusufcuk, Aralık.
— Ozanlığın Ödencesi, Cahit Külebi, Yusufcuk, Aralık.
— Karacaoğlan'ın Bacanağı, Muzaffer Erdost, Yusufcuk. Aralık.
— Cahit Külebi'nin Şiirine giriş, Ahmet Ada, Yusufcuk, Aralık.
— Firesiz bir şiir, Mehmet H. Doğan, Yusufcuk. Mart.
— Genel çizgileriyle Cemal Süreya Şiiri, Tuncer Uçarol, Yusufcuk, Mart.
— Şiirimizin Zamanı, Cahit Külebi, Yusufcuk, Nisan.
— Bir Çelişki, Sabahattin Kudret Aksal, Yusufcuk, Mayıs.
— İnsanlarımız için şiir, Suphi Aytimur, Yusufcuk, Mayıs.
— Şiir ve Slogan ilişkisi, Suphi Aytimur, Yusufcuk, Haziran.
— Şiirin ileri karakolları, İlhan Berk, Yusufcuk, Haziran.
— İyi Şiiri Ayırırken, Yvor Winters (Çev.: G. Kırancı), Yusufcuk, Eylül.
— Şiirin Dili, Oktay Rıfat, Yusufcuk, Ekim.
— Oktay Rıfat üzerine kenar notları, Ahmet Oktay, Yusufcuk, Ekim.
— Behçet Necatigil ve Çocuk, Mehmet Ergün, Edebiyat Cephesi, Aralık.

Yazılarla ilgili durumumuz, içeriğini belirtemediğimiz

ve eleştirisini yapamadığımız için, «tutanak yazmanı» olmaktan ileriye geçememektedir.

DERGİLERDE ŞİİRLER

Ülkemizde yayımlanan dergileri izleme çabası içinde bulunduk. Ama, hepsini izleyebildiğimizi söyleyemeyiz. İzleyebildiklerimizde rastladığımız ve kendi ölçülerimize göre (öznel ya da nesnel değerlendirme yetkimiz sınırları içinde) değerlendirdiğimiz şiirlerin adlarını anacağız burada. Yıllık'ın sayfaları, değerlendirme nedenlerini yazmaya olanak vermediği gibi bu şiirlerden örnekler almamıza da olanak verememektedir. Bazı yıllıklardaki sayfa sayısınca bir olanak verildiğinde böyle bir geniş değerlendirmeye girilebilir.

Ankara Sanat, genellikle bir resim dergisi kimliğinde ise de şiire de yer vermektedir. Bu Dergi'de yayımlanan şiirler arasından Talât Sait Halman'ın Özgür Sanat, Üçlem (Ocak, Ekim) adlı şiirleri ile Mehmet Salihoğlu'nun Kanayan Göze (Eylül) adlı şiirlerini anacağız.

Dönemeç, dönem içinde özgün bir girişimde bulundu ve belirli bir dönemin şiirini değerlendirmeye çalıştı. Temmuz - Ağustos sayısında, bu nedenle epeyce de şiir yayımlandı. Dergideki şiirlerden Mehmet Mümtaz Tuzcu'nun Mektup (Aralık), Yusuf Alper'in Gün (ocak), Hidayet Karakuş'un Kemeraltı Resimleri (Nisan), uzun bir şiire yönelmiş görünen Hüseyin Yurttaş'ın bu şiirinin Nisan sayısında yayımlanan bölümü (bu uzun şiir Sanayi Çarşısından adını taşımakta ve senaryo tekniğinden de yararlanılmış izlenimi vermektedir), Timuçin Özyürekli'nin Korku (Tem. - Ağ.), Fergin Özelli'nin Skeç, İsmail Uyaroğlu'nun Kanlı Şiirlere Hazırla Beni, Kemal Bayrakçı'nın Derin Bir Sevdayla, Erol Çankaya'nın Ağır Halay, Erol Gülter'in Vardiya (Eylül) adlı şiirlerini anmakla yetiniyorum.

Edebiyat, değişik oylumda yayımlanmakta ve çeviri şiirlere de büyük yer ayırmaktadır. Yıl içinde yeni bazı adların da katıldığı görülmüştür. Yayımlanan şiirler arasından dikkatimizi çekenler Arif Ay'ın Rize (Aralık) ve Maraş (Ocak), Sezai Uğurlu'nun Gençlik Aynaları (Şu-

bat), Ali Göçer'in Ayna ya da ölümün yan odaları, Yaşamın Çevirisi (Nisan, Haziran), İrfan Çevik'in Anlatılmazlarım (Nisan), İbrahim Demirci'nin Kuyu (Mayıs), Turan Koç'un Yakın Saat (Haziran), Kâmil Aydoğan'ın Uzaklıklar (Haziran) adlı şiirleri olmuştur.

Edebiyat Cephesi, daha çok yazın haberlerine ve güncel konulara yer ayırmıştır. Yayımlanan şiirlerden anmak istediklerimiz Ali Yüce'nin Öpe Öpe (Haziran), Halim Uğurlu'nun Şiirlere Varmıyor Ellerim (Temmuz), Gültekin Emre'nin Ortam (Temmuz), Naci Ferhadov'un Alfabe (Temmuz), Yüksel Pazarkaya'nın Tükenmeyen (Temmuz), Ayhan Gülsoy'un Birlikte (Eylül) ve Vecihi Timuroğlu'nun Erzinca'da içemem sevdası yol keser. (Eylül) adlı şiirleridir.

Hakimiyet Sanat, bilindiği üzere Kayseri'de yayımlanmakta ve Anadolu dergileri arasında etkin yazılar yanında başarılı şiirlere yer veren dergilerin başında gelmektedir. Dönem içinde yayımlanan şiirlerden anacaklarımız Sadullah Kutluer'in Şamdan (Aralık), Abdülkadir Bulut'un Güzelliğini taşırmadan kelimelerin (Mayıs), Bedrettin Aykın'ın Köprü (Mayıs), Ayhan Gülsoy'un Renk (Haziran), Ali Yüce'nin Aşece (Ağustos) ve Mehmet Çağlıkasap'ın Süreç (Eylül)dir.

Hareket, biraz geç yayımlanmakta ve daha çok tasavvufa, islâma dönük yazılara ağırlık vermekte, bu konularda özgün incelemeler yayımlamaktadır. Dönem içinde yayımlanan şiirlerden Hasan Hüsrev'in Kısır Döngü (Haz. - Tem.) adlı şiirini anıyorum.

Hisar, dönem içinde otuzuncu yayım yılını kutlamıştır. Şiire oldukça geniş yer veren dergide yayımlanan ardan Mustafa Necati Karer'in Bir Dal Fesleğen, Kuşlar ve İnsanlar (Aralık, Eylül), Yahya Akengin'in Nice Sözümüz Var Daha (Aralık), Ertuğrul Karakoç'un Baca (Ocak), Seyfettin Başcıllar'ın Çoğaltan Kimya (Şubat), Ahmet Tufan Şentürk'ün Çocuklar ve Ben (Ağustos), Muhsin İlyas Subaşı'nın Sancı (Eylül) ve Bahattin Karakoç'un Ayrılık Vakti Geldiğinde (Ekim) adlı şiirlerinin üzerinde duruyorum.

Kemalist Ülkü dergisinde yayımlanan şiirlerden de Halim Yağcıoğlu'nun Gülcemal (Nisan) ve Coşkun Erte-

pınar'ın Ara Sokak Parkı (Eylül) adlı şiirlerini başarılı bulduk.

Küçük Dergi de Kayseri'de yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan şiirlerden Ferhan Birgül'ün Acılı Resimler (Eylül) adlı şiirini belirtmek istiyorum.

Mavera, şiire ilk sayfalarında yer veren bir dergidir ve bu geleneğini ya da anlayışını sürdürmektedir. Bu dergideki şiirlerden de Erdem Bayazıt'ın Savaş Risalesi'nden (Aralık), Mustafa Özçelik'in Diriliş Türküsü (Ocak), Faruk Uysal'ın İkinci beyaz yürüyüş (Nisan), Mustafa Çelik'in Yürüdüler Gecenin üstünden (Temmuz) ve Ahmet Şirin'in Kırılmalar (Ağustos) adlı şiirlerini anıyorum.

Milliyet Sanat, 1980 yılı başında biçim değiştirip aylık yayımlanmağa başlayınca şiirlere de yer verdi. Ekim ayında 15 günde bir yayıma yöneldi ve şiir yayımını kesmedi. Aylık yayımlanmağa başlayınca, ek olarak verdiği **Ülke Ülke Çağdaş Dünya Şiiri**'ni kesiverdi. Yayımlanan şiirlerden anmak istediklerimiz Edip Cansever'in Su altında kanat çırpan üveyik (Şubat), Erol Çankaya'nın Her şeyi kuşatır sevda (Mart), Refik Durbaş'ın Kıvılcım (Mayıs), Muhsin Küfeli'nin Konuşma (Mayıs), Özkan Mert'in Ülkesinden ayrılan bir işçinin türküsü (Haziran), Süreyya Berfenin Kanamalı Bebek (Ağustos), Tekin Sönmez'in Sesini dokuyan türkü (Eylül) adlı şiirleridir.

Oluşum'daki şiirlerden de Abdülkadir Budak'ın Mecnun (Kasım), Enis Batur'un Altın Masalı (Haziran), Bilgin Adalı'nın Deniz üstünde söylenmiştir (Temmuz) ve Hulki Aktunç'un Sefer (Ekim) adlı şiirleri anıyorum.

Papirüs yeniden yayın alanına çıktı ise de henüz bir tek sayısı ulaşabildi okurlara. İlk sayısındaki şiirlerden Sait Maden'in Arınma I adlı şiirini başarılı bulduk.

Sanat Emeği'ndeki şiirlerden ise Timuçin Özyürekli'nin İnançlar Adına (Kasım 79), Adnan Özer'in Trakya efsaneleri (Nisan), Turgay Fişekçi'nin Bir solukluk şiir (Mayıs), Yaşar Miraç'ın Ateşböceğinin şarkısı (Temmuz) adlı şiirlerini seçkin buldum.

Sesimiz, düzenli olarak yayımlanmaktadır. Dönem içinde yayımlanan şiirlerden Mehmet Salihoğlu'nun Bir

başladın mı (Ocak), Hüseyin Avni Cinozoğlu'nun Kulenin seyir defteri (Şubat), Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun Dağlar (Mart), Ali Yüce'nin Kuşatma (Mayıs), Emin Tolunay'ın Düşlerinde upuzay (Mayıs), Halim Uğurlu'nun Yaz gelecek Türkiyeme (Eylül), Feriha Aktan'ın Sevgiler yitmesin (Ekim) adlı şiirleri üzerinde durulmalıdır.

Somut'un bazı sayılarını elde edemediğimi belirtmeliyim. Elimdeki sayılarda yayımlanan şiirlerden Ahmet Ada'nın Sevda yorumu (Aralık), Nurullah Can'ın Bir avuç yaşama (Aralık), Sabri Altınel'in Sabahın içinde (Ocak), Usul ve sessiz kar (Ağ.-Eylül), Mahir Öztaş'ın Değişim üzerine düşünceler (Nisan), Özdemir İnce'nin İlhan Berk için oniki şiir (Ağ.-Eyl.) ve Metin Altıok'un İki kişi gibi (Ağ.-Eyl.) adlı şiirlerini anmak gerekiyor.

Türk Dili, işbırakımı nedeniyle dört sayısını bir arada yayımladı. Yayımlandığı aylarda çıkan şiirler arasından Bilgin Adalı'nın Yangın (Aralık), Nahit Ulvi Akgün'ün Sözcükler (Ocak), Cemaleddin Ünlü'nün Yalnızlık Balladı (Ocak), Bedrettin Aykın'ın Liman (Mart), Ali Yüce'nin Dersimiz sevgi (Nisan), Ahmet Erhan, Uzun bir şiirin son dizeleri (Nisan), Berin Taşan'ın Merzifon (May-Ağ.), Ahmet Ada'nın Günlerin çıkrığında (Nisan), Şevki Altuğ'un Kömürhan Köprüsü (May.-Ag.), Haydar Ergülen'in Çocuklarıdır gökyüzünün bakçisi (May.-Ağ.), Özdemir İnce'nin Tarihin Battığı yer (Eylül), Ali Cengizkan'ın Pencere (Eylül), Abdülkadir Budak'ın Gösterge (Eylül), Yaşar Miraç'ın Yalnız (Ekim) adlı şiirlerini anıyorum.

Türkiye Yazıları'nda yayımlanan şiirlerden anmak istediklerim de şunlardır: Mehmet Kıyat'ın Dizgin (Kasım 79), Azer Yaran'ın Seni seviyorum (Aralık), Murtaza Vural'ın Bir Amsterdam şiiri (Ocak), Gülten Akın'ın Menevşe Türküsü (Haziran), Nebahat Çetin'in Yalnız kuşlardır hüzün (Eylül), Ramis Dara'nın Tohum türküsü (Ekim), Vecihi Timuroğlu'nun Bir Sürgünün ezgileri (Şubat).

Varlık'da yayımlanan şiirlerden dikkatimi çekenler şunlardır: Necati Zekeriya'nın Maviyle Gelen (Aralık), Alâeddin Asna'nın Karamsar (Temmuz), Halim Yağcıoğlu'nun Çilenin kuyumcusu (Mayıs), Özbek İncebayrak-

tar'ın Eski sokak (Şubat), Zeki Kuruca'nın Şiir yazmak (Nisan), İlhan Demiraslan'ın Tabut (Nisan), Tahsin Yiğit'in Kaf Dağları (Temmuz), Subutay Hikmet'in Kalık (Ağustos), T. S. Halman'ın İkiler (Eylül), H. Avni Cinozoğlu'nun Acı Yudum (Ekim).

Yusufcuk, dört sayfa içinde, oldukça fazla şiir yayımlayabilmektedir. Yayımlanan şiirlerden Ali Püsküllüoğlu'nun Sokak düşünceleri (Kasım 79), Cahit Külebi'nin Güneşli Çayır (Şubat), Yaşar Miraç'ın Kar Türküsü (Şubat), Tahsin Şentürk'ün Bir gecenin özeti (Haziran), Hilmi Yavuz'un Bir Sevda Şiiri (Ağustos), Suphi Aytimur'un Sevilmeyen (Ağustos) ve Abdülkadir Budak'ın Papatyanın Tarihi (Eylül) adlı şiirler üzerinde durulmuştur.

Yeditepe'de yayımlanan şiirlerden de Melih Cevdet Anday'ın Paris de eski bir evde (Şubat) ve Nahit Ulvi Akgün'ün Günün bir saati (Mayıs) adlı şiirlerini anıyorum.

DERGİLERDE ÇEVİRİ ŞİİRLER

1980 döneminde dergilerimizde gene fazlaca çeviri şiir yayımlanmıştır. Özellikle Sesimiz, Varlık, Oluşum, Edebiyat, Edebiyat Cephesi dergilerinde çeviri şiir yayımı fazla olmuştur. Şiirleri çevrilenler arasında geçen yıl Nobel Ödülü kazanan Odissea Elytis gelmektedir. Bu yıl Nobel Ödülü'nü alan Polonyalı ozanın şiirlerinden çeviriler henüz yayımlanmış değildir.

Dergileri gözden geçirdiğimizde, Fransız, Bulgar, Yunan, Alman, İsveç, Hint, Çin, Amerika, İngiliz, Senegal, Fas, Macar, Romen, Rus, İtalyan, Çek, İspanya, Yugoslav, eski Yunan, Arnavut şiirlerinden çeviriler yapıldığını görüyoruz. Bu tabloya göre, geniş bir coğrafya durumu ortaya çıkmaktadır.

Elimde, çevrilen ozanlara dönük bir tablo bulunmaktadır. Ancak, bunu yayımlamak istemiyorum bu yıl. Şiir çevirisinin yapılıp yapılamayacağı konusunda tartışmaların yapıldığı dönemi henüz geçebilmiş değiliz. Ancak, okuduğumuz çeviriler içinde gerçekten çok güzel türkçeleştirilenler olduğu gibi dilimizin kurallarına uymayanları da bulunmaktadır. Bu arada, tesadüfen iki ayrı

kişi tarafından yapılan çevirilerin karşılaştırılması bile bazı yargılara götürmektedir bizi. Sözgelişi, Elytis'in «Arnavutluk cephesinde ölen Teğmene Ağıt» adlı şiirini Cevat Çapan (Milliyet Sanat, Eylül) ve Herkül Millas (Üç Kitaptan Şiirler, s. 63 - 78) çevirmişlerdir. Cevat Çapan çevirisinde dilimizin şiir dili olması yolundaki savlarımızın gerçekliğini görüyoruz.

Dönem içinde daha çok Bulgar ozanlarının dilimize aktarıldığını görüyoruz. Milliyet Sanat, Türkiye Yazıları, Oluşum, Yusufcuk, Varlık ve Edebiyat Cephesi bir çok çeviri yayımlamıştır. Yunan ve Romen şiiri çevirileri de bu yıl epeyce fazladır. İlginç bir nokta da, dilimizi öğrenen bazı yabancıların da şiir çevirisi yayınlamalarıdır; Eleştiri dergisinde çevirisi yayımlanan Viorika Dinesku bunlardan biridir. Ayrıca, Ered Stark ile Cristina ve Vasile Peanuru da bu çevirmenlerdendir. Ülkemizde doğup okuyan Herkül Millas, Panayot Abacı, N. Stravidi gibi çevirmenler de görmekteyiz. Aslen Türk olup yabancı ülkelerde yaşayan bazı çevirmenler de (S. İbrahimov, Nevzat M. Yusuf) görülmüştür.

ŞİİR KİTAPLARI

Geçen yıl, şiir kitapları konusuna girerken kâğıt sıkıntısından sözetmiştik. Bu sıkıntı bu dönem içinde de sürüp gitmiş ve kâğıt ederlerine sık sık yapılan eklemeler kitap ve dergi yayımını olumsuz yönde etkilemiştir. Kitap ederleri, yüz liranın üstünde bir düzeyde görülürken kitapların ederleri etiketler konularak da sık sık değiştirilmektedir. Ismarlanan bir kitabın ederi bile, kitap elinize geçmeden değişebiliyor. Ama, bütün bu sıkıntılara ve durumlara karşın, dönem boyunca yayımlanan kitapların dayısı gene bir hayli fazladır.

Seçgiler

Dönem içinde, şiirimizle ilgili bir seçgiye rastlayamadım.

Toplu yapıtlar

Dönem içinde yayımlanan toplu yapıtlar arasında ilk anılması geregen, geçen yılkı yazımıza yetiştiremediğimiz Abdülhak Hamid Tarhan'ın **Bütün Şiirleri I** adlı kitaptır. Tarhan'ın **Sahra, Divaneliklerim, Bunlar O'dur** adlı kitaplarını içeren bu ilk cilt İnci Enginün tarafından baskıya hazırlanmıştır. Baştarafta bir giriş yazısı yer almıştır. Şiirlerdeki açıklanması gereken bazı hususlar da dipnotlarıyla açıklanmıştır. Dergâh yayınları, bir yıl geçmesine karşın yeni bir cilt yayımlamamıştır.

Anılması gereken ikinci kitap, Bilgi Yayınevi'nin Nazım Hikmet dizisinin yedinci kitabı olan **Sonuna Kadar Kavga**'dır. Dört bölüme ayrılan kitaptaki şiirler, içeriklerine göre böyle bir bölümlemeyle verilmiştir.

Aç Güneş, Necati Cumalı'nın 30 yeni şiiri ile eski kitaplarının tümünü içermektedir. Kızılçullu Yolu, Harbe Gidenin Şarkıları, Mayıs Ayı Notları, Güzel Aydınlık, İmbatla Gelen, Güneş Çizgisi, Yağmurlu Deniz, Başaklar Gebe, Ceylan Ağıdı adlı kitaplarındaki şiirlerinin tümü böylece bir ciltte toplanmıştır.

Son günlerde, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları arasında Ahmet Kutsi Tecer'in **Tüm Şiirleri** yayınlanmıştır. Vecihi Timuroğlu'nun derlediği, başına Tecer'in kişiliği ve sanat anlayışı üzerine 158 sayfalık bir tanıtma yazısı eklenen kitapta, yayımlanmış ve yayımlanmamış bütün şiirlerine yer verilmiştir. Şiirler, «Tabiat Odam», «Nerdesin», «Orda Bir Köy Var Uzakta», «Ağaç», «Urfa Gecesi», «Edirne'den Şiirler», «Paris Acıları», «Nenni Nenni» ve «Gelişigüzel» adları altında 9 bölümde toplanmıştır. Kitabın üzerinde ayrıca duracağımı sanıyorum.

Çocuklar için şiirler

Çocuklar için yazın ve bu arada şiir önemli bir dal olarak gelişmektedir. Geçen yılın Dünya Çocuk Yılı olması nedeniyle ülkemizde bir çok çocuk kitabı yayımlanmıştı. Bu yıl elimde üç şiir kitabı var.

Nurullah Can'ın **Memleket Çocukları, elime geç geç**tiğinden geçen yıl değerlendirilememişti. Bu küçük kitap-

ta 12 şiir var. Nurullah Can, çocuklar için şiire önem vermiş.

Dönemeç yayınları arasında çıkan **Astronot Çekirge**, Hüseyin Yurttaş'ın çocuklar için yazdığı şiirleri içermektedir. Yurttaş, daha çok masal düzeni içinde yazarak çocuklara şiiri vermeği ve onların şiir anlayışını geliştirmeği amaçlamıştır.

ABeCe yayınları arasında yayımlanan **Dünya Çocukların Olacak** adlı kitabı ile Muazzez Menemencioğlu, bu türde başarılı örnekler vermiştir.

Kitaplar

Nahit Ulvi Akgün, altıncı şiir kitabı olan **Eksilen Gökyüzü**'nde büyük kentlerde gittikçe bozulan yaşamdan, yokolup giden doğadan sözetmekte ve zaman içinde yitip giden güzelliklerin ardından yakınmaktadır. Akgün, körfezi gittikçe kirlenen, maviliğini yitirip kırmızılaşan bir kentte yaşamakta ve doğanın özlemi içinde bulunmaktadır. Büyük kentin toplumsal yoksulluğu da bu kitaptaki şiirlerde yansımaktadır. Kitabın sonuna doğru ise bireysel duygulanımlarından örülü şiirler yer almıştır kitapta. Akgün, eski iki kitabını da bu kitapta bir araya getirmiştir. Onun şiirinde benzetmeler, değiştirimler pek görülmez. Dili yalındır ve söyleyeceğini doğrudan doğruya söylemeği yeğ tutar. Toplumsal sorunlar karşısında izlenimci bir davranış içindedir. Ama, kendi toplum görüşü ve sanat anlayışı içinde tutarlıdır ve yazdıkları bu nedenle de sağlam ve başarılıdır.

Uzaktan Gelen Sesler adlı küçük boy kitabından sonra **En Son Çıkan Şarkılar** adlı kitabını yayımlayan Erdal Alova, titiz bir şiir işçisi olarak çıkmaktadır karşımıza. Dizelerini kurarken seçtiği sözcükler kadar şiirinin bütününde bunu görmekteyiz. Onun şiiri, ormanlardan süzüle süzüle akan dereciklerin oluşturduğu bir deredir. Şiirin kendi kuralları içinde, özsözlerden ve söylev havasından arınmış bir sanat anlayışı ve bunun şiire dönüşen güzel örneklerini buluyoruz kitapta. Biçim yönünden bağnazlığı görülmemekte; özü verebilmek için kullanılmış kalıpları bile yadsımamaktadır. Tekdüzelikten, tek-

seslilikten kaçınan, çokseslilik anlayışı içinde görülen Alova, şiirin bilincine varmış bir sanatçıdır.

Eleştirileri ile dikkatleri çeken Ahmet Ada, şiir alanında da başarılı bir sanatçıdır. **Gün Doğsun Gül Üstüne** adlı kitabında toplanan şiirleri bunun bir kanıtıdır. Ada'nın şiirlerinde, günümüz dünyasının devrimci atılımını buluyoruz. Kuşağının tutuşturduğu ateşe seyirci kalmamakta, lirik bir söyleyişle benimsediği özü şiirleştirmektedir. Şiirinde kırların ve doğanın büyük yeri vardır. Şiirinin biçiminde ise, şiir geleneğimizin biçim anlayışından izler bulunmaktadır. Uyaklardan ve çeşitli ses değerlerinden ustalıkla yararlanmakta; benzetmelere ve simgelere yaslanmakta ve imgeyi yadsımamaktadır. Yıl içinde yayımlanan şiirleri ile sanatını geliştirme yolunda olduğunu kanıtlamaktadır.

İkinci kitabı olan **Şimdi Yaz**'ı yayımlayan Abdülkadir Budak, sözcükler kadar söz kümelerine de anlam yüklemekte; dizeler birbirini bütünleyen bir düzen içinde yerleştirilmektedir. Kendine özgü bir biçime yönelik ve lirik bir söylem içinde devrimci bir özü şiirleştirmektedir. Toplumsal ve devrimci bir içeriği, bol ve renkli benzetmelerden, simgelerden yararlanarak sağlam bir şiire varma yolunda görülmektedir.

Seyran Destanı, Gülten Akın'ın ikinci destanıdır. Toplumumuzdaki ekonomik değişim sonuçlarının ve özellikle de topluma yansımasının destanıdır bu destan. İnsan soyutlanamayan ekonomik ve toplumsal görüntülerin değişimini verirken bir takım temel sorunları da şiirin potasında eriterek özetlemiştir. İki bölümden oluşan destanın birinci bölümünde, ata yurtlarından göçenlerin göç öyküleri, ikinci bölümde ise Ankara'daki yaşamları belirli kesitler olarak verilmiştir. Bu destanda Akın, tarihimizi, coğrafyamızı ve bu iki ortam içindeki insanımızı sergilemiş; halkın dilinden ve deyişinden yararlanarak ustalıkla bir şiir dili kurmuş ve özgün bir söyleyiş yaratmıştır. Çağdaş bilinç ve anlayışla yaratılan bu destan, şiirimizde önemli bir yapıt olarak kalacaktır.

Behçet Necatigil'in sağlığında kitaplaşamayan şiirleri, **Söyleriz** adlı bir kitapta toplandı. 14 kadarına başlık bile koyamayan, böylece henüz bitirilemediği anlaşılan şiirle-

rin de bulunduğu kitapta, Necatigil oldukça yoğun bir karamsarlık içinde görülmektedir. Yaşlandıkça başlayan yalnızlık, bırakılmışlık sanısı bu şiirlerde çokca yer almıştır. Bütün bunların yanında, insancıl bir seziyle ortaya çıkan avunmaları da buluyoruz. Seslerden yararlanma, açık ve gizli uyaklar kurmasında kendini göstermektedir. Önceki şiirlerinde olduğu gibi bu kitaptaki şiirlerinde de bu uyak anlayışı sürüp gitmiştir.

Dövüşen Anlatsın, Ahmet Telli'nin üçüncü şiir kitabı. Kitaptaki şiirler, kavgaya katılanların deneyimleri olarak yorumlanabilir. İçinde yaşadığı toplumla birlikte katıldığı bir savaşımın simgesel bir günlüğü de diyebiliriz bu kitaba. Toplumsal içeriği şiirleştiren genç ozanların başında yer alır Telli ve bundan sonraki şiirleriyle, şimdiye kadarki gelişimi çizgisini sürdüreceği umudunu vermektedir.

Yüksel Pazarkaya'nın, **İncindiğin Yerdir Gurbet** adlı kitabındaki şiirlerinde belirli bir biçimin tutsağı olarak görülmemektedir. Deyiş bakımından, bazı şiirlerinde, Necatigil'in özelliklerini buluyoruz. Sözcük yinelemeleri yanında belirli seslerin, belirli dizelerin yinelendiği bir çok şiir buluyoruz kitapta. Çok geniş bir sözcük haznesi bulunan Pazarkaya bazı şiirlerinde ve şiirlerin bazı dizelerinde bir bilge gibi konuşmaktadır. İçinde yaşadığı yabancı bir ortamın yansımalarını da buluyoruz dizelerinde. Yadırganan bir ortamdaki insanın tedirgin duyarlığının ürünleri diyebiliriz bu şiirlere.

Külebi'nin son kitabı **Yangın,** 1960 yılından bu yana yazılan şiirlerin bir toplamıdır. Özellikle 1970 sonrası ürünlerin yer aldığı kitap toplumsal bir yangının simgesi sayılmalıdır. Külebi, Türk toplumunun bireyi olarak, toplumun bunalımlı günlerini şiirleştirmiştir. Toplumun yangınını ustaca şiirleştirmiş ve toplum sorunlarını sanatçı gözüyle değerlendirmiştir. Uyaklar ve iç ses düzeni yönünden eski şiirlerindeki anlayışını sürdürmüştür. Bu kitaptaki tutkusu «ki» bağlaçıdır ve bir çok dizesinde bunu kullanmıştır.

M. Sunullah Arısoy, yıl içinde **Sabrın Gülü** adlı kitapta topladı şiirlerini. İnsancıl bir görüşün şiirleridir bu şiirler. İnsanların sevgi bağları ile birbirine bağlanması

gerektiği inancındadır. Şiirlerinde bireysel mutsuzluğunu türküleştirirken toplumsal bir mutluluğun var olması ve varlığını, bunun sevincini de türküleştirir. Güncel olayların, tarihsel oluşumun, kişisel gibi görünen duyumsamaların şiirlerini yazan Arısoy, çeşitli biçimler içinde vermiştir bunu. Arı bir şiir dili, açık bir şiirsel söylem bu şiirlerin önemli bir özelliğidir.

Geçen yıl üzerinde duramadığımız **Günaydın Gül Yaprağı** adlı kitap Hidayet Karakuş'un bunalımlı günlerde yazdığı şiirleri içermektedir. Karakuş, estetik bir bilinç içinde, güncel konuları imgeyle bildirinin dengeli bütünlüğü ile şiirleştirebilmiştir. Şiirlerde, sözcüklerle fazlaca oynama eğilimi sezilmektedir. Kitaptaki başarılı şiirler arasında «Günaydın Gül Yaprağı», «Soydöküm» ve «Sarı Yazma Türküsü» sayılabilir.

Geçen yılda anamadığımız kitaplar arasında Ataol Behramoğlu'nun **Mustafa Suphi Destanı** da bulunmaktadır. Mustafa Suphi ile ilgili kaynaklardan yararlanılarak yazıldığı belirtilen destanda kuru bir zamanlama görülmekte; şiirin başlıca öğelerinden olan lirizm ve imge bulunmamaktadır. Bu durumu ile, destanın bir yaşamöyküsü kitabı niteliği gösterdiği de söylenebilir. Behramoğlu'nun ABeCe yayınları arasında çıkan **Dörtlükler** adlı kitabında kavga dörtlükleri, Aşk - doğa - yaşam ve Ölüm üstüne dörtlükler, güncel dörtlükler ve yergiler bir araya getirilmiştir. Bu dörtlüklerde güncel olayların yergisi yapılmaktadır.

İlhami Bekir Tez'in Alaz yayınlarında çıkan **Unuttum** adlı kitabı, yetmiş yıllık bir ömrün yaşantılarından çıkarılan izlenimler şiirleştirilmiştir. Zaman zaman yinelemeler ve sığlıklar görülmektedir. Toplumsal çalkantılara da dönük bu destansı şiirleştirme çabası, başarılı bir ürün olarak nitelendirilemez.

Bir Cıgara İçimi'nde Oktay Rıfat, yıllar boyunca sürüp gelen bir deneyimler birikiminin ürünlerini, bir cıgara içimi kadar anlık izlenimler, duygulanımlar ve düşüncelerle beslenen çağrışımlar ile vermektedir. Kentli bir insanın doğa içinde yaşaması sırasında çevresinde gördüğü doğa, kendisini çevreleyen, görünen ya da görünmeyen yanlarıyla bir dünya, bu dünyayı algılayan ya

da algılayamayan insanlar, doğanın içindeki bir takım nenler gözlerinin, algılamanın ve duyumsamaların süzgecinden geçirilerek şiirleştirilmiştir. Yalın, hiçbir şey söylemiyormuş gibi görünüp de bir takım derinlikleri karıştıran bir söylem. Kitaptaki şiirler için özetle söyleyeceklerim bunlardır.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın kitaplarını içeren Dağlarca dizisinin 13 üncü kitabı da yayımlandı. Kitapta, daha önceleri yayımlanan **Delice Böcek**'in ikinci, **Özgürlük Alanı**'nın genişletilmiş ikinci baskıları ile **Çukurova Koçaklaması** (Yurducunu Sevmek), **Bir Elde Yaşamak** (Reşat Bey Destanı), **Türk İstanbul, Anıtlarında Soluklanan** adlı dört yeni yapıt yer almıştır. İlki Çukurova'nın destanı olarak nitelendirilmelidir. Dağlarca, bunu ve 26 Ağustos 1922 yılında başlayan savaşlarla ilgili olan ikincisini, **Türk İstanbul**'u «Bağımsızlık Savaşı» eklerinden olarak nitelemiştir. Eskiden yayımlanan **Delice Böcek** için de aynı nitelemeyi yapmıştır. Öyle anlaşılıyor ki, Dağlarca, Bağımsızlık Savaşımızı bütünüyle destanlaştırma çalışmasındadır.

İlhan Berk'in **İstanbul Kitabı**'na ikinci baskı diyebilir miyiz? 1947 yılındaki ilk baskı ile bu baskı arasında çok büyük farklılıklar var. Bu farklılık, 1947 basımı sırasında yitik olan ve ondan daha büyük bir oylum gösteren bölümden ileri gelmektedir, ilkin. Kitaptaki bölümlemede, bu yitik şiirler ayrı bir bölüm olarak yer almıştır. Berk'in bu kitabındaki şiirlerle, İstanbul'u güncelliği ve tarihselliği içinde buluyoruz. Mitologyalar bölümündeki şiirler, İstanbul'u tarihsel boyutu içinde değerlendirmektedir. Bu şiirler, bilginin, şiirin özümseme sınırları içinde, İstanbul'u bize tanıtmaktadır; bilmediğimiz İstanbul'u bilinir kılmakta ve sevdirmektedir. Bu şiirlerdeki İstanbul, her gün görülen doğası, göğü, denizi, pisliği, karanlığı ile bizim gördüklerimizden başka bir İstanbul'dur. İlk iki bölümde, yazıldıkları dönemin İlhan Berk şiirinin uzun dizeleri görülür. Üçüncü bölümde ise dizenin bırakılarak vardığı şiirinin örnekleir bulunur.

Şairin Seyir Defteri için, Cansever'in kendi görüşlerini buraya aktarmak istiyorum: «Dilin yeniden ele alınışı, yeniden işlenişi, dil trafiğini değişik bir yöne çekme

isteği. Dış görünüşüyle böyle. Durgunluk, yumuşaklık, yeni bir ritm iç düzen olarak kullanıldı. Konuyla, temayla uyum böyle sağlanabildi. Herşeyden önce yeni bir deneme» (Hürriyet Pazar eki).

Tahsin Saraç'ın beşinci şiir kitabı olan **Bir Sevgiyi Görüntüleme** sevi şiirlerini içermektedir. Önceki kitabında daha çok kavga şiirleri görülen ve bu arada seviye de değinen Saraç, insan yaşamında sevinin de önemini bilen bir insandır, bir sanatçıdır. Bu kitabın ilk şiirlerinde, sevi üzerinde dururken değişik birim, değişik söylem denemeleri içinde görünmektedir. Demek istediğimiz, şiirin, bu denemelere yenik düştüğüdür. Oysa, kitabın sonlarına doğru bu gibi denemelerden, biçim ve söylem oyunlarından sıyrılıp gerçek şiirini ortaya koymuştur. Kavgayla sevginin dengeli olarak şiirleştirilmesini onun şiirlerinde buluyoruz. «Sana olduğumdan da öte / Zorunluyum ben kavgaya» dese de, sevi ve kavganın dengeli ozanıdır Saraç.

İlk kitabı olan **Barışın Tarihçesi**'nde, Bilgin Adalı, çevresine, insanlara, topluma, olaylara bilinçle yaklaşımın şiirini vermektedir. Bilinçli bir gözlemin, tarihsel bir bilginin, şiirin esteteğine duyulan ilginin bileşmi; zaman zaman bir çocuk saflığı ve anlayışına dönük bir söylemle de olsa iyi seçilmiş sözcüklerden kurulan sağlam dizeler görülür şiirinde. Barışın Tarihçesi adlı bölümde, çocuğunun bilinçlenmesinin sergilenmesi yanında ince bir yerginin sürgün verdiğini görüyoruz. Çocuklama bölümünde de bu toplumsal yerginin biraz daha değişik bir söyleyişini bulmaktayız.

Uzunçalar, Hüseyin Yurttaş'ın üçüncü şiir kitabı. Yurttaş, toplum içinden seçtiği bazı insanların ya da toplumsal olayların şiirini yazmakta; toplum içindeki dengesizliklerin ortaya çıkardığı durumlardan hareketle devrimci bir yola yönelmektedir. Yeni şiirleştirme tekniklerinin arayışı içinde görünmektedir.

Özkan Mert'in **Kırlangıçlar Kırlangıçlar** adlı kitabı da geçen dönemden kalan kitaplardan biri. Bir formasının tek taraflı baskısından ötürü değerlendirmemde hata olabilir ise de Özkan Mert'in kavgayı içeren şiirler yazdığını, devrim için kavganın geçerliğinden yana olduğunu

söyleyebilirim. Vermek istediği özü yansıtabilecek bir biçimi bulabilen Mert, zaman zaman sığlığa düşmektedir şiirlerinde. Sanırım, anlatımcı bir söylemi yeğ tutmasından ileri gelmektedir bu sonuç.

Halil Kocagöz'ün **Çiçekli Tüfek** adlı kitabındaki şiirlerde, ığıl ığıl yazan bir yağmurun sessizliği ama derine işleyen etkinliği var. Kocagöz, tüfeklerden kurşun yerine çiçek atılmasından, insanlar arasında dostluktan doğan ve kardeşlikle beslenen bir barıştan yanadır. Şiirin vazgeçilmez bir öğesi gibi gördüğü uyak saplantısı yüzünden zaman zaman olmayacak ayraçlar açma zorunda kalan, böylece söyleyişinde duraklamalar görülen Kocagöz'ün bu kitabı barış özlemini dile getiren şiirler toplamı olarak değerlendirilebilir.

Yarım Söz'de Ayhan Gülsoy, Necatigil'in dize anlayışından yola çıkarak, «sözcükleri tutumluluğa varan bir özenle kullanarak, güncel yaşamdan yakaladığı görüntüleri kısa, anlamlı dizelerle örüyor». Anadolu ortamı içinde, doğanın ve insanların çeşitli anlardaki durumları ya da yaşantıları şiirinde yansımaktadır. Görüntüden omuz omuza bir yaşama yöneleceği umudundayız.

Uzun bir süredir şiirle ilgisi kesilmiş gibi görülen A. Ercan Belen, eski yıllarda yayımladığı şiirlerini **Güney Tutkusu** adlı kitabında yayımladı. Doğduğu güney kentinin ve güney çevresinin özlemi içinde sevi, yaşamak, insancıl bir sevecenlik anakonularını işleyen Belen, lirizmin sağladığı olanaklardan yararlanarak kurmuştur şiirini.

Trabzonlu Delikanlı adlı kitabı ile Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü kazanan Yaşar Miraç, bu kitabında halk türkülerinden yararlanarak, halk türkülerinin Karadeniz bölgesindeki biçimlerinden yola çıkarak değişik bir söyleyiş getirmişti şiirimize. Bu kitabından sonra, **Şili İle Söyleşi** (Eylül 1979) yayımlanmıştı. Yeni Türkü yayınlarının el kadar küçük boyutları içinde yayımlanan bu kitabı üzerinde fazla durulmamıştı. Dönem içinde de iki kitabı yayımlandı **Taliplerin Ağıdı** ve **Gül Ekmek**. Yazko yayınları arasında çıkan birinci kitabında, Miraç, gene Karadeniz türkülerinden yola çıkarak, kısa dizelerden, yinelemelerden kurulu bir teknikle, oynak bir söylem için-

de, öldürülen işçiler ve öğretmenler ve bütün insanlar için ağıtlar yakmıştır. Ağıtlarda belirli kişi adları da geçse, bir yerde Miraç, ölüp gidenler için yakmıştır ağıtlarını. Adsız kahramanlar, «onlar tarihin karanlığında / yazdılar güneşi alınlarına / altın harflerle ve ışıttılar / güneşi tarihin yarınlarına». **Gül Ekmek**'deki şiirler, sanayileşen bir toplumun sanayileşme süresinde ve kesiminde karşılaşılan olayları şiirleştirmektedir. Miraç, «Yeni Türkü» adlı ve kitabın başında yer alan şiirinde, bu değişime ve oluşuma uygun bir türkünün gereğine inanmıştır. Ancak, kitaptaki şiirler, bu türküye henüz ulaşamadığını göstermektedir. Tarım toplumunun araçlarıyla sanayi toplumunun türküsünün söylenemeyeceği ya da söylenebileceği ileride görülecektir. Gül Ekmek'deki şiirler, bu geçiş döneminin biçimsel sakatlıklarını taşımaktadır.

Yaşamını demircilikle sürdüren Murtaza Vural'ın bazı dergilerde yayımlanan şiirlerinin toplandığı **Terimle Suladım Hollanda Lalelerini** adlı kitapta, kendinin ve kendi sınıfının şiirini yazan bir ozanın içten, ama acemice düzenlenmiş dizelerden kurulu; öte yandan bir ilkselliğin (primitive) güzelliğini yansıtan deyişlerini buluyoruz. Vural, içinde bulunduğu durumdan doğan ve öfkeye dayalı bir lirizme dönük şiirlerinde.

Yılmaz Gruda, bazı dergilerde «kuyumcular» genel başlığı altında yayımlanan 17 şiirini **Kuyumcular**'da topladı ve bunları, «kuyumcular günlüğü» adını verdiği notlarla birlikte yayımladı. Gruda, bu şiirlerinde, ele aldığı ozanı, kendi biçemi, söylemi ve sözcük haznesi ile en iyi biçimde ve özet olarak yansıtma amacındadır diyebiliriz. Böylece, bir ozanın bazı özellikleri ortaya konulmaktadır. Uzun çalışmaların ürünleri olan bu şiirler, benzeri çalışmalar yanında başarılıdır.

Abdullah Şanal'ın üç bölümden oluşan **Bir Hüznün Sancısı**'nda yepyeni ve değişik imgelerden örülü şiirler var. Üçüncü bölümdeki şiirlerinin bu nitelikleri taşımadığını belirtmek isterim. Öfkesini dizginlediği ve şiirinin yozlaşabilen yerlerini ayıkladığı ölçüde başarıya daha yakın görülmektedir.

Edebiyat dergisinde başarılı şiirlerini okuduğumuz

Turan Koç, **Kan Gibi Vakte Düşen** adlı kitabı ile ilk derlemesini yaptı. Turan Koç, şiirin şahdamarını yakalamıştır diyebiliriz. Şiirimizin ve Batı şiirinin kendi anlayışına uygun düşenleri okuyup özümlemiş; şiirde imgenin ve duyumsarlığın önemini benimsemiş ve şiirini bu temeller üzerine kurmuştur. Yeni ve seçilmiş sözcükler, yeni imgelerle örülü bir şiirdir onun şiiri.

Veysel Öngören, **Remo ve Salo** adlı kitabında, toprağın bölüşümündeki tarihsel haksızlığı, bugünkü düzen içinde bazı insanların bilinçsiz bir anlayışla, kendi hakları yerine başkalarının hakkı için gereksiz çalışmalarını ve ölümlerini dile getirmiştir. Öngören, toplumsal gerçekci olarak, sonunda, bu haksız düzenin ortadan kalkacağını ve bunun kalkış yollarını da belirtmektedir. Remo ve Salo, Öngören'in tasarladığı çatışmanın içindeki lirizmi ve bunun yanında imgelerden ustaca yararlanışı ile destan türünün başarılı bir örneğidir.

Vecihi Timuroğlu'nun **Tut Beni Sevda Çağırır** adlı kitabında sevi şiirleri ağır basmakta ise de kavganın ağırlığı da kendini belirtir. Timuroğlu'nun bu kitabındaki şiirlerinde de «sık dokulu bir imge örgüsüyle karşılaşırız. Çoğu sözcüklerin tarihsel köklerden damıttığı özsu, ortadoğu coğrafyasında bir ırmak gibi akarak güncel olanla bütünleşir ve yeni bir bileşim yaratır.

Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü'nü Ahmet Telli ile paylaşan Metin Altıok'un kitabı **Kendinin Avcısı**'dır. Altıok, kitabında, kendi ben'inin çevresinde bir çok sorunu ele alıp irdelerken toplumsal beni de irdelemektedir. Olaylar ortasında, topluma yabancılaşmış ve toplum içinde yalnız kalmış bireyin sorunlarını derinliğine irdelerken insansal cevheri de arar durumdadır. Bunu bulamamaktan doğan bir hüzün, bir karamsarlık şiirinin alttan akan bir akarsuyudur.

Refik Durbaş'ın **Çaylar Şirketten** adlı kitabı uzun bir şiiri içermektedir. Urfa'dan kopup İstanbul'a gelen ve orada çeşitli işler yapmağa yönelip en sonunda şehirlerarası otobüslerden birinde «muavinlik» yapmağa başlayan birinin öyküsü ya da destanıdır bu uzun şiir. Çalışan, çalışırken türlü güçlüklerle karşılaşan bir insanın destanı. Belirli bazı anakonuların ya da dizelerin sıkca

yinelenmesine karşın, Durbaş'ın şiiri, bir yaşam savaşımının başarılı bir şiiridir.

Afşar Timuçin, **Savaşçı Türküleri**'nde ussal şiiri yeğ tutar görünmektedir. Şiirinin kalıpları ölçülü biçili, sözcükler uzun düşünceler sonunda bulunup dizelere yerleştirilmiş; ama, şiiri şiir yapan öğelerden lirizm (duygululuk) yok. Usa dayanan imgesellik, şiiri kurtaran bir öğe olamamıştır. Şiirde imgeyi yeterli bulanlar için okunası bir çok şiir var kitapta.

Ali Cengizkan'ın **Senlere** adlı kitabındaki şiirler okunduğunda, değişik izlenimler altında kalıyor insan. Sanıyorum, bu değişik izlenimler, kitaba değişik gözelerden toplanan suyun çokluğundan doğan bileşimden doğmaktadır. Ozanın, hangi gözeyi yeğleyeceği ileride belli olacaktır. Bir takım boşluklar bırakarak taşlama yöntemi yanında başka teknikler de kullanarak taşlamaya dönük bulunmaktadır. Ustalığının gelişeceği yönü bu kitabında bulgulayabilmiş değiliz. Belki de «Kekeme bir şiirdir benimkisi / Söylediği yerini bulsun ister» dizelerindeki gibi yorumlayabiliriz onun şiirini. Mimar olan ozanın, şiir mimarisini de iyi bildiğini, şiirinin damarını da bulguladığını söyleyebiliriz.

Çakmaktaşı Kav Kıvılcım'da toplanan şiirlerinde Ruşen Hakkı, uzunca bir sürenin ürünlerini devşirmiş görünmektedir. Bu nedenle, zaman içinde değişik esintilerin değişik izlerini buluyoruz bu şiirlerde. Açık bir söylemi var. Bazı şiirlerinde imgelerden fazlaca yararlanır görünmekte ise de genellikle anlaşılsın diye yazılan şiirden yanadır. Devrimci bir kavganın kıvılcımları da bazı şiirlerinde oynaşmaktadır.

Arif Damar'ın **Ölüm Yok Ki** adlı kitabında, devrimci bir ateşin körüklenişini buluyoruz. Kendi inancı doğrultusunda, insan ve vatan sevgisi ile dolu olarak, devrimci bir tözü canlandırma yolundadır. Şiirini «içinden kabarıp gelen düşünce ve duygulara uyarak» kurmaktadır. Toplumsal şiirimizin gelişim çizgisindeki yeri bu kitabı ile pekişmektedir.

Veysel Çolak, **Günlerin Yağmurunda**'da, devrimci bir şiiri, umudun şiirini veriyor. İlk siperlerde savaşan, «bir gerilla sessizliğiyle çıkıp gelen güneşi beklemekte, «alacа

etekleriyle / çıkıp gelecek şafak» ile atılıma hazırdır; «kurtarılacak günlere uyanıktır». «Gamlı ve karanlık gece»nin aydınlığın önünde yok olmasını ister ve «övünülecek bir yaşantıyı» başlatmak için «aşka ve toprağa sözümüz var» der. Veysel Çolak, bu kitabında şiiri bulmuş durumdadır.

Kurşuni Bir Siperde, Gültekin Emre, ussal bir çizgide toplumsal sorunları ele almakta ve değişik biçimsel denemeler içinde sorunlar üzerine yorumlar yapmakta ve şiirinde yergisel gücünü de kullanmaktadır. Toplumsal gerçekcilik anlayışı içinde bazı çözümlemeleri de göstermektedir. Güncel çatışmaların hüznü, siyasal kavgaların görüntülerini de buluyoruz şiirinde.

Mayıs'da Azer Yaran, dağınık bir şiir görüntüsü içinde görünüyor. Boşlukta uçuşup duran saydam, yarı saydam eşyaya benziyor şiiri. Yakalamak istediğim an elimden kaçıverdi hep. Bu, belki henüz bir yol ya da ses bulamamaktan doğan bir sonuçtur.

Nihat Behram'ın **Irmak Boylarında Tuzaç Seslerinde**, dinginlik ve durgunluk içinde söylenen insancıl, toplumcu bir sesi buluyoruz. Daha önceki şiirlerinde görülen söylevci söylemin yerini bağırmadan gerçeği ortaya koyan bir söyleyiş almıştır.

Muhteşem Sünter'in **Gerilere Bırakmak** adlı kitabında, içinde yaşanan ortamdan, büyük bir gözlemci olarak haz alan bir ozanın şiirlerini buluyoruz. Yaşamın her anını büyük bir titizlikle gözlemleyen ve her anın görsel hazzını tadan ve yaşamak sevincini içinde duyan bir ozanla karşı karşıyayız. Sonlardaki hüzünlü şiirler de, bu tadlardan uzaklaşma zamanının gelişini sezmekten doğan ürünlerdir.

Arif Ay'ın **Dosyalar**'ında tarihsel bazı olayların şiirleştirilmesi başta gelmektedir. Uzak bir andırışla Necatigil tekniğine yakınlık seziliyor dize kuruluşunda. Sözcüklere iki anlam yükleme, dizeleri birbirine ulama bu arada sayılabilir. Çeşitli benzetmeler ve imgeler de bunu anımsatıyor. Ama, bazı yinelemeler ve dize kuruluşundaki değişik bazı teknikler tümüyle ayrıdır Necatigil'den. Bazı şiirlerindeki öze katılmasak da, güzel şiirler sunuluyor kitapta.

Yılın öbür kitapları arasında, eski şiirlerinden de katılanlardan oluşan ve erotizme kaçan bazı şiirlerin de bulunduğu İzzet Yaşar'ın **Yeni Kuşbakışı;** devrimci bir öze dönük şiirlerin toplandığı Hüseyin Atabaş'ın **Yanarca;** İkinci Dünya Savaşı yıllarında yazılan ve o günlerin duyumsamalarından oluşan şiirleri içeren Fuat Ofşin'in **Cephe Rüzgârları;** Cengiz Bektaş'ın çeşitli izlenimlerin ve duyumsamaların şiirleştirme ürünlerini içeren **Yer Deli Gök Deli;** Can Yoksul'un devrimci bir özü lirizme dönük bir söylem içinde yansıtan şiirleri içeren **Göndönümü;** Sina Akyol'un, «izlenimci yanı ağır basan, görsel öğelere ve müziğe dayalı bir çizgi»yi yansıttığı söylenen **Su Tadında;** Çınar Çığ'ın, Anadolu uygarlığından kaynaklanarak güncel olayları da şiirleştiren **Eski Bir Tanrı** adlı kitapları anılmalıdır.

Bu arada hiç göremediğimiz kitapların olduğunu da belirtmeliyim. Dergilerde çıktığı bildirilen ya da tanıtma yazılarında üzerinde durulan bazı kitapları elde edemedim. İçlerinde, gerçekten üzerinde durulacak olanları vardı sanırım. O kitaplar, adları bu yazıda geçmemiş olanlardır. Ozanlarından özür dilemeyeceğim; kusur, sanırım dağıtım dizgemizdedir; ya da bende.

İkinci baskılar

Bazı şiir kitaplarının ikinci ve daha fazla baskı yaptıklarını biliyoruz. Dönem içinde, Gülten Akın Cankoçak'ın, ilk baskısı 1971 yılında yapılan **Kırmızı Karanfil** adlı kitabı Türkiye Yazıları yayınları arasında çıktı. Özdemir İnce'nin de ilk baskısı 1969 yılında yayımlanan **Kiraz Zamanı** da Çark yayınları arasında bu yıl yayımlandı. Ataol Behramoğlu'nun **Bir Gün Mutlaka** adlı kitabının dördüncü baskısı Yazko yayını olarak çıktı; kitaba, kitaplarına girmemiş ilk şiirlerinden bazıları katıldığı gibi **Bir Ermeni General** adlı ilk kitabı da eklenmiş ve böylece bu kitap da ikinci baskısını yapmıştır. İkinci baskısı yapılan başka bir kitap da Muazzez Menemencioğlu'nun **Davullar Vurur** adlı kitabıdır. Bilindiği gibi, bu kitap önceleri yayımlanan iki kitabını ve yeni şiirlerini içermekteydi. İkinci baskıya yeni şiirler de eklenmiştir.

ÇEVİRİ ŞİİRLER

Bu yıl, çeviri iki seçgi ile dört kişisel kitap var elimde. Azerî ozanlardan Vahabzade'nin kitabını da burada tanıtmak istiyorum.

Seçgiler

Seçgilerden biri, A. Kadir'in düzenlediği bir dizinin, **Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri** dizisinin üçüncü kitabıdır. Kitap Bulgar, Rumen ve Arnavut ozanlarının şiirlerinden yapılan çevirilerden oluşmaktadır. Şiirleri A. Kadir, Fahri Erdinç, Afşar Timuçin, Asım Tanış, G. Santoro, Eray Canberk, Hasan Karahüseyinof, Mehmet Günsür, Ali Merçiboyu, W. Söllner ve Gülen Fındıklı çevirmiştir.

İkinci seçgi, Milliyet Yayınları arasında çıkmıştır. **Ülke Ülke Çağdaş Dünya Şiiri II** adını taşımaktadır. Bilindiği üzere, Milliyet Sanat Dergisi haftalık yayımlanırken her sayısında 8 sayfadan oluşan bir fasikül halinde yayımlıyordu bu seçgiyi. Birinci cildi daha önce yayımlanmıştı. İkinci ciltte Macar, Fransız, Vietnam, Portekiz, Yugoslav ve Çin şiirinden örnekler bulunmaktadır. Macar şiiri bölümünü Ataol Behramoğlu, Fransız şiiri bölümünü Cemal Süreya, Vietnam bölümünü Eray Canberk, Portekiz bölümünü Ülkü Tamer, Yugoslav şiiri bölümünü Ataol Behramoğlu ve Çin şiiri bölümünü de Eray Canberk hazırlamıştır.

Bu seçgi 792 nci sayfada son bulmaktadır. Oysa, fasikül halinde yapılan yayında Bulgar şiirine de başlanmış ve Ataol Behramoğlu'nun hazırladığı bu şiirden de üç forma yayımlanmıştı. Seçginin geleceğinin ne olacağı, üçüncü cildin de yayımlanıp yayımlanmayacağı bilinmemektedir.

Çeviri şiir kitapları

Önce, Bahtiyar Vahapzade'nin **Şiirler** adı verilen kitabı üzerinde duracağız. Ötüken yayınları arasında yer alan bu kitapta, Vahapzade'den seçilen şiirler azarî türk-

çesiyle verilmiş ve dip notları olarak da değişik sözcüklerin Anadolu türkçesindeki karşılıkları gösterilmiştir. A. Yavuz Akpınar, kitabın başından Vahapzade'yi ve şiirini tanıtmaktadır. Vahapzade'nin şiirleri, gerek öz ve gerekse söyleyiş bakımından Mehmet Emin Yurdakul'un şiirine benzemektedir. Ancak, değişik bir kültür anlayışının izlerini de buluyoruz.

Yunan ozanı Yannis Ritsos'un şiirleri de **Boyun Eğmeyen Ülke** adıyla Özdemir İnce ile Herkül Millas tarafından bir kitapta toplandı. Ritsos, dünyaca da tanınan bir Yunan ozanı. Yıllarca yaşadığı sürgün yaşamının, haksızlıklara, kaba güçlere başkaldırışın bilinçli bir şiirini görüyoruz bu kitapta. Yunan şiir geleneği ile beslenen Ritsos'un şiiri hem sağlam bir teknik, hem de sağlam bir söyleyiş göstermektedir. Kitapta Kararmış Çömlek, yirmi bölümden oluşan Boyun Eğmeyen Ülke, Ay Işığı Sonatı yer almıştır.

Yunan şiirinden başka bir kitap da geçen yıl Nobel Ödülü'nü kazanan Odiseus Elitis'in şiirlerinden oluşmakta ve **Üç Kitaptan Şiirler** adıyla yayımlanmış bulunmaktadır. Yunanca aslından Herkül Millas tarafından çevrilen şiirlerin Yönelişler, Birinci Güneş, Arnavutlukta Ölen Teğmen İçin Ağıt adlı kitaplarından alınmıştır. Şiirlerin, aslına uygun olduğunu sanıyoruz; ama, şiir dilimize pek yatkın düşmediğini belirtmek isterim.

Bulgar ozanı Lübomir Levçev'den çevrilen şiirleri içeren **Haydut Otu**, Fahri Erdinç ile Kemal Özer'in çevirilerinden oluşmaktadır.

Bu yıl Fransız şiirinden de bir kitap var. **Eluard'dan Şiirler**, Abdullah Rıza Ergüven tarafından çevrilmiştir. Daha önceleri çeşitli dergilerde de yayımlanan bu çevirilerde, Eluard'ın şiirinden çeşitli örnekleri buluyoruz.

Halk şiiri

Halk şiirimiz de yaşamını bir yandan sürdürmektedir. Yıl içinde kitaplaşan bir ürün Yaşar Ünsal'ın **Davet** adlı kitabıdır. Çıldırlı olan Yaşar Ünsal, içinde yaşadığı toplumsal çalkantıları halk şiirinin kalıpları ve kendine özgü söyleyişi içinde vermektedir.

1980'DE ÇOCUK YAZINIMIZ

Emin ÖZDEMİR

Ölü Bir Yıl

1980 yılında çocuk yazınımızın durumunu belirleyen koşullar nelerdir? Nasıl bir yıl olmuştur çocuk yazınımız açısından 1980? Bu soruları kestirmeden yanıtlayabilmek için geçen yılı, çocuk yazınımızın 1979'daki görünümünü anımsamakta yarar var.

Bilindiği gibi Uluslararası Çocuk Yılıydı 1979. Bu bakımdan çocuk yazınımız için verimli, canlı bir yıl oldu. Bu canlılığı Nesin Vakfı **Edebiyat Yıllığı 1980**'de değerlendirirken şunları söylüyor Erdal Öz:

«1979 yılı bir bakıma çocuk kitapları yılı oldu denilebilir. 1979'un çocuk yılı olması, çocuk kitaplarının satışını ister istemez büyük ölçüde etkiledi. Birçok yerde çocuk yılı kitapla etkinlik kazandı. Bu konuda en kolay, en pratik yol, basılı kitaplarla bir sergi açmak, çocuklarla kitapları tanıştırmak, yazarlarıyla konuşmalar yapmak, en azından okullarda kitap satışına önayak olmaktı. Öyle de oldu. 1979, çocuk kitaplarının en çok satıldığı yıl oldu. Böyle olunca çocuk kitaplarının basımına hız verildi. **Arkadaş Kitaplar** bu yıl da öncülüğünü korudu. **ABeCe Yayınları** adı altında yeni bir yayınevi, yalnızca kendi yazarlarımızın kitaplarıyla, Türkiye çocuk edebiyatına yeni katkılar getirdi. Kültür Bakanlığı yine kendi yazarlarımızın kitaplarından oluşan bir çocuk dizisinin yayımına geçti. Birkaç Banka, parasız dağıtılan çocuk dergileri çıkardılar: **Kumbara, Pamuk Çocuk, Yonca...** gibi.

Bunlara bir büyük yayınevinin başlattığı **Yaman** adlı başıbozuk bir çocuk dergisini de ekleyebiliriz. Televizyonda, radyolarda çocuk için yazan yazarlarımızla ilgili programlar düzenlendi. Ayrıca çeşitli kuruluşlarca çocuk edebiyatımıza önemli katkılar getiren yarışmalar düzenlendi. Çocuklar için yazılmış roman, öykü, şiir, oyun dallarında sayısız ödüller dağıtıldı. Bütün bu gürültü geçip gittikten sonra şu geçen bir yıla topluca bakılınca, Türkiyemiz için çocuk edebiyatının, altın bir yıl olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz.»

1979 çocuk yazınımız için nasıl altın bir yıl olmuşsa 1980 de sözcüğün gerçek anlamıyla ölü bir yıl olmuştur. Çocuk yazınında görülen ve gözlemlenen devinimler durmuş, kitap yayımı ölü bir noktaya gelip dayanmıştır. Yayımcılar yeni kitaplar yayımlama yerine ellerinde bulunan kitapların ederlerini artırma yolunu seçmiştir. Ederler öyle bir noktaya varmıştır ki geniş yığınların satın alma gücünü aşmıştır. Kuşkusuz çocuk yazınına özgü bir durum değildir bu. Yazınımızın öteki kesimlerinde de durum böyle olmuştur. Kâğıt karaborsaya düşmüş, dizgi, baskı, cilt, klişe vb. ücretleri alabildiğine artmıştır. Zamlar, eder artırımları birbirini izlemiştir.

Kâğıt ve kitap ederlerindeki bu hızlı artış ister istemez birçok yayınevinin susmasına, etkinliğini durdurmasına yol açmıştır. Pahalılığın her alanda dayanılmaz bir noktaya gelmesi, anaları babaları kitaptan önce ekmeği düşünme durumuna düşürmüştür. Daha doğrusu anaların babaların büyük bir kesimi kitaba 1980 içinde para ayıramaz olmuştur. Öte yandan 1980'nin sancılı bir yıl oluşu, ülkenin bir baştan bir başa can pazarına dönüşü bu olumsuz ortamı yaratan etkenlerden biridir.

Gerçekte bir ülkenin yazını bir bütündür. Bir kesiminde büyük çiçeklenmelerden, verimlilikten söz ediliyorsa öteki kesimlerinde yüzde yüz bir kuraklıktan, bir çoraklıktan söz edilemez. 1979'un çocuk yazınımızdaki etkisini o yılın, Dünya Çocuk Yılı oluşuyla açıklayabiliriz. Bu bakımdan denilebilir ki 1980 hem çocuk yazını için hem de öteki yazınsal alanlar için tek tük ürünler sayılmazsa kitapsızlığın doruk noktasına vardığı ölü bir yıl olmuştur. Abartılı bir yargı değildir bu.

1980'de çocuk yazınımızın ürünü sayabileceğimiz yaratılar hiç mi ortaya konmamıştır? Konmuştur elbette. Neki nicel yönden oldukça sınırlıdır bunlar. Nicel yönden sınırlı olmasına karşın nitel yönden aynı vargıya varamayız. Bir kez çocuklar için yazmanın kolay bir iş olmadığı, onlar için yazmayı göze alacakların yazmanın inceliklerini ayrıntılarıyla bilmeleri gerektiği gerçeği anlaşılmaya başlanmıştır. Çocuklar için yazmanın, **çocukça yazma** olmadığı gerçeği de anlaşılmıştır iyicene. 1980'e ölü bir yıl, çorak bir yıl derken ortaya konan ürünlerin niteliği yönünden söylemiyorum bunu. Ortam ve özdeksel koşullar açısından böyledir bu. Yazarların yazdığını günışığına çıkaramamasından, anaların babaların kitaba para ayırmamasından böyledir bu.

Milliyet Çocuk

Tecimsel ve yaymaca yönü ağır basan banka dergilerini (Kumbara, Pamuk Çocuk, Yonca vb.) saymazsak 1980'de çocukların eline düzenli ve sürekli bir biçimde ulaşan tek dergi **Milliyet Çocuk** olmuştur. Şiir, öykü, roman, oyun... gibi yaşantı kazandırıcı, sezdirimsel yazı türleriyle bilgilendirimci yazılar dengeli bir biçimde yer almıştır dergide. Dergiyi yönetenler çocukların ilgilerini diri tutmak için yarışmalar düzenlemiş; dergide özel sayfalar, özel köşeler ayırmışlardır. Eğlendirme ve öğretmeyi ortak bir amaç olarak seçmişlerdir. Derginin geniş bir okur dilimince okunmasında bu yönünün payı olmalı.

Doğruluğuna ve geçerliğine inandığım bir söz vardır: Yazının yürek vuruşunu dergiler yansıtır. Bir bağlamda her her türlü denemenin, yazınsal sınırları genişletmenin, yazınsal bir birikimi oluşturmanın yeridir dergiler. Bunu çocuk yazınımız açısından ele alırsak **Milliyet Çocuk**'un böyle bir işlevi olmuştur. Çocuk yazınına yönelen yazar ve ozanlarımız yıl boyunca derginin sayfalarında gözükmüşlerdir. Oktay Akbal «O Haziran Günü», Sulhi Dölek «Kahverengi Giysiler», Celal Özcan «Yaramaz Davulcu», Hakkı Özkan «Uçurtma» Yusuf Atılgan «Istranca», Abbas Cılga «Çınçın'da Simit Yitirdik», Mehmet Güler «At», Nihat Ziyalan «Kirpi Ordusuna Karşı», Emrul-

lah Güney «Ağaçlarımızı Kestirmeyiz», Fatma Oran «Beyaz At», Çiğdem E. Danyal «Arzu Gızım»... adlı öyküleriyle çocukların tat alabileceği güzel örnekler koydular ortaya. Bunlardan özellikle yeni bir ad olan Çiğdem E. Danyal'ın öyküsü üzerinde durulmaya değer. Anası babası yaban ellerinde olan bir çocuğun iç dökmesini buluyoruz öyküde. Çocuksu bir şiirsellik ve yalınlık içinde. Birkaç tümceyi alıntılayalım buraya :

«Annem gitti. Almanya'ya. Babam İstanbul'a götürdü. Kocaman bir uçağa binmiş, öyle büyükmüş ki uçak. Annem korkmaz inşallah uçaktan. Hep dua edeceğim annem korkmasın diye. Ya korkarsa annem, benim gibi korkarsa? Öpemiyeceğim annemi, kucaklayamayacağım, «arkası yarın»ı dinlemeyeceğiz beraber. Güzel yerleri anlatmayacak, okulu, öğretmenleri kedileri anlatamayacak. Korkuyorum annesiz olmaktan...»

Dergide çocukçalığa düşmeden çocuk dünyasının şiirini yakalayan ürünlerse şunlar oldu : Refik Durbaş «Beyaz Potinli Martı», Özdemir Asaf «Öylesine Bir Masal Ki», Mücap Ofluoğlu «Dünya Çocuklarına», Abdülkadir Budak «Çocuk Yurtları», Erdal Alova «Gece», Kemal Özer «Onun İçin Mi?», «Ağacın Türküsü», Abdülkadir Bulut «Günebakan», Ozan Telli «Kimsesiz Çocuk»... Bu sonuncuyu alıntılayalım buraya :

çayda tutmadılar
hacıleylek de getirmedi
biliyorum dünyaya beni

Öyleyse anam hani
babam hani öyleyse

sokaklara sürülmüşüm
kardeşim yok bacım yok
kederim çok acım çok

yaşamaya gücüm yok
yuvasız yavru kuşum

teleğim telim kırılmış
kanadım kolum kırılmış

örtmüş üstümü üstümü
geceler kara yorgan
yalnız yüreğim kırgın
hüzün yeli esti mi?

kimsesiz çocuktur adım
insanlara şunu dedim:
bir hayvandır kanguru
doğurduktan sonra da
karnındadır yavrusu

Böyle sorunsal yönlü örnekler şiirlerde olduğu gibi öyküler arasında da ağırlık kazanıyor. Bu, yazınımızın toplum ve insan gerçeğimize sıkı sıkıya bağlı olmasıyla açıklanabilir. Sorunlara ayna tutma, çocuğu toplumu ve çağı içinde bilinçlendirme çocuk yazınımızın ana yönsemelerinden biridir.

Milliyet Çocuk'ta Ülkü Tamer'in «Tele Yunus'u», «Halit Kıvanç Sizlerle» dizisi anılmaya değer nitelikleri olan yazılardı çocuklar açısından.

Kitaplar

1980'de çocuk yazınımızda görülen durgunluğu sınırlı da olsa zorlamaya çalışan yazarlar, yayınevleri olmadı değil. Belirli sayıları aşmamlarına karşın bu yayınevleri etkinliklerini sürdürdüler. **Arkadaş Kitaplar, ABeCe Yayınları, Remzi Kitabevi Çocuk Dizisi, Bük Yayın Dağıtım, Köyün Çocuğu Yayınları...** ilk ağızda anacağımız adlar. **Arkadaş Kitaplar**'ın yönetmeni Erdal Öz'le yapılan bir söyleşide (**Milliyet Çocuk**, 4 Şubat 1980, sayı: 5) şöyle diyor Erdal Öz:

«... İşe başladığımda ne yapacağımı bilmiyordum. O güne kadar neler yapılmış olduğunu araştırmaya koyuldum. Çocuklar için ülkemizde pek az şey yaratılmış olduğunu gördüm. Kendi çocukluğumu düşününce ne kadar kötü kitaplar okuduğumu şimdi de görüyorum. Bizler kötü kitaplarla büyüdük. Daha çok da büyükler için yazılmış kitapları okumak zorunda kaldık. Buradan yola

çıkarak «en iyisi nasıl yapılır» değil de «ne yapmalıyım» diye düşündüm.»

ABeCe Yayınları Yönetmeni Medeni Ferho da derginin aynı sayısında ülkenin tüm yokluklarına, olanaksızlıklarına karşın bu etkinliği sürdürüşünün nedenini şöyle açıklıyor:

«Doğduğum köydeki çocuklar yalınayak giderler okula. Bayırlara, tarlalara, odun taşımaya, davar gütmeye hep yalnayak giderler. Çorap, atkı, ceket, eldiven nedir bilmezler. Hele hele masal kitaplarını öykü kitaplarını, şiir kitaplarını, çocuk romanlarını, bilmece kitaplarını, kısacası çocuk kitabı nedir, nasıldır hiç bilmezler. ...Türkiye'nin tüm yokluklarına, tüm olanaksızlıklarına rağmen çocukların geleceğini düşünerek çocuk yayınlarını sürdürüyoruz..»

Böyle işine tutkuyla, sevdayla sarılmış yayımcılar yanı sıra kurumlaşmış yayınevleri de çocuklar için yayın yapmayı bir görev sayıyorlar. Doğal olarak özdeksel koşulların zorlamasıyla bu yıl bu görev oldukça sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Yayımlanan kitaplardan görebildiğimiz ve okuyabildiklerimize kısaca değinelim:

Çocukluk Yılları (Mehmet Seyda, TDK yayını)

Mehmet Seyda tüm çocuklara, torunu Levent Şafak'la yeğeni Oya İdil'e adadığı bu kitapta 58 Türk yazarının çocukluk anılarından kesitler sunuyor. Kitaba yazdığı «sevgili çocuklar» diye başlayan sunuşunda şöyle diyor Mehmet Seyda:

«Biliyorsunuz, tüm dünyada ve ülkemizde bu yıl, 1979 yılı sizin yılınız, «çocuk yılı» kabul ve ilan edildi. Bu konuda çeşitli toplantılar düzenlendi, söylevler verildi. Çeşitli sorunlarınızla, dertlerinizle öne, başa alındınız. Öneminiz üzerinde duruldu. Aslında, yaşça büyükleriniz, sağlıklı, güvenli mutlu bir yaşama kavuşturulup yetişmeniz için neler düşünseler, yapsalar azdır. Yalnız 1979 yılı değil, gelecek tüm sizin yılınız olmalıdır. «Yarının büyükleri» sizlersiniz, sizler olacaksınız. Zamanla her şey el değiştirecek, sizlere kalacak.

Yazarlarımızın «çocukluk yıllarını derleyen bir kitap hazırlamam önerildiğinde, ben bu öneriyi istekle sevine-

rek kabullendim. Özellikle günümüz yazarlarının ilginç çocukluk anılarını bu kitapta gözlerinizin önüne sermeye çalıştım.

Neden, niçin?

Onlar da, şimdiki sizler gibi, bir zamanlar çocuktular çünkü. Geriye dönülüp de bir daha yaşanılması nice istenilse olanaksız bu güzelim çağı, bu cıvıl cıvıl çağı, bu saflık dolu çağı, bu altın çağı sevinçleriyle, üzüntüleriyle; tıpkı şimdi sizin istekleriniz doğrultusunda, büyümek, bir an önce büyümek tutkularıyla onlar da görmüş geçirmiş, yaşamışlardı çünkü. Bir baltaya sap olmayı, ekmek paralarını bir an önce kazanmayı, kiminde ana baba baskısını, kiminde okul öğretmen baskısını üzerlerinden bir an önce kaldırmayı istemişlerdi. Sizlere aktarılacak, aktarılınca sizleri bu sorunlar üzerinde hem duygulandırıp hem düşündürecek sayısız anıları vardı çünkü.»

Yazarların seçtiği ya da Mehmet Seyda, kendisinin seçtiği yazarların çocukluk anılarını vermeden önce her yazarın yaşamöyküsünü, yazınsal kişiliğini nirengi noktalarıyla da değerlendiriyor.

Kar Tanesi (Süleyman Bulut, Arkadaş Kitaplar)

Süleyman Bulut, küçümen bir karcığın serüvenini şiirsel bir dille anlatıyor. Daha doğrusu doğayı, doğadaki değişmeleri düşsel bir doku içinde veriyor. İlkokul düzeyindeki çocukların tadına rahatlıkla varabilecekleri bir roman oluşturmuş bu düşsel doku içinde. Çocukların kafalarında çok yönlü sorular uyandıran, doğa olaylarını öğreticiliğin asık suratlılığına düşmeden anlatıyor. Küçümen kar tanesinin serüveni içine canlılaştırma yöntemiyle birliği, dayanışmayı, direngenliği ve dayancayı koymuş. Ustaca yapmış bunu. Şöyle bir girişle başlıyor **Kar Tanesi**:

«... Bir sabah bakmışsınız, kararan gökyüzü beyaza kesmiş.

Karcıklar cirit atıyor orada. Yeryüzüne iniyorlar.

İşte bu sayısız karcıktan birinin, Küçümen Karcık'ın öyküsünü anlatmak istiyorum size.

Küçümen Karcık, şimdi yedi kat üstünde gökyüzünün.

İzlemeye başlayalım, ordan.»

Kitap boyunca adım adım Küçümen Karcık'ın serüvenini, öteki kar tanecikleriyle olan ilişkilerini öğreniyoruz. Elif Ayiter'in çizgi resimleri de kitabın duygusal boyutunu zenginleştiriyor...

Nasrettin Hoca (Ali Püsküllüoğlu, Derinlik Yayınları).

A. Püsküllüoğlu, bugüne değin birkaç kez el atılmış bir konuya eğilmiş. Nasrettin Hoca'nın öykücüklerini şiirsel bir yapı ve doku içinde verme. Öykücüklerin gülen yüzünü asıklığa boğmadan, içeriğindeki insancıl özü kurutmadan üstesinden gelmiş bu güç işin. Konuşma dilinin bitek toprağından kopmama Ali Püsküllüğlu'nun başarısını oluşturan yönlerden biri. Bir de yoğunluk, başka bir deyişle sözcük seçmedeki tutumluluk. Bu iki özellik şiirselleştirilen öykücüklerin hem tadını hem de okunurluğunu artırmış. Kısa örneklerden birini aktaralım buraya :

Denge

Kimileri dengesever
Denge arar her işte.
İşte böyle biri
Bir gün demiş ki Hoca'ya,
«Şu dünyanın işi
Ne tuhaf, değil mi Hocam?
Kimi sayrı
Kimi sağlam;
Kimi varsıl
Kimi yoksul
Kimi sağa
Kimi sola gider;
Herkes bir yana çeker.
Hepsi bir yana gitse
Sanki kıyamet kopar.»
«Kopar» demiş bizimki,
«Herkes aynı yöne gitse
Dengesi bozulur dünyanın
O yana yatar.»

Çocukların, çocuklarla birlikte yetişkinlerin de tadına vararak okuyacakları bir uyarlama yapmış Ali Püsküllüoğlu. Nasrettin Hoca'nın yaşama ve insanlara bilgece bakan, gülen ve güldürerek düşündüren yönlerini öne çıkararak...

Bülbül Düdük (Muzaffer İzgü, Remzi Kitabevi)

Gülmece yazınımızın önde gelen adlarından biridir Muzaffer İzgü. Çocukların dünyasına giden yollardan biri de gülmeceden geçer. Başka türlü söylersek çocukların dünyaya bakışlarında, en yoksullarında, en çilelilerinde bile, gülmecesel bir açı vardır. İzgü bu açıyı ustaca kullanan bir yazar. Kitabının başında bizi yoksul bir köylü ailesinin üç çocuğunun dünyasına götürüyor: Mirza, Merze, Pürze.. Onların günlük yaşamlarını, ürkü, korku, kaygı, sevinç ve özlemlerini tanıyoruz. Bunları bize romanın başkişisi Mirza anlatıyor. Birinci kişili anlatımın sıcaklığı içinde çocuk dünyasının yalınlığında soluyoruz. Yalınlığı da şiirselliğini kurutmadan iyi kullanıyor M. İzgü. Çocuk yazınındaki araştırmalar, bu yazının temel yapı taşı sayılan yapıtlara baktığımızda gördüğümüz özellikler şiirsellikten kopmamış bir yalınlığın çocuk okurları saran başat niteliklerden biri olduğunu gösteriyor. Bu yönüne bakarak **Bülbül Düdük**'ten çocukların hoşlanacağını söyleyebiliriz.

Anlatımda da, olayları örgüleyişte de tekdüzelikten olabildiğince kaçınıyor İzgü. Mirza'yı, Mirza'nın kardeşleriyle olan ortak kaygılarını, köyden ayrılışlarını, büyük kentin sarsıcı yaşamını, özellikle de Mirza'nın gelişimini ve kişiliğinin oluşumunu ilgiyi diri, canlı tutan bir anlatımla veriyor. Şöyle başlıyor kitap:

«Köyümüzün bu yanından Gürlüdere akar. O yandan da Nazlıdere akar. Gürlüdere baharda gür gür öttüğü için büyüklerimiz ona Gürlüdere demişler, Nazlı dere de nazlı nazlı aktığı için nazlı dere olmuş.»

Şöyle bir sonla bitiyor İzgü'nün çocuk romanı:

«— Bizim köy buradan güzel emmi...

— Pekiyi, bu güzel köyü bıraktınız da niçin geldiniz buraya?

Niçin mi geldik emmi? Bilmem ki...
Bilmem emmi...
Pürze okusun diye geldik, kondumuz olsun diye geldik...
Bilmem ki emmi, belki kar olmasaydı, belki kıtlık olmasaydı, belki babam gurbetçi olmasaydı hiç gelmezdik.
Ama geldik emmi...»
Köylerden kentlere, yaban ülkelerine göçün hızlandığı günlerden geçti, geçiyor ülkemiz. Gecekondularda, akkondularda yaşayan birçok çocuk İzgü'nin Mirzası'yla özdeşleyecektir kendini...

Aloo, Çocuklar! (Talip Apaydın, ABeCe Yayınları)

T. Apaydın'ın çocuklar için yazdığı sekiz öyküyü buluyoruz kitapta. Dostluğu, kardeşliği, dünyanın güzelliklerini görme ve bunları koruma özlemlerini vurgulayan sekiz öykü. Kitaba adını veren ilk öyküde T. Apaydın uzaydan yeryüzü haritasına bakarak bu haritanın nirengi noktalarıyla bir betimlemesini yapıyor; kalın çizgilerle bir görüntüsünü çiziyor. Düzyazının dokusunu şiirsel söyleyişle emzirerek yapıyor bunu. Şöyle sesleniyor çocuklara:

«— Aloo çocuklar, Dünyanın bütün çocukları, merhaba!.. Ben uzay 79'un kaptanı. Size Dünyanın 200 km. yukarısından sesleniyorum. Bilseniz Dünya buradan ne güzel görünüyor? Yuvarlak bir portakal gibi. Her şeyi başka renk, ışıl ışıl bir portakal. Elimin altında güçlü büyüteçler, ses alıcılar, istediğim her yeri görebiliyorum, dinleyebiliyorum. Harika! En çok sizlere bakıyorum. Çünkü çocukları çok seviyorum. Sizler Dünyanın en değerli varlıklarısınız. Sizler olmasanız alır başımı giderim yıldızlara doğru...»

Anadolu, İran ve Hindistan üzerinden geçerek yoksul çocuklar görüyor uzay 79'un kaptanı. Yoksul ülkelere, varsıl ülkelere uzanıyor. Dünyanın çocuk manzaralarını şiirsel bir anlatımla sergiliyor.

Talip Apaydın'ın öteki öykülerinde «Bulut At», «Dağın Ardı», «Üzüm Ekmek», «Ev Yapanlar», «İki Portakal», «Kerim Ağbi», «Düş Kuran Ali» adlılarında da çocukların

düş dünyasıyla gerçek dünyasından alınmış kesitler yer alıyor. Özellikle de sonuncusunun ilginç bir yapısı var.

Sarı Köpek (Fakir Baykurt, Remzi kitabevi)

Çocuk yazınımızın 1979'daki görünümünü değerlendirirken en önemli gelişimin, çocuklar için yazmanın ciddi bir iş olduğu gerçeğinin anlaşılmış olmasıdır, demiştim. Çünkü çocuklar için yazmanın kendine özgü yasaları vardır. Yazarlığın tüm inceliklerini içermesi yanında, çocuğu tanıması da gerekir. Fakir Baykurt çocukları tanıyan bir yazar. Diliyle, düşleriyle, özlem ve tutkularıyla.. Bunları çok iyi bilen bir yazar Fakir Baykurt. Yetişkinler çocukları, çocuklar yetişkinleri nasıl görür, nasıl yargılar? Bu soruyu da değişik yönleriyle gözlemlemiş.

Kitapta yer alan öykülerden «Sarı Köpek» adlısı daha önce yayımlanmıştı. Ne ki ikinci baskısını yaparken işlemiş, değiştirmiş büyük ölçüde. İlk baskıda şöyle başlıyordu öykü:

«Oğlan okula başlamıştı. Adı Süleyman'dı. Anası babası kısaca «Sülo» diyordu. Okula başladım diye uçuyor, sevincinden nereye bastığını bilmiyordu. On beş yirmi gün içinde bambaşka bir çocuk olup çıkmıştı.»

İkinci baskıdaysa şöyle başlıyor:

«Oğlan okula başladı. Hızlı mı hızlı. Yerde gökte duramıyor. Sevincinden uçuyor. Adı Abdican. Anası babası evin içinde kısaca «Abdi» diyorlar: «Abdi gel anam!» «Abdi, git babam!.»

Abdican, okula başladım diye çok seviniyordu. Onbeş yirmi gün içinde bambaşka bir çocuk olup çıktı.»

Bu gelişmiş ve işlenmişliği öteki öykülerde de görüyoruz. Hemen ekleyelim ki kitabın öteki öykülerinin (Muslukçu, Diro, Şişman Dondurmacı, Sıradakiler, Yitik Kız, Gönül Ustası) birinci kişi ya da kahramanları çocuklar değil. Çocuklar ya dolaylı yolla öykülere girmişler ya da hiç girmemişler. Bunu bir eksiklik gibi görenler çıkacaktır. Ancak kahramanların çocuk olması gibi bir kural ne çocuk romanı ne de çocuk öyküsü için konmuş değildir. Konsa da neyi değiştirir ki...

Boyalı Kırlangıç (İhmal Amca, Arkadaş Kitaplar)

Çocuk yazının başat türlerinden biridir masal. Uygulayımbilim ne denli gelişirse gelişsin, şimdiki çocukların dünyaya ve yaşama bakışları düne oranla ne büyük ölçüde değişmiş olursa olsun, masalların çocuk yazını içindeki yeri değişmez. Belki uçan halıların yerini uzay gemileri, olağanüstü gücü olan Arap kişilerin yerini izlencelenmiş robotlar, makine adamlar alır. Ne ki bu çocukların masaldan tat almasını değiştirmez. Çünkü düş kurmak, düşler evreninde yaşamak çocukların temel gereksinimlerinden biridir. İhmal Amca, bu gereksinimi iyi bilen, düşle gerçeği iç içe dengeleyen usta bir masalcı. Daha önce yayımladığı **Şeytan Uçurtması, Güneşe Vurgun Çocuk, Eşşek Eşekken** adlı kitaplarıyla ustalığını kanıtlamış bir masalcı.

İhmal Amca 12 masal koymuş **Boyalı Kırlangıç**'a. Doğayı, doğadaki varlıkların ilişkilerini ana çevre olarak seçmiş masallarına. İçerik ve düşünsel boyut olarak da çocukların düşleyip erişemedikleri nesnel varlıkları yerleştirmiş genellikle. Ayrıca masalları yeryüzündeki düzensizlikleri, kötülükleri, yozlaşmışlıkları sergilemede bir araç olarak kullanıyor. Ancak masalın kolunu kanadını kırmadan, şiirselliğini yaralamadan yapıyor bunu. Dediğim ve değindiğim gibi düşle gerçeği emiştirerek, sözün yularını iyi çekerek gerçekleştiriyor. Kitabın ilk masalı olan Boyalı Kırlangıç'tan aldığımız şu kısa alıntıyı birlikte okuyalım:

«Sonra bir başka çocuk,

«Boyalı kırlangıç, büyülü kırlangıç,» diye yalvarmış, «zengin çocuklarının türlü oyuncakları var. Biz yoksullarınsa tek bir oyuncağımız yok. O büyülü kanadına kurban olalım, bize oyuncak atıver, n'olursun» demiş.

Boyalı kırlangıç yine kanadını çırpmasıyla, oyuncaklar başlamış yağmaya: Kızlar için bebekler, oğlanlar için palyoçalar, neler neler...

Yine paylaşmışlar aralarında.

Bir de bakmış ki çocuklar, boyalı kırlangıç ağlıyor.

«Büyülü kırlangıç, boyalı kırlangıç, niye ağlıyorsun?» diye sormuşlar hepsi birden. «Ne olursun ağlama, ağlama!»

«Nasıl ağlamayım yavrular,» demiş boyalı kırlangıç. «Siz düşgörüyorsunuz, düş. Birazdan uyanınca ne şekeriniz olacak, ne çikolatanız, ne de oyuncaklarınız. Benim se büyüm yalnızca düşte geçerli.»

Ve uyanmış çocuklar ki ne şeker var, ne çikolata, ne de oyuncak... Gözleri dolmuş hepsinin de.»

Bu renkli ve şiirli anlatımı kitaptaki öteki masallarda (Konuşan Sığırcık, Doğayı Ağlatmayın, Papatyanın Yakınması, Bulutlar, Şu Balıklar Birbirini Yemese, Müzüğü Seven Çocuk, Yunus ile Çocuk, Timsah Kuşu, Dağların Masalı, Ölümsüzlük, İpin Ucunu Kaçıran Masal) da bütün yönleriyle buluyoruz.

Sıpacık (Rumer Godden, Remzi Kitabevi)

Kıbrıs'taki Rumlarla Türklerin yaşamından kesitler içeren, bir çocukla bir sıpa arasındaki duygusal bağlantıyı anlatan, dağınık dokulu, gevşek yapılı bir çocuk romanı **Sıpacık**. Dağınık dokulu ve gevşek yapılı dedim, bu yargımı açayım biraz. Bir kez olaylar arasında öğrensel bir bütünlük yok. Yazar bilginlendirme ereğiyle zaman zaman konu arasına giriyor, konunun akışını engelliyor. Ayrıca dil, kuru, devinimden yoksun. Tümce örgüsü tekdüze ve acemice. Sözgelimi yazar kitabın girişinde Kıbrıs'ın dağ köylerinin birinde (Yalova) yaşayan, anlatacağı olayla ilgili yoksul bir aileyi tanıttıktan sonra hemen sözü Kıbrıs'ın bugünkü durumuna getirerek şöyle diyor :

«Türkiye'ye çok yakın olan Kıbrıs, zeytinliklerin denize kadar uzandığı göz alabildiğine kumsalları olan bir adadır. İki bin metreyi aşan dağları, kışları karla kaplıdır. Kupkuru kayalık tepelerde fundalıklar ilkyazda binlerce tür çiçekle bezenirler... Kıbrıs güzel ve sevimli bir adadır, ama şimdi bir kavga adasına dönüşmüştür. Adada yaşayan Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumları birbirleriyle geçinemezler.

Kestirmeden söyleyelim, **Sıpacık** başarılı bir çocuk kitabı sayılamaz. Ne diliyle, ne konusuyla, ne de konunun açımlanış ve işlenişiyle.

Eşekler Cenneti (Hüseyin Yurttaş, Bük Yayın Dağıtım)

Kişileri ve kahramanları hayvan olan öyküler, romanlar çocukların çağlar boyunca hoşlandıkları ürünler olmuştur. Ezop'tan La Fontaine'e değin sayısız denemeleri yapılmıştır bu türün. Bizde de çocuklar için yazmağa yönelerek insanları anlatmak, insanlara bir şeyler öğretmek için hayvanları yardıma çağırmış, onları konuşturmuş, onları düşündürmüşlerdir.

Hüseyin Yurttaş, eşekler cennetinin kuruluşunu, bu cennetin betimlemesiyle birlikte veriyor kitabının girişinde. Eşekler cennetindeki düzeni, ilişkileri sergiledikten sonra yoğunlaşan kavgaları anlatıyor. Bu kavgaları sonlandırma yönünden gösterilen çabalar, düzenlenen toplantılar, bireysel başkaldırılar, sürü güdüsü... konuşturmalarla ortaya konuyor. Aldatmalar, aldanmalar, bilinçlenmeler olayların akışı içinde gösteriliyor.

Hüseyin Yurttaş öyküleme ve betimleme yöntemine ağırlık vermiş. Bu da büyük ölçüde anlatımını duruklaştırmış. Konuşmalar da diyalog biçimine dönüştürülmeden yapılandırılmış. Kitabın okunurluğunu güçleştiriyor bu tutum..

Bacaksız Sigara Kaçakçısı (Rıfat Ilgaz, Arkadaş Kitaplar)

Rıfat Ilgaz'ın yarattığı ele avuca sığmaz, cin gibi, zeki mi zeki bir tip Bacaksız. Bu tipin başından geçenleri beş kitapta anlatmayı tasarlamış: Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Bacaksız Okulda, Bacaksız Paralı Atlet, Bacaksız Tatil Köyünde... Bu dizinin ikinci kitabında Bahri'nin (Bacaksızın) önce mahalledeki günlük yaşamı içinde yer alan etkinliklerini görüyoruz. Her taşın altından çıkar Bacaksız, girişkendir, hiçbir şeyden çekinmez. Rıfat Ilgaz onun bu yönlerini düz betimleme ya da öykülemeyle değil, eylem içinde veriyor. Şöyle söyleyelim, çocukları ve çocuk dilini çok iyi tanıyor. Bahri'nin arkadaşlarıyla konuşmaları, öteki çocukların (Gülten, Paytak, Keriz Arif) sözcük ve tümce düzeni somutluyor bunu :

«Ver de bozayım,» dedi. «Bütün gün bunların hamallığını yapıyorum.»

«Demek beşyüz liralık simit satıyorsun öyle mi?

«Hadi oradan! Ne beşyüzü, ne bini! Günde üç yüz elli, dört yüz simit satıyorum. Beş liradan ikibin lira giriyor cebime.»

«Yani ikibin lira giriyor cebine, öyle mi?»

«Giriyor ya!»

«Benim girmiyor daha...»

Simitçi, küçümseyerek sordu:

«Sen ne satıyorsun ki?»

«Ben mi?» dedi Bacaksız. «Ben... Ben öyle senin gibi çocuklara simit satmıyorum.»

«Ne satıyorsun ya?»

«Mal... Mal boru... bo... ru!»

Simitçi, hiç önemsemiyordu kendisini.

«Demesini bile bilmiyorsun,» dedi. «Malboru diyeceksin. Ben geçen ay sigara satıyordum. Malboru, Kent, Palmal... Beni polisler tuttular, sigaralarımı aldılar, saçlarımı dibinden kestiler. Annem dedi ki vaz geç bu pis işten, dedi. Simit sat bundan sonra, dedi.»

«Baban yok mu senin?»

«Yok, neden sordun?»

«Yani, sordum, var mı diye?»

«Hayırı dokunmadıktan sonra, olsa ne olur, olmasa ne olur. Nah şurda kahvede oturuyor. Annem kızdı, ayrıldı ondan. Hep kahvede oturuyor diye.»

«Annen ne iş yapıyor?»

«Fabrikada. Babamı mahkemeye verdi. Çocuklara bakmıyor diye. Mahkeme de ayırdı bizi.»

Bacaksız Sigara Kaçakçısı hem ilkokul hem de ortaokul çağındaki çocukların beğenerek okuyacağı bir kitap.

Topal Arkadaş (Fakir Baykurt, Remzi Kitabevi)

F. Baykurt'un bu kitabında yedi öykü var. Kitaba adını veren «Topal Arkadaş» adlısı daha önce halk kitapları dizisinde yayımlanmıştı. Öteki öyküler, «Sedef Çakı», «İnsan», «Hacı Rüstem», «Kedi Sevmek», «Deli Memiş» ve «Acı Ayrılık» da dergilerde çıkmıştı. Bunları el-

den geçirmiş, çocuklar için bir araya getirmiş. Özellikle «İnsan» ve «Deli Memiş» adlı öykülerin çocuk kahramanları, çocukluğunu yaşamamış çocuklardan kalın çizgiler taşıyor. F Baykurt kimi yerlerde öylesine yakınlık duyuyor ki bu kahramanlara anlatımı şiirselleşiyor; öyküleme duygusal bir tat, duygusal bir renk kazanıyor :

«Mavili yeşilli, hem de karlı bir dünyanın dibine doğru kayıyordu çocuk. Uykusunun dinlendirici düşlerinde olduğunu bilmiyordu. Kimi zaman kanatlı bir tayın sırtında uçuyor, kimi zaman su kayağı gibi bir şeyin üzerinde yüzüyordu. Çiçek dalgaları kabara kabara gelip üstünden aşıyordu. Ellerini uzatıyor, afyon çiçeklerini, fındık dallarını, efe püsküllerini tutmak istiyordu. Renkli bir dünyadan daha renkli bir dünyaya gidiyordu. Bir kadın, nerdeyse anası kadar sıcak bir kadın «Sen yavrum, sadece Mızraklı köyünün değil, dünyanın en güzel çocuğusun, uyu haydi!» diyordu. Elini yüzünü, saçlarını okşuyordu. «Adı güzel yavrum uyu rahat...» diyordu.»

Topluca

1980'de yayımlanan kitaplar salt bunlar değildir kuşkusuz. Başka kitaplar da var. 1979'un son günlerinde yayımlananlarla birlikte bu kitapları da topluca sıralayalım : **Hoşça Kal Küçük** (Tarık Dursun K., Remzi Kitabevi), **Pazar Kuşları** (Muzaffer İzgü, Bük Yayın Dağıtım), **Güvercin Kayaları** (Hüseyin Yurttaş, Bük Yayın Dağıtım), **Dört Boynuzlu Koç** (Ümit Kaftancıoğlu, Remzi Kitabevi), **Keloğlan Sarayda** (Cafer Özkan, Bük Yayın Dağıtım), **Tutsak Papağan** (Cafer Özkan, Bük Yayın Dağıtım), **Bayram Yeri** (Muzaffer İzgü, Bük Yayın Dağıtım), **Arıcık** (Muzaffer İzgü, Bük Yayın Dağıtım), **Sakarca** (Fakir Baykurt, Remzi Kitabevi), **Eşek Eşekken** (İhmal Amca, Arkadaş Kitaplar), **Bacaksız Kamyon Sürücüsü** (Rıfat Ilgaz, Arkadaş Kitaplar), **Ölümsüzleşen Bahçe** (A. Özyalçıner Arkadaş Kitaplar), **Yavru Kayık** (Z. Selimoğlu), **Müzik Satan Çocuklar** (Yalvaç Ural, ABeCe Yayınları), **Elif ile Yaralı Mahmut** (Adnan Binyazar, ABeCe Yayınları), **Boyalı Irmak** (M. Başaran, ABeCe Yayınları)...

Sergiler - Ödüller

1980'nin ilk ayları, 1979'da planlanmış işlerin döküm-lendiği ya da çalışmaların sürdürüldüğü aylar oldu. Ankara Belediyesi yoksul çocuklara dağıtılmak üzere hazırlattığı bir dizi kitabı sergiledi. Ayrıca değişik yaş düzeyleri için açtığı kitap yarışması sonuçlandı. Buna koşut olarak İstanbul Kütüphaneciler Derneği de «2. Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı» düzenledi. Fuarda 1979 - 1980 yılları yayımlanmış çocuk kitapları sergilendi. Ayrıca Fuarda en başarılı çocuk kitaplarının seçimi de yapıldı. Seçimin ilginç bir yanı vardı. Çünkü seçiciler kurulu değişik yaş düzeylerinde bulunan çocuklardan oluşuyordu.

Seçiciler Kurulunda görev alan her çocuk beğendiği bir çocuk kitabına oy verdi. Bu yöntemle toplanan oylara göre çocuklar başarılı olarak nitelendirdikleri kitapları seçtiler. Roman dalında **Bastıbacak Ermiş** ile M. Seyda birincilik, **Kolo** ile de Vedat Dalokay ikincilik aldı. Bunun gibi resimli kitaplarda Fatih Erdoğan'ın **Pan ile Çiçek** adlı yapıtı birinci, Zafer Sükan'ın **Mahallenin Uçurtması** kitabı da ikinci olarak adlandırıldı. Masal türünde de değerlendirme şöyle sonuçlandı: **Uçtu Uçtu Ali Uçtu** kitabıyla Muzzafer İzgü birinci, **Masalın Aslı** adlı kitabıyla da Vasıf Öngören ikinci seçildi. Öykü dalında da Ülkü Tamer **Tele Yunus** adlı yapıtıyla birinci oldu. Şiirde de **Müzik Satan Çocuklar**'la Yalvaç Ural birinci olurken öykü dalında ikinciliği de **Çocuklar da Savaştı** adlı yapıtıyla Affet Ilgaz aldı. Ayrıca bu fuarda bir de «Çocuk Yazınında Görsel İletişim» adlı tartışmalı bir toplantı yapıldı.

Türk Dil Kurumunun masal ve çocuk yazını dalındaki ödülünü de bu yıl **Kolo** adlı yapıtıyla Vedat Dalokay kazandı. Mimarlık ve politika alanında adını duyurmuş olan Vedat Dalokay'ın bu ödülü kazanması yazın çevrelerinde ilgiyle karşılandı. **Milliyet Sanat** dergisinde yazarla yapılan konuşmada bu nokta üzerinde özellikle duruluyor. Şunları söylüyor Dalokay:

«Kopo benim çocukluk anılarımdır. Kopo masalının tüm malzemesi Kopo ve tekesi, Sako, hayın kurt, Deliçay, Gulo Dayı, pireler ve türküler gerçektir. Olaylar da

gerçek. Olmaz demeyin, ben öyle anımsıyorum ve öyle olmasını istiyorum. Üstelik ham gerçeğin de pek öyle tadı yoktur. On beş yıl önce bir tatil günü anaları çarşı pazara gidince Beloş, Hakko ve Silboş'a masal anlatmak bana düştü. Önce onlara nasıl doğduklarını anlattım. Yetmedi kendi çocukluk anılarıma başladım. Sevmişlerdi Kopo'yu ve Sako Bacıyı. Son gelen Barış'la Gözde'ye de anlatmak gerektiğinde paçayı kurtarmak için «Size yazacağım bunları» diye söz verdim.

Böyle yaşanmış bir gerçekten yola çıkan Dalokay, yapıtının iletisi konusunda da sorulan bir soruyu şöyle yanıtlıyor:

«... Ben çocuklarıma verdiğim bir sözü yerine getirmiştim. Yazmaya başladığımda mesajım falan yoktu. Yani topluca bir yapıt yapma savı. Sako'ya, Kapo'ya ve çocuklara olan sevgimi somutlaştırmak istemiştim, o kadar. Fakat öyküyü bitirip ilk okuduğumda Doğunun bin yıllık çilesini, öfkesini, kan davalarını, topraksızlığı, gurbete gidişi, tanrı ve ölüm kavramını, Doğunun sert ve amansız fakat ölesiye güzel doğasıyla yaşam savaşını vermeye çalışan birçok satır ve bölümlere ver verdiğimi gördüm. Hele baraj öyküsünde Doğuya uygarlık götürüyoruz diye yola çıkan bir devletin doğayı ve insanı yani tüm yaşamı nasıl umursamadığını bin yıllık yaşam ve yüz bin yıllık doğayı nasıl yokettiğini anlatmıştım. Bunu gözlerimle görmüş ve yaşamıştım. Jandarmalı devlet gitmişti ama daha beteri barajlı devlet gelmişti. İkincisi daha beterdi Kolo ve Sako Bacı için...»

Çocuklar için yazacaklara ipucu olur diye Dalokay'ın şu sözlerini de aktaralım buraya:

«... Yazarken başıma gelen sıkıntıları söylemek istiyorum. Masalı sade, duru sözcükler ve kısa tümcelerle örüyordum. Doku karmakarışık olmamalıydı. Çocuklar bunu duyacaktı, okuyacaktı. Sonra o derece sade bir biçimde doğru olmaz deyip düz sahifelerde bazı sözcüklerin kabartmasını istedim. Üçüncü boyutu vermek istedim kâğıda. Bu kimi kez sütün sesi «fıss, fıss», kimi kez kesilen yünlerin sesi «hart, hart» çoğu kez de Kopoların sesi oldu. Masalda tekrarlanan bazı sözcük ve tümcelerin müzik yapmasını yani kulağa hoş gelmesini istiyordum.

Ben mimar olarak yapacağım yapıdaki taşı, tuğlayı, ahşabı kullanma yeteneğimi, doğal alışkanlığımı masalı ortaya çıkaracak dille anlattım.»

Sonuç

Yazının girişinde de değindiğimiz gibi 1980 çocuk, yazınımız yönünden parlak, verimli bir yıl sayılamaz. 1980'de ortaya konan ürünlerin çoğu 1979'da hazırlığına başlanmış, bitimi 1980'e uzanmış işlerdir. Öte yandan çocuk yazınımız, ülkenin genel yazını içinde ondan kopuk bir ada değildir. Genel sorunların çocuk yazınını da etkilemesi doğaldır. Altını çizerek vurgulamak gerekir ki bugünkü koşullar içinde kitap erişilmesi güç, pahalı, geniş yığınların para ayıramayacağı bir nesne durumuna gelmiştir. Pazardaki durgunluk ister istemez yazarların yazma ve yaratma gücünü, daha doğrusu iştahını da etkileyecektir. 1980, bu etkilenmenin büyümeye başladığı yıl olmuştur...

1980'DE

DENEME - İNCELEME - ELEŞTİRME

Doğan HIZLAN

Nitelik bakımından olmasa da nicelik bakımından her yıl deneme türünde bir artış oluyor. Özellikle eleştiri türünün zayıflığını deneme türündeki artış kapatıyor.

Bu yıl kitaptan çok dergilerde gözüktü bu türün ürünleri. Kitaplaşma olanağının yok denecek kadar az olması, dergilere hücumu artırdı.

Yıl sonuna doğru artan dergi sayısı eleştirme alanına deneme türüne belli bir hareketlilik kazandırdı. Ne var ki bu hareketlilikten inceleme dalı henüz nasibini almadı.

Bir yılın toplamına baktığımızda genç kuşağın deneme eleştiri türünde kitapları olmadığını gördük. Oysa dergi yapraklarında gözüken bu çalışmaların kitaplaşamaması bu tür kitaplara yayınevlerinin yayınlanma olanağı tanımamasından doğuyor.

Geçen yılın usta işi denemeler toplamını yayınlayan Salâh Birsel, Kurutulmuş Felsefe Bahçesi'nden sonra, zor ama ilgi derleyecek bir konuyla karşımıza çıktı. Boğaziçi ile, Boğaziçi Şıngır Mıngır'la. Boğaziçi, çeşitli yazarlara konu olmuş, çeşitli yazarların tezgâhında çeşitli türlerde dokunmuş bir kumaş. Tarihi özelliklerinden başlayıp bir uygarlığı oluşturan özelliklerine kadar çekici bir konu. Şimdiye kadar Boğaziçi'ni anlatanlar, yazanlar yaşamlarının bir bölümünü bu «ülkede» geçirmiş kişilerdi. Yazının kaynağını, yaşam deneyimi oluşturuyordu. Salâh Birsel, onların yolundan ayrılıp patikaya sapıyor.

Belgelerin ve anlatılanların oluşturduğu bir Boğaziçi imgesini kendine özgü uslubuyla kaleme getiriyor. Bir

çok yazarın «hayranlık» ve «meftunlukla» anlattığı bu yüzden de eleştirinin e'sini uğratmadıkları Boğaziçi'ne Birsel alayın keskin kılıcını dokunduruyor. **Bir** uygarlığı anlatırken bir uygarlığın yozlaşma nedenlerini de birlikte sunuyor.

Boğaziçi Şıngır Mıngır, hiç kuşkusuz bir belgesel değil, öznel ama bilginin, belgenin nesnelliğini de unutmamış öznel bir yorum. Yılın tad alınarak okunacak kitaplarından biri.

Asım Bezirci'nin **Hikâyecilerimiz** genel başlığı altında hikâyecilerimiz üzerine eleştirileri, değerlendirmeleri ve onlarla konuşmaları içeren kitabı her **Asım Bezirci** çalışması gibi, güvenilir ve yararlı.

Asım Bezirci'nin **Hikâyecilerimiz**'i hemen okunup kitaplıktaki yerini alacak türden değil. Ne zaman bir hikâyecinin ürünlerini okumaya kalkışsanız, ne zaman Türk hikâyesi üzerine bir soruna yanıt arasanız Bezirci'nin bu kitabı size yardımcı olacaktır. **Vüs'at O. Bener**'den başlayıp **Necati Güngör**'le biten büyük listede nice hikâyecimiz üzerine nesnel değerlendirmeler yer alıyor.

Ayrıca gene hikâyecilerinden bir bölümüyle de yapılmış konuşmalar var. **Asım Bezirci**'nin eleştirel değerlendirmeleri sanırım edebiyat tarihi yazacaklar için de geçerli malzeme olma niteliğini koruyacaktır.

Bir romancının, hikâyecinin, şairin denemelerini hep ilgiyle okumuşumdur. Bir deneme tadı almaktan çok, onun denemelerinde bulduğum - yada bulmayı umduğum - ipuçları onun yapıtlarının bir yanını daha açıklayacak mı, aydınlatacak mı diye. Diyelim ki bu açıdan iç açıcı bir sonuca varamadık, bir ipucu ele geçiremedik. Gene de sanatçının, sanat kuramı, dünya görüşü üzerine edineceğimiz bilgi de bizi gönendirir.

Yaşar Kemal'in **Ağacın Çürüğü** adını taşıyan, yazılar ve konuşmalardan oluşan kitabı bu yönden ilgimi çekiyor. **Alpay Kabacalı**'nın baskıya hazırladığı toplamda, **Yaşar Kemal** yalnız edebiyat sorunlarına eğilmiyor. Edebiyat dışındaki toplumsal sorunlar konusunda da düşüncelerini, bir yazar sorumluluğunun penceresinden yansıtıyor.

Yaşar Kemal'in yazılarında yada çeşitli uluslararası kongrelerde verdiği bildirilerde; edebiyatın işlerlik ve ge-

çerlik kazanabilmesi için, halkla birleşmesi gerektiğini, halkın macerası ile sanatın macerasının özdeşleşmesinin zorunluğunu ileri sürüyor. **Ağacın Çürüğü**'nü okuyanlar, **Yaşar Kemal**'in yeni bir yanıtı öğrenmeyecekler ama gene de **Yaşar Kemal**'in topluma ve sanata, edebiyata bakışının deneme türünde kaleme alınışını bir kez daha okuyacaklar.

Cevdet Kudret'in **Örneklerle Edebiyat Bilgileri** adını taşıyan iki ciltlik çalışması, yılın en önemli ve salık verilmesi gereken kitabı bizce.

Cevdet Kudret, iki ciltlik kitabında hem edebiyat tarihinin nesnel bir örneğini veriyor hem de edebiyat tarihi yazarken seçilen örneklerin önemini vurguluyor.

Cevdet Kudret, birinci ciltte anlatım yollarını, anlatım çeşitlerini dile getirirken, ikinci ciltte edebiyat akımları ve edebiyat türlerini işliyor.

Örneklerle Edebiyat Bilgileri, sağlam tanımlardan yola çıkıp bu tanımları da seçkin örneklerle güçlendirirken, okur için iki işlevi birden taşıyor. Edebiyat tarihinin zaman içindeki değerlendirmesi ve eleştirinin güncel ölçütleri.

Hiç kuşkusuz **Cevdet Kudret'in** yıllar süren öğretmenlik deneyimi ve başarılı okul kitabı yazarlığı olmasaydı, üstelik usta bir denemeci niteliği bu özelliklere eklenmeseydi, **Örneklerle Edebiyat Bilgileri**'nin yazılması mümkün olamazdı. **Örneklerle Edebiyat Bilgileri** yalnız öğretmen, öğrenciler için değil, edebiyata ilgi duyanlar için de bir kaynak kitap.

Ülkemizde edebiyatı öğreten bu tür kitapların yok denecek kadar az olması, edebiyatın niteliğini ve ayrıntısını öğrenmek isteyenlerin kaynak bulamaması Cevdet Kudret'in bu çalışmasını daha da önemli kılıyor.

1960 kuşağının usta şairi **İsmet Özel**'in **Şiir Okuma Kılavuzu** iki açıdan önemli geldi bana. Hem iyi bir şairin, şiirine giden yolu - okur için - çakıllardan temizlemesi, hem de genel şiir üzerine yada başka deyimle şiirin geneli üzerine İsmet Özel'in ne düşündüğünü öğrenebilmek.

Şiir nasıl okunur? Bir çok eleştirmen bir çok şair bu konuda öneriler sundular, reçeteler yazdılar. İlle doğruyu

bulmak için değil hiç kuşkusuz, şiirin lezzetini bulmada, tadını özümseyebilmede biraz daha ilerleyebilmek, biraz da ha yol alabilmek için. **İsmet Özel** de böyle yapmış. **İsmet Özel, Şiir Okuma Kılavuzu**'nda yıllarca yazdığı şiirin hesabını verirken, gerçekten tutarlı bir poetika, şiir kavramına sahip olduğunu kanıtlıyor. Yalnız bir şiiri okurken değil şiir türüne yaklaşırken bile **İsmet Özel**'in yazdıkları yararlı olacak bizim için.

Parlak, vurucu, çarpıcı bir denemecidir **Attilâ İlhan**. Bir konuyu tuttu mu, kanıtlarıyla ve edebiyat birikimiyle hemen inandırıcı kılar.

Gerçekçilik savaşında **Attilâ İlhan**, bir yaşam boyu verdiği savaşın örneklerini sergiliyor. **Attilâ İlhan** her zaman, yazdıklarının ardındaki kaynakların da tartışmasını yapmıştır.

İlhan, romanında, şiirinde yazdığı her satırın her dizenin hesabını veren ender sanatçılar arasındadır. **Gerçekçilik Savaşı**, bugün gündemde olan, tartışılan nice sorunun daha öncelerî **Attilâ İlhan** dolabında dosyalanmış olduğunu göstermektedir.

Gerçekçilik Savaşı kitabındaki denemeler ayrıca, edebiyat tarihimizin hangi konuları, hangi düzeyde tartıştığını göstermesi açısından da ayrı bir belgesel özellik taşıyor.

Gerçekçilik Savaşı'nda kitap rafı'nı okuduğumuzda **Attilâ İlhan**'ın kitap eleştirindeki özgün değişikliğini farkediyoruz.

Macit Gökberk'in **Değişen Dünya Değişen Dil** adlı denemeleri bir felsefecinin sağlam dünya görüşünün bizim kültür sorunlarına uygulamasının sonuçları. **Gökberk**, bizim kültür sorunlarımızı, ileriye dönük bir dünya görüşü ile değerlendirirken, bir tarih bilinci ile kavranılabilineceğini de ortaya koymuştur. **Değişen Dünya Değişen Dil**, okununca çok şey öğrenilecek ve bir çok sorunu yeniden düşünmeye çağıran önemli felsefi denemeler toplamı.

Ölür ise Ten Ölür Canlar Ölesi Değil'de **Haldun Taner**, tanıdığı kişileri anı merceğinden bize iletiyor. Çoğu zaman zaman tek tek kişinin portresi çizilirken fonda bir kuşağın kendine özgü yanlarını da saptayabiliyorsunuz. **Ta-**

ner, bu kitabında anı deneme karışımı bir uslub oluşturma eğiliminde.

Haldun Taner'in anlattığı kişiler edebiyat kesiminden tıp dünyasına kadar geniş bir açıyı içerdiğinden, edebiyat okuru dışındaki kişilerin de ilgisini derleyecektir. Bir dönemin etkin kuşağının dünya görüşü de bu anı - denemelerde yansımaktadır.

Anılarla denemenin kesiştiği yerde varolan kimi kitaplardan da bu bölümde söz etmek gerekiyor. **Meral Tolluoğlu**'nun **Babam Nurullah Ataç'ı. Ataç**'ın kızı **Meral Tolluoğlu,** babasını anlatırken yakınlığın verdiği sevecenlikle gerçekleri kalem ardı etmemiş. Ataç gibi eleştiride öznel tavrın, değerlendirmenin simgesi olan bir kişinin, yaşamındaki olayları bilmek de önemli. Çünkü ruh dünyasının yazısına nasıl yansıdığını buradan izleyebiliyoruz.

Babam Nurullah Ataç, gerek anlatımı - Tolluoğlu'nun ilk kitabı - gerek içerdiği yoruma yardımcı malzemeleri gerek Ataç'ın dost ve düşmanlıklarını sergilemesi yönünden gerçekten ilgi çekici. Yılın önemli bir çalışması.

1980 YILI ROMAN VE ÖYKÜLERİ

Hasan Bülent KAHRAMAN

Geride bırakılan bir yıla bakılarak yılla birlikte «gelenin» ya da «gidenin» muhasebesini yapmak o denli kolay değil. En azından dışarıdan görüldüğü kadar kolay değil. Çünkü içinde bulunduğumuz bir kurumun, yani, genel olarak yazının, işlevini hangi ölçüde gerçekleştirdiğini, belki de gerçekleştiremediğini yanıtlamak zorundasınız. Çünkü, belirli bir konuyu vermeğe çalışan satırların yazarı olarak söz almışsınızdır. Hele bu «konu» yazın denilince usa ilk elde gelen iki büyük daldan birisi, roman ve öykü ise, (diğeri şiir) işiniz büsbütün çetrefilleş miştir. Değil mi ki sözünüzü oldukça somut bir şekilde kurmak zorundasınızdır; değil mi ki konuya yaklaşımınız en az konunun kendisi kadar oylumlu olmalıdır.

Hemen belirteyim ki, buna olanak yok. Belirli bir yapıtın kısıtlı sayfaları içinde sözümüzü bağlamak durumundayız. Üstelik bunu söylemek, düşünmek de yeterli değil. Çünkü, işin ancak bir bölümünü oluşturuyor. Diğer bölüm şu :

Ardımızda bıraktığımız yıla, yukarıda söylediğim bağlamda baktığımızda dile getirilebileceklerin, söylenebileceklerin ve nihayet varılacak yargıların sorumluluğu, ister istemez, (bu kavramı kendi açımdan değil az sonra belirteceğim karşı «grup» açısından kullanıyorum) bir bölümü ile bana, bir bölümü ile de ortaya koyulmuş olanlara aittir. Bana ait olmasına bir açıklık getireyim : Her yapıt, kabul etmek gerekir ki, kendi içinde bir bütündür. Kendisini sergileyen sanatçının, hangi yönde olursa olsun, dünyagörüşünü yansıtır ve herşeyin ötesinde de bir birikimin emeğidir. Şimdi, böylesine bir başlık altında,

doğal olanı odur ki, bunların tümünü gözden geçirmem gerekiyor. Ne var ki, acaba, yalnızca yapıtın içinde yer aldığı alanın belirlediği, saptadığı sınırları eksen alarak, mihenk taşı şeklinde kullanarak mı yapmalıyım bunu? Yoksa, tersine, o bütünün de kapsandığı «yıl» kavramının belirleyici doğrultusunda mı değerlendirmeliyim elimin altındakini?

Bir yıla, **«kendi bütünlükleri içinde»** ne koyduklarına bakacağım ben. Doğru mu olur sonuç, yanlış mı, işte, o, benim, konuya bakış açımdan doğan sorumluluğum.

Eleştiricinin, değerlendiricinin, son çözümlemede, bir «ara kişi» olduğunu düşünürsek, yazarın benim sözünü edeceğim yapıtı gün ışığına çıkarmasıyla son derecede ağır bir «sorumluluğu» her şeyin öncesinde üstlendiği açıktır. Tüm bir yıl boyunca, bir kavram olarak, sık sık sözü edilen, dile getirilen «karganmış şair» imgesini, bu anlamda, «karganmış sanatçı» olarak ele alıyorum; bir çıkış noktasıyla özdeşleştirerek... Çünkü, anımsanmalıdır ki, her yıl atılmış bir adımdır. Atılan adımın doğrultusu, temelde, sanatçı açısından, saptanmış durumdadır. Ne var ki, sanatçı, bir öykü - roman yazarı ise yaşanılan günü bir «an» boyutunda irdeleyemiyor. Onu bir dönem içinde ele alabiliyor, ancak ve çaresiz bir yılın devinimine katkısı bu düzeyde gerçekleşebiliyor. Olup biteni, işlevinin bir gereği olarak, hemen yapıtlaştırması ya da zamana bırakması kendi bilincinin; bunları zamana bağlı kalmaksızın değerlendirmek ise eleştiricinin, anlayışından doğan, sorumluluğudur. Kısaca ve özet olarak söyleyeyim:

1980 yılı içinde yayınlanmış öykü yapıtlarını, romanları bu yıla bir takvime getirdiklerinden çok, yılın da içinde yer aldığı döneme bulundukları katkı ile ele alacağım. Buna çalışacağım, en azından. Bir başka değişle, yazarı takvim süresiyle bağlı saymazken, yılı, dönemin bir kilometre taşı olarak değerlendireceğim.

Çünkü, az önce söylediğim, ya da belirtmeğe çalıştığım gibi, sanat genel olarak, yazın da özel olarak toplumsallığın bir bağıl değişkenidir. İster istemez, toplumsal planda beliren gerçekliklerin bir yansıması olacaktır, ortaya koyulanlar. 1980 yılını bir dönemin içinde değerlendirmek isteyişimin altında yatan neden budur:

1980 yılı, herşeyden önce **siyasal planda beliren boşlukların kültürel planda da kendisini gösterdiği bir yıl oldu.** Kültür konumunda göze çarpan bu «boşluklar», giderek, **sınıfsal gelişme süreçlerinin bir ivme kazanması** sonucunu doğurdu. Sınıfsal gelişme süreçlerinin böylesine bir ivme kazanmasının, bir başka değişle, nedeni, **beliren boşlukların, kendilerine ait kültür özellikleri ile doldurulması çabasıydı.** Hızlı kentleşme süreci, buna bağlı olarak, çözülen kültür yapısının ikinci ve çok önemli bir etmeni durumundaydı. Yerleşik kültürel değerlerin, «lumpen» bir kültüre dönüşme özelliği göstermesiyle birlikte, Türkiye'de «gelişmekte olan» bir sınıf şeklinde tanımlanan kentsoyluluk, gene de «en eski» olanak özelliğinden kaynaklanan bir «etkenleşme» doğrultusuna girdi. Bu anlamda, yayınlanan yapıtlar, kentsoyluluğun hem gelişme süreci içindeki niteliklerini hem de «başat» kültür olması için gerekli saptamaları yaptılar. Kuşkusuz, söz konusu olguya yaklaşım, yaklaşan kişinin dünyagörüşü ile de doğru orantılıydı. Bu yüzden yapıtların büyük bir çoğunluğunda da kentsoyluluk «çökmekte olan» yanıyla veriliyordu. Bir anlamda geçmişte bıraktıklarının hesabı soruluyordu. Doğaldır ki, konu böylesine geniş bir tabana oturtulunca, başatlaştırılmasına çabalanan, çöküşü vurgulanmak istenen, «muhasebesi» yapılan kentsoyluluğun ikincil kavramları da (bireysellik, aydınlar...) işleniyordu.

Öte yandan, kültürel boşluğun doğması, yazarların, sanatçıların anlatmak istediklerini, getirmeğe çalıştıklarını yerleşik kalıplar içinde vermelerini engelledi. Hiç değilse, bu kalıpları zorlamalarını gerektirdi. Bundan başka bir saptama yapmak gerekliliği daha var ki o da bir önce söylediğime bağımlı.

Türkiye'de yazar, belirli bir dönemde yetişenlerin dışında, kentsoyludur. O sınıfın kültürel değerleriyle yoğrulmuştur. Ne ki, bu özelliği taşıyan yazarların büyük çoğunluğu emeklerini, kentsoyluluğun aşılacağı bir dünyanın gerçekleşmesi üzerinde yoğunlaştırmışlar, bu nedenle de, alttan alta, kendileriyle çelişkiye düşmüşlerdir. 1980 yılında gerek roman gerekse öykü düzeyinde, (ama yapısının verdiği kolaylıkla daha çok öyküde) yo-

ğun bir «imgeleştirme / simgeleştirme» çabası belirdi. Bunun nedenleri arasında yazar, gerçeği «çarpıtma» cabasında olmuştur gibi ağır bir suçlamaya, henüz bu aşamada girmek istemiyorum. Ama, bir başka noktanın üzerinde durmak zorunda duyumsuyorum kendimi.

Az önce söyledim: Kentsoyluluk ve yerleşik kültürel değerler çözülmektedir. Temelde kentsoylu olan aydın / yazar, bir başka sınıfın ve dünyagörüşünün yanında yer alsa da, bu çözülmeden, (şehirleşmenin getirdiği ve siyasal plandan kültürel plana yansıyan çözülmenin) giderek, hamurunu yoğuran değerlerin gelişen yeni sınıflara ait değerlerle dönüştürülmesinden duyduğu ürküntüyü bir «kaçışa» sığınma ile ortadan kaldırmağa çalışmıştır. Bir anlamda, yarattığı düşsel masal dünyasına girerek kendisine ait olanları çevresine ördüğü «fantezinin» içinde kalarak savunmağa çalışmıştır.

Sanıyorum, 1980 yılının yapıtlarını öykü ve roman olarak bu özellikler çerçevesinde ele almak ve değerlendirmek zorunluluğu vardır. Yoksa bir yıl içinde yaşanan olayların yansıtılmasını, gözden geçirmeğe çalıştığımız konudan beklemek, en azından, bir «öz»ü saptırmak olacaktır. Çünkü bu özellik, olsa olsa, yazın içinde yalnızca belirli bir «konu» olabilir.

ELEĞİN GÖZLERİ

Genel çizgilerle söylemek gerekirse, bir yıl içinde, yayınlanmış öykü yapıtlarının, romanların belirli bir ses uyandırması, kendi dönemleri içinde bir iz bırakıp bir yankı yaratabilmesi, herşeyden önce, bu yapıtların toplam sayısıyla doğru orantılıdır. İçinde yaşadığımız dönemde, ne yazık ki, kâğıt ve diğer temel girdilerdeki fiat artışları, yayınevlerinin, istemeyerek de olsa, bir durgunluk içine sürüklenmesine, hiç değilse bundan sonra ne yapıp ne yapamayacaklarını gözden geçirmesine neden oldu. Böyle bir muhasebenin yapıldığı dönemde yayınlanmış yapıtların sözünü etmek, daha doğrusu, neden daha fazla yapıt yayınlanmadığını sormak, ilk elde «insaf» ölçülerinin dışına taşmak olacaktır. Kabul etmek gerekir ki, Türkiye'de yayıncılığın bir «yerleşik, kurumlaşmış»

düzeni yok. Çoğu kez, yavaş yavaş aşılıyor ama, amatör bir yaklaşım ve kutlanacak bir özveriyle ellerindeki konuya yaklaşmaktadırlar. Bu açıdan bakıldıkta ve yukarıda söylediğim etkenlerin ağırlığını göz önünde bulundurdukta, 1980 yılı içinde yayınlanmış öykü kitabı, roman sayısının gene de belirli bir düzeyin üstünde olduğunu söylemek olası. Nitelik yönünden değil ama, nicelik yönünden hemen her ay üzerinde konuşulup, tartışılabilecek yapıtlar sergilendi.

★

Ödüllerin dağıtımı, hemen her yıl olduğu gibi, bu yıl da bir yankı getirdi. Ne var ki, bu kez, yankı ödül alan yapıtların niteliği üzerinde yansımadı. Daha çok, (hoş öyledir ya) «hakkaniyet» ölçülerine uygunluk açısından ele alındı her şey. **Tomris Uyar, Sait Faik Öykü Ödülü**'nü **Yürekte Bukağı** adlı öyküler kitabıyla alırken, kendisi için geciki miş bir görev yerine getiriliyordu. **Uyar,** açıkca söylemek gerekir, bu yapıtıyla daha önceki yapıtlarının gerisindeydi. Kendi çizgisinde bir aşama değildi, yapıtı. **Tomris Uyar,** gerçekte, bir şiir yoğunluğunda, ince duyarlıkların, gizli ayrıntıların, yoğun gözlemlerin öykücüsü. Ne ki, **Yürekte Bukağı,** bu niteliklerin uzağında, dahası bunları unutmuş görünerek kurulmuş bir yapıt. Öykülerde anlatılması güç bir sığlık söz konusu. Her şeyi, denebilirse, bu kez, dıştan bakarak ama daha önce yaptığı gibi, hiç içi sıra yaşamayarak kartonlaştırmış **Tomris Uyar.**

Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü de bir başka «gecikmişliğin» acelesi içinde verildi, **Muzaffer Hacıhasanoğlu**'na. **«Eller»** adlı yapıtıyla aldı ödülü, Hacıhasanoğlu. Uzun bir geçmişten (nicel bir geçmiş bu) geliyor, **Hacıhasanoğlu**'nun öyküsü. Her şeye karşın, yılmadan, kendi çizgisini sürdürerek öyküde direnmesi, kuşkusuz kutlanacak, saygı duyulacak bir davranışı **Hacıhasanoğlu**'nun. Ama, bunların dünü, emeği, çabası, hatta çilesi bile, **Hacıhasanoğlu**'nun öyküsünü «yaşamayan» bir öykü olmaktan kurtaramıyor. Unutulmaya, köşesinde küllenmeye tutsak bir öykü, O nunki. Çünkü yaşanmışı, **Eller**'le de yaşatamıyor.

Roman dalında verilen ödüllerin, gene nicelik ola-

rak, hep nicelik olarak, en önemlisi de **Türk Dil Kurumu** ödülüydü. **İrfan Yalçın, Ölümün Ağzı** adlı yapıtıyla aldı. İrfan Yalçın, nasıl bir roman anlayışısının ardındadır, demeyeceğim. Bunu benim söylemem gerekiyor ama, başka bir soru yöneltmek istiyorum: Acaba, **İrfan Yalçın,** yazdığı romanla(rla) bir yerlere ulaşabileceğini, bir yere gidebileceğini sanıyor mu? Ödüllerin amacı «ne olursa olsun» ödülü vermek şeklinde bir «kalıp düşünceye» dönüşmemeli. Hele **Türk Dil Kurumu**'nun bunu yapması çok şaşırtıcı.

Madaralı Roman Ödülü'nü de **Orhan Kemal Roman Ödülünü**'de aynı yazar aynı yapıtıyla kazandı: **Adalet Ağaoğlu** ve **Bir Düğün Gecesi,** herhalde bu yıl üzerinde en fazla söz edilen roman idi, üzerinde 1979 tarihi taşısa da,- bu açıdan. **Ağaoğlu,** kuşkusuz, Türk yazınında belirli bir düzeyin altına hiç düşmeyen, ortaya koyduklarıyla, hemen her zaman «rafine» olmağı başarmış bir yazar. **Bir Düğün Gecesi,** denebilir ki, **Ölmeye Yatmak**'la başlayan yüksek çizginin ardından gelen **Fikrimin İnce Gülüyle** «negatif»leşen eğimi yeniden «pozitif»e getiren bir roman oldu. Fonda 1971'le başlayan dönem var. 1971 bu roman da somut tarih olarak alınmıyor. «Önce» ve «sonra» diyebilmeyi olası kılan bir, bunun için de kullanılan bir «zaman» olarak beliriyor. 1971'lerden uzaklaştıkça o dönemin romanını daha sağlıklı temellere oturtabileceğimiz, **Bir Düğün Gecesi**'yle kanıtlanıyor. Ama, insanlar, bu romanlarda gene de «dışlarıyla» yaşamakta devam ediyorlar.

ÜSTTE KALANLAR: ROMANLAR

Bir yılın içinde yayınlanmış romanların kaç tanesi eleğin üstünde kalırsa o yılı «başarılı» bir yıl diye nitelendirmek olanağı doğar? Bilinmez, ama, roman açısından, gerçekten verimli bir yıl oldu.

Attilâ İlhan, Türk romanında da ağırlığını koyan bir yazar. Herşeyden önce, «ilginç»liğin yazarı **Attilâ İlhan.** Kendi romanının kuramından, biçimine değin, bakış açısının kendisine özgürlüğünden ödün vermezliğine uzanan bir yolda, gerçekten «ilginç» ve çizgi dışı bir yazar.

Fena Halde Leman'la bunu bir kez daha kanıtladı. Hiç kuşkusuz, **Fena Halde Leman,** içeriğinin yoğunluğu ve çok yönlülüğü ile, bakış açısının özgünlüğü ile, Türk romanı içinde bir kilometre taşı olacaktır. Romanın belki de en **«kötü»** yanı, sığ bir gözle okunduğunda konumundan çok uzaklaşabileceği.

Selim İleri, son yılların en önde gelen adlarından. Belki de başlıcası. Her şeyden önce, büyük bir verimliliği var, **İleri**'nin. O da, belirli bir çizgiyi her zaman tutturabiliyor. Bunun koşulu ise, sanıyorum, özgünlükle birlikte «kendine özgü»lükten geçiyor, az önce söylediğim gibi. **Cehennem Kraliçesi**'nde, **İleri** daha önce başladığı bir gövdeyi işlemeğe devam ediyor. Bir yandan kendisiyle hesaplaşan aydım irdelerken bir yandan da toplumu, belirli bir kattan alınmış görüntülerle çözümlemeğe çalışıyor. Dilinin ustalığı ayrıca anılması gereken bir özelliği.

1980 yılının yeni adı **Ayla Kutlu** idi. **Kaçış** adlı romanıyla duyarlı kişiliğini sergilemeyi başarıyordu. Ayrıca romanın bütünü de olumlu sayılabilecek bir çizgi üzerinde idi. Ne var ki, **Ayla Kutlu**'nun kendisini aşması, herşeyden önce de soluğunu güçlendirmesi gerekiyor. Biraz kaçak dövüşen bir güreşçi görünümü var. Benzetmenin tüm çirkinliğini kabul ederek ve özür dileyerek söylüyorum, bunu.

ÖYKÜLER

Son dört yılın en çizgi dışı yazarı **Nazlı Eray,** Bunu ortaya koyduklarının büyüklüğünü de göz önünde tutarak söylemiyorum. Yalnızca çizgisinin başkalığını vurgulamak için belirtiyorum. **Geceyi Tanıdım** adlı yapıtıyla, **Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü**'nün, belki de en güçlü adayı idi. Yazını, biraz da düşsellik diye alırsanız, **Eray**'ın yapıtında en geniş ölçüde bu var. Yok biraz da düşüncenin örgüsünü isterseniz bu düşsellik çekirdeğinin çevresinde, **Nazlı Eray,** unutulmağa tutsak bir başka yazar. Ne ki, gerçeklik her zaman matematiksel değil. Yaşanmamışların, daha doğrusu yaşanamayacakların oluşturduğu bir dünyada soluk alıp vermek, belki de hem insanın hem de sanatın özüne en yakın olan şey. **Nazlı Eray** için

söylenebilecek tek şey, kendi kendisini yineleme çizgisine hızla yaklaşmakta olduğudur.

Bir **Denizin Eteklerinde** adlı yapıtıyla **Selim İleri**, hemen söylemek isterim ki, yalnızca kendi yazarlığını değil, Türk öykücülüğünü de, bir damar olarak, çok başka çizgilere taşıdı. Gerçekten üzerinde, her açıdan durulması gereken bir yapıt, **İleri**'ninki. **Nazlı Eray**'ın yapıtında olanların yanısıra olmayanlar da, en az bir öncekiler kadar yoğunlukta, damıtılmışlıkta, veriliyor. Çok geniş bir bakış açısının, çok özgün bir anlatı dilinin kurduğu bu öyküler kitabı, estetik düzeyde ele alınırsa, rahatlıkla söylenebilir ki, bir aşamadır.

Türk yazınının neden, hangi etkenlerden hız alarak, 1980 yılı içinde de örnekleri görülen, bir «kurmaca - yapıntı» estetik bileşime ulaştığı üzerinde durulması gereken bir soru(n)dur. Gerçekten de son dönemde, gerek öykü, gerekse roman alanında en çok dikkatleri toplayan nokta, temel olarak bir «tasarlama» olan öykünün ve romanın, düşsel kökenli anlatım biçimleri ile özdeşleştirilmesidir. **Selim İleri** son öykü kitabında düşsel imgelerle örülü bir anlatımı geliştirdi; belirttim. **Nazlı Eray** tümüyle düşselliğin öyküsünü yazıyor; söyledim. Fakat **Nazlı Eray**, böylesine düşsel, kurmaca bir yapıt ortaya koyduğu halde buna «öyküler» derken, daha katı, (concrete) bir anlatımı yeğleğen **Bilge Karasu** yapıtına alt başlık olarak «masallar» demeği uygun görmüş. Güç bir yazın anlayışı, her şeyden önce, **Karasu**'nunki. Oldukça damıtılmış bir anlatım içinde, **olguları imgeleştirme** yolunu seçmiş. Öykü dünyasının başlangıcından bu yana sürdüregeldiği bir damarı geliştirmiş oluyordu, gerçekte, **Göçmüş Kediler Bahçesi** ile. Etkisini zaman zaman duyumsattığı Latin Amerika yazını, bu kez yapıtın eksenini belirliyordu. Bir de, **Karasu**'nun yapıtı, estetik düzeyde geçerli olanın, tartışılmaz olanın, aynı zamanda **doğru** olup olmadığı sorununu da gündeme getiriyordu, yılın en önemli yapıtlarından birisi diye tanımlanırken.

ALTA GEÇENLER
ROMANLAR:

Bir romanın oluşması güç, kuşkusuz. Yoğun çabaların sonucunda doğuyor. Başlangıçta söylediğim gibi, ne yön-

de olursa olsun bir dünya görüşünü, bir duyuruyu yansıtıyor. Buna yönelik, en azından. Ne var ki, tüm bunlar bile, kötü bir romanın en dayanılmaz şey olmasını engelleyemiyor. Ve insan, bunun nedenleri üstünde düşünmek zorunda kalıyor: Kötü roman nasıl ve niçin yazılır, diye.

Yanıtlar iki ayrı öbekte toplanıyor: Yazarın yetersizliği, duyurunun niteliği.

Böylesine kısa bir değini yazısında, birinci öbeğe ilişkin yargıda bulunmak çok güç ve ağır. Ben, bu bölümde ele aldığım yapıtları, diğerine de değinmekle birlikte, ikinci öbekte değerlendireceğim:

Afşar Timuçin, yorulmaz bir «savaşçı». Dergicilikle, şiirle, romanla, yayımcılıkla direniyor. Bu arada ortaya koyduğu **Gece Gelen Eski Dost** kitabın arkasına yazılanlar ne olursa olsun, önemli bir yapıt sayılamayacak denli kuru ve yavan. **Timuçin** ne yazdığını, niçin yazdığını yanıtlayamamış, her şeyin öncesinde. Böylesine bir karmaşadan doğan yapıt da kendi içinde tutarsız bir yapıt olmuş. Gerek öz, gerekse biçim açısından yalınkat bir kitap oldu, bu uzun isimli yapıt.

Erol Toy bir yazı makinası. Her yıl her biri tuğla kalınlığında olmak üzere bir kaç roman çıkarıyor. **Zoroyunu** da ne olduğu, deyimiyle söylemek gerekirse, hangi camiye imamlık ettiği belirsiz bir yapıt. Son 42 yıllık tarihsel dönemi gözden geçirirken, üzerinden henüz üç-dört ay geçmiş bir olayı anlatmağa ne düşünerek kalkıştı bilinemez. Roman kahramanının adı da yok, üstelik. Bu adı koymayarak, **Toy** ya yazdığının başka birisi olduğunu savlamak niyetinde, ya da okuru «aptal» yerine koymak.

Islak Güneş, gerçi romanla öykü arasında bir yerde ama, ilk kitabının yazara verdiği yüreklendirici başarının etkisiyle gün ışığına çıkartıldığı açık. **Ayla Kutlu,** çalışkan bir yazar, ama kendisini yinelemek tehlikesiyle çok erken karşılaştığını söylemek isterim. Bu arada, denediği değişik anlatım biçiminin yapıtın özüne yedirilmemiş olduğunu da belirtmek gerekir.

ÖYKÜLER:

Dumanlı, Nezihe Meriç'in şaşkınlık verecek bir yapıtı. Gerçekten belirli bir dönemin en önde gelen yazarlarından birisi olduktan sonra, bu yapıtıyla ulaştığı yer, kişiyi şaşırtıyor. **Nezihe Meriç**'in yapıtını, kötü roman-öykü nasıl yazılır sorusuna aradığım yanıtlardan ikincisi ile değerlendiriyorum. Gerçekten **Meriç** nerelere uzanması gerektiğini bilemediği, yeterince tasarlayamadığı için kendisine yenik düşmüş. Son dönem kadın öykücülerin denediği «patlayan» öyküyü ararken kendi çizgisini bile bulamamış.

Yokuşu Tırmanı Hayat ne yazık ki, **Işıl Özgentürk**'ün adı kadar güzel olmayan yapıtı. Toplumcu gerçekçi doğrultuda verilen sanat yapıtının ne olduğunu değil ama ne olmaması gerektiğini, nasıl olmaması gerektiğini vurgulamak için kullanılabilecek güzel bir örnek. Kadın yazarlarımızın topluma olsun, toplumsal gerçekliklere olsun bakarken ya yaklaşımlarından ya da değerlendirmelerinden kaynaklanan bir kuntluğu var. Öyküde bu çizgiyi tutturmağa çalışanlarla, bunun dışında hiç bir şey aramayan kadın yazarlar için söylediklerim.

Ahmet Say, Bingöl Hikâyeleri'nde yorgun bir öykücü olarak belirdi. Dergisinin içinde gösterdiği «dinamizmi» ne yazık ki yapıtında bulmak olanağı yok. **Say** da çoktan aşılmış bir öykü anlayışını geliştirmeğe çalışanlardan. Gerek öz gerekse biçim olarak çok yıllar önceden aşılmış bir yapıt, **Bingöl Hikâyeleri.**

ELEĞE GİRMEYENLER: ROMANLAR:

Yılın sonuna doğru piyasaya verilmiş, bu nedenle okunsa bile zamanın da getireceği kimi değerlendirme özelliklerinden yoksun kalmış yapıtları bu bölümde gözden geçirmeğe çalışacağım. Kuşkusuz kimi tanımlamalar, kimi değerlendirmeler olacaktır, ama bunlar, denebilirse, birer saptamadır, yalnızca.

Oktay Rifat, Türk yazınında yeri çok belirli bir kişi, Türk şiirinin kendisine özgü bir çizgisi. Sanatçının bir bütün olduğunu kanıtlamak istercesine yazdığı ilk roma-

nı **Bir Kadının Penceresinden** sonra, 1980 yılının sonuna doğru da ikinci romanını verdi : **Danaburnu. Rifat'ın** ilk yapıtı üzerinde - olumlu olumsuz - geniş bir tartışma ortamı açıldı. Denebilirse, ilk yapıtın yeri saptanamadı. Sanırım aynı şeyler ikinci yapıtı için de geçerli olacak. **Rifat'ın** yapıtını nitelendirmek gerçekten çok zor. Belirli derinlikleri olan bir yapıt ama, daha derin bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, **Danaburnu'nun** yönsemeleri kıt bir yapıt olduğunu söylemek de olası. Oysa, sanıyorum, **Rifat,** yapıtı çok boyutlu bir yapıt olarak değerlendiriyor, kurgusu ve biçimi bu amaca yönelik. Ne ki bunu gerçekleştirebildiğini söylemek, belirttiğim gbi, güç.

Yaz Sonu ile **Adalet Ağaoğlu** son yıllarda romanımıza egemen olmağa başlayan bir kesitin bir başka görüntüsünü, bir başka aşamasını veriyor. Kendi kendisiyle hesaplaşmağa çıkmış ama zaman zaman bunu yapmaktan çok yapabilecek gücü arayan kentsoylu insanın, Akdeniz atmosferi içinde dile getirilmesidir bu. Bireysellik, Akdeniz duyarlığı, tatil kasabalarının sarhoşluğu ilk kez **Selim İleri** ile girdi, yazınımıza. **İleri** bunu bir gövde olarak kullandı, aynı zamanda. **Ağaoğlu** ise, nitelik olarak değil, nicelik olarak **İleri'nin** bıraktığı noktadan başlıyor. Duyarlı, yapıcı bir yaklaşım içinde. Kentsoylulaşma ile birlikte kentsoylu insanını anlatım, bilinçaltını deşme, kendisiyle hesaplaşmağa itme onu, sanıyorum, **Ağaoğlu'nun** yapıtında, «yapılmayanın yapılması» olarak başarıyla sergileniyor.

Çocukluğun Soğuk Geceleri Tezer Özlü'nün ilginç bir romanı. İlginç diyorum, çünkü, alışılmış, bilindik bir konuda çalışma yürekliliğini gösterebilmiş. Giderek, çizgisini zorlayan bir yapıt geliştirme çabası içine girmiş. Ama, bunlar yapıtın iç bünyesini dengelemeye yetmemiş. Kimi bölümleri sarkan, kimi bölümleri de yoğun bir roman olarak beliriyor, **Tezer Özlü'nün** yapıtı.

ÖYKÜLER :

Benim saptayabildiğim kadarıyla, yılın son aylarında yayınlanan tek öykü kitabı **Demir Özlü'nün Aşk ve Poster'i** oldu. **Demir Özlü,** kendi çizgisini bir başka boyut içinde zorluyor. Kent gerçeğinin bunalttığı, boğuntuya

uğrattığı kişiyi, gene belli belirsiz bir fonda veriyor. **Demir Özlü**'nün bir özelliği bu. O'nun öykülerinde hiç bir şeyi elle tutamazsınız. Hemen her şey varla yok arasında bir görünüp bir kaybolmaktadır. Bir sistir, aşağı yukarı. Aynı özellikler bir kez daha yinelenmiş. Kendi içinde derinliği olan öyküler.

ELEĞİ SALLAYAN:

Ne olursa olsun yazılanların tümünü hem bir «yıl» hem de bir «sonuç» bağlamında toparlamak gerekiyor:

Doğal olarak, 1980 yılı, başlangıçta belirttiğim bibi, içinde kapsandığı döneme yönelik bir kıpırdanma getirebilmiştir. Pek çok sayıda yapıtın oluşturduğu büyük bir oran değil bu kıpırdanmayı yaratan. Gene de ayrılık otları, kilometre taşları belirdi. Fakat, bunlar, diyelim, Türk roman geleneğine, Türk roman anlatımına satırbaşı olacak etkileri uyandıramadı. Bunu, biraz da 1980 tarihi taşıyan ve «kalbur üstü» denilebilecek yapıtların, yılın son aylarına doğru yayınlanmış olmasıyla, eleştiri dünyasının kısırlığına bağlamak gerekiyor.

Aynı şeyleri öykü için söylemek de olası. Ne var ki, öykü bu yıl biraz daha ağırlıklıydı. Hakbilirlik olarak söylemeliyim ki nitelik olarak 1980 yılının öyküleri, aynı yılın romanlarına oranla daha başarılı bir çizgiyi, daha az sayıda «iyi» yapıtla sağlamayı bildi.

Her şeye karşın, 1980 yılı gelişen, devingenliğini koruyan ve güçlendiren bir yazın'ın örneklerini sundu öykü olarak, roman olarak.

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

SORULARIMIZ

1. **Edebiyatımızın bugünkü görüntüsünü kısaca tanımlar mısınız?**

2. **Geçtiğimiz yılda milli eğitim ve kültür bakanlıklarının yürüttüğü politikanın ulusal eğitimimizde gerilemelere yol açtığı düşüncesine katılıyorsanız bu politikanın olumsuz etkilerini özetleyebilir misiniz?**

3. **«Atatürk Yılı»na girmek üzere bulunduğumuz şu sıralarda, bu konuda yapılan hazırlıklar ve yapılması gerekenler hakkında düşüncelerinizi belirtebilir misiniz?**

SORUŞTURMA SORULARINA YANITLAR

APAYDIN, Talip

1 — Yazınımız bir yandan toplumu kavrama, bir yandan dünyaya açılma çabalarını sürdürüyor. Yakın geçmişin türlü zorluklarına karşın yazının her dalında değerli yapıtlar verildi. Ekonomik politik bunalımlar yaşayan toplumumuz yeterince yazına yansıdı. Kimisi yayınlanma olanağı buldu, kimisi dosyalar içinde basılmayı bekliyor.

Birkaç yıldır çocuk yazını, öykü, roman yarışmalarının bazılarında seçici kurul üyesi olarak görev alıyorum. Yeni çalışmaları zorunlu olarak okuyorum. Sanat dergilerini koğuşturuyorum. İçtenli kanım o ki, sağlıklı ve başarılı bir yazın ortamı yaşıyorum. Yeni yeni imzalar çıkıyor. Basılmış basılmamış ilginç kitaplar geliyor. Daha geçen gün Selâhattin Arslan adlı yeni bir arkadaşın henüz yayınlanmamış öykülerini okudum. Çok güzel öyküler. Karadeniz boylarının doğasını, yerel renklerini ve insan sıcaklığını yalın ve etkili bir dille anlatıyor. Tam bir yazın tadı getiriyor. Ülkü Karaosmanoğlu adlı genç bir kızımızın son öğrenci olaylarını, toplumsal karmaşayı konu edinen öykülerini okudum. Yetkin bir anlatım, etkili bir dil. Necati Mert'in, Işıl Özgentürk'ün, İnci Aral'ın, Burhan Günel'in yeni öykülerini okudum. Hepsi de birbirinden değerli, başarılı çalışmalar. Demem o ki, yazınımız yüksek bir düzeyi yaşıyor. Romanda, şiirde, öyküde... kimilerinin yineleyip durdukları tıkanıklık sönüklük suçlamalarını kabul edemiyorum. Tam tersi, gittikçe açılan bir Türk yazını başarısını görüyorum. Baskıyı, yayın zorluğunu, kâğıt kıtlığını, pahalılığı biliyorum. Dünyanın hiçbir yerinde Türk yazarları kadar zorluklar içinde çalışan yazarlar yoktur belki. Belki hiçbir devlet kendi yazarlarına bizimki kadar ilgisiz, hatta karşı değil-

dir. Binbir zorluk içindeyiz. Yalnızız. Okutulmayız, engelleniriz. Bu hep böyle olageldi. Ama yazarlarımız canlarını dişlerine takıp, her zorluğu göğüsleyip çalıştılar. İnsanımızın çok çeşitli ve çelişkili yaşam zorluklarından gelen dramını çağdaş bir sanat beğenisi içinde yazdılar, yazmaya devam ediyorlar. Özellikle öyküde bir atılım görüyorum. Kentlerde yoğunlaşan insan kalabalığı, o itiş kakış, sosyal çalkantı, öykülüğümüzde yeni boyutlar deniyor, ilginç sesler geliyor.

2 — Milli eğitimimizde, kültür yaşantımızda yıllardır sürüp gelen ters etkinlikler, gerici zorlamalar geçtiğimiz yıl büsbütün çığırdan çıktı. Ekonomik yıkıntıya paralel olarak tam bir çöküş dönemi yaşandı. Son Ecevit hükümeti zamanında ikircikli ve yavaş da olsa olumlu, ileriye çevrik bazı atılımlar dipten kırıldı. Akıl almaz bir cesaretle faşist kültür, gerici eğitim uygulamasına geçildi. Onbinlerce öğretmen, görevli devlet memuru açığa alındı, sürüldü. Tam bir kıyım eylemi yaşandı. Zaman bulabilseydiler okulları medreseye çevirmeyi amaçlıyorlardı. İleri ve çağdaş olan herşeye düşmandılar. Bunu açıkça belirtiyorlardı. Bakanlardan sonra gelen üst yöneticiler iş başında kaldıklarına göre bu çabalarını bir ölçüde şimdi de sürdürüyorlar. Akıl almaz bir durumdur bu, çünkü yeni yönetim Atatürk'ün yoluna dönüleceğini savlamaktadır. Nasıl olacak, merak konusudur.

3 — Çok söyleyip yazıldığı gibi, yıllardır Atatürk'ün adını sık sık anıp, mezarına gidip hazırol durup, onun yolundan ayrılan, yaptıklarını yıkan bir politika, Türkiye'yi bugünkü çıkmazlara getirdi. Politika adamlarının hemen hepsi, Atatürk konusunda açık ve içtenli olamadılar. Yaptıklarını yıktılar, ya da yıkılmasına göz yumdular. Biçimsel Atatürkçülükle yetindiler.

«Atatürk yılında» yani 100. doğum yılında ülke çapında bir özeleştiri yapıp, onu ulusça düşünmek, anlamak ve yoluna dönmek fırsatı var. Ama korkarım ki gene işin kolayına kaçılacak. Biçimsellikten kurtulunamıyacak. İçtensiz nutuklarla, törenlerle ve birkaç kitapla geçiştirilecek.

Türk ulusunun yaşamında son yüz yılların en önemli olayı olan Atatürk çok iyi değerlendirilmedikçe, ulusumu-

za kazandırmak istediği bağımsızlık ve uygarlaşma, çağdaşlaşma bilinci yediden yetmişe yerleştirilmedikçe biz bu bataktan, bu sömürü düzüninden kurtulamıyacağız. Çalışıp üretmek, insanımızı ve toprağımızı işlemek, varlığımızı insanca bölüşmek, ulusça mutlu olmak katına çıkamıyacağız. Atatürk bize bu yolları açmıştı. Akıl ve bilim yolunu göstermişti. Zor geldi. Daha doğrusu sömürücü güçlerin işine gelmedi. Saptırıldık. Demokrasi adı altında binbir oyalama geveleme ile ortaçağ karanlığına sürüklenmek istedik. İç sömürü dış sömürü, büyük halk yığınlarını hem ekonomik hem kültürel yıkıntı içinde bıraktı. Küçük bir azınlık kalkındı ama emeği ile çalışan halkımız yoksul düştü, karanlıkta kaldı.

Gerçek Atatürkçülük bu değildi.

«Atatürk yılında» bu yalın gerçek bütün boyutları ile anlatılabilse, yeniden onun yoluna dönülebilse. Şimdilerde gene pek olası görünmüyor bu. Yazık ki görünmüyor.

ASNA, M. Alâeddin

1. Edebiyatımızın bugünkü görüntüsü ile örneğin sporumuzun ya da gazino müziğimizin görüntüsü arasında fark görmüyorum. Fark var diyenler her yıl tüm ödüllerin aynı yapıtlara verildiğini, ya da kaç yıldır ödül alan yazar sayısının bir elin parmaklarını bir türlü geçmediğini anımsamalı.

2. Her şeyimiz gerilerken ulusal eğitimimiz gerilemeseydi şaşmak gerekirdi. İzlenen politikaların bu gerilemeyi arttırarak «olağan» hale getirmesi ne farkettirmiştir ki? İlle de özetlemek gerekirse bu politikanın olumsuz etkileri şöyle sıralanabilir :

— Sanatın her dalında yozlaşma başlamıştır. Müzikte, tiyatroda, sinemada, şiirde..

— Güzel sanatlar konusunda bilgisi ve hevesi olan diplomalı sayısı gittikçe azalmıştır.

— Bir yandan genel kültür bilinci bir yana atılmış, bir yandan da uzmanlaşma eğitimi savsaklanmıştır. Sonuçta genel ve özel kültür birikimi olmıyan kuşaklar ortalığa yayılmış ve «diplomalı işsiz» sa-

yısının artışından yakınılır olmuştur.

— Edebiyatımız (her dalda olduğu gibi) iki kutup çevresinde yoğunlaşarak sağda din, solda slogan sömürücülüğü prim yapmıştır.

Ve sonunda Türk kültür ve sanatı iç bulandıracak ve geçmişi aratacak hale gelmiştir.

3. «Atatürk Yılı», Türkiye'nin kültür ve estetiği ile dünyaya tanıtılması ve bugüne kadar adından sadece esrar kaçakçılıkları, cinayetler, dolandırıcılıklar ve buna benzer ilkel olaylar nedeniyle söz edilen ülkemize dünya insanlarının yeni bir gözle bakışının sağlanması açısından bulunmaz bir fırsattı. İki ay kala ortada hiçbir somut çaba gözükmediğine göre bu fırsatın kaçırıldığını sanıyorum. Binlerce sayfalık bir raporda sıralanabilecek olan «yapılması gerekenler»i belki şöyle özetleyebilirim:

Atatürk, salt insancıl yönleri ile ve zamanının dünya koşulları içinde değerlendirilerek dünyaya tanıtılmalı, unutanlara anımsatılmalıdır. Bu değerlendirme, Atatürk eyleminin Türkiye'de sosyal açıdan yarattığı değişimi, 1923 - 1938 ve 1938 - 1980 dönemlerinde Türk sosyal ve kültürel yaşamındaki gelişimi vurgulamalıdır.

Bir başka deyimle Atatürk eylemi, devlet yıkma - savaşma - zafer kazanma - toprak büyütme - devlet kurma beşgeni gibi tarihte benzerlerine rastlanan değil, yazısından giyimine layikliğinden kadın özgürlüğüne kadar kafa yapısını temelden değiştirip her türlü kültür ve bilim patlamasına ortam hazırlıyan benzersiz bir devrim olarak incelenmelidir. Bu eylemde Atatürk'ün temel kavram olarak «insan» etkenine ağırlık verişinin altı çizilmelidir.

Galiba hiç değilse biz bizeyken altı çizilmesi gereken bir başka konu da yaratılan ortamı nasıl kullanamadığımız ve 1938'den bu yana herşeyi nasıl yozlaştırdığımızdır!

BAŞARAN, M.

İ — Yazınımızın bugünkü görünümü, toplumumuzun görünümünde.. Sancılı, bunalımlı, can derdinde ikisi de. Daha düne değin, sokaklar, alanlar kanıyordu. Devrilip devrilip gidiyordu nice değerler halk ormanından.. Nerde

Bedreddinler, Kaftancıoğlular, Tütengiller...

Türkiyenin «Gel - Git»leri ve «Yeni İnsan» adlı yazısını şöyle bitiriyordu değerli bilim adamımız Tütengil 1980 Varlık Yıllık'ında :

«Hızla oluşmaya başlayan toplum yapısının kendini yenilemeye çalışan insanı sorunlarımıza sağlıklı çözümler getirebilir, aydınlarımızı ve yöneticilerimizi bekleyen görev, «yeni insan»ın oluşumuna katkıda bulunmaktır.»

Bugünkü yazınımız «gel - git»ler «çevrimler» ortamında varlığını sürdürme savaşımında. Ozanlarımızın yazarlarımızın elleri, her zamankinden daha çok, toplumun nabzında. Çalışmaları insanımızın gerçeğini, o hiç bir zaman tükenmeyecek yaşam gerçeğini tüm boyutlarıyla vermeğe yönelik. «Ödül»ler de çoğaldı. (On beş, on altıyı buluyormuş sayıları galiba) Gelgelelim, üretilen ürünleri günışığına çıkarmak, okura ulaşmak zorun zoru.. Gittikçe artan kâğıt fiatları, yaşama koşullarının soluk kesiciliği, düşen alım gücü... Varsın bilirkişiler, «Bir toplumun kültür düzeyi kişisi başına düşen basılı kâğıtla ölçülür» desin, kültür ırgalamıyor bizi şimdilerde...

Evet, «yeni insanın oluşumuna katkıda bulunmak». Yöneticilerimizi, aydınlarımızı bekleyen görev bu.. Ama, düşünce ve duyarlık dolaşımı sayısız engelle karşı karşıya...

2 — Bakın bu, «ince» bir konu işte.. Geçtiğimiz yılda ve daha önceki yıllarda güdülen eğitim ve kültür politikaları demek daha doğru belki. Geçtiğimiz yılda yapılanlar, sürüp gelenlerin üzerine tüy dikiyor.. İlkokulun ilk sınıfından başlayarak Arap yazısıyla din dersi okutmak, Atatürk'ün müze yaptığı Ayasofya da ibadet gibi.. Bunları, toplumumuzu bugünkü çıkmazlara getiren, uçan kuşa borçlandıran genel politikadan ayrı düşünebilir miyiz?

İkinci Dünya Savaşından sonra izlenmeğe başlanan dışa bağımlılık «Küçük Amerika olma» politikası, kalkınma anlayışı, Atatürk döneminin kazanımlarını oy pazarına sürüp «Atatürk» diye diye yozlaştırmadı mı? Laik okula din dersi.. Öğretmen okulundan fazla İmam Hatip okulu, elli binden fazla Kuran kursu v.b.. Laiklikten, çağdaşlıktan, ulusallıktan uzaklaşma değil mi bunlar?

Cumhuriyetin sağladığı eğitim birliğinden söz edilebi-

lir mi bu gün? Nerde kalkınmamıza ivme kazandıran üretici, devrimci eğitim kurumları? Amerikada böyle diye, bizim kendimize özgü öğretmen okullarımız sıradan lise oldu, Öğretmen Lisesi.. Öğretmen yetiştirme eylemi, temelinden «tahrip» edildi. Toplumumuzun gerekesemesinden fazla öğretmen var deniyor, hayır öğretmen yok, «hızlandırılmış eğitimler»le, «İktidara giden yol eğitim kurumlarından geçer «işgalciliğiyle» ivedilikle üretilmiş «diplomalılar» (!) var.. Yıkımlara, yozlaştırmalara karşı çıkanlar horlandı. Atatürk'ün «irfan ordusu» 1946'dan beri kıyılıyor, sürülüyor, horlanıyor hükümetlerce.. «Fikri hür, vicdanı hür irfanı hür kuşaklar yetiştirme» anlayışı yerine, egemenlerin egemenliklerini pekiştirme politikası.. Geçtiğimiz yılda bir Bakan, tüm öğretmenlere «Hainler, alçaklar!.» diyebilmiştir. Öğretmenlerini horlayan, aşağılayan bir toplumda, sağlıklı bir geleceğin oluşacağını düşünebilir miyiz?

Sonuç: İktidarlar değiştikçe değişen izlenceler, ders kitapları, dil, kargaşa.. Üniversite kapılarına yığılan yüzbinler, özel dersanecilik sömürüsü.. Çağdışı bir anlayışla kötürümleştirilen gençlik.. Sokağa dökülen işsiz, mesleksiz diplomalılar.. Beyin göçü.. Bunalım.. Ve korkunç bir insan erozyonu..

Daha Yetmiş öncesinde, Yargıtay Başkanı İmran Öktem'in belirttiği gibi:

«Halk karanlığa doğru itilmiş, Ortaçağın değil, İlkçağın gaflet ve duygusuzluğuna gömülmüş veya gömülmek istenmiştir. Bu geriye doğru itmelerdir ki, bugünkü gençliği ruhi bunalıma götürmüştür. Gençliğin bunalımında müspet ilim içinde yetişmek üzere olan bir dimağın geriye doğru çekilmesinin büyük rolü vardır.» (Atatürk ve Devrimlerimiz M. Baydar S.: 199)

3 — Atatürk Yılı'nda yapılması gerekenler... Törenler, gösteriler, nutuklar kolay.. Ama yukarıda sıralananlardan sonra... Tüm insanımızı çağdaş eğitim hizmetine kavuşturabildik mi? Memleketin **hakiki sahibi, efendisi** topraksızlıktan kurtuldu mu? Gelir dağılımında adaleti sağlayabildik mi? Sorunlarımızı çözmede yol göstericimiz bilim mi? Neden milyonlarımız el kapılarında? Kalkınmanın neresindeyiz? Değerli yazar Oktay Akbal, Atatürk-

çülük konusunda yazdığı yazıları topladığı kitaba Atatürk Yaşadı mı adını vermiş, Kemalizm ideolojisini «en akılcı ve çağdaş biçimde işleyen Vedat Nedim'in son yapıtının adı: Kemalizmin Dramı... Gerçek buyken...

Yapılması gerekenler!..

Böyle mi olmalıydı?..

BAYKURT, Fakir

1. Edebiyatımızın bugünkü durumu, toplum ve ülkemizin durumuna çok benziyor: Sıkıntılar ve sancılar içinde, sorunlarına kolayca çözüm bulamadan günleri tüketip gidiyoruz. Bu sıkıntı ve sancılar ille de sağlıksızdır demek istemiyorum; bunlardan yeni doğumlar da gelebilir.

Türkçe'de yılda bir sürü çeviri roman basılıyor. Televizyon ve radyolarımızda, yerlileri ezip geçecek ölçüde yabancı diziler yayınlanıyor. Dış kültürlerin üzerimizdeki ağır baskılarından, öz gücümüze dayanarak, özgün yapıtlar ortaya koyarak kurtulabiliriz. Buna karşılık, düşünce özgürlüğünü kısıtlayan yasa maddeleri ve acayip uygulanmaları nedeniyle, kapalı, karamsar, yoz akımlar alıp yürüyor. Yıllar geçtiği halde şiirdeki «ikinci yeni» sapmasından bütünüyle kurtulmuş değiliz. Öyküde içine düştüğümüz kapalı anlatım, Anadolu'nun kırsal alanlarından gelenlerin gücüyle bir ara kırılır gibi oldu, ama kuyruğu hâlâ diri. Bize gerekli olan, her şeyden önce aydınlık, sağlıklı, umut ve güven verici bir edebiyattır. Biz bütün bölgeleriyle kalkınmak, ileri yönde atılımlar yapmak, böylece çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak zorunda olan bir toplum ve ülkeyiz. Edebiyatımızın buna nerdeyse zıt zikzaklar içinde bocalaması değil, önden gitmesi, gidilecek yollara ışık tutması gerek. Özellikle alın teri döken işçiyi, köylüyü, onun bilincini, bilinçaltını, özlemlerini, acılarını, sevgisini, acısını dile getirmesi, onu umutlandırması, onun kendine, öz gücüne güvenini artırması gerek. Edebiyat hizmetine yeni katılan arkadaşlarda bile konu dışı, görev dışı dolanmalar görüyoruz. Anlatım çoğunlukla baştan savma. Gündelik politika ilgileri, yapıtlara özen göstermeğe zaman bırak-

mıyor. Edebiyatın kendi içinde var olan politikası kimi edebiyatçılarımızı doyurmuyor. Bunun olumsuz etkileri, sadece yapıtların niteliğini düşürmekle sınırlı değil, onların aynı zamanda sayılarını da düşürüyor. 1979'da Türk Dil Kurumu ödüllerine gelen yapıtlara baktığım zaman ürperdim; son derece azdı. Söz arasında belirteyim, sanki ödüllendirilecek çok yapıt yaratıyoruz gibi bir sürü ödül dolaşmağa başladı ortalıkta! Çoğu zaman tersine olur: Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Veli, Nazım Hikmet(ler) döneminde şu diyecek bir ödül yoktu. Ama bugün bir dünya ödül var; buna karşılık bir tek Nazım Hikmet, bir tek Sait Faik, bir tek Sabahattin Ali, Orhan Veli, haydi «yok» demeyelim, ama «var» mı; kim? Edebiyatımızın parlak yıldızlarından Yaşar Kemal'in Türkiye içinde, Varlık okurlarının kendiliklerinden sunduğu «En İyi Roman Ödülü»yle «Madaralı Roman Ödülü»nü yazarının başvurmadan kazandığı ödülden başka ödülü yok!

Kanımca bugün edebiyatımızın başarı gösteren dalları, oyun yazarlığı ile çocuk edebiyatı dalıdır. Oralardan iyi sesler geliyor.

2. Eğitim ve kültür alanındaki yıkımlara ilişkin düşüncelerimi, daha doğrusu acılarımı üç beş sözcükle belirtmeme olanak yok. Son yıllarda çok kötü işler oldu. Olmayacak, yapılmayacak kötülükler yapıldı. Yeryüzünün yarısına musallat olan yeni sömürgeciliğin dış ve iç oyunlarına öylesine geldik ki, bundan en büyük zararı eğitim ve kültür kurumlarımız gördü. Öğretmenler, öğrenciler parça parça edildi. Öğrencilerimiz hem biribirlerini, hem de kara elli, kara kafalı, vicdansız güçlerin aracı olarak pırlantalar örneği öğretmenlerini kurşunladılar. Okullar okunmaz, derslikler girilmez oldu. Eğitim, anlamını ve önemini yitirdi. Her şey rayından çıktı. Bunları yeniden rayına oturtmak, katarlara yeniden istim ve yol vermek son derece zorlaştı. Hiç derse girmeden sınıf geçmek, hiç okumadan diploma almak gibi ahlâksızlıkların yanı sıra Meclis kararlarıyla filân iki üç kırıkla sınıf geçmek gibi kolaylıklar ve açıkgözlükler nerdeyse kural oldu.

Kültür alanında ise bütün ciddi atılımlar engellendi, duruldu. Bir sürü hükümet, parti, şu bu geldi geçti, Ata-

türk ve İnönü dönemlerinde açılanlardan sonra şu denecek kurumlar açılmadı. Bunlar göstermelik şeyleri halka kültür hizmeti yada kurumu gibi yuttururken, eskiden açılmış olanları da, mirasyediler kadar bile acıma, esirgeme duymadan bozdular, soysuzlaştırdılar. Bir Sinema Kurumu dedik, daha doğarken boğdular. Bir Kültür Yüksek Kurulu dedik, yurdun en pırıl pırıl evlâtları gelip karşılıksız çalışmağa başladılar, onu da AP'nin son bakanı marifetmiş gibi geldiği gün kaldırdı, yönetmeliğini yok saydı. Türk halkının hiçbir sorunuyla ilgisi ilişkisi olmayan müzikallere milyonlar harcanırken, bir dereceye kadar halkın göğsünden çıkmış, onun acılarını, özlemlerini dile getiren oyunları yasaklama alışkanlığının sürüp gitmesi de tiyatrolarımız bakımından en büyük kambur...

Şimdi yapılacak iş Atatürk ve İnönü dönemlerinde kalınan noktadan başlamak bence. En çok da genç yeteneklere destek olacak, onlara olanak verecek kurumları çoğaltmak; sanatı, daha doğrusu kültürü kendi içinden yönetecek özerk organlara kavuşturmak..

Eğitim kurumlarında ise, bugünkü bütün yanlışlık ve kolaycılıkları atıp, hastalıklı, kanamalı yanları silip paklayıp sarmak gerekiyor. Okulları iyileştirdikten sonra onların yeniden yürümelerine destek olmalı. Eğitimi, en çok da onu dış etkilerden, iç başıboşluklardan korumalı.

3. «Atatürk Yılı»nın öteki yıllardan bir ayırdı yok bence. Onun önüne çıkacak kadar güzel başarılarımız yok çünkü. Yüzümüz yok. Yaptıklarından neyi bıraktık ayakta? Kalanlar, yaşayanlar var kuşkusuz, ama gidenler, yolunup atılanlar o kadar çok ki!

Üstelik Atatürk, görevlerinin hepsini yapıp, tamamlayıp gitmedi, yapılması gerekenlerin çoğunu bize bıraktı. Onların kaçta kaçını yaptık? «Toprak Reformu» dedi, ki bu bir reform olarak ne attır, ne de deve, onu da yılların sürüncemeli gündemlerinde bıraktık.

Çarpıttık «Atatürk yolu» denilen şeyi. Büyük küçük herkes kendine göre bir Atatürkçülük anlamağa, anlatmağa başladı. Anlatamayınca da bunları zor kullanarak benimsetmeğe kalkıştı, kalkıştılar. Onun ölümünden sonra, adı ve ilkeleri çevresinde yaratılan kavram karışıklıklarını gidermek eni konu zorlaştı. Herkesin kendine

göre anladığı ve anlattığı bir Atatürk nasıl birleştirici olabilir? Seviyoruz, inanıyoruz diyenler gerçekten seviyor, inanıyorlarsa, doğru yanlış kendi savlarını Atatürk ilkeleri gibi göstermeyi boşlamalı.

Atatürkçülüğü her şeyden önce ulusal bağımsızlık, onun deyimiyle «her alanda istiklâli tam» olarak anlamak ve buna uymak zorundayız. Ekonomiden eğitime kadar bir sürü alanda, 20 - 30 yıldır uygulanan dış etkilemelerin, güdümlerin, denetimlerin hiçbirine üzerimizde yer olmamalı. Bunlara bir açıklık getiremiyorsak, içimizde bunlara inanç duyamıyorsak, Atatürk'ü de, Atatürk Yılı'nı da ağzımıza almaktan vazgeçmeliyiz.

BİNYAZAR, Adnan

1. Yazınımız durgun bir dönem yaşıyor. Şöyle sıyrılıp ortaya çıkan bir yazar yok gibi. Yeni kıpırdanışlar da sonuç vermiş değil. Tüm dallarda, verilen ürünlerin hep birbirine benzemesi yazınımızın, yerinde saydığının kanıtı gibi görünüyor. 40 Kuşağı denen, bugün elli beşine, altmışına varanların ürünleri daha yaygın. Onların beğenisi daha tutarlı bir yazın oluşturuyor. Yazın ürününün bir güdüme bağlanması, savsöz tuzağına düşmesi çıkmaz bir yoldur. Yazın ürünü, önce yazınsal nitelikler taşımalıdır. Toplumcu gerçekçi akım adına kuru yapıtlar verenlerin bir sonuca varacaklarını sanmıyorum. Gorgi önemli bir örnektir. Gorki'yi bugünlere getiren, hiç kuşkusuz, verdiği ürünlerin, her şeyden önce sanatsal gücüdür. Çok ürün veren romancılarımızın hep aynı şeyi yazmaları, ozanların savsöze bağlanmaları yazınımızı bir çıkmaza sokmuştur. Öykü ve roman dalında, bu çıkmazdan kurtuluşu muştulayan bir ürün yok gibi. Şiir biraz daha umutlu görünüyor. Yeni kuşak, bilinçli biçimde kötü şiirin ne olduğunu, başka bir deyimle şiirin ne olmadığını çok iyi saptadı. Düzeysizliğe düşmemesi belki bundan.

2. Her iki Bakanlığın da çok olumsuz uygulamalar yaptığına her gün tanık olduk. En başta laik eğitimi baltalamak istediler. Amaçları, Osmanlılığı ve dinselliği diriltmekti. Nitekim son günlerde gazetelerde çıkan haberler, bunun nasıl örgütlü biçimde yürütüldüğünü ortaya

koydu. Bilindiği gibi, Atatürk laik eğitimi, devrimlerin en önemli öğesi sayar. Kendisi, bir öğretmen gibi çalışmış; okuryazar, çağdaş bilime ulaşma yolunda çaba gösteren bir ulus yaratmıştır. Son otuz yıldır O'nun yaptıkları hiçlenmek isteniyor. Her iki Bakanlığın çalışmaları da Atatürkçülüğün özüne aykırı idi. Milli Eğitim Bakanlığı Arapçayı okullara sokmak istemiştir. Özgür okullar din okulu haline getirilecekti nerdeyse. 12 Eylül Hareketi olmasa idi, bugün belki de sarıklı hocalar saracaktı her yanı. Şimdi yapılacak iş, Atatürkçülük konusunda verilmiş bütün ödünleri bir çırpıda yok etmektir. Gerçekten, ulusal eğitim ve ulusal kültür konusunda çok geriledik. Üretici, çağdaş bir eğitime dönülmesi için, Atatürk'ün kültür ve eğitim anlayışı yeniden, bütün çağdaş boyutlarıyla gözden geçirilmelidir. Yoksa, bu üretimsizlikle, okullarımız gerçek görevini yitirir. Ülkemiz, bugün her günkünden çok, yetişmiş insana gereksinim duyuyor. Bu nedenle okulları canlandırmak gerek. Laik eğitimi, hiçbir ödün vermeden uygulamak gerek. Din dersini, dinle ilgili kuruluşlara, çağdaş anlayışla öğrenim yapan kuruluşlara bırakmanın ötesinde çıkar yol yoktur. Son yıllardaki uygulamaların yıkımı başka türlü önlenemez. Kendini tüm gücüyle öğretmenine veren, öğretmeninden her gün gerçeği, erdemliliği, insancalığı öğrenen öğrenci başka türlü yetiştirilemez. Özellikle Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıklarını her yönden gözden geçirmek yerinde olacaktır. Uyguladıkları politika, bu politikayı uygulayan personel, Bakanlıkların işleyişi bir bir ele alınmalıdır. Atatürkçülüğe dönüş kesinlikle sağlanmalıdır. Eğitim Birliği ilkesi, bütün yurt çocuklarına eşit biçimde uygulanmalıdır. Kültür Bakanlığının yayın politikası çok iyi saptanmalı, kayırmacı anlayış Bakanlıktan uzaklaştırılmalıdır. Ancak o zaman gerçekçi, çağdaş, Atatürkçü eğitim anlayışı, ulusal kültürümüzde yeniden etkinlik kazanır.

3. Bu konuda çok iyi haberler duyuluyor. Atatürk Kültür Merkezleri çok önemli girişimler. Öğrencilerin ayrı bir yetişme yeri olarak düzenlenecek bu merkezler Türkiye için zorunludur. Yetişen genç kuşakları başıboşluktan kurtarmak gerekir. Nelerin değerli olduğunu kavra-

maları ancak böyle kuruluşlarla gerçekleştirilebilir. Bu, köklü bir hazırlıktır. Atatürk gibi, bütün dünyanın övgüsünü kazanmış bir çağdaş insanın, biçimsellikten kurtarılması gerekmektedir. Bir de, Atatürkçü görünüp Atatürk'e düşman olan kesimlerden sakınılmalıdır. Örneğin düne değin Atatürk'e karşı bir eğitim ve kültür politikası izlemiş kişiler bugün hızlı birer Atatürkçü olarak görülebilirler. Atatürk'ün de en çekindiği kişiler bunlardı. Bugün de piyasayı bu tür kimselerin tutması olasılığı vardır. Bunların tuzağı, değil yalnız Atatürkçülüğe, Cumhuriyet rejimine de zararlı olmuştur. İkinci bir nokta, Atatürk için yapılacakların bir merkezden yönetilmesi. Yapılacak iş, süreklilik kazanmalıdır. Örneğin Atatürk Kültür Merkezleri gibi. Bir kuruldu mu, etkili biçimde geliştirilmelidir. Atatürk'ün ilkelerini genç kuşaklar buralarda öğrenmelidirler. Çağdaş dünyanın ne aşamalara vardıkları buralarda ele alınmalıdır. Her alanda kültürlü insan yetiştirmenin kaynağı olmalıdır bu merkezler. Derleme toplama kitaplar yerine, Atatürkçülüğe katkısı olan, bilimsel nitelikte ürünlerin ortaya çıkmasına çalışılmalıdır. Atatürk'ün Söylevi'nin, gene O'nun Söylev ve Demeçleri'nin genç kuşaklara ulaşması için tüm olanaklar değerlendirilmelidir. Yetişen genç kuşaklar Atatürk'ü çok iyi tanımak zorundadırlar. Yoksa, karanlık güçler, amacı bozuk kişiler bu gençleri kolayca saptırabilirler. Birbirini yiyen, birbirinin kanına susayan gençler böylece doğar. Ülke; barışın, kardeşliğin, dostluğun kurulduğu bir ülke olmaz, ülkede kan gövdeyi götürür, bu yapılmazsa. Bence, önümüzde önemli bir fırsat var. Çok iyi değerlendirmeliyiz bunu. Atatürk'ten çok uzaklaştık. Atatürk'e yaklaşmak zorundayız. Bizi Atatürk'ten uzaklaştıranların kökünü de kazımalıyız. Onların oyunlarına gelmemek için, ulusça önlemler almalıyız. Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında yapılması gereken en önemli iş budur. Öbür işler, doğal olarak, her zaman yapılmaktadır. Gene de yapılabilir. Ama bu, önemli bir fırsattır.

DÜNDAR, Ali

1. Yazınımızın bugünkü görüntüsünü iç açıcı bulmadığım gibi, hepten umutsuz da görmüyorum. İç açıcı bul-

muyorum, şunun için: Romanda, öyküde, hattâ şiirde geçmişi bilmezlikten, görmezlikten gelen bir yineleme; deneyimlere, birikimlere bir aldırmazlık, bir adamsendecilik sözkonusu gibi geliyor bana. Denebilir ki, özellikle Cumhuriyetle başlayan aranışların, hâlâ sağlıklı bir üretime dönüşemediği izlenimini veriyor yazınımızın bugünkü durumu. Bununla, hiç bir şey yapılmamış, hiç bir özgün, değerli ve kalıcı yapıt verilmemiştir demek istemiyorum. Ama yazın ürünleri kimi çağdaş uluslarınkilere çakıştırıldığında belirli bir açıklığın sürmekte olduğunu da yadsıyamayız herhalde.

Yapıt ve yazar adları üzerinde durmak istemiyorum. Ancak bir geçiş dönemi birikimi olan, M. C. Kuntay'ın **«Üç İstanbul»**u, bir Ulusal Kurtuluş Savaşımının toprağa, insana, yönetime ve savaş gereçlerine değgin zengin ve yoğun olayları ile birikimini ve tansıksal örneklerini içeren büyük **«Söylev»**, atlı, akışkan toplum düzeninden çadırlı ve yerleşik toplum düzenine geçişin hemen tüm ayrıntıları ile insan, olay ve gereç birikimi veren Kemal Tahir'in **«Devlet Ana»**sı; Ulusal Kurtuluş Savaşımızın bir tür atlası diyebileceğimiz Hasan İzzettin Dinamo'nun 3 ciltlik **«Kutsal İsyan»**ı ve aynı yazarımızın, toplumumuzu, kurtuluş günlerinden kavrayarak çok partili döneme değin ölçümleyen 7 ciltlik **«Kutsal Barış»**ı ve hattâ Feridun Fazıl Tülbentçi'nin Osmanlı toplum ve devlet yapısını şurasından burasından tutup yansıtan yapıtlar; Nazım'ın **«Memleketimden İnsan Manzaraları»** birikimi, hâlâ çağdaş ölçekte romana, öyküye, şiire, hattâ denemeye yansımamış, yansıtılamamış olarak beklemektedir.

Bir başka önemli nokta, yazınımızın, öteden beri başına bela olan uzun, emekli, bekinik çalışma, gözleme ve irdeleme yolunu tıkayan üşengeçliği bir türlü aşamadığıdır. Biraz değişiklik, biraz itinim sonucu Tanzimatı, Cumhuriyetin ilk yıllarını; Halkevleri ile, Köy Enstitüleriyle, çok partili döneme geçişin verdiği canlılıkla, o dönemlere özgü diyebileceğimiz sınırlılıkta yazınsal özgünlüklerimiz, yazınsal yaratımlarımız olmuştur. Ama sonu gelmemiş. Soluğumuz çabuk kesilmiş. Çağdaş yazına yönelmekte yazıncılarımız zoru omuzlayamamışlar. Yaşama, gözleme ve ekinsel birikime dayanan büyük roman, bü-

yük öykü, büyük şiir yolu açılamamış olarak giriyoruz 1981 yılına da.

Tanzimat yazını o dönemi yaşayanların, Cumhuriyetin ilk günlerine, kırsal insan ilişkisine ve çok partili dönemi konu edinen yazınsal belgeler de, salt diyebileceğimiz sınırlılıkta, o günleri yaşayan, içinde bulunan yazarlarımızın gözlem ve deneyimleriyle sınırlı kalmıştır. Uzun araştırmacı, uzun gözlemci, uzun irdelemeci bir romancı, bir öykü yazarı, ya da ozandan söz edemediğimiz gibi, adı, davranışı, yaşamı ve kişiliği ile içimizde yaşamaya, hattâ çağdaş dünya yazınsal kişileri arasında bizleri temsile yetkili ve yetenekli bir roman kişimizden, bir öykü, ya da şiir kahramanımızdan da söz edemiyoruz. Bir **Rabia**, bir, **Ahmet Celal** bir **Kuyucaklı Yusuf**, bir **İnce Memet** Vb. her ne denli bizden, içimizden birileriyseler de, bizi, Türk insanını, tüm yaşam boyutlarıyla, dünya yazınsal kişileri önünde eksiksiz temsil edebilirler, diyebilir miyiz? Gerçi eklektik, kimi geçmişten, kimi gelecekten, kimi de yazarının bilgilendiği dış kaynaklardan esinli birtakım yazın tiplerimiz yok denemez. Ya da çok dar çevre özelliklerini yansıtan yarı yaşamış, yarı görgün, yarı anımsal ve çoğunluk, toplumumuzun, toplumsal örünümüzün şurasının burasının özelliklerini, niteliklerini taşıyan roman, öykü, şiir kişilerimiz de olmuştur. Ne var ki bütün bunlar, gerekli yazınsal ustalık ve özenden yoksun, ekinsel donanımdan yetersiz kalmışlardır. Ayrıca bir yazınsal çözümleme bilgiçliğine kaçmaksızın şöyle diyebiliriz: Kemalizmin yazın alanımızdan umduğu beklentileri 1980 yılında da ulusal boyutlarıyla gerçekleşmiş değildir. Ama tümden umutsuz da değiliz. Belirtilerine bakıp öyle umutlanıyoruz ki, romancılarımız, öykü yazarlarımız, ozanlarımız ve denemecilerimiz, tarihi, içinde yaşadıkları toplumsal olguları ve çağın dayatımlarını, bir Amerikalı olan P. Buck'ın Çin toplumunu gözleyebildiği değin olsun gözleyebilir ve eringeçliklerini atabilirlerse kendilerini bereketli topraklarda bulacaklardır; büyük gerçeklere, büyük düşlere ereceklerdir...

2. Ulusal eğitimimizdeki olumsuzluklar salt 1980 yılına özgü değildir. Gerçekte Kemalist eğitim ilkeleri daha 1946 yılından bu yana zedelenmeye, üstünden, içeriğin-

den, yönteminden ödünler verilmeye açık tutulmuştur. O yıllarca, bir devrim yasası olan ve bizzat büyük önder Atatürk'ün desteği ve önerisiyle gündeme gelen eğitim birliği yasası görmezlikten gelinerek ilkokullara din derslerinin konulmasıyla ilk gedik açılmıştır. Bugün özellikle eğitimsel ve ekinsel alanda gördüğümüz tüm olumsuzlukların ve geri çekilmelerin kaynağını o ilk adım oluşturmaktadır. Çok partili döneme geçişin öngünlerinde olsun, çok partili dönemde olsun, partiler ve kişiler arasındaki siyasal erk savaşımı, 1946 yılında açılan gedikten yararlanarak ve o ilk açığı daha da büyüterek sürmüştür.

Kemalizmin eğitimsel beklentileri olan toplumun ve bireylerin Kemalist ilkeler ışığında bilinçlendirilmesi ve demokratikleştirilmesi işlevi görmezlikten gelinerek, toplumun ve bireylerin birtakım karşıt görüş ve çağdışı değer yargılarıyla donatılması, siyasal erki ellerinde bulunduran güçlere göre biçimlendirilmesi eğimine yönelik bir eğitim politikası eğemen kılınmıştır. 1946'da laik eğitim - öğretim kurumlarına sızdırılan dinsel dayatımlar, giderek orta dereceli okullara, ilköğretmen okullarına, bazı enstitü ve akademilere doğru tırmanmağa başlamıştır.

1974 yılından itibaren tüm laik eğitim - öğretim kurumlarına zorunlu ders olarak konulan ahlâk dersi ile desteklenen dinsel eğitim, bir toplumda en sağlıklı işlemesi gereken ve toplumu derneştirmede, yönetmede ve niteliklendirmede başlıca etken olan ulusal eğitimimizi tümden sakatlamış, Kemalist doğrultusundan ve içeriğinden iyice saptırmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının ders kitapları yoluyla, Kültür Bakanlığının «1000 Temel Eser» Vb. yayınlarla sürdürdüğü Kemalizm karşıtı, çağdışı eğitim ve kültür politikaları, siyasal güçlerin de desteğini alarak, **12 Eylül olgusunun** öngünlerinde yaşadığımız kurumsal ve toplumsal bozgunu gündeme getirmiştir. Çoğulcu demokratik ortama girdiğimiz günden bu yana, siyasal erki ellerinde bulunduran kurum ve kuruluşlardan hemen hiç biri eğitim ve ekin alanımıza herhangi bir katkı ve destekte bulunmadıkları gibi, bu alanlarda zaman zaman ortaya çıkan olumlu gelişmeleri engellemek için var güçleriyle yüklenmişlerdir. Sözgelimi 27 Mayıs devrimi ile

yapılmak istenen düzeltmeler çok kısa sürede silinmiş, bu kez daha bir deneyimli ve daha bir güçlü birikimle eğitimimiz ve ekinimiz çağdışına itilmeye başlanmıştır.

Yığınsal ve toplumcu derneğin aracı olarak bizzat Ulu Önder Atatürk'ün başlattığı Halkevleri ve Köy Enstitüleri girişiminin çok partili döneme geçilir geçilmez ortadan kaldırılması; ekinsel alanda ve düşün üretiminde kurumlaşmayı amaçlayan Devlet Kitapları yayımının durdurularak, yerine çağdışı yayıncılığın başlatılması; **Türk Ansiklopedisi, İslâm Ansiklopedisi** Vb. gibi temel yapıtların sulandırılarak partizan birtakım alanlara çekilmesi; sanata, sanatçıya, yazara devletçe yapılan, Atatürk, hattâ İnönü dönemlerinde çağdaş örnekleri verilen yardım ve desteğin çekilmesi, sanat, düşün, eğitim ve ekin alanlarındaki geriliğimizin, yetersizliklerimizin başlıca etkeni olmuştur. Tüm bu olumsuz birikimler, 1980 yılından kâğıt ve basım gereçleri yokluğunu da arkasına alarak, bugün **12 Eylül yönetiminin** açmaya çalıştığı bulanık, bunalımlı, karanlık ve karmaşık ortamı hazırlamıştır.

3. Bu soruyu yanıtlarken **«Atatürk'ün Doğumunun 100'ncü Yılının Kutlanması ve Atatürk Kültür Merkezi Kurulması Hakkında Kanun»**u da elimin altında bulunduruyorum. Yasanın amacını içeren 1. maddesi aynen şöyle: **«Bu kanunun amacı, Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ün doğumunun 100'ncü yılı dolayısıyla, Türk devriminin Türk ve insanlık tarihi içindeki yerini ve önemini, büyüklüğünü, bütünleştiriciliğini, milliyetçiliğini, laiklik ve eğitim anlayışını, Atatürk'ün millî bağımsızlık hareketlerindeki öncülüğünü, dünya görüşünü, insanlık anlayışı ve barışçılığını, devlet adamlığı niteliklerini belirtmek, yaymak ve yaşatmaktır.»**

Çoktan görmeyi umduğumuz, sağlıklı, açık ve Atatürk'e yaraşır bir amaç saptaması. Bakalım uygulama ne gösterecek. Ancak sevincimiz şu ki, böyle mutlu bir günü Atatürk ve devrim düşmanlarıyla, onların güdümünde yaşamak durumunda değiliz. 12 Eylül yönetiminin Kemalizmi sözdelikten, simgesellikten ve törensellikten kurtaracakları inancını taşıyoruz. Yasa, kapsam olarak, Kemalizmin yaşama geçirilmesini öngörüyor.

Bir başka önemli nokta, Büyük Kurtarıcının ilkelerinin yaşama geçirilmesi için, yıl boyunca sürdürülecek düzenleme ve girişimlerin salt belirli bir çevrede bırakılmayarak, Kemalist doğrultuda yıllarca düşünmüş, yorum yapmış, yazı, kitap yazmış, yayın yapmış kişi, yazar ve kuruluşların (Örnek vermek gerekirse tam 47 yıl Kemalizm demiş, Kemalizmi işlemiş bir **Varlık** dergisi ve Sayın Yaşar Nabi Nayır'ın) bu konuda yaptıklarına, yazdıklarına, önerilerine de başvurulması gerektiğine; bu tür kişi, yazar, düşünür ve yayımcıların yıllarca Kemalizmin yaşama geçirilmesi için verdikleri savaşım deneyiminden de yararlanılması gerektiğine inanıyoruz.

EFE, Suat

Edebiyat toplumun aynasıdır denebilir. Toplumun halini, çalkanmalarını, olumlu olumsuz akımlarını, özlemlerini, umutlarını yansıtır, ama ânında değil. Üstünden birkaç yıl geçtikten, olaylar doğrultusunu, amacını belli ettikten sonra verir. Olayların yarattığı çalkantıları günü gününe verirse edebiyat bir san'at değil, propagandanın ve belli niyetlerin buyruğunda bir araç olur. Bu ise hiç te saygınlık ifade etmez ve edebiyatı yozlaştırır. Son yıllarda böylesi istenmiş ve uygulanmıştır ne yazık ki...

Sindirilmiş, psiko - sosyolojik incelemesi yapılmış, belli bir kanıya ulaşılmış ise edebiyat bir tür bilimsellik, dolayısiyle tutarlılık kazanmış olur.

Toplumumuz son on iki yıllık çalkalanmasında sosyalist öğretinin ve ona tepki olarak ortaya çıkan karşı öğretinin kötü bir sentezi olarak anarşi çukuru içinde bocalamıştır. Bu yanlış sentez ana çizgileriyle edebiyatımıza yansımalıydı. Bu olmamıştır. Örnekleri varsa da pek azdır. Adalet Ağaoğlu bu konuda iyi örnektir. Fakir Baykurt ise, iyi bir yazar olmasına karşın, bu konuda iyi olmayan örnekler vermiştir. Behçet Necatigil ise bu öğretilerin sapıklıklarına çok kapalı fakat ustaca değinmeyi bilmiştir. Umulur ki, bundan sonra anarşi olayları daha doğru bir tanı ile edebiyatımıza yansısın.

Topluma yön verme işlevi edebiyatta birçoklarını kaba realizme sürüklemişse bunun zararını yazar kendisi

çekecektir. Kendilerini bugün için alkışlayanlar yarın onları en erken unutanlar olacaktır. San'atçının ömrü, propagandacılığında değil, sentezciliğinde yatar. Ne yazık ki, edebiyatımız bu düzeye henüz ulaşmaktan uzak görünüyor. H. İ. Dinamo'nun Kutsal İsyan dizisini okuduktan sonra Y. K. Karaosmanoğlu'nun Yaban romanını çok daha iyi değerlendirmek olanağını buldum. Birincisi olayları bir roman havası içinde oldukça ayrıntılı ve yansız verme görevini yüklenmiş, ikincisi ise Kurtuluş Savaşı olaylarının sentezini bir psiko-sosyal tablo içinde ne kadar kusursuz biçimde verebilmiş!

Edebiyatçı olayların içinde yatan nedeni araştırır, onu sergiler. Yol göstermez. Gösterirse o edebiyat değil, bilim olur. Sonuç çıkarmak ve parmak basılan inceliklere çare bulmak okuyucuya bırakılmalıdır. Orhan Kemal bunu başarmıştır diyebiliriz.

Son yıllarda anı türündeki yapıtlar pek bollaştı ve iyi de oldu. Çok iyileri de yok değil. Edebiyat araştırıcılarının yararlanabilecekleri zengin bir birikim olmakta.

Son yılların romanlarında bir arama çabası sezilliyor. Değişik türler deneniyor. Ferit Edgü'nün «O» adlı kitabına (roman) denmiş. Bence düş âleminden ustaca seslenen bir anı kitabıdır o. Güzel ve değişik...

Necati Cumalı sürekli olarak kendini aşıyor. Büyük bir usta. Her edebiyat türünü deniyor ve hepsinde de başarılı. Haldun Taner'in de gezi ve anı notları üstün düzeyde ve örnek yapıtlar... Denemelerde Oktay Akbal neredeyse aşılamaz düzeye ulaştı. Çetin Altan romanda özgün, çığır açıcı fakat seks konusunda aşırı.

Şiirde büyük bir duraklama var. Hilmi Yavuz aşamalar içinde. Belli bir birikimin ürünlerini derinlemesine sergiliyor. Az fakat yoğun.

Uzun hikâye alanında hemen hiçbir yeni örnek yok. Küçük hikâyeciler çoğaldı. Ama örneklerin çoğu yüzeysel.

VARLIK dışındaki edebiyat dergilerini pek izleyemiyorum. Milliyet San'at Dergisi bu alanda bir aşamadır ve iyi yoldadır.

Okuyuculara Varlık Yıllığı ve Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı gibi yayınların çok yararı oluyor. Bir yılın bütün san'at ürünlerini bir arada bulabiliyoruz.

Atatürk yılı ile ilgili sorunuz iyi seçilmiş. Bize yani Türklere göre çok büyük ve eşsiz bir varlık olan Atatürk'ün dünyadaki yeri nedir? Ne dereceye kadar evrenseldir ve hangi yanları ile? İşte 1981 yılında bütün dünyada yapılacak yayınlarla bu sorunun yanıtı ortaya çıkacaktır. Bu araştırma da ancak bilimsel yönden yapılırsa bir değer ifade eder.

Kemalizm bir yol mudur, bir çare midir? Bunu başka yönetim biçimleriyle karşılaştırıp bütün açıklığı ile ortaya koymalı. 1920 lerin Atatürk'ü ile 1930'ların Atatürk'ü arasında evrensellik yönünden farklar vardır. İlkinde bağımsızlık ilkesi, ulusa güven gücü, yaratıcılık özlemi ağır basar. İkinci dönemde batıya yönelmiş bir Türkiyenin geçirdiği evreler ve gösterdiği aşamalar dikkati çeker. Bu konular bizim dışımızdakiler tarafından nasıl değerlendirilmektedir? Bunu öğrenmek isteriz. 1982 yılında Kültür Bakanlığı, bütün dünyada Atatürk hakkında yapılacak yayınları eksiksiz derleyip kitap halinde yayınlamalıdır.

Atatürkçülük sosyal alanda geniş kapsamlıdır, ama ekonomik alanda nedir? Ne değildir? Bunun belirlenmesini bilim adamlarından bekleriz.

Atatürkçülük bence optimal yoldur. Sivri değildir, aşırı değildir, gerçekçidir. Zamanında çağdaş idi, şimdi nasıldır? Bazı modifikasyonları gerektirdiği düşünülebilir. Neler meselâ? Bunları da düşünürlerimizden öğrenmek isteriz. Çağdaş uygarlık düzeyini aşmak bir amaçtır ama bu dileğimizin kapsamı oldukça geniştir. Bu dileğin gerçekleşmesi için zaman etkeni dışında ne gibi ilkeler ve çabalar gerekiyor? Bunları da uzman kişilerden duymak isteriz.

Atatürk ulusunun zekâsına, yaratıcılığına, güzel san'atlara sevgisine inanan bir liderdi. Oysa yıllar geçtikçe görüyoruz ki, kafalarımızdaki devrim anlayışı ya çok kıt, ya eksik, ya da sapık... Adam sendeciliğimiz de cabası. Oysa konu sistemli şekilde ve çok yönlü olarak ele alınmalı ve işlenerek geliştirilmeliydi. Birçok alanlarla ulusça ilerlediğimiz kesin, fakat yöneticilerimizin içine düş-

tükleri çıkmazlar bize çoğa mal oluyor.

Atatürk'ü sadece sevmek ve sevdirmek yetmiyor. Hele onu 50 yıl ötesinden tanımak durumunda olan genç kuşaklara, Atatürk öğretisini ve bu öğretinin başarılarını çağdaş ölçülere göre bilimsel yönden değerlendirip açıklamak gerek. Bu, okullardan başlayıp, konferans kürsülerinden sürdürmek, kısa fakat özlü yayınlarla sürekli olarak yaşatmakla olur. Kemalizm belleklerde değil, düşüncelerde yaşatılmalıdır.

GİRGİNSOY, Naci

1. 1950'lerde olmalı. VARLIK Dergisinin İnceleme Yarışmasına İki Üç Arasında adlı yazımla katılmıştım. Özünü anımsıyorum: Anadolu'nun unutulmuş, yoksul köyleriyle köylülerinin; bir de büyük kent İstanbul'un varsıl kesimlerinin, insanlarının yazın dünyamıza girdiğini, bu iki üç arasındaki çoğunluğun boş kaldığını belirtmiştim. Bizim Köy'ler - Erenköy'ler yazılmıştı da kasabaların, kentlerin, buralarda oturan milyonların romanı, öyküsü, şiiri, oyunu yazılmamıştı. Yeteri kadar, gereği gibi yazılmamıştı.

1980'li yıllarda olumlu birikimler var. Sözgelimi bir Çukurova, yakın yöresi, insanı, toplumsal yaşamı, sorunlarıyla, sapına değin gerçekçi, yazınımızda yerini aldı. Adana'nın toprağı sanatçı da yetiştiriyor, gür. Görüp yaşayanların zengin gözlem yüküyle, kimi kez çok kalın çizgilerde, belli kalıplarda da olsa, güneyin portresini yapıtlarında buluyoruz. Bireysel ve toplumsal sorunlarıyla Ege yöresi insanlarını da, buradan yetişen / burayı tanıyan edebiyatçılarımız yazdı. Bir Abbas Sayar, kendi yöresini.

Çoğaltılacak bu örneklere karşın İki Üç Arası'nda büyük boşluklar var daha. Kırsal kesimlerin büyük kentlere boşaldığı, çarpık kentleşmelerle karmaşık sorunların çoğaldığı şu dönemde gecekondu olgusuyla köylü / kentli arasında yerini bulamayan insanların yaşamı, önyargısız, gerçekçi ama insancıl sevecen bir duyarlı yürekle sırasını bekliyor edebiyat yapıtlarına girmeye. Yozlaşmadan, ekonomik bunalımdan tedirgin kentin eski insanları

da. Öte yandan Almanya'lara giden yazılırken Libya'lardaki, Avustralya'lardaki insanımız da bekleşiyor, sabırsız. Hızla değişen kasabalarımız da. Yersellikten evrenselliğe geçişin köprüleri belki.

Yayınevlerinin, dergilerin kapandığı, bir avuç okur azınlığının da kitaptan uzaklaştığı günümüzde edebiyatçılarımızdan uzun uğraşlarla büyük soluklu yapıt beklemenin haksızlığını hemen ekleyelim. İlgi az, kitaplaşmak güç, etkin dost çevreniz yoksa adınızı, yapıtınızı duyurmanız hemen de olanaksız. Bu koşullarla ayakta kalanlara, diretenlere, başarıya ulaşanlara selâm, sevgi.

2. Atatürkçüyüz diyoruz ya. Atatürkçülük, çağdaş olmayı gerektirir önce. İlerici olmayı gerektirir. Eğitim ve kültür alanında tutucu değil gerçekçi olmayı gerektirir. Dün'den tümüyle kopmak değildir bu. Dün'e eleştirel açıdan bakıp değerlendirmek, bugün'de yaşadığımızın bilincine varmak, yarın'a atılımlarla, umutlarla yol almaktır. Hoşgörüsüz, kaskatı, karanlık bir tutumla yüzyılımızın son döneminde çocuklarımızda, gençlerimize inandırıcı, doyurucu bilgiler vermek, yön vermek çok güç. Yararı yok bunun. Uygar dünyadan soyutlanmak da olanaksız.

Ne dün'e, ne batı'ya, ne doğu'ya öykünmek, onları kopya etmek; ne de kökünden kopup uzaklaşmak. Tümünden yararlanmak, akılcı - gerçekçi bir tutumla bize gerekli olanını almak, bir bütüne varmak, yörüngemizi saptamak, sonra da bu yoldan ayrılmamak en iyisi. Hükümetlerin değil, Devletin politikası olmalı, Atatürk ilkeleri ışığı altında saptanacak olan Millî Eğitim ve Kültür politikamız. Yaşamda, uğraşta işlerliği, geçerliliği olmalı.

3. Atatürk Yılı'nda Atatürk'ü anlayalım, anlatalım. Atatürkçü olalım, tüm uğraşlarımızda, eylemlerimizde, yaşantımızda. Buna çaba gösterelim, özen gösterelim. Bundan caymayalım. Güç ama gerekli olanı bu. Ona övgüler düzmek, görkemli törenler düzenlemek işin kolayı. O, sadece bunu istemiyor sanırım. Onu, Atatürkçülüğü anlamamızı, tüm boyutlarıyla gerçekçi, içtenlikli, korkusuz Atatürkçü kalmamızı, her yönden çağdaş olmamızı istiyor. Ve bekliyor.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

1) Kâğıt ve yazma için gereken araçlar ne denli pahalansa da yazmanın da okumanın da durmayacağı anlaşılıyor. Yazın ve düşün dergilerinde bir azalma yok; tüm zorluklara karşın kitap da yayınlanabiliyor, yüksek ederlerle olsa bile; demek ki alıcısı var.

Usta yazarlarımız - Bir bölüğü dışarda, çeşitli nedenlerle - yeni yapıtlar kazandırıyorlar yazınımıza. Öykücü, ozan, romancı, denemeci sayısı artıyor günden güne. Genç kuşak yazarlarının içinde şimdiden değerlerini kabul ettirenler az değil. Bir bölüğünün eksikliği - varsa - az okuyup çok yazmadan ileri geliyor.

Yazınımızda gerçekçi, toplumcu gerçekçi yazarlar çoğunlukta. Biçem, deyiş arama çabası içindeler kendilerine özgü.

Yazın'ın ayrı bir dili olması gerektiğini savlıyan kapalı yazın yanlısı yazarlar da var. Kolay anlaşılmadan yana değiller; yazdıklarının yorumlanmasını istiyorlar. Seçkin kişilere seslenmeyi umuyor olmalılar. Ah bir de dili zorlamaları olmasa...

Bir de dinsel, gizemci duygularla yazındaki yerlerini alan yazarlar var; dergileri var, kitaplar da yayınlıyorlar. Onların içinde usta ozan ve öykücüler var.

Çoktandır okumadım, kendilerini milliyetçi, ırkçı sayanların şiir, öykü ve romanlarını; onlar için bir şey diyemeyeceğim.

Yazın dilimiz arılaşmaktadır günden güne. Karşı devrimciler ne yaparlarsa yapsınlar Türkçeleşmeyi durduramayacaklardır.

Türk yazınının her geçen yılda biraz daha zenginleşeceğine, uluslararası yazında daha sağlam bir biçimde yerini alacağına inanıyorum.

2) Millî Eğitim ve Kültür Bakanlıklarımız - bir ara ikisi birdi - çok partili çağa girdiğimizden bu yana ileriye dönük hangi girişimde bulundular? Ben olumlu bir atılım hatırlamıyorum. Tembelliğe prim verme, özel okullar, özel yüksek okullar, yabancı dille öğretim yapan ayrıcalıklı okullar, kitap kargaşası, sınıf ansiklopedileri, tam kadrolu orta öretim kurumları, eksik kadrolu orta öğre-

tim kurumları, akademi - üniversite sürtüşmeleri, yarış atlarına dönen ilkokul, ortaokul, lise öğrencileri; dershaneler, az öğrenciyle çalışan pahalı özel öğretmenler; nerde eğitim, öğretim eşitliği?

3) «Atatürk Yılı» için yapılan hazırlıkların geciktiği kanısındayım; Atatürk'e ve Türk Devrimine gerçekten bağlı olmayanların savsaklamalarından başka bir şey değildir bu. Gazetelerden okuduğuma göre Kültür Bakanlığı Atatürk ve Türk Devrimiyle ilgili kitaplar yayınlayacakmış, bir de yazın yarışmaları var; bunlar yeter mi, bilmem.

ÖZDEMİR, Emin

1. Edebiyatımızın bugünkü görünümüne iki açıdan bakmak gerekir. Birincisi yapıt ve yaratıların sanatsal düzeyi, dilsel ve güzelduyusal örüntüsü, insan ve toplum gerçekleri karşısındaki tutumu... İkinci açıysa yapıt ve yaratıları besleyecek özdeksel koşullar, daha kestirmeden söylersek, ortam. Birinci yönden olumlu bir çizgidedir edebiyatımız. Kendi insan ve toplum gerçeğimize bağlıdır. Geçmişteki deneyim ve yönelimlerin özeleştirisi içindedir. Sanatın ve edebiyatın ham gerçekleri olduğu gibi yansıtma, toplumsal yapıyı ve düzeni değiştirmede salt bir araç olmadığı gerçeği anlaşılmaya başlanmıştır.

İkinci açıdan, edebiyat ortamı açısından bakılırsa görünüm hiç de iç açıcı değildir. Edebiyat ortamı tam bir durgunluk içindedir. Ortaya konan ürünlerin fiyatları ortalama Türk okuyucusunun satın alma gücünü aşmaktadır. Öte yandan sınırlı olan okur sayısında ister istemez bir düşme olmaktadır. Bu durum karşısında yayımcılardan da ozanlarımızı, yazarlarımızı yüreklendirecek, onları yeni yaratımlara yönlendirecek bir tutum beklenemez elbette.

2. «Geçtiğimiz yılda Milli Eğitim Bakanlığıyla Kültür Bakanlığının ulusal ekincimizi ve eğitimimizi geriletici bir tutum içinde bulunduğu» saptayımına katılıyorum. İzlenen siyasanın ve seçilen yolun odak noktası düşünmeyi dondurma; kafaları, yürekleri çağdışı düşünceler içinde koşullandırmadır. Nitekim bu amaçla bir ölçüde

yörüngesine oturmuş olan dil, içerik ve yöntem yönünden çağdaş nitelikler taşıyan ders kitapları öğretimden kaldırılmış; yerlerine öğrencilerin okuma ve öğrenme istahlarını tıkayan, eleştirel düşünme güçlerini körelten «ısmarlama ders» kitaplarının büyük bir bölümü geçirilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığında ve Kültür Bakanlığında sürdürülen ulusal ve evrensel değerlere yönelik yayın çalışmaları durdurulmuştur. Bu çalışmaların ürünleri olan basılı kitapların, büyük bir dilimi depolarda tutuklanmış, okurların eline ulaşması engellenmiştir. Bir anlayış ve düşünüş devrimi olan, Atatürk devrimleri içinde **ulusal ekincimize giden yol** diye adlandıracağımız dil devrimi engellenmeye çalışılmıştır. Kısaca ulusal ekincimiz, ulusal eğitimimiz savrukça kullanılan; içerdiği anlama ters uygulamalara nitem olan «milli» sözcüğüyle yolundan saptırılmak istenmiştir. Öyle ki okullarımıza zorunlu Arapça derslerini koydurmaya çalışanlar bile bunu «milli kültür»e dönüş biçiminde adlandırmış, savunmuşlardır.

3. Atatürk Yılında, özellikle de 12 Eylül'den sonra herkes Atatürkçü kesildi. Atatürk devrimlerine sövmeyi iş edinenler, bu yönlerinden ötürü de önemli yönetim sorunlarına getirilerek ödüllendirilenler bile şimdilerde Atatürk için övgüler diziyorlar. Bunun için önce Atatürk'ü sömürmeye çalışan, bu inançsız, içtenliksiz tipleri ayırmak gerek. Atatürkçülük en büyük yarayı bunlardan almıştır çünkü. Atatürk'ün devrimlerini «bizi biz olmaktan çıkaran, milli harsımızdan koparan» girişimler diye adlandıranlardan günün havasına uyarak şimdi «zoraki Atatürkçü» kesilmiş olanları yapılacak çalışmaların dışında tutmak, dışlamak gerek.

Atatürk için yapılacak her şey azdır. Anıtlar dikme, yapıtlar dizisi hazırlama, adına enstitüler açma, yarışmalar düzenleme... Her şey, ama her şey azdır... Bütün bunları yapalım, yapılsın. Bunların yanı sıra asıl yapılacak olan Atatürkçülüğün düşünsel yapısını, bu yapıyı oluşturan temel ilkeleri, yönelim ve yönsemleri bilimsel verilerin ışığı altında incelemek açık seçik bir dille ortaya koymaktır. Yeni yetişen kuşaklarla Atatürk'ün düşünsel dünyası, özlemini çektiği ve gerçekleştirmek istediği çağ-

daş Türkiye ülküsü arasında bilinçli ve sağlıklı bir kan bağ kurmaktır. Atatürk'ün eylemiyle Söylev'ini bilimsel verilerin ışığı altında değerlendirmeden geçiren yapıtları eğitim düzenimizin içinde biçimlendirmek, yerli yerine oturtmak yapılacakların başında gelir. Bütün bunları yaparken, yapılacak bir başka iş de Atatürk'ü belirli savsözlerin, belirli düşüncelerin bağlamı içinde dondurmamak... Dahası duygusallığın kolay ve ucuz yolunu seçme, her türlü ağıtçılığa yönelme yerine; O'nun tek kılavuz saydığı bilime, bilimsel verilere bağlı kalarak yolunu yetişmekte olanlarımıza göstermedir. Bu da belirli bir yılı Atatürk Yılı olarak değil, her yılımızı Atatürk Yılı olarak görmeyle gerçekleşir...

ÖZDENOĞLU, Şinasi

1 — Edebiyatımızın son yıllardaki görüntüsünden hep kötümser bir dille sözedişimiz nedensiz değildir.

Birçok büyük lâflara ve sorumsuz jürilerin dağıttığı çok sayıda ödüle karşın, ortada hâlâ «büyük eser» yoktur.

Politize olmuş, şartlandırılmış, kolay bir edebiyata saygı duyulamaz. Çünkü o edebiyat, zorlanmış ve böylece hümanist niteliğini yitirmiştir. Hümanist niteliğini yitiren bir sanatın ise etkinliği ve inandırıcılığı olamaz.

İşte edebiyatımız, son 15 - 20 yıl içinde bu bocalayışın ve çoraklığın anaforunda durmadan değer kaybetmiştir.

İdeolojik kamplara ayrılmış bir edebiyatı, hiçbir gerçek aydın ciddiye alamaz. Nitekim, Türkiye'de aynı kampın mensupları yıllardır kendi adamlarına övgü dizmekten öte birşey yapmamışlardır. Jüriler, eserleri daha incelemeden ödülleri kimlere vereceklerini önceden saptamışlardır. Tüm bu haksızlıklar ve oyunlar sanatımızda yıllardır sergilenmiş, durmuştur.

Sanatta bile en iyi politika âdil olmaktır. Sanatçıya hak ettiğini vermek, sanata yakışan şeydir. Ama, ne acıdır ki TV'deki programlar da dahil, 15 yıldır Türk kamuoyu, edebiyatımızdaki hiziplerin karşılıklı gösterilerini usançla seyretmiştir.

Sanatçı hangi mesajı verirse versin, bir sanat eseri

yarattığı gerçeğini unutmamalıdır. Türkiye'de bu gerçek unutulduğu için dünya ölçüsünde eserler doğamamıştır. Yayınlandığı tarihte şişirilmiş nice yapıttan, çok değil bir yıl sonrasına ne kalmıştır?

Bereket versin, son bir iki yıl içinde aklın ve gerçeklerin çizgisine dönüş eğilimi belirmiştir. Geç te olsa, bu uyanış, gelecek için umutlu bir başlangıç sayılmaz mı?

2 — Türkiyemizin bir büyük şanssızlığı da; günlük parti politikalarının üstünde, hedefinden sapmayan ulusal bir eğitim ve kültür politikasından yoksun bırakılmış olmasıdır.

Gerçekten, partilerin oy tüccarlığını amaçlayan küçük hesapları; eğitim ve kültür alanında da ülkemize çok pahalıya malolmuştur.

Böylece, eğitim ve kültür arenamız; «uç» ların bağnazlığıyla, düşmanlık oluşturan eylem örgütlerinin işgaline terkedilmiştir.

Oysa Türk toplumu; özgür düşünceli, hoşgörülü, hümanist bir kültür politikasının yetiştirdiği çağdaş kadroların büyük çabasıyla, ulusal değerlerini çoktan uluslararası plâtforma sunmalıydı. İnsanlık âleminde çoktan yerimizi almalıydık. Aslında Kemalist Devlet felsefesinin hedefi, böylesi bir kültür ve eğitim ortamını yaratmaktır.

Ne yazık ki, Kemalist dünya görüşü, partiler ve politikacılarca yıpratıldıkça ulusal değerler potansiyelimiz, ideolojik «uç» larda ilkelliğe ve bölücülüğe kaymış; Türk toplumu, belki de tarihinin en karanlık, en bunalımlı dönemine sürüklenmiştir.

Kültürümüzün ve eğitim yaşamımızın, yakın bir gelecekte «uç» lardaki bağnazlık ve ilkellik döneminden kurtulacağı inancındaydı. Çünkü, hiçbir toplumun edebiyatı; «insan»ın yüksek ve ölümsüz niteliklerine ters düşen bir eylemi devamlı biçimde sürdürmemiştir.

3 — Atatürk'ün 100. doğum yılı çalışmalarında çok geç kalınmıştır. Kapatılan parlamento hemen 5 yıldır Türkiye gündemindeki «100. Yıl Kutlama Yasası»nı olsun çıkarmamıştır. Atatürk üstüne durmadan söylev ve demeç verenler, kapatılan parlamentoda bunun başlıca sorumlularıdır. Ne acıdır ki, bunca ulusal felâketten sonra bile

hâlâ BÜYÜK KURTARICI'nın adından ve anısından tedirgin olanlar vardır ülkemizde..

100. Yıl çalışmalarıyla ilgili önerilerimizi; bir ayrı yazıda ayrıntılarıyla yetkililerin dikkatine sunmuş bulunmaktayız. (Milliyet, 3 Eylül 1980).

Bizce önemli olan; 100. Yıl çalışmaları arasında Atatürkçü dünya görüşünü, yalnız Türk ulusuna değil, tüm insanlığa sunmak olmalıdır.

Evet, Atatürkçü dünya görüşünü, çağdaş dünyanın değişen koşullarını da dikkate alarak, - temel felsefesinden saptırmaksızın - yorumlayıp, Türk gençliğine öğretmek, bizce 100. Yıl'ın başlıca amacı olmalıdır.

Bunun yanısıra, Atatürkçülüğün tüm insanlığa ulaşması gereken evrensel mesajlarını bütün dünyaya sunmak, ulusça üzerinde titizlikle durmamız gereken vazgeçilmez hedef olmalıdır.

ÖZERDİM, N. Sami

2. Geçmiş milli eğitim ve kültür bakanlıklarının izlediği politika; bilen, düşünen kişilerin değil, oy avcılarının politikasıydı. Bu politikacıların arkasında, Atatürk devrimini yıkmak için çalışan büyük güçler olsa gerektir.

3. Atatürk Yılı'nda neler yapılacağını, bugün (Kasım 1980 başı) kesin bilmiyorum. Elbette birçok şey yapılacaktır. Ancak, bana kalırsa, geçmiş politikacıların Atatürk devriminden alıp götürdüklerini geri getirmek, 1981'den başlayarak, Atatürkçülükten ödün vermemek yeter de artar bile... Bu yapılmadıkça, yapılacak her şey geçicidir.

(1. Soruya yanıt vermeye yetkili değilim.)

SALİHOĞLU, Mehmet

1. **Güzel yazın**ımızda bugün, bir yandan oturmuş ve yetkinleşmeye yönelmiş 1940, 1950, 1960 kuşaklarının ustalaşma ürünleri, geniş, renkli bir bollukla sanat vitrinimizi süslerken, bir yandan da yeni palazlanmaya başlayan 1970 kuşağının umut verici arayışlarına tanık oluyoruz. Özellikle, gürültüsü çok, niteliği düşük kolaycı slogan, **savsöz** çığırtkanlıkları arasından parıltısını belli

eden gerçek ozanlarımız, öykücülerimiz de yok değil. Romanda, bizim kuşaklardan başı çeken bir Adalet Ağaoğlu'nun, Yaşar Kemâl'in yanı sıra, öykü dalında genç sayılabilecek bir İnci Aral bana göre çok değişik, hayli başarılı bir sanatçı. Ad sıralamak istemem. Genellikle başarılı ürünler, genç kuşakta değil de orta ve ileri yaşlardaki kuşaklarda kendini gösteriyor. Şiirde gereğinden çok abartılmış bir Yaşar MİRAÇ'ın, Ahmet ERHAN gibi birkaç gencin dışında, yarın için büyük umut veren bir tek ozana bile rastlanılamaması, düşündürücü değil mi? Ozanların iyileri bugün daha çok 35 - 40 yaşların üstündeki kuşaklarda yer almakta. Oysa şiirde, düz yazıdakinden daha erken parlamak, olası. Sanırım son yıllardaki eylem çılgınlıkları, öğreti yobazlıkları, birçok yeteneği de kırıp geçirmiş, silip süpürmüş olmalı!

2. 1980 yılının ilk 9 ayı, geleneksel «milli» tutucularımızla gericilerimizin Eğitim ve Kültür Bakanlıklarında yine at oynattıkları bir zaman oldu. Son ayları ise Atatürkçü bir siyasal değişimden, önce çekinen bu kadroların, biçimsel olarak renk değiştirmeleri ve yavaş yavaş kıpırdamalarıyla geçmiştir. Bol bol Atatürk lâfı edilerek, yine bildiklerini alttan alta sürdürmeye bakmışlardır. Dilde gerici değilse bile yaşayan dil kisvesi altında, tutucu bir politikayı seslendirmeyi başarmışlar, ana dili sevgisiyle dolu yürekleri, üzüntüye uğratmışlardır. Dileğimiz, bundan sonraki aylarda Atatürk ilkeleri adına yapıldığı söylenen çok haklı bir müdahalenin, tutucularla gericilerin örtülü kara düşünceleriyle gölgelenmemesi, gerçek Atatürkçü, ilerici, akılcı, çağdaş bir eğitim ve kültür anlayışının, söz konusu Bakanlıkların iç yönetimine de egemen olmasıdır. Bunun gerektireceği yönetimsel kadro değişikliği ise, gün geçilmeden yapılmalıdır. Çünkü politikaları oluşturanlar da, yürütenler de insanlardır. Eski kadrolarla çalışmayı doğal sayanlar, her zaman her yerde olduğu gibi işe başladıkları çizginin bile gerisine düşmekten kurtulamazlar. Bundan kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

3. Atatürk yılına, devrilen siyasal iktidarla girmemek, kuşkusuz ki bir şans olmuştur. Ne var ki, Atatürkçü olduğunu söyleyen siyasal kadro, kendine uygun bir büro-

ratik kadrolaşmayı başaramazsa, bu konuda da, Atatürke yaraşır bir anma ve kutlama yapılması, kolay kolay sağlanılamaz.

Atatürk milliyetçiliğine ters düşen sözde yaşayan dil, milli kültür ve eğitim anlayışlarıyla, gerçek Atatürkçü, ilerici aydınlarla yöneticilere dil uzatabilen yozlaşmış bürokrat kadrolarla; Türkiyenin içerisine düşürüldüğü bugünkü, eğitim ve kültür çıkmazından kurtulmayı ummak, gerçekciliğe aykırıdır bence. Bizim Atatürkçü kuşaklar, 20 - 30 yıldan beri basında olsun, yönetimde olsun var güçleriyle uyarılarda bulundukları halde, çirkin politikacılara seslerini yeterince dinletememişler, ama olaylar da durmadan onları haklı çıkarmış ötekileri ise yenik düşürmüştür. Türkiyede artık «tarafsız» bir devlet yönetimi olamaz. Ancak Atatürk ilkelerine uygun yönetim olabilir. Atatürkçü olmak demek de, en yalın anlamıyla akılcı olmak, lâyik olmak, çağdaş olmak, özgürlükçü olmak, tam bağımsızlıktan yana olmak, halkçı olmak, ulusçu olmak ve dilin özleşmesine karşı çıkmamak demektir. En azından budur! Oysa bundan önceki iktidarın Bakanlıklara eğemen olan kadroları, ne yazık ki, bu bakımlardan oldukca tartışmalı bir durumdadırlar. Dileğim, yeni siyasal yönetimin gerçek Atatürkçüleri etkili kılmalarıdır. Bu başarılmalıdır.

UYSAL, Sermet Sami

1) Alman hükümeti, daha Irak - İran çatışması patlak vermeden, benzin kısıtlamasına gidilmemesi için, alman ulusundan arabalarını daha «idareli» kullanmalarını istedi... Sonuç ne mi oldu? yüzde 30 oranında daha az benzin tüketimi!.. Böylesine bilinçlenen toplumlarda elbetteki her şey, çalkantılarla çırpınan toplumlarınkinden daha «sağlıklı» olur. Nitekim toplumsal sorunlarını, büyük ölçüde çözümlemiş Batı ülkelerinin edebiyatlarında da aynı «ferahlık», aynı «zenginlik» göze çarpmaktadır.

Oysaki koyu bir bunalım içindeki toplumumuzun bir yansıması olan «edebiyatımız»da da, aynı bunalımlı hava esmektedir... Bu da kitap satışlarını büyük ölçüde etkilemektedir... Oysaki, artık sıkıntıdan patlayacak duruma

gelen halkımız; haklı olarak «iç açan» ve kendisini, hiç olmazsa biraz «gülümseten» şeyleri ve yerleri yeğlemektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da «Devlet» ve «Belediye» desteğinden dolayı çok ucuza bilet satma olanağına sahip tiyatrolar, «dram» ve «trajedi» oynadıklarında, pek az seyirci bulurlarken; halkı iki saat boyunca günlük dertlerinden uzaklaştıracak bol bol güldürmeyi amaçlayan ve bu işi de çok iyi başaran kimi özel tiyatrolarımız - adam başına 200 TL. almasına karşılık - tıklım tıklım dolmaktadır... Hatta mizah dergilerine olan rağbet, ayrıca radyo ve televizyonun «eğlence» programlarına duyulan ilgi, aynı gereksinmeden kaynaklanmaktadır... İnsanoğlunun, gereksinme duyduğu şeylerle ilgilenişi ise insanlık tarihi kadar eskidir... Sebep - sonuç ilintisi değiştirilemiyeceğine göre de, toplumsal koşullar değişmedikçe, edebiyatımızın bugünkü «iç karartıcı» alın yazısı değişmiyecektir.

2) Elbetteki, geçtiğimiz yılda Millî Eğitim ve Kültür Bakanlıklarının yürüttükleri politika, ulusal eğitimimizde gerilemelere yol açılmıştır. Fakat bu da yine, sebep - sonuç ilintisinden kaynaklanmaktadır. Değil Türkiye gibi, Batılıların sınıflandırmasına göre «kalkınma yolundaki ülkeler»de; «çok geri kalmış ülkeler»de bile, söz konusu bakanlıkların izledikleri politika, bu kadar sık değişmez... Sık sık değişen hükümetlerle bu politika da, daha uzun yıllar pek sık değişeceğine göre, özellikle millî eğitimimizin «yürekler acısı durumu» daha uzun yıllar, hiç değişmeden, hep böyle sürüp gidecek demektir!

3) Atalarımız: «Meramın elinden birşey kurtulmaz» demişler. Frenkler de: «İstemek, yapmaktır» derler. «Atatürk Yılı»nda da pek çok şey yapılmak istendiğine göre; inşallah bu kez, yapılması plânlanan şeyler, meramın elinden kurtulmaz...

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Ali GEVGİLİ

EVET, ÇÖZÜM ARAYAN BİR «SIKINTI» VAR...

Ünlü «uyarı mektubu»nun verilmesinden günler sonra, Başbakan Demirel, Türkiye'nin durumuyla ilgili olarak önemli bir teşhiste bulunmaktadır:

«Ordu'nun bazı sıkıntıları var...»

Nasıl olmasın ki?..

Silahlı Kuvvetler, ülkede yaygın sıkıyönetimlerin yeniden başladığı anlardan beri, kışlalarının dışındadır:

Doğal bir ortamda ancak kolluk güçlerinin uğraşması gereken tüm terör eylemlerine koşan, O'dur. Terörün hedef seçtiği ya da seçebileceği kurumların ya da kişilerin kapısında bekleyen de, yine, O'dur. Giderek. bazen «düşünce suçu» diye nitelenen en sıradan yayınları bile yargılamak zorunda bırakılan da, O'dur.

Herhangi bir demokratik düzen tasarlayabilir misiniz ki, bütün bunlar oralarda silahlı kuvvetlerin görevleri arasında yer alabilsin!...

«Sıkıntı»nın kökünde, herhalde, demokratik geleneklerle pek az ilgisi bulunan bu çelişki de yatmaktadır.

* * *

Türkiye'de bunalım, belki, kapalı kapılar ardından henüz yeterince gün ışığına çıkmamaktadır. Ancak, tarih, doğruyu arayanlar için, aklın yolunun bir olduğunu söyler. Dünya sıcak alevlerin gittikçe dışa yansımaya başladığı ilginç bir «geçiş dönemi»ne yönelmişe benzemektedir. Gerçi, bu bunalımın iik kıyısında duran dev sistemlerin, kesin bir «kıyamet»i göze almadıkça, o ce-

hennemin ateşlerini yeryüzünün tümüne yaymak isteyecekleri kuşkuludur. O açıdan da, görünüşe bakıp, bir soğuk savaş histerisine kapılmak, hiç akıl kârı değildir.

Ama, bütün bunlar, Türkiye durumundaki ülkelerin her şeyi eli kolu bağlı seyredecek kadar rahat olabilecekleri gelişmeler de sayılamaz.

O zaman, «çözüm» nasıl bulunacaktır?

Uzun süreli çözümün başı ve sonu, Türkiye'yi, bir an önce, demokratik ve sivil kurumlarıyla «kendi kendisini işletebilir» bir duruma döndürmeye çalışmaktır... Yani, herkesin, kendince bir kolsuz-kanatsız ya da dikensiz demokrasi tanımından vazgeçip, bütün sağlıklı güçlerin, ülkenin siyasal ve sosyal yasamına doğrudan «katılabilecekleri» bir ortamı yaratmak zorundayız.

Yoksa, hem «demokrasi»yi, yalnız kendinize açık ama dışınızdaki tüm görüş ya da inançlara kapalı duruma getireceksiniz... Hem de, bunun gözcülüğünü yapmasını, o ülkenin silahlı kuvvetlerinden bekleyeceksiniz!...

Öyle bir demokrasi anlayışını, hele şu yaşadığımız modern çağlarda uygulayabilen bir tek düzen gösteremezsiniz...

* * *

Ortada, gerçekten de, müthiş bir «sıkıntı» var.

Üstelik, yalnız ordunun değil, aklı ve yüreği bu kutsal topraklarda olan her yurtseverin asla sırt dönemeyeceği bir sıkıntı...

Lütfen, Türkiye'yi bir an önce, yeni gereksinimlerinin kaçınılmaz kıldığı doğal koşullara elbirliğiyle kavuşturalım!

(Milliyet, 9.1.1980)

★

Örsan ÖYMEN

KÖPRÜDEN GEÇMEK

«Birlik» olmak, **«beraber»** olmak, **«bölünmez bir bütün»** gibi görünmek...

Bazılarımız **«demokrasi»** tablosunu da böyle görmekten hoşlanıyor.

Bin kişinin bir kişi gibi görünmesi...

Örneğin, bir taburun yürüyüşü.

Adımların atılışındaki **«tek sesli»lik**...

Gerçekten, önünde durulması zor bir **«güçlülük»** görüntüsü...

Ama, sivil toplumlara, demokratik parlamenter düzenlere uyarlanabilir bir görüntü mü?

Uyarlandığı zaman, o düzenin adına gerçekten **«özgürlükçü demokratik parlamenter düzen»** denilebilir mi?

İki büyük partinin işbirliği...

Hatta ortak bir koalisyona değin uzanan işbirliği...

Elbette **«geçiş dönemleri»** için, rejimi sarsan bir heyelandan kurtulmak için uzatılan **«bir köprü»** olarak geçerlidir.

Ama devlet gücü ile toplumların özgürlüğü arasındaki ölçüyü, **«devlet gücü»**nden yana kaçırınaya yönelik güdümlü bir ortaklık söz konusu olursaaa... O zaman kuşkuyla karşılanır.

Bir başka deyişle, **«diyalog»** olsun, **«işbirliği»** olsun, **«koalisyon»** olsun böyle bir işbirliğinin amacı, yasaları ağırlaştırmak, eski yasalara yenilerini eklemek, Anayasa'nın sağladığı temel hak ve özgürlüklerden yeni kısıtlamalarla ödünler vermek içinseee... Eğer bu amaca yönelik bir köprü üzerinden geçmekten söz ediliyorsaaa... Buna karşı da duyarlı olmak gerekir...

Direnmek gerekir.

Yasalar, yasalar, gene yasalar...

Olağanüstü hal yasaları, DGM'ler, yeni yeni baskılar...

Adı üstünde **«sıkıyönetim»**lerin bile yetmediği, daha da ağır yasalar gerektiği eğer bir **«çare»** olarak görülüyorsa... Ortada temel bir yanılgı var demektir.

Türkiye, bu deneylerden geçmiştir.

12 Mart rejimi, Anayasa'nın 55 adet maddesini birden, geriye dönük bir biçimde makaslamıştır. Ne adına? Atatürkçülük adına, millî şuur adına, millî birlik, beraberlik ve bölünmez bütünlük adına...

Sonunda yasalardaki **«Özgürlükçü»** görünen hüküm-

leri kırpmakla, yeni yasalar getirmekle, amaca ulaşılmadığı anlaşılmıştır.

Yasalar, eğer onları zorla koyanların, koydurtanların isteklerinden kaynaklanıyorsa, yasa olmaktan çıkar.

Yasalara karşı başkaldırma sonucunu da beraberinde getirir.

«Özgürlüğün, yasa koyanı gözetleyen bir gözü ile, onu durduran bir eli olması gerektiği» yolundaki sözler, bugün değil, bundan iki yüz yıl önce söylenmiştir.

Oysa iki yüz yıl sonrasının bir politikacısı, Adalet Partisi Lideri Sayın Demirel, CHP Lideri'nin uzattığı köprüyü, salt **«yeni yasaları»** meclislerden geçirmek amacıyla kullanmak eğilimindedir.

«Önce yasaları destekleyin, ondan sonra düşünürüz» demektedir.

Köprüyü uzatan ve böylece ilk bakışta «Çankaya»nın gönlünü ferahlatan muhalefet lideri Ecevit'e gelince...

Aslında o da böyle bir **«ileri işbirliğinin»** politikasıyla hedeflerini tam bir açıklıkla anlayabilmiş değildir.

Anlatabilmesi için belki bir **«diyalog»** gereklidir.

Bir CHP - AP işbirliğinin amacı nedir? Politikası, sınırları ne olmalıdır?

Ne için olmalıdır?

Sanırız, bunun ayrıntılarıyla gerekliliğini, ne Sayın Ecevit Grup'ta yaptığı konuşmalarda kesin çizgileriyle ortaya koyabilmiştir, ne de Sayın Demirel, içerde ve dışardaki gelişmelerin çizdiği grafiğe rağmen bunu somut olarak kavrayabilmiştir.

Oysa Sayın Demirel —**bir rastlantı sonucu**— komutanlar mektubunun verildiği gün bizim gazetenin ikinci sayfasındaki makalesinde önemli bir noktaya değinmektedir.

Türkiye'de bunalımın köklerinde yatan nedenleri de değerlendirirken şöyle demektedir :

«Ülkenin kimin tarafından idare edileceği konusunda, hâkimiyetin meşru kaynağı konusunda yaratılan tereddütlerin verdiği zararları, Türkiye henüz gidere memiştir.»

Demirel'e göre :

«Meşru kuvvetin kaynağı tartışılmaz bir şekilde milli iradedir, bundan sarfınazar edemeyiz.»

Ama aynı Demirel'e göre, **«Bu meşru kaynak konusunda zaman zaman tereddütler yaratılmaktadır... Bu tereddütlerin yarattığı zararlar da Türkiye'de henüz giderilmiş değildir.»**

Demirel haklıdır...

«Milli iradeden sarfinazar edemeyiz» demesine rağmen, zaman gelmiştir, —**geçici bir süre için de olsa**— bundan bizzat kendisi sarfınazar etmek zorunda kalmıştır.

Bu tehlikeler, bu tereddütler, şimdi ortadan kalkmış mıdır?

Hayır.

Bunu Demirel de, **«1979'dan 1980'e geçerken»** kaleme aldığı makalesinde yadsıyamamaktadır...

Son uyarı mektubu da **«somut»** bir biçimde Demirel'in kuşkularını doğrulamaktadır.

Mektubun yarattığı **«durum»** bugün için yumuşatılsa bile, sorun Türkiye gündemine bir daha hiç gelmeyecekmiş gibi sağlıklı bir raya oturtulabilmiş midir?

Hayır.

İşte bunun için, iki büyük partinin bir araya gelmesinde ve çözüm yollarını aramasında yarar vardır.

Bunun koşulu **«diyalog»**dur.

Ama el sıkışarak, karşılıklı çene çalarak, kapıda bekleyen televizyon kameralarına poz vererek, **«dedim - dedi»** demeçleriyle sınırlı bir **«diyalog»** değil...

«Gel arkadaş, ne yapalım ne edelim de, şu ikimizin de vazgeçemeyeceğimizi sık sık söylediğimiz, özgürlükçü parlamenter rejim katarının sağlam raylarda yürümesini bir temele oturtalım» görüşmesidir, bizim diyalogdan beklediğimiz... Yoksa şu yasayı çıkaralım, bu yasanın şu maddesinde uzlaşalım pazarlığı değil...

Böyle bir yakınlaşma, böyle bir ortak hedef için iki kişinin yaratacağı tek kişi görüntüsü, herhalde Orta Doğu haritasının değiştirilmek istendiği bir dönemde, birtakım strateji hesapları peşinde olanlara karşı da en sağlam güvencedir.

Şu **«özgürlükçü demokratik parlamenter rejim»** dediğimiz katarı, tehlikeli köprüden birlikte geçirelim. Ben baştan çekeyim, sen arkadan itekle. Ya da iki lokomotifi

de birbirine bağlayarak çekelim.

Ama geçerken de, bağımsızlığımızın, özgürlüğümüzün, tutsaklığımızın rayları üzerine döşenmiş mayınları temizleyelim, köprünün ayaklarını sağlam dayanaklara bağlayalım...

Ondan sonra, lokomotiflerimizi kendi katarlarımıza bağlarız...

«Diyalog»un temeli bu olmalıdır... İşbirliğinin de öyle...

(Milliyet, 11.1.1980)

★

Prof. Dr. Feridun ERGİN

DEVALÜASYON NE GETİRİR, NEYİ GÖTÜRÜR?

Niçin devalüasyon yapılır? Para değerini düşüren hükümetlerin kamuoyuna açıkladıkları gerekçeler birbirine benzer. Devalüasyonun ihracatı artıracağı, dışarıdan döviz akımının başlayacağı ve ekonominin istikrara kavuşacağı söylenir.

İktisat tarihinin son 60 yıllık kesitinde, iyi sonuç vermiş devalüasyon örnekleri vardır. Ancak kur ayarlamalarıyla ekonomilerini şifaya kavuşturamamış ülkelerin sayısı daha çoktur.

Türkiye, çok sayıda ve yüksek oranlı devalüasyon yapmış ülkelerden biridir. Türk parası 1946'dan beri İsviçre frangına göre eski değerinin 0.0069'una inmiştir. 34 yıldan beri krizlerde denenmiş olan bu ilacın hastalığı iyileştirici bir etkisi olmamıştır. Devalüasyonlardan sonra sosyal huzursuzluklar ve politik gerginlikler şiddetlenmiştir.

KOKUSU ÇIKINCA...

Ülkede dış ödeme zorlukları başlayınca, spekülatörler yaklaşan bir devalüasyonun kokusunu almış gibi davranırlar. İç ve dış piyasalara mal arzını daraltmak eğilimi belirir. Dışsatımcılar, bazı maddeleri bekletmeyi tercih ederler. Fiyatların yükseleceğini hesaplayanlar, stok-

larını artırmaya çalışırlar. Görünmeyen kalemlerden ülkeye döviz girişleri gecikir. Bir an önce devalüasyon yapılması için çıkar grupları faaliyete geçerler. Ve günün birinde para değeri düşürülür. Politikacılar kazanç fırsatını kollayarak bekletilmiş mal ve dövizin pahalı fiyatlarla piyasaya dökülmesini bir başarı olarak gösterirler.

ESNEKLİKLER

Devalüasyonun dışsatımı sürekli olarak canlandırabilmesi, dış ticaret mallarının arz talep elastikliklerine bağlıdır. Elastiklikler terimiyle kastedilen, kur değişikliklerinin dışsatım ve dışalıma etkisidir. Devalüasyon oranlarına ve elastikliklerin sayısal değerlerine göre ne kadar dışsatım artışı ve dışsatım tasarrufu sağlanabileceğini tahlil eden derinleştirilmiş teorik incelemeler vardır. Ancak Batılı istatistikçiler, kendi ülkelerinin elastiklik hesapları üstünde anlaşamamışlardır. Bu incelemelerden pratik yarar sağlanamamaktadır. Konuyu IMF de ele almıştır. International Monetary Fund Staff Papers'ın yedinci cildinde elastiklik iyimserleri ve elastiklik kötümserleri denilebilecek iki grup bulunduğuna işaret edilmiştir.

Türkiye'ye devalüasyon reçetesi yazan IMF uzmanlarının elâstiklik iyimserleri grubundan oldukları kuşkusuzdur. Elâstiklik iyimserliği, onların daha önce yapılmış devalüasyonların sonuçlarına bakmalarını engellememeliydi. Batı'da değerleri tartışılan elâstikiyetleri Türkiye'nin henüz mürekkebi kurumamış devalüasyon sonrası istatistiklerinden saptamak mümkündü. 1958 - 1978 arasında elâstikliğin sayısal değeri dışalımda sıfıra yakın idi ve dışsatımda 0.22 ile 0.16 arasında dalgalanmıştı. Devalüasyonun başarılı olabilmesi için gerekli sayısal büyüklük ise, dışalım ve dışsatımda elastiklikler toplamının 1 den yukarı olmasıydı.

YABANCI YATIRIMA ETKİSİ

Direkt yabancı yatırım sermayesinin gelmesinde politik nedenlerin, teşvik önlemlerinin, kazanç olanaklarının ve güvenlik koşullarının ağırlıkları vardır. Bu ağırlıkların

yanında dikkate alınabilecek bir başka faktör, ticaret hadleridir. Ticaret hadleri, dövizle hesaplanmış ihracat ve ithalât ortalama birim fiyatları oranıdır. Uluslararası bir organizasyonun yaptırdığı araştırmalara göre, yabancı sermaye akımları ticaret hadlerine paralel yöndedir. Devalüasyon ticaret hadlerini düşürdüğünden, yabancı sermaye akımlarındaki rolü negatiftir. Politik bir destek olarak yabancı sermaye gönderileceği Ankara'ya vaat edilmiş olabilir. Ama devalüasyonun doğrudan doğruya yabancı sermaye çekeceğini sanmak yanlıştır.

Develüasyon, maliyet enflasyonuna yol açar. Maliyet enflasyonu, yaşam pahalılığını artırıcı ve iş hacmini daraltıcı olaydır. Öbür koşullar değişmeksizin kalırsa, devalüasyonu izleyen dönemde reel tüketim ve yatırım harcamaları toplamı azalır. Bu konu International Monetary Fund Staff Papers'ın ikinci cildinde tahlil edilmiştir. Tahlile göre, hükümetin reel millî gelir eksilişini, piyasayı canlandırarak telâfi etmeye çalışmaması, istikrar için zorunludur. Çünkü bütçe harcamalarının artırılması, ücretlerin yükseltilmesi, kredilerin genişletilmesi ve destekleme fiyatlarının ayarlanması maliyet enflasyonunu yeniden talep enflasyonuna dönüştürerek eski fasit daireyi bir kez daha başlatır.

Hükümetin ne yapmakta olduğunu biliyoruz. Bütçe masrafları geçen yılın üstünde olacaktır. Devlet personelinin katsayısı yükseltilecektir. Toplu sözleşmelerde, ücretlere zam yapılması kabul edilmektedir. Destekleme alımlarında fiyatlar geçen yılın üstünde tutulacaktır. Plan ve program, oldukça yüksek bir kalkınma hızını öngörmektedir. Belki emisyon ve kredilerin genişletilmesine devam edilecektir.

BU NASIL PERHİZ?..

Devalüasyon yapılmaması gerekirdi, yapıldı. Çünkü IMF ısrar ediyordu. IMF'nin kitabına göre, devalüasyondan sonra yapılmaması gereken şeyler var. Şimdi, onları da yapacaktır. IMF uzmanları, gereksiz bir devalüasyonla şok tedavisi yapan ve ekmeksiz bir perhiz rejimi ve-

ren hekimlere benzetilebilir. Bizler ise, gıdasından kesmemeye kararlı hastalar gibiyiz.

(Milliyet, 30 Ocak 1980)

★

Oktay AKBAL

TARİŞ'TE OYNANAN DRAM...

On bir bin genç insan! Kerhen MC iktidarı'nın Taris'e atadığı yeni genel müdür Hakkı Gürün ve yardımcıları on bir bin işçiyi açlığa, yoksulluğa mahkûm etmek çabası içindedir. Tariş işyerleri eyleme katılanlarla katılmayanları saptamak gerekçesiyle işletme bir hafta süreyle kapatılmak isteniyor, ama Tariş emekçileri üretimi sürdürüyor ve fabrikadan ayrılmıyorlar... Biliyorlar ki bir kez işyerinden ayrıldılar mı, bir daha kapıdan içeri girmelerine olanak yoktur! Kerhen MC'nin MHP takımı, yedekte bekleşen kendi kadrolarını hemencecik boşalan yerlere dolduracaktır.

İşte bakın siz, Tariş yönetimi fabrikasında işi durduruyor, gazetelerde bunun haberini veriyor, sonra işyerindeki tüm işçileri de oradan atmaya kalkışıyor. Oyun öyle açık oynanmaktadır ki!.. Gerekçe de Tariş eylemine karışan kişileri ayıklamak!. Beş on eylemciyi ele geçirmek bahanesiyle binlerce işçi cezalandırılacak, bu akıl alır iş midir? Akıl alan iş, MHP yanlısı genel müdür ve arkadaşlarının Tariş'i 1977'deki gibi MHP militanlarının bir kalesi haline getirmek özlemidir. Bilindiği gibi, birinci ve ikinci MC dönemlerinde Tariş bir 'ülkücü' kalesi olmuştu. Daha doğrusu bir 'üs'!. Herşey burdan kaynaklanır, burdan yönetilir, eli sopalı militanlar burda beslenir, burda korunurdu. 22 aylık CHP iktidarı süresince, genel müdürlüğüne getirilen Erdinç Gönenç'in başarılı yönetimi sonucunda Tariş, MHP'nin bir üssü, bir kalesi olmaktan çıkmıştı.

Şimdi, yeni genel müdür Bay Gürün, bir avuç ey-

lemciyi 'temizlemek' için tüm Tariş işçilerini açlığa, yokluğa işsizliğe mahkûm etmeye kalkışmaktadır. Ne garipdir ki, işçiler üretimi sürdürüyorlar, sürdürmeye kararlı görünüyorlar, ama işveren üretimi durdurmak için elinden gelen çabayı harcıyor! Niyet ortadadır: Tariş'teki gerçek işçileri bir anda işlerinden etmek... Tariş Genel Müdürünün gazetelere verdiği ilânda da bildirdiği gibi, bütün işçilerin sözleşmeleri feshedilecek, yapılacak bir soruşturma sonucunda eylemlere katılmadığı saptananlar yeniden işe alınacaklardır! Ne var ki bu karara karşı çıkacak üretimi sürdüren, işyerinden gece gündüz ayrılmayan binlerce işçi de böylece 'eyleme' katılmış olmaktadırlar. Yani genel müdür Gürün, amacına ulaşmış olmaktadır. Nitekim iş yerinin kapatılması, üretimin durdurulması kararını onaylamayan, işyerinden ayrılmayan binlerce işçi kolluk güçlerinin zoruyla yerlerinden çıkarılmış, birçoğu gözaltına alınmıştır. Gürün'lerin istediği de buydu, karışıklığı artırmak, emekçileri bile bile direnişe itmek!..

İşin ilginç bir yönü de genel müdür Gürün'ün hiç vakit kaybetmeden bir milyon lira kıdem tazminatı almış olmasıdır. «Kıdem tazminatına hak kazanıp kazanmayacağı belli olmadan» yapılan bu ödeme Bay Gürün'ün elini çabuk tutmak hevesini gösteriyor. Ne olur ne olmaz, bakarsınız hükûmet bir iki haftaya kadar düşer, o zaman Tariş'in başına yeniden 'aklı başında' birini getirirler, en iyisi bir milyonu bir an önce almak!..

Tariş'te oynanan oyun, «Kerhen MC» iktidarına hangi gerici işçi düşmanı güçlerin eğemen olduğunu kanıtlıyor. Binlerce işçinin ve ailelerinin açlığa, sıkıntıya, acıya itilmesi anlamına gelen bu büyük uğraş karşısında, Türk toplumunun tüm ilerici güçleri emekten yana örgütleri karşı çıkmalıdırlar. İzmir temsilcimiz Çetinkaya da diyor ya, «Onlar için Tariş'in ülke ekonomisine yılda milyonlarca lira dolar katkıda bulunması önemli değildir. Onlar için önemli olan Tariş'i faşistleştirmek ve İzmir'de vurucu bir güç haline dönüştürmektir.»

DİSK Örgütlenme Dairesi Başkanı Kocamanoğlu Tariş'teki korkunç oyunu şu sözlerle belirtmiştir: «Genel Müdürün işyerlerinde üretime ara verileceğini açıklaması siyasal iktidarın Tariş'i üretim yapmayan, ancak faşist cinayet şebekelerine saldırı üssü haline getirme isteğinin tartışılmayacak açıklıkla ortaya konmasından başka bir anlam taşımamaktadır. Siyasal iktidarın hizmetindeki genel müdür bu amaca ulaşamayacaktır. Tariş'in faşistleştirilmesine asla izin verilmeyecektir.»

(Cumhuriyet, 9 Şubat 1980)

★

Naci GİRGİNSOY

MARMARA ÇIRASI

Az gittik - uz gittik, şu kadar yıl sonra yeniden eski deyimlere, modalara döndük. Şu ara «marmara çırası»ndan geçilmiyor. Kimi görseniz ondan söz ediyor. Diyelim, siz Marmara'nın güzelliğinden... söz edeceksiniz, daha Mar... diyemeden, «evet, diye yanıtlıyorlar, Marmara çırası gibi!» Bir çeki odun, hem de eşek yüklü, şu kadar yüz liraya çıkarsa o eşeklerin getirdiği odunları tutuşturmak için elbet çıra gerek. Odun dedikse, Metin Eloğlu'nun bir zamanlar yayınlanan, sonra toplanan Odun adlı şiir kitabından söz etmedik. Toplatılırken bilinmez nice güçlük çekmişlerdir. Şiir kitabı bu, boru değil. Ben diyeyim 600, siz deyin 800 basar. Bu kadar çok (!) kitabı nereden, nasıl, kaç kişiyle toplarsınız? Geçende Turgut Uyar söylüyordu: «En çok beğendiğim şiir kitabım 10 yıl önce basıldı; 2000 baskı yapmıştık; Yakında kitapçıma uğradım, «1000 tanesi duruyor daha!» dedi. Hiç aldırış etmedim.»

Elbet, Turgut Uyar kaç yılın şairi? Bilmez mi şiire - edebiyata - sanata nice düşkün olduğumuzu? 45 milyon kişiden, özellikle rozetli aydınlardan yüzbinlercesi, onbinlercesi kitabını aramıştır ya, bulamamıştır. Eh, bizde

diplomalı - rozetli aydınların vakitleri yok ki uzun boylu arayacak. Çoğu, içki masalarında kendilerini yurt sorunlarına adamışlar. Konuşmaktan okumaya vakitleri olmuyor. Kitabınızı imzalayacak, ayaklarına değin götüreceksiniz. Para sözü de etmeyeceksiniz. Size babanızdan çiftlikler miras kaldı, kitabınızı bastınız, eşe dosta dağıtıverin gitsin, Kızılay yararına. Okurlar mı? dersiniz. Eh, okumasalar da korlar bir yere. Kimi kez sizi görürler, şiirse verdiğiniz kitap, «romanınızı okudum, çok güzel» diye övgülerini iletirler. Yok, roman verdinizse, «ne güzel şiir yazıyorsunuz» derler. Bu da bir şeydir. Suspus olanlar çoğunlukta.

Marmara çırası da her yerde bulunuyor artık. Her zaman bulunuyor. Hemen bütün evler marmara çırasıyla dolu. Kazık biçimindeki odunları tutuşturmak onca kolay mı? Çıra olmalı tutuşturacak. Bu çıralar da bir tuhaflaştı. Kendilerinden yanıveriyorlar. Kibrite hiç gerek yok. Şöyle bir çarşı - pazar gezdirin, elinizdeyken ateş alıyorlar. Anlaşılır şey değil. Önceleri öyle değildi. Odun odunluğunu bilirdi, kazık kazıklığını, çıra çıralığını. Bugünlerde herşey değişti.

Bir dostuma açtım konuyu. Dinledi, dinledi. «Yakınmanın nedenini anlayamadım» dedi. Özetledim: «Yahu, kibrit çakmadan çıralar ateş alıyor. Tüm evler de çırayla doldu. Bir yangından korkuyorum!» Güldü. «Senin başka derdin yok mu? dedi. Çırayı da gözünde amma büyüttün. Hiç korkma, tasalanma, yanar yanar, tükenir, söner.»

Umarım öyledir. Marmara çıraları da ne kadar çoğaldı!

(Kocaeli Gazetesi, 13 Şubat 1980)

★

Ali GEVGİLİLİ

İKİ LİDER NE DİYOR?..

Bir toplumda devlet başkanlığı seçimi, tek başına, bü-

tün siyasal düzenin karakterini belirleyecek kadar büyük bir rol oynayabilir mi, dersiniz?..

Buna, hem «evet», hem de «hayır» karşılığı verilebilir.

Doğal bir ortamda, cumhurbaşkanının şu ya da kişi olması nedeniyle tüm siyasal yaşantı biçiminin kızgın ateşler arasına atılması elbet beklenemez.

Ama, ya ortada devlet başkanlığı çekişmesini de aşan, çok daha yoğun bazı bunalımların izleri de varsa?..

O koşullarda, devlet başkanlığı üstündeki gerilim zaten yüzeysel bir nedene dönüşmüş demektir. Dıştan görünen buzdağının altında, bambaşka niyetler ve çelişkiler gizlidir. «Başkanlık» tartışması ise, o uzun süreli sürtüşmelerin ancak yeni bir kılıfından ibarettir.

Türkiye'de yakın geleceğin tartışmalarını yaparken, özellikle bu konuda, «noktaları doğru yerlere «koymak», büsbütün önem kazanıyor.

* * *

Ecevit'e sorarsanız, Türk toplumunda gidiş artık «büyük tehlikeler» yönündedir. Saldırılar, kışkırtmalar ve insan kıyımları arasında, toplum kargaşaya, demokrasi ise uçuruma sürüklenmek üzeredir.

Haklı olarak, «o zaman Ecevit ne istiyor?» diye sorulacaktır.

CHP Lideri, ilginç bir formülle, CHP ile AP'nin «ölümde işbirliği» yapmak yerine, bundan böyle «yaşamda işbirliği»ne girişmelerini önermektedir.

Ne var ki, bu «elele verme» isteği, AP Lideri ve Başbakan Demirel'e, en azından şimdilik, başka şeyleri düşündürüyora benzemektedir. Demirel, sorunlara sadece günlük telaş içinde bakmamayı savunmaktadır. Daha uzun süreden bakış ise, devlet başkanlığı seçiminin ilk turları da o arada olmak üzere, sorunları, kendi içlerindeki ilk şok dalgalarından arındırmayı gerektirir.

Sezilmektedir ki, Başbakan gündemdeki olayı, hem

AP'nin önermekte bulunduğu siyasal felsefe, hem de kendi iktidarı açısından «değerlendirme» çabasındadır. Demirel, böylece, Batı ile bütünleşme çerçevesinde, liberalleşmeye dönük olan ekonomik ve politik gelişmelerin de ileride çok daha kolay güvenceye alınabileceği inançındadır.

Olaylar, bu kaygıların ışığında, ilk aşamada «zaman» adı verilen büyük yargıca bırakılmak istenecektir.

Bunun doğal bir sonucu ise, devlet başkanlığının bile, kurulmaya çalışılan modele «güvence» sağlayacak önemli uzlaşım kozlarından birisine dönüşmesi olabilecektir.

* * *

Buzdağının altında yatan asıl sorunlar, Türkiye üstündeki yoğun çekişmenin yeni halkalarıyla birlikte, yakın gelecekte birer birer ortaya çıkacaklardır.

Demokratik yaşamı yalnız biçimiyle değil, bütün özüyle de benimseyip ilerletmek isteyenler bakımından, yarınlar, çetin sınavlar hazırlıyor. Özellikle de «belirleyici» nitelikte bir öneme sahip bulunan temel demokratik yapı üstünde son derece sağlam durmak, Türkiye'nin yine bir numaralı sorununa dönmek üzeredir.

(Milliyet, 17 Mart 1980)

★

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

KEMALİZM'İN TEMEL ÖGELERİ

13 Mart perşembe günü Kara Harp Okulunda düzenlenen töreni televizyon ekranında izlemişsinizdir. O törende yaptığı içtenlikli ve özlü konuşmasında, yarının Türk subay ve komutanlarına Atatürkçülük doğrultusundan ayrılmamayı öğütleyen Okul Komutanı Sayın Tümgeneral İrfan Yay, Kemalist ideolojinin iki temel ögesi üze-

rinde önemle durdu : 1) Tam bağımsızlık, 2) Ülke bütünlüğü.

Sonradan Atatürkçülük adını alan Kemalist ideolojinin tahribi eylemi karşısında yıllardan beri bu köşede düşün savaşımı veriyoruz. «Meclis Ne Zaman Dur Diyecek?» başlığını taşıyan geçen haftaki yazımda da, Atatürkçülüğü, Atatürk'ün diliyle anlatmaya çalışacağımı bildirmiştim. Bu dil, Türk Devriminin en büyük tarihsel belgesi olan SÖYLEV'deki dildir. Onda da görülüyor ki, Kemalist ideolojinin en önemli ilkeleri, tam bağımsızlık ve ülke bütünlüğüdür.

Belki «Bağımsızlık ve toprak bütünlüğü her ulus için söz konusu olan genel kavramlardır. Bunlar bir ideolojinin ögesi olamaz» diye düşünecekler çıkabilir. Bu gibiler son ikiyüzelli yıllık Osmanlı-Türk tarihini ve bu koca imparatorluğun çöküş nedenlerini hiç bilmeyen, bu nedenle de Türk Kurtuluş Savaşı'nın ruh ve anlamına akıl erdiremeyen kişilerdir. Eğer sanayi devriminden sonra emperyalist güçlerce yavaş yavaş sömürge halkı durumuna düşürülmüş ve tutsaklık çemberine sokulmuş onurlu bir ulus, ülkeyi baştan başa saran yoksulluklar içinde bir gün kendisine yaraşan bir kahramanın önderliğinde şahlanıp çok üstün güçler karşısında üçbuçuk yıl kanını akıtarak, önderin çizdiği vatan sınırları içinde tam bağımsızlığına kavuşursa, böyle bir durumda bu bağımsızlığın dokunulmazlığı ve bu sınırların değişmezliği o ulus için en başta gelen ülkü, yani ideolojik amaç olur. İşte Kemalist ideolojinin temeli budur. Bu nedenle hep deriz ki, bu temeli sarsıcı siyasal ve ekonomik girişimlerde bulunanlar hayındır, vatansızdır.

* * *

Şimdiye dek birçok kez yazmış olmakla birlikte bir daha yineleyelim : Kemalist ideoloji sadece kendi sınırlarımız içinde ulusal bir ideoloji olarak kalmamış, ezilen, sömürülen ulusların yaşamında yeni bir çağ açan evren-

sel bir nitelik kazanmıştır.

Tam bağımsızlık ve ülke bütünlüğü, Kemalist ideolojinin yalnız temeli değil, özyapısı, betonarme karkasıdır. Bu temel sağlam ve karkas sarsılmaz olunca, ideolojinin öbür ögeleri oluşur ve yapıyı tamamlar. Sevgili dostum Vedat Nedim Tör 1933 yılında Kadro Dergisinde yazdığı ve yeni çıkan «Kemalizmin Dramı» başlıklı güzel kitabına aktardığı bir yazısında bu olguyu şöylece çok güzel anlatıyor :

«Türk Devriminin bir kişiliği vardır. Devrimimiz, bu kişiliği tarihte oynadığı rolün eşsizliğinden alıyor : Tarihte emperyalist uluslarla sömürgeler arasındaki tezadın çözüm çağını Türk Devrimi açmıştır. O halde Devrim Türkiye'sinin devleti, ne Fransız Devriminin doğurduğu bir burjuva devleti, ne de Komünist Devriminin doğurduğu bir proletarya devleti olabilir. Yeni Türk devleti geri teknikli bir yarı sömürge ülkesinin, hem ekonomik, hem politik kuruluşu sorununun tarihte ilk öncüsüdür. Devrimimizin bu tarihteki tekliğine inanmayanlar var. Onu sadece bir Avrupalılaşma, yani Fransız Devriminin doğurduğu devlet tipine ve toplum koşullarına ayak uydurma hareketi sananlar var. Bu anlayış bizi taklitçiliğe götürüyor... Oysa Avrupa'dan ancak teknik alabiliriz. Fakat sistem, ideoloji ancak Türk toplumunun kişiliğinden doğabilir. Bir yarı koloninin özgür ulus olma örneğini tarihe ilk armağan etmiş olan Kemalist Türkiye'nin kendine özgü dünya görüşünü kendisi yaratmak zorundadır.»

Vedat Nedim'in sözünü ettiği dünya görüşü, Türk Devriminin kendine özgü ekonomik görüşü, kültür ve sanat anlayışı olmak üzere, yukarıda benzetme olarak sözünü ettiğimiz temel karkasın duvar, pencere, dış ve iç dekorasyon gibi bütünleyici parçalarıdır.

Bu parçaların arayışı içinde olan Atatürk CHP'si, kendi Tüzüğüne «Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, lâyiklik, devrimcilik, halkçılık, devletcilik» olmak üzere altı ilke koydu ve bu ideolojik ilkeler, daha Atatürk'ün sağlığında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da yer aldı.

Böylece Atatürkçülük ideolojisi tam bir oluşum ve gelişim yolunda iken, yukarıda saydığım ilkeler, Atatürk'ün ölümü üzerine birer birer yaralanıp zedelenmeye başladı ve sonunda bu ideolojinin temel taşı olduğunu söylediğimiz tam bağımsızlık ve ülke bütünlüğü ilkeleri de sarsılmaya başladı.

* * *

Atatürk'ün 1921 yılında, henüz Sakarya Utkusu bile kazanılmadan önce, Millî Mücadele döneminin ilk Dışişleri Bakanlarından Amasya Milletvekili Bekir Sami Bey'e yazmış olduğu bir mektuptan aldığım satırları - Söylev'den aktararak - aşağıya geçiriyorum:

«Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin şimdiye değin çeşitli elverişli durumlardan yararlanarak türlü yollarla bütün dünyaya duyurulmuş olan ilkelerini biliyorsunuz. **Bu ilkelerin özü şu kısa cümleyle anlatılabilir: Ulusal sınırlarımız içinde ülkemizin bütünlüğünü ve ulusun tam bağımsızlığını sağlamak...»**

Görüldüğü gibi, bu satırlarda Kemalizmin her iki temel ögesi yer almış bulunmaktadır. Yine aynı tarihlerde, yani düşman orduları Ankara yakınlarına kadar sokulmuşken ve daha Sakarya utkusundan önce, Ankara'ya gelmiş olan Fransız eski Dışişleri Bakanlarından Franklen Buyon (Franclin Bouillon)'a Atatürk, Türkiye'nin tam bağımsızlığı kavramından ne anladığını, **SÖYLEV**'de yer alan şu sözlerle anlatmıştı:

«Tam bağımsızlık, bizim bugün üzerimize aldığımız görevin özüdür. Bu görev, bütün ulusa ve tarihe karşı yüklenilmiştir. Bu görevi yüklenirken ne ölçüde yapılabileceği üzerinde, hiç kuşkusuz, çok düşündük. Ama, sonunda vardığımız kanı ve inanç, bunda başarı sağlayabileceğimiz yolundadır. Biz, işe böyle başlamış kişileriz. Bizden öncekilerin yaptıkları yanlış işler yüzünden, Ulusumuz, sözde bağımsızdı, ama gerçekte bağımlı bulunuyordu. Şimdiye değin Türkiye'yi uygarlık dünyasında kötü gösteren neler düşünülebilirse, hep bu yanılgıdan ve

hep bu yanılgıyı sürdürmekten doğuyor. Bu yanılgıyı sürdürmek, yüzde yüz, ülkenin ve ulusun bütün onurundan ve bütün yaşama yeteneğinden uzaklaşması ve yoksun kalması sonucunu doğurabilir. Biz, yaşamak isteyen, onuruyle ve şerefiyle yaşamak isteyen bir ulusuz. Bir yanılgıyı sürdürmek yüzünden, bu niteliklerden yoksun kalmaya katlanamayız. Okumuş, okumamış, bütün ulus bireyleri, hepsi, belki işin içindeki güçlükleri iyice kavramaksızın, bugün yalnız bir nokta yöresinde toplanmış ve sonuna dek kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığımızın sağlanması ve sürdürülmesidir.

Tam bağımsızlık demek, elbette siyasa, maliye, ekonomi, adalet, askerlik, kültür.. gibi her alanda tam bağımsızlık ve özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.»

Atatürk yukarıki sözleriyle belirttiği amaçların hepsine ulaşmış ve bize tam bağımsız bir Türkiye bırakarak bu dünyadan ayrılmıştır. Bakınız O, çok acısını çektiği eski onursuz dönemi **SÖYLEV**'inde nasıl anlatır:

«Osmanlı Padişahları ve yakınları parlak bir yaşam sağlıyabilmek için ülkenin ve ulusun her türlü gelirini karşılık göstererek ve devletin onurunu, şerefini ayaklar altına alarak, birçok borçlara girmişlerdi. O kadar çok borçlanmışlardı ki, devlet bu borçların faizlerini bile ödeyemiyecek duruma düşmüş, dünya gözünde batkın (müflis) sayılmıştı; hiç bir değeri, saygınlığı ve onuru kalmamıştı. Sanki güdüm ve kısıtlama altına alınmış sayılıyordu.»

Aziz Ata'nın Türk bağımsızlığı üzerine niçin bu denli titizlikle titrediğini, tarihten nasıl büyük dersler aldığını yukarıki satırlar açık seçik gösteriyor. Ya şimdi ne yapıyoruz?!.

* * *

SÖYLEV'den bir iki parçayı daha buraya aktararak

yazıya son vereyim :

«Padişahlarla, halifelerle, yöneltilmiş ve yönetilmekte olan ülkelerde yurt için, ulus için en büyük tehlike, padişahların ve halifelerin düşmanlarca satın alınmasıdır. Bu çoğu zaman kolaylıkla sağlanabilmiştir. Meclislerce yönetilen ülkelerde ise en yıkıcı durum, bazı milletvekillerinin yabancılar adına ve çıkarına çalınmış ve satın alınmış olmalarıdır. Millet Meclislerine de girme yolunu bulabilen yurt hayınlarına rastlanabileceğine, tarihin bu konudaki örnekleriyle inanmak zorunluğu vardır. Bunun için ulus, vekillerini seçerken çok dikkatli ve kıskanç olmalıdır.»

Aziz Ata'dan birkaç satır daha :

«Saygıdeğer ulusuma şunu öğütlerim ki, bağrında yetiştirerek başının üstüne dek çıkaracağı adamların kanındaki duyuncundaki (vicdanındaki) öz mayayı çok iyi incelemeğe dikkat etmekten hiçbir zaman geri kalmasın!»

* * *

Gazete haberlerine göre, OECD ülkelerinin yardım vaadi «yine gelecek bahara» kaldı. Ekonomik bağımsızlık olmayınca işte böyle çok «baharlar» bekleriz!..

(Cumhuriyet, 30 Mart 1980)

★

Oktay AKBAL

TİTO İÇİN

'Evrimsel bir yolla sosyalizme gidilebilir mi?' Mareşal Tito Le Monde gazetesi muhabirinin bu sorusuna şu yanıtı vermişti 1956 yılında : «Kan dökmeden sistemi değiştirmek konusunda sizinle aynı düşüncedeyiz. Kanımca bu, kansız devrimle ve evrimsel bir gelişmenin hız alması bir ulusun ekonomik koşullarına, onun bilinci ile gücüne, bu gelişme yolunda sorumlu olan kişilerin bilin-

cine bağlıdır... Batıda, gerikalmış ülkelerde varılana çok daha kolayca gelinebilir, daha doğrusu sosyalist bir düzene... Daha erken ya da daha geç başka olanaklar olmadığından buna gelinecektir. Üretim araçları özel kesimle çatışkıya geçip devletleştirilmektedir. İlk dönemde bu, devlet kapitalizmi biçiminde de gerçekleşmektedir.»

Mareşal Yosip Broz Tito'yu 1961 Temmuzunda görmüştüm. Yugoslavya'ya çağrılan beş gazeteciydik. Titova Ujitse kentinde, 1941'de kurulan ilk Sosyalist Yönetimin yirminci yıldönümü törenlerindeydik. Yugoslavya'nın bütün ileri gelenleri oradaydı. Tito bir büyük açıklıkta on binlerce insana bir söylev verdi. Temmuz güneşi yakıcıydı. Bütün diplomatlar, generalleer, bakanlar, milletvekilleri, gazeteciler kızgın öğle güneşinin altındaydı. Bir gölgeli yer yoktu. Buzlu limonatalar da harareti dindirmiyordu. Ben bir ara, Tito'nun konuştuğu kerevetin yanına sığındım, oradan Mareşali yakından izledim. İki saat süren bu söylevden sonra yakınlardaki bir parka gittik. Yemek masaları bir uçtan bir uca kurulmuştu. Tito ve ileri gelenler yandaki masadaydı, biz gazetecilerse ona en yakın masada.. Bir düş gibi anımsıyorum o günü. Tito'nun Yugoslavya'daki ilk heykeli de açılmıştı o sabah. Tiyatroda, müzede yakından seyretmiştim Tito'yu...

Her insan ölecektir. Ölmez sanılan kişiler de sırası gelir yaşamdan ayrılırlar. Mareşal Tito da 88 yaşında bitirmek üzre yaşamın yaprağını... Ama ülkesinin tarihinde en kalıcı, en silinmez biçimde, anlamda yerini alacak... Yüzyılımızın birkaç önemli devlet adamından, devrimcisinden biridir Tito... Hem sosyalizmin bir öncüsü, bir uygulayıcısı; hem kırk yıla yaklaşan bir süredir devlet başkanlığını yaptığı bu ülkeyi her türlü dış baskının etkisinden kurtarmasını bilmiş, iç politikada da değişik etnik toplulukları eşit ve düzenli bir biçimde yöneterek, Yugoslavya'ya vergi bir düzen, bir yöntem kurabilmiş bir önder...

«Biz güçlü ekonomi esası olan yeni tip sosyalist bir

demokrasiden yanayız. Şu düşüncedeyiz ki, demokrasi önce herkesin ekmeği olabildiği yerde, işsizlerin bulunmadığı, insanın insan gibi yaşadığı yerdedir. Onlar kendilerine uygun yaşama biçimlerini seçip kendi sorunlarını kendileri çözümlesinler. Buna karışacak değiliz, ancak kendimiz için yeni, gerçek sosyalist bir demokrasi yaratacağız,» diyordu 1952'de... «Bugün insanlarımız için en doğru en kolay yolu arıyoruz. Çünkü işkence ile terorizm, sosyalist gelişmeye bütünüyle ters düşmektedir.»

Marksist hümanizma ile batı, hümanizmasını birbirinden ayıran Tito, «bizim yolumuz, bireyin kendi hakkına kavuşması olduğu gibi, aynı şekilde toplumun da bir bütün olarak hakkına kavuşmasıdır» diye tanımlıyordu Sosyalist Yugoslav'yanın varmak istediği amacı... İşçi sınıfının bölünmesinin fırsatçı liderlerin suçu olduğunu, Hitler ve Mussolini gibi faşistlerin 'işçi sınıfının bu bölünmesi sonucunda' iktidarı ele geçirdiklerini söylüyordu... 1970'de, Lenin'in doğumunun yüzüncü yıldönümü dolayısıyle yazdığı bir yazıyı şöyle bitiriyordu: «Lenin, yalancı devrimci sloganlara kesinlikle karşı çıkarak, her türlü sahte solcu sloganlara karşı koymuştur. Çünkü bunlar, sosyalizmi gizli anlaşmalarla başıboşluk dönemecine getirip emperyalist oyunlara sürükleyebilirlerdi.»

Mareşal Tito, çağdaş sosyalizmin, insancıl sosyalizmin kurucusu olarak da tarihte yerini alacak, işçi sınıfının kurtuluş yolunda yaktığı büyük aydınlığın önemi, değeri günden güne daha da büyüyecektir.

(Cumhuriyet, 3 Nisan 1980)

★

Necati CUMALI

DOĞU - BATI

Tanzimattan bu yana süregelen Doğu - Batı tartışmaları şu son yıllarca iyice kısır bir döneme girdi. Yeni ku-

şaklar, Doğu ile Batı dünyalarını bütün genişlikleri, değişik yönleriyle tanımayı yorucu buluyorlar. Tanzimattan bu yana batı düşüncesini, uygarlığını doğru anlamak için çok emekler harcanmıştı. Şinasi Efendiden, Ahmet Vefik Paşadan, Ziya Gökalp'e, Ataç'a kadar, çoğu yazarlarımız az yorulmamışlardı bu konuda. Yine de sağlam bir kanıya ulaştıramamışlardı büyük çoğunluğu. Tanzimatın ardından yetişen Batı yanlısı kuşaklar, ilkel, geri yalan yanlış her ne varsa Doğululuk olarak adlandırırlardı. Buna karşılık doğu yanlısı kuşakların tepkisi, Batıya inatla kapalı kalmak, Batı dünyasını fesat, ahlâksızlık kaynağı olarak görmek olmuştu. Yeni kuşaklar arasında Batıyı savunanlar, doğru anlamak isteyenlerle pek karşılaşılmıyor. Toptan kötülüyorlar Batıyı. Batı sözünü, sömürgecilikle kapitalizmle eş anlamlı olarak kullanıyorlar. Sağcıları, solcuları, ilericileri gericileri hep bu anlamı çıkarıyorlar Batı sözünden. Böylelikle her türlü ahlâksızlığın, çöküşün kaynağıdır diye Batıyı kötüleyen softa sağcı ile sömürgeci diye Batıya düşman olan bağnaz ilerici bir çizgide birleşiyorlar. Ayrı ayrı sözlüklerle konuşsalar da ikisinin de eş kafada insanlar oldukları bir kez daha anlaşılıyor bu örnekle. Gerici, ahlâksızlık saydığı bütün davranışların, beyaz kadın ticareti, toprak köleliği, haremi, odalıkları, oğlancılığı, esrarı, afyonu, faizciliği, din sömürüsü ile tarih boyunca bütün Doğuyu nasıl içten içe kemirip çöktürdüğünü görmemezlikten geliyor; ilericinin, Doğunun feodal sömürü düzenini ne demeye Batının kapitalist sömürü düzeninden üstün tuttuğu anlaşılamıyor.

Bu görüşlerin temelden yoksun oluşu, doğru ya da yanlış olmaları bir yana, yüz elli yıldır süren Doğu - Batı tartışmalarından çıkan daha geniş kapsamlı bir sonuç da şu oluyor: Doğu ile Batının ne olduğunu doğru dürüst bilmiyoruz henüz biz. Bu alanda gerçekten doğru bilgiler toplumumuzda yerleşmiş olsa, Doğu - Batı üstüne, o gün bugün öne sürülen görüşlerdede bir ölçünün yerleşmiş olması, sonra da bu ölçünün zamanla bir gelişme göstermesi gerekirdi. Yukarda genel görünüşünü yan-

sıtmaya çalıştığım yeni kuşakların tutumu ise bu gereğe ters düşüyor. Üstünde biraz durup düşününce de konuyu açıklıkla bilmediğimiz, üstelik de bilemiyeceğimiz, aramızda az çok bilenler varsa onların da küçük bir azınlık olmaktan öteye geçemiyecekleri çabuk anlaşılıyor. Neden derseniz, Doğu ile Batıyı bir arada doğru dürüst tanımak için, öteden beri ciddi denilebilecek bir çaba harcamadığımız hemen görülüyor. Doğu ile Batıyı ya kitaplardan ya da gezip görerek tanıyabilirdik. Geçmişte bu iki yolun da olanaklarından yeteri kadar yararlanmış değiliz. Doğu ile de Batı ile de hep tek yanlı olarak kalmış ilişkilerimiz. Osmanlılarda Tanzimata gelene kadar Batının adı gâvur dünyasıdır. Osmanlı aydını Batıya kapalıdır. Dillerini bilmez. Düşünce ürünlerini, tekniğini bilmez. Ayrıca da dinin yasakları, haramladıkları bir perde daha çeker Batı dünyası üstüne. Tanzimat ilk çevirileriyle sınırlarımızı açar Batıya. Bu kez biraz bilinçlenince anlarız ki bizim doğru dürüst bir dilimiz bile yoktur. Arapça Farsça sarmıştır dilimizi. Dilimizi derleyip toparlamak çabasına düşünce de, yazılanların çevirilenlerin hızla eskidiklerini görürüz. Araya sansür, bazı gülünç, acınacak siyasal baskılar da karışınca, Doğu - Batı klâsiklerini bir arada, bütün zenginliğiyle tanıyabileceğimiz bir kitaplığımız bir türlü oluşmaz.

Osmanlı aydının tanıdığı Doğu da İslâm dünyası ile sınırlıdır. Osmanlı aydını Doğu diye Arap, Acem uygarlıklarını bilir. Çin, Hint müslümanlık öncesi Asya uygarlıklarına ilgi duymaz. Tanzimattan başlayarak bu kez, Doğu ile ilişkileri zayıflar.

İnsanlığın bütün yarattıklarıyla kendi dilinde bağlantı kurabileceği bir kitaplığı oluşmamış bir toplumda, Doğu ile Batıyı doğru ölçülerle değerlendirebilecek bilgilerin oluşması da beklenemez. Kaldı ki Doğu ile Batıyı, klâsikleri, çağdaş yazarları düşünürleri ile doğru tanıyabileceğimiz bir kitaplığın oluşturması da yeterlidir bu konuda. Ayrıca bu oluşma üstünden uzunca bir süre geçmesi, bu süre içinde bu kitaplığın özüyle yaygınlaşarak

topluma ulaştırılmış olması gerekir.

Herkesin her kitabı okuması olanaksızdır elbet. Kitapların özü, içeriği üstüne okumadan da bilgi edinilir. O kitapları okuyanlar bu özü içeriği özümledikleri ölçüde çevrelerine yayarlar. Aile içinde günlük konuşmalara karışarak aile eğitiminin temelini oluşturur bu öz. Daha sonra okul yoluyla öğrenilir. Sinema, tiyatro, radyo, gazete, TV gibi iletişim organlarından kapılır. Çarşı pazar, kahveler, sokak, v.b. toplu yaşanılan yerler aracılığıyla çevre çevre yerleşir. Demek oluyor ki, Doğu ile Batıyı bir araya getiren eksiksiz bir kitaplığımız oluşacak, sonra da bu kitaplığın bütün içeriği ile toplumun malı olması için gereken süreç tamamlanacaktır. Bu konuda sansürün, siyasal baskıların, bilir bilmez yasaklamaların kalkması gerekliliği ise kendiliğinden ortaya çıkar bir zorunluluktur.

Gezip görme yoluyla da tanıdığımızı söyleyemeyiz Doğu ile Batıyı. Geçmişte gezilerimize yön veren hep dindir. Osmanlı aydını bir haç yolunu bilir bir de medreselerinden ötürü Kahire'yi. Daha daha içlerinde Bağdat'ı, Şam'ı gezenleri vardır. Hind'i Çin'i tanımaz, merak da etmez. Tanzimattan bu yana Batı demek uzun yıllar Paris demektir aydınlarımızın gözünde. Öbür Batı ülkeleriyle ilişkilerimiz çok yenidir. Örneğin Amerikaya şu son otuz kırk yıl içinde uzanır.

Osmanlıların en az İspanyollar kadar zengin olduğu bir dönemde acaba neden İspanyadan bir Kristof Kolomb çıkar. Amerikayı keşfe kalkar da bizden çıkmaz? Dünyayı tanımaya öteden beri açlık duyan insanlar değiliz biz. Gezip görme yoluyla öğrenmenin önemini de pek bilmeyiz. Kendi topraklarımız üzerindeki müzelerin, geçmiş uygarlıkların değerini, bu yerleri görmek için Batıdan gelenlerin kalabalığını gördükçe, yeni yeni anlıyoruz. Batılı kendi uygarlığının temelleri üstüne doğru bilgiler edinmek için kalkar gelir, Efes'i, Bergama'yı görür; Uzak Doğuya kadar gider. Kendi yerini anlamak için dünyayı tanımak tutkusudur. İki yıl önce nisan sonlarında San

Fransisko'da tanıdığım bir genç kız, Kenya'dan yeni döndüğünü, Paskalya dinlencesini Kenya'da geçirdiğini söylemişti bana. Şaşırdığımı belli etmemeye çalıştım. Bermuda, Tokyo, Kap, İstanbul, Katmandu, her yer yakın onlar için, her yer görmeye tanımaya değer. Bizim ise eskiden din yön verirken şimdi de çıkarlarımız yön veriyor gezilerimize. Çocuklarımızı Batı ülkelerine öğrenime gönderirsek, Batı düşüncesine gerçekten önem verdiğimiz için değil, dönüşlerinde daha parlak işler kapabilsinler diye gönderiyoruz. Kendimiz gidersek ya alış veriş ya da eğlenmek için..

Bizde hacıları hocaları alaya alarak Doğu hayranlığını iğneleyen öyküler az değildir. Hüseyin Rahmi Gürpınar ise Mürebbiye'sinde Paris'in kaldırım yosmasını mürebbiye diye evine sokan Osmanlı alafrangalarıyla eğlenir. Şimdi de çevrenize kulak verirseniz bir süre Batı kentlerinde kaldırım sürtüp de dönenler arasında çok eğlenceli saatler geçirebilirsiniz. İçlerinde neler çıkmaz! «Sorry» diyen her İngilizin inceliğine hayran olanlar mı? Her Fransızı Gide ile Camus ile bir tutanlar mı? Dışarıda gördükleri her tabloyu, her tiyatro oyununu, her filmi bize örnek göstermeye kalkanlar mı? Ben, Fransa'da yedikleri üzümü, şeftaliyi göklere çıkaran İzmirliler Bursalılar bilirim..

Bu koşullar altında, gereken kültür hazırlığından yoksun olarak gidenlerin Batıdan böyle yalan yanlış bilgilerle dönmeleri olağandır. Yine bu koşullar altında, yüz yıldır süregelen Doğu - Batı tartışmalarının istenilen duruluğa kavuşmamasını da yadırgamamalı. Her iki dünyayı gezip görenler, her iki dünyanın düşünce ürünlerini okuyup öğrenenler yeteri kadar çoğalmadıkça bu tartışmalar hep havada, dayanaksız, kanıtlanmamış olarak kalacaklardır. Şunu da unutmamalı ki, yüz elli yıldır bu konuda bizde öne sürülen en olumlu görüşler hep ikinci elden aktarmadır. Batı düşüncesini kaynaklarından başlayarak günümüze gelene kadar özümleme yoluyla değil,

çağdaş Batılı yazarların konuyla ilgili görüşlerine dayanılarak edinilmişlerdir..

(Cumhuriyet, 5 Nisan 1980)

★

Naci GİRGİNSOY

YERLİ OTOMOBİL 1 MİLYON, YILLIK KÂR 1 MİLYAR LİRA

Kimi dostlar, söyleşilerimizde takılır: «Vazgeç bu fukaralık edebiyatından!» der. Biz ise, tüm yazılarımızda gazete kesikleri, istatistikler, belgeler doğrultusunda düşüncelerimizi, görüşlerimizi sergileme olanağı varsa, uyarma çabasındayız. Bir memur vatandaş, nerdeyse bir ömür sayılacak 30 yılını devlet babaya veriyor, emeklilik düşleri kuruyorsa, aldığı emeklilik ikramiyesiyle bir küçük daireye başını sokabilsin isteriz. Üç aylık emekli parasıyla geçinsin isteriz. Bir yazar, bunca birikimden, güçlüklerden, yıllardan sonra kalemiyle insan gibi yaşasın isteriz. Emeğini veren karşılığını alsın isteriz.

Gazetede birinci sayfada «Yerli otomobil fiyatları gerilerde 1 milyon liraya ulaştı» başlığını okuyunca yine 30 yıllık bir memuru, o memurun ailesini düşündük. 30 yıllık hizmet karşılığı ile bir değil, yarım yerli otomobil bile alamıyor bir emekli. Memurlara emekliliklerinde 30 yıl hizmet karşılığı 60 maaş ikramiye ödenmesini öngören öneri Meclis'te uyuyor. Memurcuklar, aileleri umutla bekliyor. Bu umut sözcüğü de değerini, anlamını yitirdi artık. 30 yıllık bir memurun alacağı ikramiye ile 70 metrekarelik bir dairecik alması ise bir düş. 70 metrekarelik daireler de 1 milyona satılıyor. Borçla harçla daire alsa ne yazar? Yakıtını, elektriğini, varsa telefonunu, kapıcı parasını gerekli akar - giderleri ödeyemez ki. Zaten emekli olan insan ölür. Yada sürünür. Sağlığı yerinde olanların çoğunluğu da devlet kapısından çıkar şöyle bir dinlenmeden

bir başka kapıya, çalışmaya girer. Çubuğunu yakıp keyfine bakanı, gezeni, bahçesindeki gülleri sulayanı kalmadı.

Aynı gazete İstanbul'da, kuruluşunu çok iyi bildiğimiz bir Holding'in, kısa sürede nasıl bir aşama yaptığını vurguluyor. Sözünü ettiğimiz Holding 1979 yılında 1 milyar 67 milyon lira kâr sağlamış. Afferin adamlara. At binenin, kılıç kuşananın. Bu Holding, bir üretken olsa, dış-satımla bu parayı kazansa «Az bile» derdik içtenlikle. Bir şey üretsin bir şey yapsın, dış pazara satsın, ülkemize döviz kazandırsın, çok da kâr etsin. Üstelik helâl olsun. Aracılıkla, temsilcilikle bu kadar kâr eden bir kuruluşun yöneticileri çok akıllı olmalı.

Sözünü ettiğimiz gazetenin iki gün önceki sayısında ise yemek paraları 20 liraya çıkarıldı diye İstanbul Üniversitelerinden birinde öğrencilerin yemek boykotu yaptıkları yazılıydı. 20 lira çok geliyordu bu öğrencilere. Kimi öğrenciler İstanbul'da, kaç yıldır sinemaya, tiyatroya gidemediklerini de söylüyordu, parasızlıktan. Biletler çok pahalıydı, taşıtlar öyle. Bir lokmacık yemek öyle.

Yerli oto 1 milyona satılıyor, bir Holding yılda 1 milyar kâr sağlıyor, okulda çıkan öğle yemeği için ödenecek 20 lira öğrenciye çok geliyor. Sonucu siz çıkarın.

(Kocaeli, 9 Nisan 1980)

★

Talip APAYDIN

KÖY ENSTİTÜLERİNDEN KALAN

Köy Enstitüleri olgusunun Türk eğitim tarihinde önemli bir yeri olduğu şuradan belli ki, bu kurumlar kapatılalı otuz beş yıl olduğu halde hâlâ unutulmuyor, güncelliğini yitirmiyor. İlerici çevrelerde hâlâ konuşuluyor yazılıyor, üstünde incelemeler yapılıyor. Üniversitelerde, Sosyal Bilimler Fakültelerinde yeni yeni tezler hazırlanıyor. Köy Enstitüleri döneminden sonra yetişen gençler

bu kurumları anlamağa çalışıyorlar. Her yıl nisan ayı dergileri için, gazeteler için bizlerden ısrarla yazı isteniyor.

Neydi Köy Enstitüleri?

Yüzyıllardır karanlıkta bırakılmış Türk köylüsünü kendi gücüyle aydınlatmak, çağdaş bilince kavuşturmak çabasıydı. Nasıl olacaktı bu?

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Türk toplum yapısını iyi bilmek gerekli. Kentlerde klasik eğitimden geçmiş, daha çok Fransız ihtilâlinin düşünleriyle beslenmiş bir aydınlar gücü var. Bunlar sivil asker, Türk Kurtuluş Savaşını gerçekleştirmiş, o heyecanı yaşamış aydınlar. Soyut bir halkçılık eğilimi içinde, köylünün okutulmasını aydınlatılmasını istiyorlar. Bunun çarelerini arıyorlar. Ama hem nitelik, hem nicelik bakımından yetersiz kalıyorlar. Kırk bin köye gidip, onsekiz milyon köylüyü olumlu bir iletişim kuracak yapıda değildir. O koşullara hazır biçimde yetişmemişler, yararlı olamıyorlar.

Toplumun tabanı olan büyük köylü kitlesi de yüzyılların biriktirdiği, çağa kapalı, durgun bir yapı içinde. Hem yoksulluk, hem bilgisizlik, onu yeni kurulan, özü halkçılık olan Cumhuriyet Türkiyesinin vatandaşı olmaktan uzak tutuyor. Karanlığından yararlanan sömürücü güçler eskiden olduğu gibi onu gene sömürüyorlar, «yük hayvanı» gibi kullanıyorlar.

Durum bu olunca, köylünün acele okutulması, uyandırılması için bir yol bulmak gerek!

İşte bu aşamada iyi niyetli yöneticilerin, eğitimcilerin çabaları ile uzun deneyimlerden ve uğraşlardan sonra Köy Enstitüleri kuruldu. Köyü kendi gücüyle okutmak, aydınlatmak... Köy çocuklarını, kendi yaşamlarına yabancılaştırmadan yetiştirmek, çeşitli meslek grupları halinde gene köylere göndermek, onlar eliyle köyleri içinden canlandırmak...

Köy Enstitülerinin esprisi budur.

İkinci Dünya Savaşının ekonomik ve yapısal zorlukları içinde Köy Enstitüleri ancak beş - altı yıl çalışabildi.

Devlete hemen hiç yük olmadan, yapılarını kendileri yaparak, topraklarını kendileri ekip biçerek ve ürettiklerini tüketerek, bugünkü ölçülerle anlaşılmaz bir heyecanla, ülkenin en uzak köşelerinde binbir zorluk içinde kuruldular, çalıştılar, yirmi bin köy çocuğunu öğretmen, sağlık memuru, ebe olarak yetiştirip köylere gönderdiler. Ve bu yirmi bin köylü genç, gittikleri köylerde alışılagelmiş «memur» çalışmasının çok üstünde bir etkinlik gösterdiler. Yepyeni bir hizmet kavramı geliştirdiler. Öğretmen, «sınıf içi» öğretmenliğinden dışarı taştı, köylünün ve ülkenin sorunlarına yönelik, köylüyü uyandırıcı, bilinçlendirici bir çalışmaya girdi. Köylüyü sömüren, ezen güçlerle karşı karşıya geldi. Onlarla çatıştı. Çok partili demokrasiye geçildikten sonra oy kaygısı ile ilerici rayından saptırılan eğitim politikası, bu öğretmenleri hep karşısında buldu. Otuz yıldır gittikçe yoğunlaşan bir savaşım verildi. Hele 1960 Devriminden sonra Köy Enstitüleri öğretmenlerin etkinliği ön sıraya geçti. Örgütlenmede, halkın bilinçlenmesinde büyük katkıları oldu.

Bugün ilerici çevrelerde Köy Enstitülerine duyulan ilginin nedeni kısaca bunlar. Yani halkın bilinçlenmesini amaçlıyan eğitim...

Gerçi Köy Enstitüleri Türkiye'ye sosyalizmi yerleştirmek için kurulmadı. Böyle bir sav yoktur. Bunlar gerici çevrelerin Köy Enstitülerini kapatabilmek için kullandıkları uydurma suçlamalardır. Asılsızdır. Biz Köy Enstitülerinde okuyanlar bir telkin yapılmadı. Köy Enstitülerini kurup çalıştıranlar bunun olanaksızlığını bilecek kadar gerçekçi kişilerdi. Bize sadece «köylüyü okutacaksınız, uyandıracaksınız, bu düzen içinde nasıl ezildiklerini sömürüldüklerini kavratacaksınız, haksızlıklara karşı duracaksınız» denildi. Bu bile yetti Köy Enstitülerinin «sol» tanınmasına. Halkın karanlığından yararlanan, çağdışı bir tutum içinde bulunan egemen sınıf, Köy Enstitülerinde uygulanan demokratik bilinçlenme eğitimine katlanamadı. Çıkarları için tehlikeli buldu. Elbirliği edip daha kuruluş devresinde iken kapattılar.

Şimdi aradan otuz beş yıl geçtikten sonra nesnel bir görüşle bakınca ne görüyoruz? Türk toplumunun çağdaş demokratik bir yapıya kavuştuğunu söyleyebilir miyiz? Köylü okutuldu mu, seçme seçilme özgürlüğünü kullanabilecek düzeye geldi mi? Unutmayalım ki genel nüfusumuzun % 50'si hâlâ okur yazar değil. Bu oran doğuda, hele kadınlar arasında % 80'e kadar çıkıyor. Bunun kabul edilebilir bir özürü var mı? Bu insanların bilinçle oy kullandıkları, kendi çıkarlarının bilincinde oldukları savunulabilir mi? Bu durum kimin işine yaradı?

Köy Enstitülerini kapatanlar bunu bilerek, hesaplayarak yaptılar. Köylünün karanlıkta kalması, kolay kandırılabilir, aldatılabilir durumda olması işlerine geliyordu. Çıkarlarının gereği buydu.

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim biçimini açıklamak elbet kısa bir yazının boyutlarını aşar. Bunun için kitaplar yazıldı, uzun incelemeler yapıldı. Biz burada kısaca diyebiliriz ki, «Köy Enstitülerinde iş içinde iş için» eğitim yapıldı. Yani yaparak öğretildi. Kafa ile birlikte ellerin de çalışması istendi. Çalışan, üreten insan yetiştirildi. Ülkemiz açısından bunun bir gereksinim olduğu sonradan daha iyi anlaşıldı. Bizde her okuyan kişinin toplumun sırtından geçinen bir «tüketici» olması ülkeye çok pahalıya mal oldu. Üstelik bunlar emeğe, emekçi insana ilgisiz kaldılar. Çağımız toplumlarının bir kaldıracı olan «emek olgusu» bizim okumuşların dikkati dışında kaldı. Onun için toplumla ilişki kuramadılar. Kitap bilgisi ile yetinen aydınlar, çalışan insanın sorunlarını iyi kavrayamazlar. Toplumdan kopuk kalırlar. Bu bizde hâlâ sürüp gitmektedir.

Köy Enstitüleri uygulamasından alınacak derslerden birisi bence budur. Okuyanı halktan uzaklaştırmayan, tam tersi halkla bütünleştiren, halkın yaşamına ortak eden bir eğitim. Bunun için, üretim içinde, emeğe ve emekçi insana, onun sorunlarına ilgi uyandıran bir eğitim...

Öte yandan çağdaş eğitimcilerin kabul ettikleri bir gerçek vardır, en büyük eğitimci iş'tir. Yaparak öğren-

mektir. İş haline gelemeyen bilgiler geçersizdir. İnsan kişiliğinin kurulmasında yapmak, üretmek, ortaya bir eser koymak en önemli aşamadır. Hem toplumun kalkınması, hem insanın bilinçli ve yaratıcı bir düzeye varması üretici eğitimle olasıdır. Kitap ezberlemek ve kitap bilgileri üzerinde konuşup durmak bizim toplumumuza çok pahalıya mal olmuş bir eğitim biçimidir.

Okumak, okudukları üstünde düşünmek, yeni katkılar getirmek elbet de gereklidir. Hiç bir görüşe koşullandırmadan insanı düşündürebilmek eğitimin amacıdır. İnsanın siyasal bilince varması tam bir özgürlük içinde gerçekleşebilir. Ama bir yandan çalışıp üreterek, öbür yandan okuyarak emekçi insanın sorunlarını kavramak en düz yoldur. Köy Enstitülerindeki eğitim başarısının gizi buradan geliyordu. Üstelik o yıllarda okuyacak fazla bir şey de yoktu. Bugünkü bol yayından yoksunduk. Gene de öbür okullara oranla en fazla kitap Köy Enstitülerinde okundu. Demek ki zamanı en dolu kullanan kurumlar oldu Köy Enstitüleri.

Bizim gibi geri kalmış ülkelerde zamanı dolu kullanmak ne kadar önemlidir? Yetişen kuşakların geçen zamanı iyi kullanamamaları, yeterince değerlendirememeleri hele şu son yıllarda ülkemizin büyük kayıbıdır. Sonu gelmez itişmeler kakışmalar içinde gençlerimizin en güzel yılları kaybolup gitmiştir. Suç elbet de gençlerin değildir. Bozuk düzenin çelişkileri ve bu düzenin sürüp gitmesi için ellerinden geleni ardlarına bırakmayanların yarattığı olumsuzluklar, her alanı olduğu gibi eğitim düzenimizi de çökertmiş, içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Bir ülkenin yönetimi ve ekonomik yapısı böylesine bozuksa bunun her alana yansıması doğaldır.

Bunca yıl sonra Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim biçimini düşünürken ülkemiz adına büyük bir kayıbın acısını duymamak olanaksızdır. Gerçekten, Köy Enstitüleri sürdürülebilseydi Türkiye bugün çok değişik yapıda bir ülke olacaktı. Okuma yazma sorunu çoktan çözümlenecekti. Halkın siyasal bilinci yükselecekti. Üretici ve

dinamik bir halk kitlesi oluşacak, kendinden yana olmayan çıkarcı politikacılara kolay kolay oy vermeyecekti. Bu soygun düzeni böylesine palazlanamayacaktı. Ülkemiz dışa bağımlı yarı sömürge durumuna gelmeyecekti. Halk izin vermeyecekti buna. Üretim çok daha yüksek düzeyde olacaktı ve paylaşım bu kadar adaletsiz olmayacaktı.

Çıkarcı çevreler bunu istemediler. Köy Enstitülerinin kendileri için bir tehlike olduğunu çok erken anladılar. Bin dereden su getirip, akıl almaz karalamalar sürüp kapattılar. Ama Türkiye'nin hali bugün ortada işte. Kına yaksınlar.

(Cumhuriyet, 17 Nisan 1980)

★

Vedat GÜNYOL

SAĞ - SOL SORUNU

Fransa'nın büyük devlet adamı, sola kapalı olduğunu söyleyen, ama aslında sağduyudan yana olan Devlet Adamı Caharles De Gaulle şöyle demiş bir söylevinde: «Fransa'da sol devlete ihanet eder, sağ ise ulusa!»

Devlete ihanet etmekle, Ulus'a ihanet etmek üstünde duralım bir.

Sol nedir aslında? Bütün dünyada, sermaye egemenliğine karşı, ezilmiş, ezilmekte olan emeği, kol gücü, alın teriyle yaşamını kazanıp sürdürmeye çalışan, çalışmakta olan (dünya kuruldu kurulalı bu hep böyle ola gelmiştir) insanlardan yana çıkmak, onların hakkını savunmak değil mi?

Sağ nedir peki? Sermaye yanlısı, sermaye canlısı, kol gücünü, alın terini sömürüp üstün bir yaşam düzeyini sürdürme yolunda, akla gelmedik haksızlıklar pahasına bir tatlı düzen kurma, bu düzeni sürdürme özlemi ve eylemi değil mi? Bir başka sınıf üstünde sonsuza değin saltanat sürme tutkusu.

Neyse geçelim bunları. Dönelim De Gaulle'ün anlam yüklü sözüne.

Sol, Devlete ihanet etmektedir diyor De Gaulle, hangi Devlet'e? Elbette ki, kendinden olmayan, kapitalist devlete. Yani, halkı, ulusu karşısına alan, onun sömürülmesine göz yuman bir avuç insan topluluğunun esenliği doğrultusunda çalışan bir devlete karşı.

Tarihe bir bakalım. Tarih, bugüne kadar neyi yansıtmıştır bize? İnsan yığınlarını hiçe sayan, yalnız ve yalnız egemenlerin yaşam öykülerini ballandıra ballandıra anlatmaktan başka? Tarih, şu bu kralın, şu bu imparatorun görkemli yaşamının öyküsü de, neden, filân köylünün, falan kentlinin acısı tatlısıyla yaşam öyküsü değil? Bugüne kadar tarih dediğimiz, bir aldatmacanın öyküsü değil de nedir?

Günü geldi, geliyor, tarihi, şu bu sivrilmiş, sivritilmiş, aslında beş para etmez kralı padişahı, şahı şahbazı ile sürü sepet insanlardan arındırıp halk yaşamını ön plana alan bir öykü haline sokmak zorunluğuna oturtmak günü.

Dünya, oldu olası, sağ sol ikiliğinde oluşup gelişmiştir, gelişmektedir de. Yirminci yüzyılın haşlarına gelinceye kadar dünya toptan hep Sağ'ın yönetimindeydi.

İskender'den çıkalım yola isterseniz. Dünyayı ele geçirmek sevdaları, özlemleri altında yatan ne? Adına imparator, padişah, kral denen kişilerin, etlerine tenlerine, tutkularına, sözüm ona onurlarına, haşmetlerine sıkı sıkıya bağlı nedenler değil de ne?

Peki, halk denen o insan deposu, o canı kanı hiçe sayılan, kendisi kadar, kendisi gibi, çoluğu çocuğuyla evinde yurdunda, köşesinde köşeciğinde şöyle böyle yaşama özleminde olan düşman diye bellenen insanlara karşı, elde silah hançer bıçak saldırılan halk, çocuğu, halk evlâdı ne olacak?

Halk, yani insan deposu, insan çoğunluğu hiç bir anlam taşımaz o afralı tafralı egemenlerin gözünde. Var mı yok mu, kendi özel çıkarları, istemleri, murdar iliklerine bağlı özlemleri!

Sağ, budur işte! Emeğe, alın terine, kol gücüne değer vermeyen, ama ondan yararlanıp kendi esenliğini sağlamaya çalışan bir görüş, bir anlayış, bir davranıştır.

Osmanlı yönetimi, padişahları, sarayları, saray çevreleri ile halka karşı bir yönetimdi, halkın esenliğini kendi esenliklerine bir araç sayan, yani bir sağ yönetimdi. Yönetici sınıfın derdi başı eline geçen güçten yararlanıp mal mülk edinmek, dünyalığını kurmak, halkın açlığı susuzluğu pahasına dünyalığını sağlamaktı.

Değişmez bir kuraldı bu. Bu kuralın dışına çıkan, halka rağmen edinilen dünyalığa sırt çevirebilen dürüst insanlar da vardı bereket. Alalım, Mehmet Zeynelabidin Efendi (1749 - 1822) adlı şeyhülislam örneğini. Padişah Mahmut ile bir gün ona «Niçin deniz kıyısında bir ev edinmiyorsunuz?» diye sorar. «Emredersiniz Sultanım» diye cevap verse, hemen ertesi günü, çoluğu çocuğu ile Boğaziçi kıyılarında «mükellef» bir yalıda bulabilirdi kendini. Günün koşullarına göre (o koşullar bugün de yürürlükte ya), yüksek rütbeli bir devlet görevlisinin hanı, hamamı, köşkü konağı, yazlık kışlık evi, bahçesi bağı, yalısı, çifti çubuğu olmalıydı. Olmalıydı ki, kapıkulluğu görevini yerine getirebilsin. Egemen kişiler için bir çeşit sigortaydı bu. Ne var ki, bizim Zeynelabidin Efendi bilgili, bilge, nükteci, tok gözlü Zeynelabidin Efendi şöyle cevap vermiş padişaha: «Bağışlayın Sultanım (bu sözü ben uydurdum, uyduruk tarih romanları yazanlara öykünerek), bendeniz, deniz kıyısına muhtaç değilim. Zaten görevimden uzaklaştırılır uzaklaştırılmaz her yanım deniz kesilir.» Nitekim bu karşılık üzerine görevinden alınmış ve Bursa'ya sürülmüş, dört bir yanı deniz kesilerek.

Halkın yaşam düzeyinden, orta düzeyinden yüksekler-de yaşamaya yanaşmayan böylesi devlet adamlarına, sol adına, yani insancılık adına bir merhaba sallamak gelmez mi içinizden? Hindistan'ın kurtarıcısı Gandhi'ye salladığımız merhaba gibi, Britanya İmparatorluğuna kafa tutma yolunda, gerici bir politika izlemesine karşın, en yoksul

bir hintli yaşamından kılpayı ayrılmayan bir yaşam süren, halkının esenliğine gönül vermiş bir insan olarak.

Şimdi, ters yönden bir örnek sunacağım size. Elimde, bir zamanların sadrazamı, yani başbakanı olan Sait Halim Paşa'nın bir kitapçığı var: Buhran-ı İçtimaimiz (Toplumsal Bunalımımız). Tarihi 1916. Bu adı anımsarsınız, hani Boğaziçinin en güzel bir yerinde, kendi adını taşıyan bir yalısı var ya, o göz kamaştıran yalı, işte onun ve daha nice hanın köşkün konağın sahibi!

Zeynelabidin Efendinin tersine, deniz kıyısında bir yalı edinmiştir Sait Halim Paşa, dolayısiyle de, halkın esenliğine ters düşen bir yönetim biçiminden yana çıkmıştır. Bakın neler diyor kitapçığında:

«Her halk topluluğunun amacı siyasal eşitlik ile toplumsal eşitsizliği isteklendirmeye yönelik olduğundan, siyasal eşitliği yüklenmiş olan Meşrutiyetimizde, şimdi toplumsal eşitsizliği oluşturmak görevi ile, kaçınılmaz görevi ile karşı karşıya bulunuyoruz.»

Yanlış okumadınız. Toplumsal eşitsizliği oluşturmak görevidir söz konusu. Paşamız şöyle sürdürüyor sözünü ve diyor ki: «Bu önemli görev yerine getirilmezse, toplumumuz yükselme amacına ve ulusal gücüne kavuşamaz.»

Okuyalım Halim Paşamızı: «Bâzı memleketlerin hastalığı eşitsizlikten, Doğu memleketlerinin toplumsal bunalımı da eşitlik nedenlerinden doğduğu için, Batı toplumları halklaşmak ve Osmanlı toplumu doğal eşitsizlikleri sürdürmek ve yüreklendirmek suretiyle halklaşmak yani toplumsal eşitsizlikler oluşturmak zorunda bulunmaktadır.»

«Onun için, diyor Paşamız, Meşrutiyetle yönetilen halkımız, bilgi ve yetenekçe sivrilmiş kiişleri her bakımdan yüreklendirecek gelişmelerine (yani mal mülk edinmelerine) özgürce yükselmelerine (yani rahatın rahatı bir yaşam sürmelerine) çalışmak suretiyle, elden geldiğince yarar sağlayabilecek yüksek bir kata çıkmalarına çalışmak gerekir.»

İşte, paşamız ağzından baklayı çıkarmış bulunuyor. Ona göre, yönetenlerle yönetilenler aynı yaşam düzeyinde olamazlar. Orwell'in Hayvan Çiftliği'ni okumuş olmalısınız. Bu çiftliğin yönetimini ellerinde tutan domuzlar, (ki bir çok yönetimde hep domuzlar başa geçerler) kendilerine ayrıcalıklı bir yaşam sağlama yolunda, azılı köpeklerin köpekçe yardımları sayesinde, bir süre olsun, başarı kazanmışlardır.

Görülüyor. Gandhi örneği Devlet adamlığı, adına sol denmese bile, ancak ve ancak sola yönelik, sola özgü özveriyle bezeli bir dünya anlayışında görülebilen bir Devlet adamlığıdır.

Sait Halim Paşa'ya dönersek, görürüz ki, paşamız kadın erkek eşitliğine de karşıdır. Çünkü, kadın erkeğe eşit olursa, seks alanında gemi azıya alabilir ve affedersiniz (isterseniz etmeyin) orospu olur.

İşte, bütün Osmanlı İmparatorluğunun kafa yapısı aşağı yukarı Sait Halim Paşaların kafa yapısı doğrultusunda gelişmiş, bozulup çürümüş ve Vakdettin'in ihanetinde noktalanmıştır, sağın çıkmazına saplanarak.

(Cumhuriyet, 19 Nisan 1980)

★

Çetin ALTAN

AŞAĞI TÜKÜRSEN SAKAL,

YUKARI TÜKÜRSEN BIYIK...

Türkiye dış politikada sıkıntılı çıkmazların içine doğru her gün biraz daha fazla itilmektedir. Şimdiden İran'la Amerika arasında düştüğü durum, **«İki cami arasında kalmış beynamazı»** anımsatmaktadır.

Yarın İran'daki etnik gruplarla Irak, Tahran'a karşı yıpranma çabalarını yoğunlaştırırlar da, Sayın Humeyni de Sayın Brejnev'in öteden beri sürüp duran çekimli öne-

rilerine **«Evet»** demeye kalkarsa, bizim takınacağımız tavır ne olacaktır?

Etnik grupların Tahran'ı hedef tutan eylemlerinden yana çıkmakla, Sovyet koruyuculuğunu benimsemeye başlayan bir İran iktidarı arasında, NATO üyeliğinin bedelini nasıl ödeyeceğiz?

Bütün bu açmazlar aslında Türkiye'nin uzun yıllar **«soğuk savaş sloganları»**nın kolaycılığı üstünde yan gelip yatarak, içerde ve dışarda tek yönlü bir politikayı alabildiğine abartıp, çağın diyalektiğine ters düşmesinden kaynaklanmaktadır...

* * *

Ne Batı demokrasileri, ne Yunanistan, böylesi tek yönlü bir kireçlenmeye hiçbir zaman sürüklenmemişlerdir. Amerika'nın **«Sovyet tehlikesi»**ni öne sürerek giriştiği aşırı isteklere, kendi iç muhalefetlerinden gelecek tepkileri gerekçe olarak kullanmış ve tek yönlülükle şimdiye kadar katılaşmamaya dikkat göstermişlerdir.

Türkiye ise Amerika'ya olan bağlılığın her sorunu kestirmeden çözeceği inancıyla, iç ve dış politikasını, tek istasyonlu bir radyo gibi, bir tek sesin üstüne mıhlamış, bu tek sesi de **«ulusal ses»** olarak ilân etmiştir. Tek yönlülüğe karşı çıkanlar, **«çatlak ses çıkarmak»**, **«ulusal birliği bozmak»**, **«komünistlik yapmak»**la suçlanarak susturulmuştur.

Ve sonunda Amerikan ambargosu, iç politikada sol muhalefetin gelişmemiş olmasının verdiği rahatlıkla, Türkiye'nin üstüne demir bir pençe gibi gelip yapışmıştır.

Türkiye, bu ambargoyla, uzun yıllar içerde pekiştirdiği tek sesli taşlama arasında bocalamaya başlamıştır. Ve dünyada yapayalnız kalmıştır.

Türk - Amerikan ilişkileri biraz iyileşir gibi olunca da, Batı'dan beklediği kredi ve borçlarla, Üçüncü Dünya'dan beklediği yakınlaşma arasında, ne İsa'ya, ne Musa'ya yaranamayan bir duruma gelmiştir.

* * *

Türkiye özellikle Amerika'nın Sovyetler üstünde uyguladığı taktikle, bu taktiğin zaman içinde hangi sonuçları yaratabileceğini görememiştir.

Amerika, Sovyet sosyalizmini yozlaştırmak amacıyla Sovyet ekonomisinin üstüne korkunç bir ordu harcaması bindirmiş ve kendi ordusu düzeyinde bir ordu beslemek zorunda bırakmıştır onları...

Bugün bir Sovyet işçisinin günlük kazancının üçte biri, Kızıl Ordu'ya gitmektedir... Bir başka yaklaşımla Sovyet sosyalizminde, patron kârının yerini, ordunun payı almış, böylece sosyalizmden beklenen amaçlar da bir türlü gerçekleşememiştir...

Amerika ise ekonomik düzeni gereği, ordusuyla ilgili harcamaların önemli bir bölümünü dış dünyadan çıkartmaktadır. Sovyetler bu olanağı aynı ölçüde bulamadıklarından, iktisaden iyice zorlanmışlar ama bu arada süper düzeyde bir orduya sahip olmuşlardır.

Şimdi bu süper düzeydeki ordunun ağırlığı, özellikle Orta ve Yakın Doğu üstünde duyulmakta, Amerika ise buna karşı yeterli önlemleri tam alamamakta, örneğin Sovyetler'in kara ordusuna denk bir hava ordusunu, ne bu bölgede, ne Avrupa'da oluşturamamaktadır...

Ayrıca Sovyetler'in orta menzilli füzelerine karşı, kendi orta menzilli füzelerini nereye koyacağını da bilmemektedir...

* * *

Dengeler arasındaki bu gelişim içinde Türkiye'nin manevra alam yok gibidir. Çünkü böyle bir alan yıllardan beri geliştirilmemiştir. Daima **«tek yönlü»**lük ve **«tek sesli»**'lik benimsenmiştir... O nedenle de Amerika, Türkiye'ye her isteğini kabul ettireceği inancındadır. En küçük bir karşı çıkma, ekonomik kantarmaların kasılmasına yol açmaktadır...

Dengeler arasındaki tırmanmayla Türkiye'nin uğradığı

sıkışıklık, bu nedenle, güngünden koyulaşmaktadır. Ve çaresi de şıpın işi hemen bulunuverecek gibi değildir...

* * *

Elden geldiğinde sıcak sürtüşmelere bulaşmamayı ve kimseye hedef olmamayı başarabilirsek, bu dahi büyük bir beceri sayılmalıdır.

Biz ne Berlin Konferansı'ndan, ne Enver Paşa'nın izlediği politikadan ve sonuçlarından ders aldık, ne de Atatürk'ün tutumunu tam olarak değerlendirebildik...

Kestirme ve kolaycı bir şark açıkgözlülüğüyle, Amerika'nın beklediğinden bile çok daha fazla, boylu boyunca yaslanıp kaldık Amerika'ya...

Olaylar gönlümüzce gelişmediği zamanlarda da, ya Amerika'yı suçladık, ya Sovyetler'i ya, da biribirimizi!..

Oysa derinliğine bakıldığında ne suç vardı ortada, ne de suçluluk...

Sadece çağın diyalektiğini anlayamamış ve onu kendi demokrasimize yansıtamamıştık...

Tarih de hiçbir zaman bu tür eksiklikleri anlayışla karşılamıyor ve kendi yolundan yürüyüp gidiyordu.

(Milliyet, 30 Nisan 1980)

★

Uğur MUMCU

ATATÜRKÇÜLÜK BU MU?

Savunma İşbirliği Antlaşmasının gündeme geldiği şu günlerde, Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ün bu Cumhuriyetin temelindeki harcı tanımlayan sözlerini anımsatmak istiyoruz.

— Biz, Batı emperyalistlerine karşı yalnız kurtuluş ve bağımsızlığımızı korumakla yetinmiyoruz. Aynı zamanda, Batı emperyalistlerinin kuvvetleri ve bilinen her türlü aracı ile Türk ulusunu emperyalizme araç yapmak

istemelerine engel oluyoruz. Böylece, bütün insanlığa hizmet ettiğimiz kanısındayız...

Savunma İşbirliği Antlaşması, Ortadoğu'da İran'ın ABD güdümünden çıktığı bir döneme raslıyor. Aynı dönemde petrol bunalımının doruk noktalara tırmanmış bulunması, Irak ve Suriye'de Baas rejimlerinin sarsıntılara uğraması, Pakistan'da ABD'ye, Afganistan'da Sovyetler Birliğine bağlı uydu yönetimlerin kurulması, Savunma İşbirliği Antlaşmasının önemini büsbütün artırmaktadır.

Türkiye, bu sarsıntı ve çalkantı içinde, bölgede barış ve güvenliğin temel taşlarından biri olabilir mi?

Savunma İşbirliği Antlaşmasının gerisinde, 1974 Kıbrıs çıkartması, bunun hemen arkasında ABD tarafından konan «Silah Ambargosu» yatıyor...

NATO, bir Sovyet saldırısı olasılığına karşı kurulmuş bir «savunma» örgütüdür. Türkiye, ABD'nin patronluğunda kurulan NATO'nun üyesidir. Ancak bu antlaşmalara ve bağlantılara karşı, Kıbrıs çıkartması sonunda Türk Silahlı Kuvvetleri üzerine kurulan «Silah Ambargosu»nun anlamı nedir?

Sovyetlerden bir işgal, bir saldırı bekleniyorsa, bu silah ambargosunu nasıl yorumlayacağız? Yok, Sovyet saldırısını ciddi bir olasılık görmüyorsak, Türkiye'deki bu üslerin anlamını nasıl yorumlayacağız?

Çok karmaşık görünen Türk dış politikasının can alıcı noktaları bu sorularda saklıdır.

Pentagon, Türkiye'ye bir Sovyet saldırısını olası görüyorsa, bu silah ambargosunun hiçbir şekilde konmaması gerekirdi. Demek oluyor ki, ABD, böyle bir saldırıyı ciddi bir olasılık olarak görmüyor. O zaman, Türkiye'nin, hiçbir NATO ülkesinin sırtına bindirilmeyen yükümlülüklerle donatılmış olmasına ses çıkarması gerekmiyor muydu?

Türkiye, öteki NATO ülkelerine göre, ABD'den en az yardım ve kredi alan ülkedir. Bunun böyle olduğu NATO belgeleriyle kanıtlanmıştır. Öyleyse, bu bağımlılığın, bu teslimiyetçiliğin, Cumhuriyetimizin temelini oluşturan

«Millî Mücadele Ruhu» ve «Millet Egemenliği» ile ilişkisi nedir?..

Ortadoğu, yeni kargaşalara, yeni savaşlara, yeni ihtilâllere gebedir. Türkiye'yi, komşu İslâm ülkelerine karşı bir «Truva Ata» gibi kullanmak isteyen Okyanus ötesi stratejiler ve planlar söz konusudur, bunu bilmeyen yok! Türkiye, yakın bir gelecekte siyasal coğrafyası yeniden çizilecek olan Ortadoğu'da Batının «petrol bekçiliği»ne mi soyunacaktır, yoksa, bu bölgede, bağımsızlık bilincinin bir meşalesi gibi, çevreye yeni ışıklar ve umutlar mı saçacaktır?

ABD'nin İran'daki Şah kalesi düştükten sonra, Mısır - İsrail - Türkiye üçgenine dayalı, yeni bir «Gizli CENTO» kurma girişimlerinde olduğu, gözle görülür, elle tutulur biçimde ortaya çıkıyor...

Yazılı antlaşmalara dökülmese bile, ABD'nin bölgede Mısır - İsrail - Türkiye üçgenine bağlı yeni bir «Blok» oluşturmak istediği çok açıktır. ABD ile imzalanan ve parlamentoda onaylanması istenen Savunma İşbirliği Antlaşması, işte bu üçgenin köşe taşlarından biri olarak karşımıza çıkıyor.

«Milliyetçilik» ve «Atatürkçülük» kavramları bugünler için söz konusudur. «Ey bu topraklar için toprağa düşen asker» edebiyatı yaptıktan sonra, bu toprakların bir kısmını, ilerde çıkacak bir sıcak savaşta, komşu İslam ülkelerine karşı kullanılacak birer «üs» olarak vermek, Atatürkçülükle, milliyeçilikle, milli mücadele ruhu ile nasıl bağdaşacaktır.

Ve Kıbrıs çıkartmasından sonra, Türk ordusunu silahsız ve gereçsiz bırakan ABD siyasetine nasıl güvenilecektir?

«Biz, Batı emperyalistlerine karşı yalnız kurtuluş ve bağımsızlığımızı korumakla yetinmiyoruz. Aynı zamanda Batı, emperyalistlerinin kuvvetleri ve bilinen her türlü aracı ile Türk ulusunu emperyalistlere araç yapmak istemelerine de engel oluyoruz» diye «Kuvay-ı Milliye» bayrağını eline alıp, yükselten Mustafa Kemal'in kemik-

leri, bundan böyle hergün biraz daha sızlamayacak mıdır?

(Cumhuriyet, 19 Mayıs 1980)

★

Mümtaz SOYSAL

KERHEN MERHEN DERKEN

Fatih Camii'ndeki olay çok ilginç davranışlara yol açtı.

Kimi «tertiptir» diyor, kimi de «tertip değil, üç - beş kendini bilmezin işidir» diyor.

Tertipse iki olasılık var: Ya soldandır, ya sağdan.

Başbakan Demirel, soruşturma sonucunu falan beklemeden, hemen birinci olasılığı benimseyiverdi. «Birtakım kötü maksatlı kişiler bu çeşit programları halkın gözünde kötü göstermek için bir tahrike başvurmuşlardır.»

Oysa, başkalarının sözünü ettikleri ikinci olasılık çok daha akla yakın. «Demokrasinin sonu Atatürk'ün camide lanetlenmesine kadar vardı, bu rejim böyle gitmez» diyenler yaratmış olabilirler Fatih'deki olayı.

Ama, tertip olup olmaması o kadar önemli mi? Tertip değilse, ne kurtuluyor? Kurtuluş Savaşı'nın altmış yıl sonrasında, hâlâ böyle duygular besleyebilen, ya da böyle sözler edebilen insanlarımızın bulunması yeterince ayıp değil mi?

Şimdi, siyasal kadro içinde, bu ayıbı birbirinin yüzüne çalmanın zevki yaşanıyor. Herkes birbirini suçlamakta.

Sanki herkes bir parça sorumlu değilmiş gibi.

Varılan sonuç, yeterince kökten değiştirilmeyen bir toplum yapısının laiklikten verilen ödünlerle birleşmesinden doğan bir sonuç. Her ikisi bakımından, yani köklü yapı değişikliğine gidemeyiş ile laiklikten ödün veriş bakımından da kimsenin kimseye suç yükleyecek hali yok. Sanayi toplumlarının çağdaş yapısına kavuşmamış

bir düzende, dini kişinin iç dünyasına ilişkin bir konu saymaktan uzaklaşıp toplum sorunlarının çözümü için ondan medet ummaya başladınız mı, sağlıksız dönemlerin ilk tepkisi de o alandan gelmeye başlar.

Böyle bir ortamda, Fatih olayı gibi olaylardan sonra, Erbakan'ı ve partisini suçlamak çok kolaydır.

Ama, eğri oturup doğru konuşalım. Laiklikten ödün vermeye başlayan o mudur?

1946 sonrasının CHP'sinden başlayıp Demokrat Parti'den geçen ve Adalet Partisi ile yandaşları zamanında da süregelen bir geçmişi var bu işin.

Yalnız, şu sırada, bu gibi olayları bahane ederek MSP'ye yüklenmenin, kolay olmaktan da öteye, kârlı olan bir yolu olacaktır. Böylece, dış sömürüye bağlanışın en açık, en kesin eleştirisini yapan bir kuruluşu yıpratmak, bir taşla iki kuş birden vurmak demektir.

Konunun asıl çelişkili yönü de burada. MSP, eğer suçlanacaksa, lâiklikten uzaklaşma konusunda başkalarınca söylenenlerden birazcık daha fazlasını söylemekte olduğu için değil, dış sömürüye bağlanışı önlemek bakımından kendisine düşen en âşikâr ödevi yapmaktan kaçınmakta olduğu için suçlanmalıdır.

O ödev, bu bağlanış yolunda en büyük adımları atmakta olan bir iktidardan desteğini çekme ödevidir.

Öyle bir iktidar ki, her geçen gün dış çevrelerden ısmarlanan bir ekonomi modelini uygulamak için halk yığınlarının sırtına yüklenir, Türkiye'yi bir daha kolay kolay sökülemeyecek biçimde tehlikeli bütünleşmeler içine atar, ülkenin toplum yapısında kuşaklar boyu doldurulamayacak uçurumlar açar, böyle bir iktidarı desteklemenin kerheni merheni olmaz.

Destek, kerhen de olsa yine destektir. Azınlık hükümetinin yürütme sorumluluğuna katılmamak, o hükümetçe yaratılan sonuçların sorumluluğuna katılmamak demek değil. Sağlanan destek o sonuçları yaratan hükümeti ayakta tuttuğuna göre, varılan sonuçlar da desteği sağlayanlardan ayrı düşünülemez

Üstelik, koalisyona girmeden sağlanan destek, yapılanları daha çabuk yapmak, varılmak istenen sonuca daha rahat varmak, gidilen yolda daha fütursuzca ilerlemek fırsatını da vermişse.

Kerhen merhen derken Türkiye öyle bir yola giriyor ki, farkedilip de destek çekildiğinde doğru yola dönmek için vakit çok geç olabilir. Görüntülerle oyalanmak yerine asıl dikkat edilmesi gereken konu budur. MSP, başkalarının onu çekmek istedikleri alanlarda kapanıp kalmak yerine, büyük gidiş bakımından oynayabileceği rolü düşünmek zorundadır.

(Milliyet, 20 Mayıs, 1980)

★

İlhan SELÇUK

SUÇLU ANAYASA!..

Anayasa'nın 2'nci maddesine göre Türkiye layik bir Anayasa «İhtiyaçlara cevap vermiyormuş» hem aşılmış Anayasa, eskimiş; yenisi gerekmiş.

Peki, biz şimdiye dek Anayasa'yı uyguladık mı ki, yararlı olup olmadığını bilelim? Halkoyuna sunulup benimsenen bir Anayasa'nın temel ilkeleri 19 yıldan beri rafta duruyor. Zaten uygulamadığımız bir Anayasa'yı değiştirmekle ne yarar sağlanabilir?

Hiç...

★

Anayasa'nın 2'nci maddesine göre Türkiye layik bir devlettir. Acaba öyle midir? Layiklik ilkesini kim takıyor? Azınlık Hükümetinin Milli Eğitim Bakanı son günlerde Anayasa'mn layiklik temeli üstünde tepiniyor. Kim tepki gösteriyor? Anayasa'nın 12'nci maddesinde hiçbir kişiye, zümreye, aileye, sınıfa imtiyaz tanınamaz diye yazar. Acaba bu kural uygulanıyor mu?

14'üncü maddeye göre kimseye eziyet ve işkence

yapılamaz. Türkiye'de siyasi polis şubeleri yurt çapında işkence yöntemleri uygulamıyor mu? Anayasa'nın 19'uncu maddesi vicdan ve din özgürlüğünden söz açarak din eğitiminin kişilerin isteğine bağlı olduğunu belirtir. Daha geçenlerde Azınlık Hükümetinin Eğitim Bakanı bu kurala ters düşen kararları açıklamadı mı?

20 ve 21'inci maddeler fikir ve bilim özgürlüğünü içerirler. Türkiye'de fikir ve bilim yasakları tüm ağırlığıyla geçerli değil midir? 32'nci maddeye göre tabii yargıç kuralı benimsenmiştir. Oysa kaç yıldan beri Türkiye'de olağanüstü mahkemelerde insanlar yargılanmıyor mu? 36'ncı madde «Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz» diye yazar. «Mülkiyet hakımı kullanacağım» diye toplumu zarara sokan ve doğayı yıkıp çevreyi zehirleyenlere ne diyelim?

37'nci madde toprak reformunu içerir. Hani nerede toprak reformu? Hani topraksız köylüyü topraklandırma zorunluğu? 19 yıldan beri bu madde uygulanabildi mi? 42'nci madde devletin işsizliği önleyici işlevinden söz açar. 5 milyon işsizin sokaklarında dolaştığı bir ülkede bu Anayasal kural alay konusu olmaz mı? 43'üncü madde çalışan çocukları korumak içindir. Türkiye'de parmak kadar çocukların her yanda sömürüldüğünü bilmiyor muyuz? 45'inci maddeye göre devlet, ücrette adalete özen göstermek zorundadır. 1,5 milyona yaklaşan memur kitlesine sorun bakalım, devlet ücrette adaleti sağlıyor mu? 61'inci maddeye göre herkes gücüne göre vergi ödeyecektir. Ama 1960'larda gelir vergisinin yüzde 60'ını işçiye memur öderdi; 1970'lerde bu oran yüzde 70'e tırmandı; Anayasa'nın 61'inci maddesi de rafta kaldı. 129'uncu madde «Kalkınma plana göre gerçekleştirilir.» diye yazar. Ne var ki Planlama Teşkilâtı yozlaştırılmış, planlı kalkınma diye birşey kalmamıştır.

130'uncu madde yurdun bütün tabii kaynak ve servetlerini devlete bağlar. Oysa bu madde kâğıt üzerindedir; Türkiye'nin doğal servetleri yerli ve yabancı çıkar çevrelerince yağma edilmektedir.

★

Lafı uzatmayalım, 1961 Anayasası 19 yıldan beri uygulanmıyor, engelleniyor.

★

Gerçek böyle iken ülkede bütün işleri yozlaştırıp Türkiye'yi batağa sürükleyenler diyorlar ki:

— Anayasayı değiştirelim...
— Bu Anayasayla iş görülmez...
— Bütün suç Anayasada...

Peki, ama hiç bir zaman uygulanmamış bir Anayasa nasıl suçlu oluyor?

Öyle bir ülkeyiz ki...

Anayasayı uygulamayanlar suçlu değil...

Anayasa suçlu.

Sanıkla yargıcın yer değiştirdiği bir dava karşısındayız; asıl suçlu kadı rolüne çıkmıştır.

(Cumhuriyet, 21 Mayıs 1980)

★

Mehmed KEMAL

NE YANA BAKSAN ÖLÜM

Ülkemizde, her gün, genç, yaşlı demeden ortalama on kişinin öldüğünü biliyoruz. İlk ağızda, yaklaşık on kişinin her gün ölmesini nerdeyse kanıksadık. Çoğumuza bu ölümler nerdeyse olağan görünüyor. Ölüm çok yakınımızda değilse belki soyut gelebilir. Eğer ölüm çok yanımızda ise somutlaşıyor, onun bilincine de varıyoruz.

Radyo öğle haberlerinde Kayseri'nin Develi İlçesi Başkanı Hayrettin İstanbullu'nun ölüm haberini verdi. Çoğu kişiye her gün verilen haberlerden biri gibi gelen bu ölüm duyurusu, Hayrettin Hocayı çok iyi tanıyan bi-

zim gibi dostları için çok acılı olmuştur. Yakınımızdan biri ölmüştü, bu bizim için dayanılmazdı.

Hayrettin İstanbullu hoca, benim liseden arkadaşımdı. Bir halk çocuğu olarak Ankara'nın o zamanlar Taşmektep diye tanınan lisesine gelmiş, orayı bitirmiş, yüksek okula devam ederek veteriner hekimi olmuştu. Bir yandan hekimliğini, bir yandan öğretmenliğini sürdürürken, çocukları sevdiği için öğretmenlikte karar kılmıştı. Ülke için binlerce çocuğu okutup eğitirken, kendi de biri kız, dördü erkek beş çocuk babasıydı.

Yıllardır tanırdım, herkese iyilik eden, karıncayı incitmeyen bir kişiydi. Edindiği bütün bilgileri yurduna ve yurdunun insanlarına adamıştı. Develi'de doğmuş. Develi'de büyümüş, demokrasi kendini göstermeye başladığında da ilçesinin belediye başkanı olmuştu. Son günlerde ise CHP solculuğu içinde ilçe başkanı olarak kasabasına ve ordaki insanlara yararlı olmaya çalışıyordu.

Arada bir Develi'ye gidip gelmesine karşın İstanbul'da yerleşikti. Her gördüğümde:

«Kayseri'den hayır yok artık,» diyordu. «Komandoların merkezi oldu. Kuş uçurtmuyorlar, çok adama kıyar bunlar...»

Kayseri'nin bir komando merkezi, komandolar için bir «kurtarılmış bölge» olduğunu ilk söyleyenlerdendi. Partisinin yöneticilerine durumu aktarıyor, fakat hiç bir sonuç alamıyordu. CHP'nin genel merkez takımına Kayseri'nin komandolar için bir «kurtarılmış bölge» olması şaka geliyordu. Bütün uyarınalar ve uyarılar da kulak ardı edilmişti. Ben bunu sadece Hayrettin Hocadan değil, Kayseri'ye gidip gelenlerden de işitiyordum.

Geçtiğimiz ayın 25'inde gece evine gelirken Hayrettin Hoca'ya kanlı faşist saldırganlar kıydılar. Hoca, parti toplantısından çıkmış, evinin yanındaki bakkaldan alış veriş etmiş, tam anahtarı ile kapıyı açarken, çelimsiz, mont giyinmiş —oğlu yaşındaki— bir çocuğun silahlı saldırısına uğramıştı. Clayı görenler vardı. Fa-

kat öylesine bir dehşet salınmıştı ki kimse tanıklık etmiyordu. Tanıklık edenler ise hocayı vuranın kasabalı birisi olmadığını söylüyorlardı. Hoca, birkaç kurşun yarası almıştı. Bunlardan dalağına ve akciğerine saplananlar tehlikeliydi.

Hastaneye kaldırılmıştı.

İstanbul'dan birkaç kez, telefonla, hastaneyi aradım. Görüştürmek istemiyorlardı. Telefona çıkanlara:

«Acil servisi bağlayın!..» dediğimde.

«Acil servisin telefonu bozuk.» yanıtını alıyordum.

«Başhekimi bağlayın.»

«Yok.»

«Nöbetçi hekimi bağlayın.»

«O da yok.»

Yanında bulunanlardan, ilgililerden sağlık haberini almamıza bile engel oluyorlardı. Bir komando çemberi hastaneye de konmuştu. Bir kezinde bir gazeteci oyunu oynamayı denedim. Otomatik telefonla arayarak:

«Burası bilmem ne, Hayrettin İstanbullu'nun durumunu önemli kişi öğrenmek istiyor,» dedim. Şaşırdılar, bocaladılar, telefonun başında fiskos ettiler, sonunda bir yanıt aldık:

«Sağlığı iyiye gidiyor, ameliyat edildi.»

Hayrettin Hoca hastanede ölümle savaşırken, bu kez de Kayseri İl Başkanı Kulkuloğlu'na saldırdılar. Saldırganlar CHP'den öç alıyorlardı. Ama CHP'de de kapı çalınıyordu. CHP'nin merkez takımı hâlâ ölümü, içinde ve çok yakınında görmüyordu. Oysa resmi ağızlar, «Normal CHP"lilere bir şey oluyor mu?» diyerek saldırganlara cüret veriyorlardı.

Hey gidi CHP hey, senin adına ne canlar kurban ediliyordu? Ölümü tanımadan insan ölümün bilincini de bilemez. CHP' henüz ölümü tanımıyordu. Ama çok yakınımızda ölenler vardı.

Sonunda, Kayseri'den yeni haberler geldi. Bir mide kanaması daha geçiren Hayrettin İstanbullu, geçtiğimiz Perşembe gecesi can vermişti. Komando kıyımı ise he-

deflerini seçmiş, genç, yaşlı demiyordu. Kıyıcıları bulunamayan, bir türlü ele geçirilemeyen ölümler zincirine bir halka daha eklenmişti.

Telefondaki ses, oğlu Ahmet'indi:

«Babam öldü.» diyordu.

Ağlamaklı ikinci ses oğlu Burak'ındı:

«Amca, babam öldü.»

Öteki iki oğlu ve bir kızı telefonla konuşabilseler onlar da babalarının öldüğünü haber vereceklerdi. Onların babaları ölmüştü. Benim ise bir dostum, bir kardeşim, bir can yoldaşım bu dünyadan gitmişti. Ben kimlere ne diyecektim, ne söyliyecektim? İnsanın acısı kendi içinde büyüyor, kabarıyor, ölümcül sancılara erişiyor.

Süleyman Bey ve payandası Turgut Özal'ın «altta kalanın canı çıksın» ekonomisi bir yandan pahalılığın ağır cenderesinde halkı ezerken, bir yandan da terör tırmanmasına devam ederek genç, yaşlı demeden can alıyordu. Can alıcılar tırmanmaya geçmişler, boyutları her gün artıyordu. Öğretmen, asker, polis, savcı, yargıç, avukat demeden kıyımını sürdürüyordu. CHP'nin «anormal» örgütçülerine sıra gelmişti, sonra da «normalleri» ne uzanacaklardı.

Ne oluyordu?

Beceriksiz yöneticiler sözle yürüttükleri sağ sol kavgasını şimdi kanlı biçime sokmuşlardı. Böylesine sürdürülen bir kardeş kavgasından yarar umanlar vardı. Bunlar, iktidar koltuğunda oturanlar da değilse kimlerdi?

Ölenler anıları şanlı olarak yaşarlar, hesap soramazlar, ancak öldürenlerden bir hesap sorulur. İstanbullu Hocanın ölümü, dirisinden de güçlü, Develi mezarlığında bir anıt olarak yaşayacaktır.

Ölümden söz eden bir pazar yazısı istemezdim... Nidelim, ne yana baksan ölüm, ne yana dönsen zulüm!..

(Cumhuriyet, 25 Mayıs 1980)

★

Oktay AKBAL

«SABIK ŞAİR» ÖDÜL ALMIŞ...

Kültür Bakanlığı bir «sanat ödülü» kurdu. Her yıl 29 Ekim Bayramında sanata, yazına önemli katkıları bulunmuş kimselere bu ödülü vercek. Ödül, 250 bin lira... İlk kez 29 Ekim 1979'da ödülü Yaşar Nabi Nayır kazandı. Gerçekten de yerine bir seçimdi Nayır. İlk gençliğinden bu yana yazın alanında ürün veren, yazar ve yayıncı olarak, sürekli çalışmış, kısacası bir yazın adamı kişiliğiyle yaşamış ve yaşamakta olan bir insan...

Şimdi duyduk ki 1980 yılı Kültür Ödülü Necip Fazıl Kısakürek'e verilmiş... Öyle işte, durup dururken!... Üç kişilik bir Kurul, yani Bakanlık Müsteşarı, Müsteşar Yardımcısı, Güzel Sanatlar Genel Müdürü oturmuş konuşmuşlar, Necip Fazıl'ı «yılın sanat adamı» seçmişler. Şimdi bir tören yapılacak ve aldığı ödül kendisine verilecekmiş...

Necip Fazıl Kısakürek'i gençlik yıllarından beri tanırım. İyi tanırım. Değerini, önemini bilirim. On sekiz yaşından yirmi beş yaşına kadar gerçekten de büyük umutlar uyandıran bir ozan olduğunu... Türk şiirinde önde gelen bir yeri vardır, bunda kimsenin kuşkusu yok. Ne var ki ozan olarak çağını çoktan kapattı. En önemli şiirlerini 1935'e kadar yazdı. Daha sonra oyunlar, fıkralar yazdı. Sanat yaşamınıda 1945'e dek sürdürdü. Sonra birdenbire değişip, kendini bu ulusun «mürşit»liğine atadı... Kendi kendine bir görev yüklendi: «Verdim cüceye, onun olsun şairlik — Şimdi gözüm büyük sanatkârlıkta» diyerek yazından, sanattan koptu. «Büyük Doğu»yu önce bir düşün ve yazın dergisi olarak çıkarıyordu. Bizler de yazıyorduk, sonra bir de baktık ki «sabık şair» (Böyle diyor kendisi için) gerçekten sanatı bırakıyor, Türkiye'de gericiliğin, yabazlığın öncüsü olarak ortaya çıkıyor!.. Gerisini herkes bilir.

Evet, Necip Fazıl Kısakürek «bir zamanlar» iyi bir ozandı, iyi bir oyun yaazrıydı, iyi bir öykücü, denemeci, köşe yazıları ustasıydı. Bunu yadsıyan yok. Hiç kuşkusuz yazın (edebiyat) tarihimizde önemli yeri vardır, olacaktır.. şiirlerinin güzelleri seçkilerde yer alacak, okunacaktır. 1930'ların şiir evreni içinde kendine özgü bir kişilik taşıyan iki ozandan biridir Necip Fazıl... Biri Nazım Hikmet'tir o ozanların, öbürü de Necip Fazıl... Ama ne zaman? 1930'lar, 40'ların da ilk üç beş yılında... Sonra? Sonrası hiçlik, boşluk, havaya uçmuş zaman parçaları... Türkiye'de gerici akımların başlatıcısı olmak bir erdemse, Necip Fazıl bu erdeme ulaşmıştır. Ama yazınla, sanatla hiç bir ilgisi kalmamıştır, bunu kendisi istemiştir. Ara sıra yazdığı dizeler, sahnelediği oyunlar, eski günlerin Necip Fazıl'ının silik birer gölgesi olmaktan ileri gidememiştir.

Bir ozan belirli bir çağında yazdığı beş-on şiirle de geleceğe kalabilir. Rimbaud böyle olmadı mı? Necip Fazıl da gerçekten başarılı ve unutulmaz sekiz on şiiriyle yazın tarihimizde daha yaşarken yerini almıştır. Siyasa tarihimizde de yerini alacağı kuşkusuzdur! Ama nasıl tanımlanarak, Türkiye'yi bir çıkmaza, bir gericilik batağına soktuğu belirtilerek: Nahit Sırrı'nın dediği gibi: «Necip Fazıl beyefendi edebiyat tarihimizde yer alır, siyaset tarihinde yer alır, kumar tarihinde yer alır, daha başka tarihlerde de yer alır, öylesine büyük bir kişidir..»

İyi güzel hepsi... Ama şiiri, yazını, sanatın her türlü uğraşını kırk yıl geride bırakmış, nerdeyse kendisinin ozan olduğunu bile unutmuş bir kişiyi 1980 yılında ödüllendirmenin anlamı nedir? Geçmişteki başarılı ürünlerinden dolayı mı bu ödül verilmiş, yoksa 1945'lerden bu yana Atatürk devrimine «karşı» çıkışlarından ötürü mü? Herhalde şimdiki Kültür Bakanı ödül töreninde —eğer bu hükümetin ömrü o töreni yapmaya yeterse— yapacağı konuşmada bu ödülün verilme nedeni ve gerekçesini bildirir... Hele hele, 29 Ekim'de verilmesi gereken bir ödülün mayıs içinde neden verildiğini de inan-

dırıcı bir biçimde açıklar... Biz de **öğrenir**, «sabık şair» imizi kutlarız. «Yeryüzünde yalnız benim serseri — Yeryüzünde yalnız ben derbederim» gibi. «Bu akşam bir ateş duyup etimde — Kadın kadın diye içimi oydum» gibi gençlik günlerimizde dilimizden düşmeyen dizelerini mırıldanırız!

(Cumhuriyet, 8 Haziran 1980)

★

Mümtaz SOYSAL

RAHAT ADAM İLE RAHATSIZ ADAM

Şu günlerde Türkiye'nin en rahat adamı Demirel, en rahatsız adamı da Ecevit'tir.

Demirel'in rahatlığı şuradan ileri geliyor: Ekonomik durumun düzelmesi için belli bir politika tutturmuş, onun bütün gereklerini yerine getirmiştir. Anarşinin azaltılması için asıl yapılması gerekli şeyin birtakım mevzuat değişikliklerinin yapılması ile birtakım mahkemelerin kurulmasından ibaret olduğunu söylemiş, **«Bunlar yapılmadıkça işler düzelmez»** diyerek yükü kendi üzerinden atmıştır.

Diyelim ki, ekonomi politikası, zamanın kısalığı, başvurduğu para mekanizmalarının ilkelliği, dıştaki anlayışın azalışı ve birtakım tutarsızlıkların belirmesi yüzünden iflasa doğru yöneldi.

Ki, yönelmektedir.

Diyelim ki, anarşi konusu, bulduğu mevzuat ve mahkeme bahanelerini inanılmaz kılacak ölçüde bir açıklıkla başarısızlığa mahkûm oldu.

Ki, olmaktadır.

Demirel çok büyük bir tasaya düşer mi?

Düşmez.

Çünkü, bilir ki, bu olumsuzluklar sonunda gelecek

olan bir **askerî** müdahale, kendisini ezen, haritadan silen bir hareket olmayacaktır. Böyle bir müdahale, ordunun yapısı gereği, sol nitelikte olamayacağı için, ya kendisini yine ayakta tutar ya da çok fazla zedelemeden bir kenara iter. Üstelik, ordu Türkiye'nin bütün çapraşık sorunlarını uzun bir süre için üstlenemeyeceğine göre, sağ için çok daha elverişli koşullarda yapılacak bir genel seçim sonucunda çok daha sağlam bir çoğunlukla yeniden iktidara gelmek işten değildir.

Hem de, yeniden kurulmuş bir demokrasinin muzaffer bayrakları olarak.

Demirel rahat olmasın da kim olsun?
Ecevit'in rahatsızlığı ise, karşılaştığı çıkmazlardan ve yüreğindeki sıkıntılardan kaynaklanıyor.

Demirel'in, hem de bir azınlık hükümeti olarak, Türkiye'yi bir daha kolay kolay dönülemeyecek yollara soktuğunu, ekonomik ve sosyal bakımdan bir sosyal demokratın düşüncelerine ve duygularına çok ters gelen bir model oluşturmakta olduğunu görmektedir. Ecevit duyarlığında bir insan için, bu görüntü karşısında hareketsiz durmak **«iyice batsın da ben düzelteyim»** diye beklemek kolay değildir.

Üstelik, anarşi konusundaki başarısızlıkların Türkiye'yi sürükleyebileceği ordu müdahalesi, Ecevit'in 1973'tekine benzer bir başarıyla geri gelmesini sağlayacak bir ortam yaratmayabilir. Solun aynı bütünleşmeyi göstermesi, aynı sorumluluk duygusuyla davranması beklenemez. Değişik tutumlar, çeşitli yönlerde tepkiler, keskinleşmeler olacaktır. Bütün bunlar ve yakın geçmişin başarısızlıkları Ecevit'in halk yığınlarıyla 1973'tekine benzer bir diyalog kurup geri gelmesini güçleştirebilir.

Karanlık olasılıkların rahatsızlığı içinde bunalan Ecevit'in son haftalarda hükümet konusuyla ilgili olarak çözüm üstüne çözüm, formül üstüne formül önermesini doğal karşılamak gerekir.

Doğal olmayan, bu tutum yüzünden en basit sıralamaların, en açık önceliklerin bile gözden kaçırılabilmesi-

dir. Örneğin, cumhurbaşkanlığı sorununu çözmeden, bu konuda yapılacak herşeyi yapmadan hükümet düşürme sorununu ön plana çıkarmak olacak iş midir?

Kaldı ki, cumhurbaşkanı sorununun çözümlenmesi, lideri, partiyi, hatta toplumun büyük bir bölümünü sarmaya başlayan bu paniğe yakın umutsuzluk havasını dağıtmaya da yarayabilir.

Bir koşulla: Cumhurbaşkanı seçiminin, lideri, partiyi ve toplumun büyük bir bölümünü **«rahatlatıcı»** bir seçim olması gerekir.

Yani, seçilecek kişinin CHP'den olması, liderle anlamlı diyalog kurabilecek bir politikacı sayılması, CHP'nin büyük çoğunluğuyla birlikte, öbür gruplardan da oy alabilecek bir kişiliğe sahip bulunması ve hepsinden de önemli olarak, **«Bu adamın aklı, zekası, sağduyusu, hoşgörüşü ve yumuşaklığı devletin başında olursa bize belâ gelmez»** inancını yığınlara verebilecek bir insan görünümü taşıması gerekecektir. Ecevit'in böyle bir adaydan yana ağırlık koyması, başlangıçtaki yakınlıklardan sonra kopmuş sayılan diyalogların yeniden kurulması yönünde de atılmış ilk adım olabilir.

Durumları serinkanlılıkla görebilmek ve hükümet düşürme, erken seçim, yeni koalisyon gibi konularda doğru kararlar alabilmek için böyle bir rahatlamaya gerek var.

Bu rahatlama, Türkiye'nin de beklediği rahatlamadır.

(Milliyet, 14 Haziran 1980)

★

Behzat AY

KİR, KİN, KAN YALAN DERKEN...

İçinde bulunduğumuz **kirli, kinli, kanlı ortamı ve** duyagelmekte olduğumuz yalanları düşündükçe birey

olarak kaygılanmamak, kederlenmemek, iğrenmemek olanaksız. Kuşkusuz ki, bütün bu acı, üzünç, beterin beteri görünüm karşısında ülkesini, halkını seven, kendi güvenliğini de düşünen herkes tasa içinde kıvranmakta ve tedirgindir. Kaygılı, tasalı, tedirgin, güvenceden yoksun insanlarımızın oluşturduğu toplumumuzun görünümü de sağlıklı değil. Toplumumuz büyük bir çalkantıyı, sarsıntıyı yaşıyor. Bizler bu toplumsal çalkantının, sarsıntının evecenliği (telaşı), tedirginliği içinde birbirimize şaşkın şaşkın sorup duruyoruz: «Ne oldu bize? Neden böyle olduk?»

Nedenleri yıllardır namuslu bilim adamları, aydın lar söylediler, yazdılar. Bilgisiz ve ilgisizler, daha doğrusu çıkarcı olan ilgililer oralı olmadılar. Sorumluluk duymadılar. Ülkeyi ve halkı yönetiyoruz diye yalnız gelecek seçimi ve öz çıkarlarını gözettiler. Halk avcılığı (demagoji) yaptılar. Çünkü içlerinde gerçek devlet adamları yoktu. Böylece James F. Clarke'ın: «Siyacası, gelecek seçimi; devlet adamı, gelecek kuşağı düşünür» sözünü doğruladılar. Ama Lincoln'in şu ünlü sözünün anlamını hiç düşünemediler: «Bazı insanları, her zaman, bütün insanları da bazen kandırabilirsiniz; ama bütün insanları her zaman kandıramazsınız.»

Yıllardır bir sürü «kirli» işler olagelmekte. Bunlarla hiç ilgilenilmemekte. Sözgelimi vurgunculukla, istifçilikle karaborsacılıkla, kaçakçılıkla zengin olanlara engel olundu mu? Olunmadı. İlgilenilmedi. Bu kirli işleri namuslu insanlar sürekli söyleyip yazdılar. Duymazlıktan geldi ilgililer. Kirli işleri, bırakın yurt içindeki gazetelerin yansıtmasını, yabancı gazeteler bile parmak bastılar. Geçenlerde Amerikan International Herald Tribune Gazetesi Avrupa basımında «Türkiye dünyada karaborsanın en yoğun ve yaygın olduğu ülkelerin başında» diye yazdı. Bu türlü ün yapmak ülke ve insanlarımız için hiç de yüz ağartıcı bir sonuç değil elbette. İstifçilik yoluyla zam zenginleri türedi, halk gama boğuldu. İlgilenilmedi. Kaçakçılıkta da bizi geçen herhangi bir ülke yok sanırım.

«Türlü çeşitli» kaçakçılıktan yalnız vergi kaçakçılığını ele alalım. Vergi kaçakçılığı her yıl az da olsa gazetelerde yansımaktadır. Çoğu zenginlerin vergi ödememekte ustalıklarını öğrendik. Nedense zarar ediyorlar (!) hep... Görkemli yaşamları, kumar çılgınlıkları, metresleri zararlarından mıdır? Zenginler yeterince vergilerini ödemedikleri, ödemeye de yanaşmadıkları için, devletin gücü galiba emekçilere (memur ve işçilere) yettiğinden, emekçilerin aylığının yarısından çoğunu vergi olarak kesiyorlar. Vergi yükü memur ve işçilerin omuzuna yükleniyor.

Adaletsizliklerle, karaborsayla, istifçilik yoluyla zam zenginlikleriyle ve kaçakçılıklarla birlikte çarpıklıklar da at başı gitti, gitmekte. Çarpık bir kentleşmenin sıkıntılarını çekiyoruz. Bu sorunla da zamanından beri ilgilenilmemiştir. Zaman geçtikçe de çirkin ve çarpık kentleşmenin önüne geçmek güçleşmiştir. Çünkü köyden kente göç durmayıp artıyor. Artacak da...

On yılda on iki hükümet işbaşına geldi. Tümünün de yaptıkları ilk iş devalüasyon oldu denebilir. Enflasyon canavarı aldı yürüdü. On yıl içinde paramızın alım gücündeki düşüşün korkunçluğu bile bu ülke insanlarının acılarını anlamaya yeter. Dar gelirlilerin inim inim inlediklerini duymamak, anlamamak, görmemek için, kör ve sağır olmak, bilgisiz ve ilgisiz olmak, kısacası halk düşmanı olmak gerekir. Her gün her şeye zam, zam, zam!...

Ekonomik çöküntü, toplumsal çalkantı, siyasal bunalım, anarşinin her türlüsü (vergi, trafik, gümrük, siyasal vb.), şiddet ve terör birbirini izledi, çoğalarak. 1968'de birçok Avrupa ülkelerinde başlayıp bir yılda biten öğrenci olayları, aynı yılda daha yumuşak olarak bizde de başlamıştı. Yabancı ülkelerin yöneticileri öğrencilerin sorunlarına eğildikleri, bilinçli, bilgili olarak ilgilendikleri için, büyük boyutlara ulaşmadan kısa sürede sonuçlandı. Ya bizde? Bizim yöneticilerin bilgisizlikleri, ilgisizlikleri yüzünden durmadı. Öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenileceği yerde öç almak için tek tek ve Kanlı Pazar düzenlettirilip öldürüldüler. Ve öçle-ölüm, ölümle-öç içiçe

yaşanılmaya başlandı. 1970'lere böyle girildi. 1970'ler (bir iki yılı saymazsak) böyle bitirildi. Bir iki yılı saymazsak (en iyimser süre) dedim. Çünkü 1973 seçimlerinden sonra yalnız bir yılda, 1974 yılında siyasal nedenlerle hiç bir yurttaşımız öldürülmedi. Ne yazık ki 1975'te 34, 1976'da 104, 1977'de 262. 1978'de 918 kişi öldürüldü. 1979'da kaç bin, siz yanıtlayın! 1980'de ise sayı şimdiden rekor!

Yıkıntılarımızla, acılarımızla, yaralılarımızla, sakat kalmışlarımızla, gömütlere gömdüğümüz ölülerimizle görünümümüzün bir savaş içinde olmaktan ayırımı var mı şimdi? Kirli işlerle, öç ve ölümlerden bir kir, kin, kan denizine döndürülmedi mi ülkemiz? Hem de yalan söylene söylene... Gözlerimizin içine bakıla bakıla... Kirli işlerden, öç ve ölümlerden ve ilgililerin söylediklerinden, yani kirden, kinden, kandan, yalandan bıktık, iğrendik, Ülkeyi bu duruma getirenlere, insanlarımızı acıya boğanlara, görev yapacağız deyip yapmayanlara lânet olsun demek yetmiyor. Birlik ve bilinç gerekli!

(Cumhuriyet, 20 Haziran 1980)

★

Oktay AKBAL

EVET DEVLET YOK!..

«Burada Devlet yok mu?» diye bağırmış CHP Genel Başkanı geçen gün Nevşehir'de... Taşlar yağarken, kurşun yağmuru altında saklanacak yer aranırken... Devleti aramış! Nerde bulacak devleti? Orada Vilayet Konağında bir Vali var, bir Emniyet Müdürü var, ama onlar yıllardır yetiştirilen, beslenen, korunan, sırtı sıvazlanan militanların koruyucularıdır! Ecevit Ankara'ya telefon ederek Devlet'i aramış, Başbakanı güçlükle bulmuş, Genelkurmay Başkanını daha kolaylıkla.. Bu yüzden de

bir askeri birlik gelmiş Nevşehir'e, kurtarmış Ecevit ve CHP'lileri...

«Bor'un Pazarı Geçmeden» yazısını boşuna mı yayınladık? Başımdan geçen, hem de ali Konağının hemen karşısında yaşadığım o korkunç saldırı, yol kesme, gözdağı verme olayını açık açık yazmıştım: «Devlet nerde? Karşıda belki de pencereden bakıyor. Ama gerçek devlet biziz diyenler bu çakır gözlü delikanlı ve çetesi. Siz devletin yardımcılarısınız, siz aslansınız diyen büyükleri var Ankara'da!.. Herşeyi yaparlar, yine de ellerini kollarını sallayarak gezerler. Ne zamana dek? Artık yeter söz halkındır diyene dek.»

CHP'liler, özellikle Genel Başkan ve yönetici kadro nedense bütün bu yazıların, görülenlerin, hem de kendi partilerinin üst sorumlularının birbiri ardına öldürülmesinin (Adana, Kayseri, Nevşehir İl Başkanlarının) ne anlama geldiğini görmez, anlamaz gibiydiler. Bir çekingenlik, bir tutukluk, bir garip hava içindeydiler. Faşizm gelmiş kapınıza dayanmış eli kanlı zorbalarıyle, girmiş evin içine, odanıza canınıza kastediyor, ya kölem olursun diyor, ya ölürsün; o zaman yapılacak bir tek iş vardır, yasalara, Anayasa'ya, insan haklarına bağlı tüm güçlerin bir araya gelmeleri, bir tek yumruk halinde faşist zorbaların ve onları koruyanların tepesine inmeleri... Koskoca CHP bu denli güçsüz davranışlarıyla faşist zorbaları yüreklendirdi, şımarttı, suç biraz da CHP'nin, hele iki yıla yakın bir zaman «iktidar» olup da faşizm heveslerinin karşısına olanca gücüyle dikilmeyen Ecevit hükümetinin... Şimdi Nevşehir'de karşılarında gördükleri o çeteler, Vali Konağında elindeki telefona «Burada ufak tefek olaylar oldu» diye «milliyetçi» çeteler saydığı zorbaları Ecevit'in ve CHP milletvekillerinin önünde bile korumaya çalışan kişi, Demirel'in, Türkeş'in «devlet»inin temsilcileridir. Karınca ezmez tutumlar, o bol «sayın»lı konuşmalar, kendinden yana olan kişileri, güçleri, örgütleri bir yana itmelerle faşizm tehlikesi önlenmez, ortadan kalkmaz. Bunu Ecevit'in o kurşun ve taş yağmu-

ru altında artık —evet artık— iyice anlamış olması gerekir.

Türkiye bugün yer yer faşizmin işgali altındadır. «Devlet» adına konuşabilen, baskılara kalkışabilen sorumsuz kimselerin ortalıkta dolaşıp herşeyi yapabildiği toplumlar faşizmin ilk aşamasının içindedirler. CHP Parlamentoda 260 kişilik bir güce sahip olsa da, dün iktidar koltuğunda oturmuş olsa da, belki yakında yeniden işbaşına gelecek de olsa, ulusun büyük bölümünü, özellikle bilinçli yurttaşlar çoğunluğunu, demokrasiye inanan örgütleri, emekçileri, aydınları, ilerici gençliği yanına almadığı sürece bu savaşımda gerçek bir başarıya ulaşamaz. Nevşehir olayı acıdır, korkunçtur, yine de hafif atlatılmıştır, ama CHP'nin bu gerçeği iyice anlaması bakımından yararlıdır. Ecevit de öldürülürdü, öteki milletvekilleri de... Nevşehir bir kan gölüne dönüşür, bir anda tüm Türkiye gerçek bir iç savaş alanı haline gelir, işin sonu kimbilir nerelere varırdı...

Demirel'de azıcık «devlet adamlığı» varsa, sorumluluk duygusu varsa, iktidar tutkusu ile aşırı sağcı çetelere meydanı böylesine boş bırakmanın yanlışlığını anlar ve kendisine Ecevit'in uzattığı eli tutar. Anayasa çizgisinde bir yönetim kurmak için iki büyük partinin belirli bir çizgide işbirliği, hatta iktidar ortaklığı yapmasında yarar görür. Hiç değilse bir yıl sonra yapılacak bir genel seçime kadar... Türkiye'de yeniden «devlet»i kurmak gerekiyor, «devlet görevlisi» olmanın ne anlama geldiğini bilen kişileri işbaşına getirmek gerekiyor. Demirel'in, Türkeş'in ve aşırı sağcıların etkisinde kalarak önemli görevlere atadığı tüm militan, partizan kimseleri bir günde değiştirmek gerekiyor, kısacası Atatürk Cumhuriyetini Anayasal çizgisine, gerçek kişiliğine kavuşturmak gerekiyor...

«Burada Devlet yok mu?» diye bağıranlar Türkiye'nin dört bir yerinde o kadar çok ki! Ama onlar Genelkurmay Başkanına telefon ederek askeri birliklerle korunmalarını sağlayamıyorlar, dayak yiyor, ölüyor, sürünüyor,

acı çekiyor, insanlıklarından utanır duruma düşüyorlar.... Nevşehir olayının yararlı tek yanı, CHP Genel Başkanının ve yönetici kadrosunun bu gerçeğe kafalarım çarpmaları...

(Milliyet, 21 Haziran 1980)

★

Prof. Dr. Faruk EREM

«FAİZ REKABETİ»NİN KUŞKULU GELECEĞİ

Yıllardan beri yasal sınırlamaya dayanan faiz sistemi, 29.5.1980 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla serbest bırakıldı. Kararın birinci maddesine göre «Bankalar açacakları kredilere uygulayacakları azami faiz oranlarını, vadelerine göre serbestçe tespit ve ilân edebileceklerdir.» Aynı karara göre, vadeli mevduatta faiz oranı banka ile mudi arasında anlaşma ile saptanabilecektir.

Bu kararın birçok yönden eleştirildiği görülmektedir. Burada özellikle değinilmek istenilen, hukuk açısından şu kararın geçerli olup olmadığıdır.

4.6.1980 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan 8/909 sayılı kararın, 2279 sayılı «Ödünç Para Verme İşleri Kanunu»na dayanılarak çıkarıldığı kararın giriş bölümünde açıklanmıştır. Acaba bu yasa, Bakanlar Kurulu'na, alınacak, verilecek faizi serbest bırakmak yetkisini tanımış mıdır? Bu yasanın 9'uncu maddesine göre, «Ödünç para verme işlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek azami faiz nisbetini... Tesbite Bakanlar Kurulu yetkilidir». Böylece Yasa Bakanlar Kurulu'na sadece faiz oranını saptamak yetkisini vermiştir. Faizi serbest bırakmak «saptamak» değildir.

Bilindiği gibi, daha önce alınacak, verilecek faiz oranı yasada gösterilmişti. Ekonomik ve ticarî alandaki değişikliği aynı hızla yasanın izleyemediği görüldü. Daha çabuk karar alabilecek durumda bulunan Bakanlar Kuru-

lu, yasa ile yetkili kılındı. Değişikliğin nedeni budur. Faizi serbest bırakmak düşünülmemişti.

YASAL İRADEYE UYGUN MU?

Son kararla ortaya çıkan durum, Bakanlar Kurulu kararı ile yasal iradenin çatışmasıdır. Bu açıdan karar, idarî yargı yolu ile iptale uğrayabilir. Kaldı ki, yasal dayanağı olmayan yüksek faizi ödeme durumunda kalan borçlunun, bir alacak davasındaki itirazı adliye mahkemelerince de haklı gözükebilir. Bankaların «sarkmış alacakları»nda artış olacaktır.

«Temerrüt faizi» ödünç para vermede, kredide önemli bir öğedir. Serbestçe tayin edilen bir faiz sisteminde uyum nasıl sağlanacaktır? Ödemektense temerrüt daha kârlı görülürse faizin serbestliği tersine sonuç verir.

Yeni karar meslekî kadro içinde, Bankalar birliği aracılığıyla bir anlaşmayı yasaklamıştır. Başka bir deyişle Bankalar Birliği devreden çıkarılmıştır. Türkiye Bankalar Birliği Anayasa'nın 122'inci maddesinde yer alan «kamu niteliğinde meslek kuruluşu» yani Anayasal dayanağı olan bir kuruluştur. Anayasa'nın 122'inci maddesine giren kuruluşların yetkisi ellerinden alınamaz. Mesleki dayanışmayı sağlamak, düzenleyici kararlar almak, haksız, yıkıcı rekabeti önlemek için yaptırımlı önlemler getirmek zorunda bulunan yasal bir kuruluşun (Bankalar Kanunu md. 57 - 58) yetkisiz duruma getirilmesi hukuka uygun değildir.

EKONOMİDE KORKULAN...

Bankaların kendi aralarında, «haricen» anlaşmaları da kolay olmayacaktır. Büyük - küçük banka çatışması daha da ağırlık kazanacaktır. Karar faizde anlaşmayı değil, faizde rekabeti kışkırtmak amacını taşımaktadır. Ekonomide en korkulan şey «faiz rekabetidir» Merkez Bankası'nın reeskont yoluyla denge sağlaması olanaksızdır.

Mevduat faizinin artması, mevduat maliyetini de artıracak, kredi faizi yüzde yüze yaklaşacak, sonuçta iflâslar çoğalacaktır. Faiz artışı ile, mavduatın büyük bir artış göstereceğine inanmak, azdan çok şey beklemektir. Kaldı ki, yüksek faizli krediye ya çok sıkışık durumda olan firmalar talip olacak ya da örtülü ve karanlık alanlarda çalışan spekülatif çabalar istekli görünecektir.

Kararın banker - banka çekişmesinden doğageldiği ileri sürülmektedir. Eğer bu bir gereksinme ise, çözüm bankaları bankerlere, denetimsizlikten yararlananlara, «Tahtakaleciliğe» yaklaştırmak değildir. Tek çare, borç vermeyi meslek edinen kişilerin bu işlerine son vermektir. Bir kimsenin bir başkasına borç vermesi elbette yasaklanamaz. Ama, mevduat toplayıp bunu krediye çevirmeyi meslek haline getirmek aynı şey değildir. «Banker» deyimine hiçbir yasada rastlanmamaktadır. Bankalar ise, denetim altındadır. Bankalar Yasası'na göre işleyişleri yasal yaptırımlara bağlanmıştır. Bankerler hakkında yeterli yasal denetim bulunmamaktadır. Çok yüksek mevduat toplamış bir banker «âciz durum»a düşerse, mevduat borçlarını, bankaların katkısıyla kurulan fondan ödemek olanağı da yoktur. Böyle bir olayda gerçekten küçük tasarruf sahiplerinin acıklı görünümü, malî bir sarsıntı ve ciddî bir skandal doğurabilir. Bankerlik ya kaldırılmalı ya da yasal, ayrıntılı düzenlemeye, denetime bağlanmalıdır.

«KARA PARA»DAN İMDAT BEKLEMEK

Bir Hukuk Devleti'nde yasama ve yürütmenin önlemleri de bu anlayışa göre uygun olmak zorundadır. «Kara para» diye isimlendirilen birikimlerin nereden doğageldiklerini araştırmamak, bunu bir kararla açıklamak hukuk devleti ile çelişkilidir. «Hamiline yazılı mevduat sertifikası» Türk vergi sistemini de pek çok sarsacaktır. Kara para'dan imdat beklemek yerine, gerçek tasarrufu teşvik etmek daha doğru olurdu. Faizi arttırmak en sonda gelen bir teşviktir. Birikimlerin altın, döviz gibi alanlara

yönelmesini önlemek de, enflasyondan gelen ürküntü nedeniyle, artan faiz başarılı ya da yeterli olmayacaktır.

«Aile bankacılığı», «dar ortaklı anlaşmalı bankacılık» türü holdingleşme eğilimi, ekonomide «büyük sorun» durumuna gelmiştir. Bu gerçeği göz önünde tutmadan faizi arttırmak - istensin ya da istenmesin - kayırıcı sonuçlar verecektir.

(Milliyet, 3 Temmuz 1980)

★

Ali SİRMEN

MSP VE İSLAMCILIK

Türkiye'de faşizmin tırmandığı bir anda, bu olguya göz yuman hatta kanat geren iktidarın MSP oylarıyla işbaşında bırakılmasını çoğu kişi Necmettin Hoca'nın cambazlığına ve güvenilmezliğine bağlıyor.

Bir çok kez yineledik, Hoca güvenilir bir kişi değil. Ama güvenilmezlik onun tekelinde de değil, sağ cephenin önde gelen politikacılarından ne daha az ne de daha çok güvenilir kişidir Necmettin Hoca.

Ancak MSP'nin kerhen desteğinin sürmesini sinesinde bu denli kerh bulunan bir hanenin ne mene bir hane olduğu da ayrı bir konu - salt Erbakan'a bağlamak ya da onun seçim kaygılarıyla açıklamak, MSP olayını yanlış değerlendirme sonucuna götürür bizleri. O zaman da MSP'nin bazı politikacılarının ya da tabanındaki kişilerinin sözlerine bakarak, «Eh bunlar Hoca'dan ve başlarındaki bazı işbirlikçilerden kurtulduklarında gerçekten emperyalizme karşı millî görüşü temsil eden bir çizgiye girebilirler» yollu yanlış düşüncelere kapılmamız da kaçınılmaz olur.

Oysa MSP'nin yapısını, temelini iyi değerlendirmek gerekir. MSP sınıf olgusunu yadsır. Sorunların üstesinden gelmek için İslâm'ın kurallarını geçerli sayar, ileriye değil, geriye dönük bir yapının partisidir. Özlemi, em-

peryalizmin kucağında oturmuş olan Osmanlıların düzenini geri getirmektir. MSP'nin önerdiği ve yıllarca denenmiş yol kimseyi hiç bir çıkışa götürebilmiş değildir.

MSP ümmetçi bir görüşün temsilcisidir. Oysa Türkiye ümmetçilik aşamasını çoktan geçmiştir. Şimdi yeniden geriye dönerek, geçmişin çözümlerini denemek geçmişin yanlışlarına bir kez daha düşmekten başka bir sonuç doğurmayacaktır.

MSP'nin ümmetçi görüşü, İslâm dünyasındaki değişik eğilim ve akımları da değerlendirebilecek yapıdan yoksun olduğundan, sözü geçen ülkelere yaklaşımında da büyük yanlışlara düşmektedir bu parti.

MSP'nin ezilmişlerin oyunu aldığı yolundaki savı ise tümden geçersizdir. Türkiye'deki partilerin hemen tümü ezilmişlerin oylarını toplayabilmektedir. Önemli olan o partinin etkin kesimini oluşturanların sınıfsal yapılarıyla, sözü geçen kuruluşun hangi sınıfın çıkarlarına yönelik bir politika uygulamakta olduğudur.

Olaya bu açıdan bakıldığında MSP'nin küçük esnaf zanaatkâr bir bölüm tüccar ile ağaların oylarını topladığını görürüz. Bu karışım zaman zaman ülkemizde finans kapitalin bütünleştiği emperyalizme karşı çıkmaktadır. Çünkü emperyalizmin içerdeki uzantısı olan finans kapital ile bu çevrelerin çıkarları zaman zaman çatışmaktadır. Ne var ki, çıkarları finans kapital ile çatışan sözü geçen çevreler, gerçekte emperyalizmin Türkiye'ye getirmeğe çalıştığı düzenin daha ilerisinde, daha sağlam, daha sağlıklı bir düzeni değil, gerçekte ondan daha geride olan ve ona karşı ayakta durması olanağı bulunmayan bir düzeni savunmaktadır.

Olgunun bu şekilde değil de, antiemperyalist dil altında ortaya konması ise zaman zaman yanıltıcı olabilmektedir. Süleyman Demirel'i gerisinde kalarak eleştirmek, emperyalizme karşı geçmişin donmuş toplum biçimiyle direnmeye çalışmak sonuçsuz girişimler olmaktan öteye geçemeyecek ve kısa zamanda erimeye mahkûm bir davranış olarak kalacaktır.

Kaldı ki, MSP gerisinde kalarak eleştirdiği finans kapitalin adımlarının kendi içine sızmasını engelleyemeyecek bir yapıya da sahiptir. Nitekim, Demirel'i kayıtsız koşulsuz destekleyen bir grup bu parti içinde oldukça güçlüdür.

MSP'nin yanılgısı ve dramı 20. yüzyılın dördüncü çeyreğinde sınıf gerçeğini yadsıyarak, İslâmcılıkla tüm sorunların çözülebileceğini ileri süren tüm akımlarda da kendini göstermektedir.

İran'da bugünkü temel çatışma MSP doğrultusundakilerle sınıf gerçeğini gören kişiler arasındaki çatışmadır.

Erbakan ve MSP İslamcı akımın içinde taşıdığı çelişkileri ve yanlışları, son davranışlarıyla bir kez daha, istemeyerek de olsa vurgulamışlardır.

(Cumhuriyet, 5 Temmuz 1980)

☆

Münir SOYSAL

ÇORAP

Fatsa aramalarında görülen çoraplı maske giymiş tipin ne biçim yaratık olduğu mutlaka açığa çıkmalıdır. Konu, basit ve kolay geçiştirebilecek bir konu değil.

İçişleri Bakanına göre, bu yaratıklar polis olamaz. Çünkü, «Türk polisi yüzünü saklamak gereğini duymaz.»

Ordu Valisi ise, «Operasyon gizli iştir, böyle konularda bilgi veremem» diyor.

Buna karşılık, görgü tanıkları, eski ipek çorapların pek de iyi örtmediği yüzleri tanıdıklarını, hepsinin Fatsa dışına gitmiş ülkü ocaklılar olduklarını, hatta aralarında cinayet sanığı dört kanun kaçağının da bulunduğunu söylüyorlar.

Bu acayip yaratıklar kim olurlarsa olsunlar, olayın şu özelliği değişmez: Yalnız polisin değil askerin de katıldığı, yeni Türkiye devletinin bütün kolluk ve güven-

lik güçlerini bir araya getiren aramada, birtakım ne idüğü belirsiz, yüzleri maskeli insanlar görevlendirilmiştir.

Kısacası, Türkiye Cumhuriyeti ancak gangster filimlerinde görülecek tiplerle yanyana gelmiştir.

Bunları görevlendiren kimdir? Resmî görevli polis bile birisinden kimlik soracağı zaman, yasa gereği, «Kendisinin polis olduğunu belirleyen bir belge» göstermek zorunda olduğu halde, bu acayip kılıklı yaratıklar nasıl olup da devletin giriştiği bir operasyonda yer alabilmektedirler?

İsterseniz, önce, bu çeşit görüntülere dünyanın hangi köşesinde rastlandığını saptayalım.

Polisle, yani devletle birlikte çalışan yüzü maskeli insanlar Latin Amerika diktatörlüklerinin ürünüdür. Daha doğrusu, Weimar dönemi Almanyasında, Hitlerin iktidara gelmeden önceki kullandığı bu taktik, Güney ve Orta Amerika'nın zorbalık rejimlerinde resmîlendirilmiş, devlet kanadı altına alınmıştır. Hatta, bu çeşit görev yüklenen «vatandaş»lara «özgürlük kolcusu», «düzen kollayıcısı» gibi resmî adlar bile verildiği olur.

Arada sırada, bunların, «polis yardımcılığı» görevinden de sıyrılıp kendi başlarına davranmaya başladıkları, kendiliklerinden «operasyon» düzenledikleri görülür. Uruguay'da, Arjantin'de evlerinden alınıp bir yerlere götürülen binlerce ve binlerce «kayıp kişi» bu çeşit maskelilerin kurbanı olmuştur. Bazen, aylarca sonra, bu «kayıp kişiler»in cesetleri dağ başlarında ve yol kenarlarında bulunur. Devlet, sorumluluk kabul etmez, «ben yapmadım ki» diyerek işin içinden sıyrılır.

Türk devleti de suçlu suçsuz bütün bir ilçe halkının toparlanmasında ve küçücük bir Karadeniz kasabasının «işinin görülmesi»nde, sonradan «sayım suyum yok» diyebilmek için mi bu yola başvurmuştur?

Demirel'in, Ecevit'çe iddia edildiği gibi, «Türkiye'ye faşizm getirmek» isteyip istemediği son günlerde çok tartışıldı. Kimine göre, Demirel böylesine aptalca bir işe kalkışmayacak kadar akıllıdır.

Ama, kim ne derse desin ayakta kalabilmek için bulduğu destek yüzünden, yalnız kendi aklının değil, başka herhangi bir aklın bile almayacağı durumlara düştüğü kesindir. İnsan, göz göre göre kendi partisinin tabanını başka bir partiye kaptırır mı? Oysa, Demirel, uydurduğu «komünizm tehlikesi»ne karşı MHP'nin genç elemanlarıyla işbirliği ede ede, hatta devletin güvenlik güçleriyle bu elemanlar arasında belli bir dayanışma isteye isteye, düpedüz bunu yapmakta, iktidarını kendi partisinin tabanından çok, MHP nin gençlik tabanına dayandırmaktadır.

Daha doğrusu, kendi tabanının buraya doğru kaymasını kendi emretmektedir.

Dillere pelesenk edilen «faşizmin ayak sesleri» sözü, bir kitap adı olmaktan öteye sık sık kullanıla kullanıla yalama olmuş sözlerden biridir. Bu ne biçim faşizmdir ki yıllardır ayak sesleri duyulur da kendi bir türlü gelmez?

Aslına bakarsanız çoktan gelmiş ve ayak sesi olarak değil kirli ayaklardan çıkarılmış çorap kokusu olarak operasyon «görevli»lerinin yüzlerine yapışmıştır.

Ama, başta Başbakan olmak üzere, hepimizin burnu pis kokulara öylesine alışmış, kaçakçı yeğen servetlerinden devlet vurgunlarının kirli paralarına kadar türlü çirkeflerle öylesine haşır neşir olmuştur ki, yüzlere yapıştırılan çorapların kokusunu duymaz olmuşuz.

(Milliyet, 16 Temmuz 1980)

★

Oktay AKBAL

ANAYASA SUÇLARI İŞLENİYOR

«Üç gazete satıp on kuruş fazla kazanmak için zararlı şeyler yapıyorsunuz. Zaten siz gazetecilerin bizden farklılığı burada» demiş Nevşehir'in ünlü Valisi Bay Alazoğlu... Kapısı önünde MHP militanlarının otobüsleri çe-

virip, kimlik kontrolu yaptıkları, «solcu» avına çıktıkları, aşırı sağcı örgütlerin cirit attığı, katillerin serbestçe dolaştığı, bir türlü yakalanmadığı, açıkçası korunduğu bir ilin valisidir Alazoğlu... Daha sert, daha etkin, daha baskıcı, daha ezici, daha korkunç güçlerle donatılmak isteyen Demirel valilerinden biri, kalkıyor basını suçluyor, üç gazete satıp para kazanmak istiyorsunuz diyerek!.. Hiç korkmasın, Alazoğlu gibi valilerin iş başında olduğu yerlerde Anayasa doğrultusunda yayın yapan gazetelerin satışını önleyen kişiler, örgütler var, o üç gazeteyi de sattırmıyorlar!.. Böyle militan yöneticiler açık açık baskıcılığın övgüsünü yaparlarken, vilayet binalarının önlerinde yol kesip, adam döver, hatta öldürenler korunurken ne Anayasa ve Yasa saygısı, sevgisi ayakta kalır, ne de Türk toplumu baltakesmez bir orman olmaktan kurtulur...

Ortada bir Anayasa var. 9 Temmuz 1961 Halk oylamasıyla ulusca kabul edilip yürürlüğe konmuş bir kutsal belgedir bu. Bütün yurttaşların, bütün yasaların kaynağı olan Anayasamız son yıllarda önemli tehlikelerden geçmektedir. Daha ilk günden beri Anayasaya karşı çıkan AP yöneticileri ellerine geçen her fırsatta Anayasayı görmezlikten gelmekte, bir yana itelemekte, kendi keyiflerine göre bir yönetim biçimi izlemek istemektedirler. Anayasada yer alan «temel haklar»dan hiç biri AP'nin egemenlik kurduğu iktidarlar dönemlerinde ciddiye alınmamaktadır. Oysa bugünkü AP'nin öncüsü DP'nin önde gelen üç kişisi 1924 Anayasasını ayaklar altına almak suçlamasiyle Yüce Divan kararları ile asılmışlardır. Yüzlerce DP milletvekili aynı suçtan yıllarca hapislerde kalmışlardır.

Anayasayı çiğnemek bu denli ağır cezaları gerektirmektedir. Bugün için olduğu kadar yarın için de «Anayasayı tagyir ve tebdil» edici davranışlar, girişimler bağışlanmaz bir suç olmaktadır. Sekiz aya yaklaşan bir süreden beri, bir azınlık hükümeti olmasına rağmen Demirel iktidarı, Anayasa'ya aykırı düşen bir sürü davranışın sorumlusudur. Temel hakları ayaklar altına alan valiler,

kaymakamlar, yöneticiler de, ergeç bir gün Anayasa dışı tutum ve davranışlarının hesabını Adalet önünde vereceklerdir. Bunu anımsatmak Anayasal çizgide yürüyen her yurttaşın görevidir.

Anayasa'nın 14. maddesi «kişi dokunulmazlığı» konusunda şöyle der: «Kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti kanunun açıkça gösterdiği hallerde usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça kayıtlanamaz. Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz. İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza konulamaz».. Bugün Sıkıyönetim bölgelerinde, Sıkıyönetim Yasasıyla ilgili bir takım kayıtlar vardır, bu da yine Anayasada yerini alan bir zorunluluk olarak benimsenilmiş bir gerçektir ama Sıkıyönetim dışındaki yerlerde bir takım yöneticilerin «yukardan» gelen emirlere boyun eğerek Anayasa'nın bu 14. maddesini ayaklar altına aldıkları da ayrı bir gerçektir. Geçen gün İstanbul Barosu Başkanı Av. Orhan Apaydın'ın da çok özlü biçimde belirttiği gibi, Anayasayı ve yasaları çiğneyen valiler vardır, başta hükümet başkanı olmak üzere tüm hükümet üyeleri bu Anayasa dışı işlemlerden sorumludurlar.

Bir günde değiştirilen 67 valinin yerine alınan MC çizgisindeki yönetim adamlarının çoğu Anayasal ve yasa dışı davranışların hesabını bir gün vereceklerini bilmelidirler. «İçişleri Bakanı, ya da bilmem hangi bakan, hatta Başbakan telefonla emir verdi, ben de uyguladım» diyerek hiç bir yönetici kendini yasaların elinden kurtaramaz, özellikle Ordu Valisinin tüm sorumluluğunu yüklendiği Fatsa eylemi üzerinde ayrıntılarıyla durulacak bir Anayasa dışı olay sayılmalıdır. Özellikle kukuleta giymiş, Amerikanın ırkçı ve faşist Klu Klux Klan çetesinin militanlarına benzer kılıklarla «solcu» avına çıkarılmış ülkücüleri kolluk güçlerinin öncüleri, yol göstericileri kılmak, Ordu Valisinin, dolayısıyla hükümet sorumlularının, en başta da Başbakanın Yasalar ve Anayasa önündeki sorumluluğunu, hesap verme zorunluluğunu gündeme getirmektedir. Böyle olayların, Anayasadışı davranışların unutulup gitmesi beklenmemelidir. 1960 öncesindeki yasa dışı

işlerin hesabı nasıl sorulup alınmışsa, MC dönemlerinin yasa dışı işlerinin Anayasa'yı «yok sayan, ona ters düşen» davranışlarının hesabını da bu ulus bir gün, hem de çok yakın bir gün soracak ve alacaktır. Anayasa Devletiysek, Atatürk Cumhuriyetinde yaşıyorsak, buna kesinlikle inanmalıyız.

(Cumhuriyet, 16 Temmuz 1980)

★

Vedat GÜNYOL

TERÖRÜ YARATANLAR

Terör sözcüğü büyük **«T»** ile, ilk kez Fransız Devriminde, Robespierre'in Halk Kurtuluş Komitesinden aldığı güçle kurduğu, halk düşmanlarına, hırsızlara, kapkaçtıcılara, vurgunculara istifçilere göz açtırmayan bir sıkı yönetimin adı olarak geçti tarihe. Sonra, Bakunin, Kropotkin gibi, halk dostu anarşistlerin ağzında dilinde gönlünde, zulme karşı bir silâh, vurucu kırıcı bir silâh etkinliği kazandı. Daha sonra, Çarlık Rusya'sının ezici baskıcı yıkıcı yakıcı, sürgünlerden sürgünlere sürücü, kurşunlara dizici, insanlık dışı yönetimine karşı, yurtseverlerin örgütlü örgütsüz direnişlerinin simgesi bayrağı oldu terör. Ama daha sonra dejenere oldu ve toplumu rahatsız etmeye başladı. Demokrasinin tartışmalı ortamı yerine, susturma dönemi, başladı.

Terör, Hitler'in, Mussolini'nin devlet gücünü ellerine geçirmeleriyle de anlam değiştirdi ve yozlaşmayı sürdürdü.. Ezilmişlerden, yoksullardan yana, ezenlere karşı sürdürülen bir eylem; sermayeden yana, para babalarından yana bir doğrultuya yöneliverdi kaşla göz arasında. Hitler, Mussolini terörü, zalimlerin kanadı altına sığınan ipsiz sapsız insancıklarla yürütülen bir yıldırı, bir korkutup sindirme yönetimi oldu..

Bugün, Türkiye'de terör adı verilen eylemler, resmi

ağızlarda solculara (yani halktan, ezilmişlerden yana olanlara) mal edilmekteyse de aslında sağ'a bağlı (yani, sermaye yanlısı) çevrelerin başının altından çıkmaktadır. Solcu terörist yok mu?.. Var. Ama korunan sağcı terörist yüzünden var..

İşte, size Çorum ve Fatsa olayları!.. Alnı açık, yüreği ak insanlara sırt çevirip, yüzü kapalı, maskeli, suçlu insanların yardımında girişilen operasyon, bir sağ terör örneği değil de ne?..

Terör, egemen güçlere karşı yönetilen bir eylem olmaktan çıkıp, egemen güçler hesabına, tanklı toplu, silâhlı süngülü bir girişim niteliği kazanmıştır, ne yazık ki..

Terorist sözcüğünü, resmi ağızlar, halktan yana olanlara karşı nefret, tiksinti uyandırıcı bir anlamda kullanmaktadırlar. Oysa, terörün daniskasını kendileri yapmaktadırlar. Suçu başkalarına yamayarak..

Terör, yani yıldırma, korkutma kimin işine yarıyor burada?.. Çağını doldurmuş, sapık bir kapitalist ekonomi sistemiyle yurdu yönetmeye çalışan, dıştan sömürülmeye dayalı, içten sömürmeye bağlı bir yönetimin. Bu sapkın yönetim nasıl ayakta durabilir, yıldırıp korkutmalardan başka bir yoldan?..

Terör'ün kaynağı, bu işte.. Sosyal adalete yüzde yüz sırt çevirmiş bir yönetim, ezilen, yoksulluklar içine atılan insanlardan gelen eleştirilere namuslu, edepli karşılık verecek yerde, haklıyı haksızı ayırdedecek yerde, «demokratik otorite» saplantısında kendini savunma (ama, ne savunma!..) yolunda teröre (evet, devlet terörüne) başvuruyor bugün, size bize egemen olan kimseler. Hem de, hırsızları, katilleri, silâh kaçakçılarını kolluk güçlerinin «harimine» sokarak.

Devlet terörünü daha bir güçlendirme yolunda, demokrasiye çelme taka taka, yıldırı yasaları çıkarmak istiyorlar. Nedir istedikleri?..

Soygunlar, hırsızlıklar, haksızlıklar sürüp gitsin, kendi yakın uzak akrabaları paralara pullara boğulsun, iş-

kembeleri dolsun, enseleri daha bir kalınlaşsın, yesinler içsinler, patlayıncaya kadar yesinler. Yurtmuş, memleketmiş, ne umurlarında!.. Memleketi kalkındırmak demek, önce ve önce kendilerini kalkındırmaktır. Bunu bilesiniz..

Bu ülkede, sosyal adalet kurulmadıkça, düşünce özgürlüğü tanınmadıkça, insanın insanı sömürmesine son verilmedikçe, Türkiyemiz ne kendi yarattıkları düzmece terörden, ne de bunun tepkilerinden kurtulabilir!..

Kurtulur derseniz alnınızı karışlarım..

(Cumhuriyet, 28 Temmuz 1980)

★

Haldun TANER

YİNE ÖLÇÜ VE TEVAZU ÜZERİNE...

Rahmetli dostum Dr. Fehmi Ayberk anlatmıştı. Eski Ankara'nın genç kuşak devlet adamları, Mahmud Esad Bozkurt, Şükrü Saraçoğlu, Cemal Hüsnü Taray ve arkadaşları bir gece kendi aralarında Atatürk'ün çevresindeki **(mutad zevat)** hakkında ileri geri konuşmuşlar. Atatürk'ün bunlara fazla yüzverişini eleştirmişler. İyi kötü Avrupa'da okumuş, yüksek tahsil görmüş, dil bilir oluşlarının, Atatürk'ün güvenini kazanmış, genç yaşta bakanlıklar üstlenmiş olmanın verdiği şımarıklıkla biraz çizmeden yukarı bile çıkmışlar. Atatürk'ü bu konuda uyarmaya gerek görmüşler. Ertesi gün Cemal Hüsnü Taray, Çankaya Köşkü'ne çağrılmış. Ve bunun hayra alâmet olmadığını sezmiş. «Atatürk, adamı akşam yemeğine çağırır, böyle saat beşte pek çağırmaz, dur bakalım arkasından ne çıkacak», diye helecana kapılmış. Köşk'te kendini iyi karşılamışlar. Bahçede bir koltuğa buyur etmişler. Biraz sonra Atatürk, sırtında yakası açık bir spor gömlek, güleç bir yüzle görünmüş. Konuğuna aşırı nazik davranmış. Köpüklü kahveler gelmiş, karşılıklı içilmiş. Cemal Bey'in önsezisi güneşli havanın bir yerde sağanağa dönüşeceği

yolunda... Nihayet tahmini çıkmış. Atatürk biraz hoşbeşten sonra, **«Demek beni vesayet altına almaya karar verdiniz»**, gibi cinaslı bir lâf edince, Cemal Hüsnü Taray, bir gece önceki konuşmayı Atatürk'e birinin yetiştirdiğini anlamış, **«Estağfurullah»**dan geçilmeyen bir savunmaya geçmiş ve tamamen yanlış anlayışa dayanan bu ihbarı çürütmeye kalkmışsa da Atatürk onu susturmuş. **«Dinle bak çocuk»**, demiş, **«Bu yerdiğiniz adamlar, benim yoluma bir hayat koymuşlardır. Bana güvenmişler ve kaderlerini en umutsuz anda bana bağlamışlardır. Hepsi de 'Öl!' desem ölecek kadar bana inanırlar. Ben vefalı bir insan olarak elbet bu dostluğu sürdüreceğim. Ama onları bu kadar sevdiğim halde, hangisini bakan yaptım? Oysa siz dünkü çocuklar Cumhuriyet'in bakanları oldunuz. Ben neyin ne yapılacağını, ne yapılmayacağını müsaade edin de biraz daha iyi bileyim.»**

Sözü geçen genç kuşak Cumhuriyet bakanlarının toplantısında o eleştirilen **(mutad zevat)**tan birinin Cevad Abbas'ın oğlu Turgut, okul arkadaşımdır. Ondan işitmiştim:

—Yanılmıyorsam— Bulgaristan'da yapılacak uluslararası bir müzakereye Atatürk, Türk heyeti başkam olarak Cevad Abbas'ı atar. Cevad Abbas'ın,

— Paşam, ben dil bilmem, diye özür dilemesi karşısında Atatürk, onu,

— Sen bu toplantıya benim temsilcim olarak gideceksin, der. **Benim ne istediğimi biliyorsun. Bu amacın sağlanmasına dikkat edeceksin. Gerisi senin işin değil. Yanına dil bilen, usul bilen diplomatlar vereceğim. Onlar bunları biliyorlar ama, sen de beni ve benim fikirlerimi onlardan iyi biilyorsun,** diye yüreklendirir. Vedalaşırken de beş hecelik bir uyarıda bulunur:

— **Mütevazı ol.**

Atatürk'ün yâveri Muzaffer Kılıç dostumdu. Bizzat kendinden dinlemiştim. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Ankara Hukuk'u bitirmiş. Mebus olmak istemiş. Atatürk'e açamayıp isteğini Recep Peker'e aracılarla iletmiş. Ne var ki ilân edilen aday listesinde kendi ismini göremeyince çok üzülmüş. O üzüntü ile durumu bir başkası aracılığı ile Atatürk'e duyurmuş. Atatürk'ün verdiği şu di-

rektife bakın :

— Recep Bey'e söyleyin. Profesör olmayan adaylardan birini çıkarıp yerine Muzzafer'i yazsınlar.

Bu üç otantik fıkranın ortak yanı bir adamın dostlarına gösterdiği aşırı —belki de tenkid götürür— bir vefa duygusu değildir. Her üç olayda da dostlarını tutuşunun (**ölçü**)sünde gösterdiği hassasiyettir.

Genç devlet adamlarının cevherini sezmiş, onları bakan atamış, ama çizmeden yukarı çıkmalarını ölçüyü aşmak bularak... Dostlarını koruyor ama, onların yeteneğinin sınırını gerçekçi bir gözle herkesten iyi bilerek, olduğundan fazla görmeyerek...

Cevad Abbas'a başkanlık veriyor ama, uzmanlara karşı böbürlenmesini önlemeyi de unutmayarak.

Yaverinin mebus olmasını hoş görebiliyor ama, bir bilim adamının yerine geçmesine gönlü asla razı olmayarak...

Tevazu üzerine geçen hafta yazdığım yazının bir çeşit devamıdır bu haftaki yazı. Tevazua, alçakgönüllülüğe kendi başlarına varanlara ne mutlu. Onlar kendi nefisleriyle bir iç mücadelenin sonucu buraya varmış yarı bilgelerdir. Ama bunu beceremeyecek olanlara Atatürk gibi uyarıcılar gerek. Had bildiriciler, ölçüyü hatırlatıcılar gerek.

Büyükannemin sık kullandığı bir mesel belleğimde beliriyor :

— Haddini bilmeyene haddini bildirmek, öksüze kaftan giydirmek kadar sevaptır, derdi rahmetli.

Ama asıl marifet had bildiricilere gerek kalmadan haddini bilmektedir.

(Milliyet, 3 Ağustos 1980)

★

Vedat GÜNYOL

KÖY SORUNU

Türkiye, yüzyıldan beri «ikili» bir yaşam içindedir. Batı uygarlığıyla Doğu uygarlığı arasında durabilme, yaşayabilme, ezilip horlanıp, küçümsenip, azala eksile, hiçe

inme yıldırılarından kurtulma yolunda atılması gereken olumlu adım tartışması, Atatürk'ün «yaşamda en gerçek yol gösterici bilimdir» ilkesiyle kesin bir sonuca varmıştı. Ama, demokrasi deneyimiz, yani halk yönetimi deneyimiz, halkın henüz olgunluğa ulaşmadığı, ulaştırılmadığı, bilinçlenmediği, bilinçlendirilmediği bir ortamda, bu ilke, gerici güçlerin elinde hiçe indirildi.

Dünya ölçüsünde, gelişmiş gelişmemiş ülke ikililiğinde geçerliğini sürdüren bu «ikili» yaşam, Türkiye'nin, dün olduğu gibi, bugün de en can alıcı sorunudur, ne yazık ki.

Türkiye'nin, dünya karşısındaki «ikili» yaşamı yanında; içinde, bağrında bir başka «ikili» yaşam yer almaktadır, yüzyılların sürüncemede bıraktığı, çözüm yolu bulamayan. Bu «ikili» yaşamın adı, köy - kent ayrılığı, köy - kent çelişkisi, köy - kent düşmanlığıdır.

Türkiye'de köy, Osmanlılar döneminde, canı malı, varı yoğu sömürülmeye elverişli bir insan deposu olmuştur. Saray ve saray çevreleri, insafsızca, acımasızca, vur abalıya deyiminin hakkını vere vere, sömürmüşlerdir köyü, köylüyü askere alıp, buğdayını arpasını haraca keserek.

Köy deyince, Türkiye'de akla gelen, bir gazetecinin belirttiği gibi «1 Km. mesafede 100 yıl geride yaşayan» yurttaşların varlığıdır. Otuz - kırk yıl önce söylenmiş bu söz bugün de geçerlidir, bir ölçüde. Bir ölçüde diyorum, çünkü, bugün köy, kendi aydınlarını yaratmıştır.

Köy - Kent ayrımının, uzlaşmazlığının acısını, Saray ve Saray yanlısı paşalara, maşalara karşın, Türk aydınları, sanatçıları duymuştur ilk kez. Mahmut Makal'a gelinceye kadar, sesleri duyulur duyulmazdı.

Köy çıkmazını, köy acısını, köy - kent ikiliğini, ilk kez, mertçe, dobra dobra, zehiri zıkkımıyla Yakup Kadri Karaosmanoğlu dile getirdi Yaban'da 1932 yılında, Yaban'ın başkişisi genç aydınlara şunu soruyordu. Bu viran ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve bir posa halinde kanını toprak üstüne akıttıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksinme hakkını kendinde buluyorsun. Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı, aydın-

latamadın. Bir vücudu vardı, besleyemedin. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabani ot gibi bitti. Şimdi elinde orak buraya gelmişsin, ne ektin, ne biçeceksin?.»

Evet, ne biçeceğiz? Tohum ekmemişiz ki, biçelim. Şimdi bu köy, bu eğitimsiz, bu horlanmış, bu ışıktan aydınlıktan yoksun bırakılmış köy ne yapıyor? Kentlere geliyor akın akın.

Cumhuriyet'in ilk günlerinin idealci aydınları, öğretmen olarak köylere gitme susuzluğu içindeydi. Tek tek, örgütsüz, desteksiz bir takım gönüllü aydınlar bu konuda başarısızlığa uğramıştı. Şevket S. Aydemir'in Toprak Uyanırsa adlı romanı böylesi bir serüveni dile getirmektedir.

Hasan Ali Yücel döneminde, H. Tonguç'un girişimiyle kurulan Köy Enstitüleri, Devletin kanadı altında bilgi, ışık, yetkinlik, üretimcilik, güven götürüyordu köylere. Ama, gerici güçler, kısa sürede bu girişimi önlediler, hem de o yetimhaneler açmış, köylü çocuklarını okutmuş olan bağımsızlık savaşımın başında doğu cephesinde savaşmış komutan olan Kâzım Karabekir'in yıkıcı, kendisine yakıştıramadığımız öncülüğüyle.

Bu dönemde köy, karanlıklar içinde bırakıldı. Ne oldu ama sonunda? Köy, Tütengil'in deyimiyle, sadece köyde olmadığını ispatladı. Evet, köy, sadece köyde değil artık. Köy, bütün o eğitilmemişliği ile kentlere akın etti, haklı olarak. Biz aydınlar köye gidelim derken köy bize geldi, diyor Tütengil. Evet, köy bize, yani kentlere geldi ve geliyor, köydeki törelerini, saygı sevgi geleneğini bir çırpıda unutarak. Köyün en dinamik öğeleri, yani gençleri, akın akın geliyorlar kentlere, «suçlu çocuklar» topluluğuna hatırı sayılır katkılarda bulunarak.

Karaköy vapur iskelesi çıkışında, sürü sepet gencecik Anadolu delikanlılarının, o güzelim delikanlılarının, elde kaçak sigara «Malbora» diye bağıra çağıra, sorumsuz, akılsız, gösteriş meraklısı alıcı avındaki çabaları karşısında yüreği sızlamayanlara yuh olsun derim. Evet, kent köye gidemedi, ama köy kente geldi, hem de bütün hoyratlığıyla MC iktidarının kaçınılmaz armağanıdır bu kentleri köye çevirmek!..

(Cumhuriyet, 22 Ağustos 1980)

★

Muzaffer HACIHASANOĞLU

KİM BU ATATÜRKÇÜLER?

Sıkıştıkları, darda kaldıkları zaman «Atatürk» diyorlar, «Atatürkçülük» diyorlar, bunalımlı günlerde, «Atatürkçü yolda birleşmeliyiz» önerisinde bulunuyorlar.. Törensel saygıda kusur etmiyorlar, belli günlerde Anıtkabir'e gidip saygı duruşunda bulunuyor, büyük deftere «Yolundayız, izindeyiz, sen rahat uyu» diye yazmayı unutmuyorlar. İşler, kendi istedikleri biçimde, yolunda gittikçe anımsamıyorlar Atatürk'ü de. Atatürkçülüğü de.

Kim bu Atatürkçüler?.. Radyolarında, televizyonlarında padişah övgücülüğü yaptıranlar mı?.. Atatürk, belli bir kadroyla, ulusu da ardına alarak padişahlığa karşı ayaklanmıştı. Atatürkçü düşüncenin temelinde Cumhuriyetçilik yatar. Hiç bir ulus geçmişinden koparılamaz kuşkusuz, geriye dönüp baktığımızda koskoca imparatorluk döneminden, büyük çoğunluğu emeğiyle geçinen, Anadolu halkına ne kalmıştır?.. Büyükçe yerleşim merkezlerinde camiler, sefer yollarında köprüler. İşlek yollarda bir iki kervansaray.. Seferden sefere koşmaktan yerleşememiş bile insanımız. Kimi Fatih Sultan Mehmed'i, kimi Kanunî Süleyman'ı, kimi Abdülhamidi-saniyi göklere çıkarıyor politikacıların, sonra sırası gelince Atatürkçü kesiliveriyorlar birdenbire. O padişahlar, çoğunluğu, tahtlarından olmamak için kardeşlerini, oğullarını öldürtmüşlerdir, şimdi de politikacılar, yerlerini sağlamlaştırabilmek için, vatan evlâtlarını birbirine düşürmekten geri kalmıyorlar. Karşıt düşünceleri ortadan kaldırarak egemen olmayı düşünenler cumhuriyetçi olamazlar.

Kim bu Atatürkçüler?.. Açtıkları, İmam - Hatip okulları, Kur'an kurslarıyla öğünenler mi?.. Layikliği benimsemeden Atatürkçü düşünceden söz edilemez. Günümüzde bazı dünya işleri için fetvaya başvurulur duruma gelinmiştir. Partilerden birisi memleketi şeriatla yönetmenin uygun olacağı kanısını yaymaktadır. Tarikatlar, tekkeler, türbeler... Sıkıştıkları zaman Atatürkçü kesilen po-

litikacılar seyrediyorlar olup biteni, yardım bile ediyorlar kendilerine adam çekebilmek için, alevi-sünni çatışmasını körüklüyorlar el altından, kan gövdeyi götürüyor, umurlarında değil. Bunlar Atatürkçü...

Kim bu Atatürkçüler?.. «Borç yiğidin kamçısıdır» diyenler mi?.. Atatürk tam bağımsızlık derken en başta ekonomik bağımsızlığı sayıyordu. Uçan kuşa borçlu durumda bugün Türkiye.. Osmanlı'nın borçlarından kurtulduk derken daha batağına saplandık. Kim getirdi bu zor duruma bizi?.. Sıkıştıklarında «Atatürk» diyenler. «Atatürkçüyüm...» diyenler.

Kim bu Atatürkçüler?.. Memleketin geleceğini bir avuç parababasının eline teslim edenler mi?.. Atatürk sosyalist düşünce yanlısı değildi: emeğin yüceliğini vurgulamıştı demeç ve söylevlerinde: «Sosyal meslek bakımından da düşündüğümüz zaman, biz hayatını, istiklâlini kurtarmak için çalışan emekçileriz, zavallı bir halkız!.. Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak ve yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız!..» Bugün Türkiye'de geçerli olan kapkaç düzenidir; çalışmadan milyoner değil milyarder olanlar çoğalmıştır. Enflasyon parasıyla milyoner olandan geçilmiyor memlekette. Milyon küçüldü. Faizcilik yasallaştı, karaborsaya alışıldı, rüşvet olağanlaştı, vergi kaçırmak için yollar açıldı: Bankalar, bankerler, aylık gelir hesapları, sır hesaplar... Emeğin değeri düşürülüyor günden güne, emekçinin onuruyla oynanıyor. Elini sıcak sudan soğuk suya sokmayanlar daha çok, daha rahat kazanıyor. Memleketi bu duruma getirenler Atatürkçü...

Kim bu Atatürkçüler?.. Türkçü İntikam Tugayları, ETKO'lar kurduranlar mı?.. Başbuğları «Atatürk» derken, «Atatürkçülük» derken, Atatürk ulusculuğunun ırkçılığa, bağnazlığa izin vermediğini unutuyor olmalı.

Nabız ve şerbet sorununu bilenler başta olmak üzere bir bölük büyük ve küçük politikacı, Atatürk'ü Atatürkçülüğe, çağa göre yorumlamaya gerek duymadan, dokunulmazlığının —kaldıysa— ardına sığınıp, siyasal çıkarlarına araç yapmak istiyorlar!..

(Cumhuriyet, 30 Ağustos 1980)

★

Çetin ALTAN

KİTAP, AZ YAŞAMAYI ÖNLER...

Türk vatandaşlarının tüm yaşamlarında ortalama olarak kaç kitap okuduklarını biliyor musunuz? Ben bilmiyorum...

Sanırım kişilerin okuduğu kitap ortalaması açısından, dünyada sonuncu gelen toplumlar arasındayız.

Acaba uğradığımız çeşitli sıkıntıların bir nedeni de bu değil mi?

Kitap, yaşamı genişleten ögelerin başında gelir. Altmış yaşına kadar bin kitap okumuş biri, aynı yaşa kadar yüz kitap okumuş birinden, çok daha enine boyuna, çok daha genişliğine algılamış olur dünyayı...

Türkiye'deki okuma eksikliği, bireylerin yeterince yaşamı kucaklayamamasına, olup bitenleri anlayamamasına ve takvim yaşlarını, dünyada birkaç yüz yıl kalmışçasına engin bir zenginlikle donatamamasına neden olmaktadır.

Okumadığımız için az yaşayan insanlarız. Az yaşayanlar, hem genç kuşakları iyi yetiştiremez, hem de özlenen bir hızla gelişemez.

Ne yazık ki, okumadığımız için ne kadar az yaşadığımızın bilincinde değiliz...

* * *

Her hafta bir roman okuyan kişi, her hafta yaşamına bir değişik yaşam daha katıyor demektir.

Bu konu ne vakit açılsa, kişiler neden kitap okuyamadıklarına bir yığın gerekçe göstermeye başlarlar.

En başta :

— **Zaman mı var kardeşim**, derler. **Tanrı'nın kör karanlığında kalkıp akşamleyin suyun çıkmış olarak dönüyorsun eve... Yok çocuğun zırıltısı, yok elektrik faturası, yok hanımın yakınması, bir oh demeye bile fırsat bulamıyorsun ki, bir de oturup kitap okuyasın...**

Bütün bunlar kitaba karşı olan genel sevgisizliği ka-

patmaya dönük bahanelerdir.

İçkiye, tavlaya, misafir çağırıp misafirliğe gitmeye, yemeğe, uyumaya, banyo yapmaya zaman bulabilen kişi, haftada kitap karıştırmaya da üç dört saat ayırabilir.

* * *

İkinci gerekçe kitapların pahalılığıdır.

— **Yaşam zaten ateş pahası, bir de kitap almaya para yetmiyor ki,** derler.

Kitap, kavun karpuz gibi hemen o akşam yenmek için alınan bir şey değildir ki... Buzdolabı, TV alıcısı, elektrik süpürgesi alabilen bir aile, gerek duysa, pekalâ mütevazi bir kitaplık oluşturabilir... Ucuz kitapların nerelerde satıldığını izler, bazı kitabevlerinin taksitli satışlarından yararlanır, bayram yahut doğum günü armağanlarının kitaplardan seçilmesine dönük, karşılıklı bir eğilim yaratır... Ve ne yapar yapar, ilginç yapıtlardan sevimli bir kitaplık kurar...

Ve bilir ki, evinde kitap köşesi bulunmayan bir kişi, az yaşayan ve çevresine ışık veremeyen kişidir.

* * *

Sakin bir cumartesi sabahı öğleye doğru, serince bir köşede koltuğa şöyle ayaklarını uzatıp oturdun, yanına da köpüklü buz gibi birayı koydun mu, arada bir sigarayı tellendirerek güzel bir roman okumanın zevki nede vardır ki?..

Değişik aile tiplerinin, başka boyutlardaki aşkların, acıların, düşünce ve serüvenlerin içinde bulursun kendini...

Kendi öz yaşamına yeni yaşamlar katmaya başlarsın...

Bir de bunun tiryakisi oldun mu, ne iş yerindeki zırıltıların uzantısı vın vın eder kafanda, ne günlük sıkıntıların cenderesi bunaltır yüreğini...

Uzaydan okyanuslara, parfümlü kadın odalarından unutulmuş zindan köşelerine, kimsesiz insanlardan nankörlüklerle boğuşan fakir memurlara kadar, çeşit çeşit

dünyalarda, bira yudumlarıyla sigara nefesleri arasında, dolaşıp gidersin...

Bazan:

— **Şunu ben** yazsam **acaba nasıl yazardım,** diye de bir düşünce de geçebilir aklından...

Ola ki, okuduğun kitabın yazarının yaşamını da öğrenmek istersin... Bir bağ kurarsın yazdıklarıyla yaşadıkları arasında... Sonra bir başka yazara geçersin... Yazardan yazara yaşam yorumlarının nasıl değiştiğini görür, buna bir yeni yorum da sen eklersin...

Evde de bir kitap merakı uyanmış ve aynı kitaplar okunmuşsa, konuşma konuları da renklenir, tazelenir, güzelleşir... Bu tür birikimler duvardaki tablolardan, masa üstündeki vazoya kadar, yavaş yavaş eşyaya da yansır... Ondan bundan esinlenmek yerine, kendi zevkine inanmanın güveni başlar... Saydam bir kitapta su içine konmuş renkli çakıl taşları bile, bir biblo çekiciliğine ulaşır... Çocuklar da bu titreşimler içinde büyürler... Kararları daha berraklık, seçimleri daha incelik kazanmaya başlar...

* * *

Bir kitaplık köşesi, bir radyom mucizesi yaratabilir bazan... Eğer gerçekten kitaba dönük genel bir sevgi başlarsa evde...

Kitap sevenlerin yaşamlarıyla, sevmeyenlerin yaşamları arasındaki farklar da, gitgide belirginleşir kişilerin gözünde...

Aynı koşullar altında olsalar bile birincilerin yaşam düzeyi, daha çekimli görünür herkese...

«**Vakit mi var kardeşim**», «**Para yetiyor mu ki kardeşim**» gibi gerekçelerle en kestirme yoldan yaşamı genişletmek olanağı hiç ıskalanır mı?

Her evde küçük bir kitaplık bulunsa, inanın Türkiye bugün çok daha başka olurdu... Yönetenleri de başka olurdu, yönetilenleri de başka olurdu...

(Milliyet, 31 Ağustos 1980)

★

Şinasi ÖZDENOĞLU

100. YILA DOĞRU ÇAĞDAŞ ATATÜRK

Türk dostu, Atatürk'e derin duygularla bağlı ünlü Fransız devlet adamı Edouard Herriot, Tekin Alp'in 1937'de yayınladığı «Le Kemalisme» adlı esere yazdığı önsözde, Büyük Kurtarıcıdan «akılcı filozof» diye söz eder. (1).

Bir «Atatürk analizi»ni, belki de benzerleri içinde, en başarılı biçimde gerçekleştirmiş olan Lord Kinross ise, O'nun hem akılcı, hem de duygulu insan yönünü, hatta tezatlarla dolu iç dünyasını ne kadar ustaca çizmiştir...

Gerçekten, Kant'ınki gibi soyut ve katı bir «rasyonalizm» olmasa bile, Türkiye gerçeğinden esinlenen akılcılığının yanı sıra; Atatürk'ün zarif, duygulu ve vefâlı bir insan, gerçek bir dost ve gönül adamı niteliklerini kanıtlayan olaylar pek çoktur.

MUZAFFER VE ALÇAKGÖNÜLLÜ

General Trikopis esir düştüğü zaman, Mustafa Kemal tarafından öldürüleceği kanısında idi. Türk Başkomutanı'nın Uşak'taki karargâhında O'nunla karşılaştığı an, kendisine tanıtılanla hiç ilgisi olmayan bir insanla yüz yüze geldiğini, Mustafa Kemal Paşa'dan gördüğü insanca davranış karşısında şaşırıp büyülendiğini, 1952'de Atina'daki Türk Büyükelçiliği'nde verilen bir şölende Sayın Edip Yeğiner'e bizzat anlatmıştır. (2).

Lord Kinross, Uşak'taki bu tarihî karşılaşmada, Atatürk'ün Trikopis'e söylediği şu sözleri, Halide Edip Adıvar'dan aktarmaktadır :

«Savaş, bir talih oyunudur General. Bazan en ustası da yenilir. Siz bir asker ve şerefli bir insan olarak elinizden geleni yaptınız. Sorumluluk talihten geliyor, üzüntüye kapılmayınız.» (3).

Yenik Trikopis karşısında, muzaffer ama alçakgönüllü ve mert komutan, Başbakanı İsmet Paşa'yı, gece yarısı koluna alıp diş doktoruna bizzat götürerek ağrısını dindiren müşfik ağabey, savaş alanlarında, omuzlarına

konan görkemli zafer kartalına rağmen, düşman cesetleri önünde gözleri yaşlı, merhametli insan, Anafartalar'da emrindeki askeri inatla ateş hattına süren çetin ve amansız kumandan hep aynı insandı.

Bütün bunlardan fazla olarak, dünyaya sunduğu yeni ve «sui generis» bir devlet felsefesi ile Atatürk, «Kemalizm»in yaratıcısı idi. Belki de şimdi Türkiye için en önemli görev bu felsefeyi çağdaş bir yorum içinde bütün dünyaya yeniden sunmak olacaktır.

İşte bu insanı, Atatürk'ü, bu kadar renkli, bu kadar geniş boyutlu kişiliğiyle, özellikleriyle ve dünya görüşüyle bütün insanlığa yeniden tanıtmak için yeterince zaman var mı?

4 YILDIR GÜNDEMDE

Atatürk'ün 100. doğum yılı çetin bir sorun, hem de ulusal bir sorun olarak dört yıldır Türkiye gündemindedir.

Parlamento bu konudaki yasayı hâlâ çıkaramamış, «Millî Komite»nin ancak iki kez yapabildiği toplantıdan başka, bir alanda hiçbir ciddî adım da atılmamıştır. UNESCO'nun, bütün dünyada «Atatürk Yılı» olarak kutlanmasına karar verdiği 1891 yılı, korkulur ki, Atatürk'ün ülkesinde gerektiği gibi kutlanamayacaktır. Çünkü, kalan zaman, sadece sekiz aydır.

Bu sekiz ay sonunda elde edilecek sonuç, Atatürk'ün evrensel kişiliğiyle orantılı olacak mıdır? Ve Türk ulusu, böylesine bir onur sınavından, dünya önünde başarısız ve ezik çıkmaktan kurtulabilecek midir?

Bu derece önemli, ulusal ve evrensel konuda, hükümetlerin ve parlamentonun tutumu ve sorumluluğu elbette bağışlanır cinsten değildir.

Bundan sonra ne olacaktır?

Olayların akışına terkedilmiş bir 100. yıl programı, nasıl ve ne zaman düzenlenecek, sekiz ay gibi kısa bir sürede nasıl gerçekleştirilecektir? Hizmet kadroları nasıl kurulacak, ödenek ne zaman sağlanacak, sonuca nasıl varılacaktır?

Bu sorulara, Türkiye'nin bugünkü koşulları önünde olumlu cevaplar vermek gerçekten güçtür.

TÜRKİYE DÜŞEN...

Türkiye, her şeye rağmen, asıl hedefi saptayıp, o hedefi hızla gerçekleştirmek zorundadır. Öyleyse, ayrıntıları bir yana atarak, çalışmalar iki temel ilke etrafında yoğunlaştırılmalıdır :

1. Atatürk'ün kişiliğini ve felsefesini dünyaya tanıtmak :

Atatürk'ün dünya barışına ve özgürlüğüne âşık hümanist kişiliğini, insanlık idealine bağlılığını bütün dünyaya tanıtmak için 100. yıl bulunmaz bir fırsattır.

Sayın Cihat Baban'ın dört yıl önce önerdiği gibi, Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün tanıtılması, «evrensel planda» (4) ele alınmalı ve derhal programa bağlanarak uygulamaya geçilmelidir. UNESCO'nun almış olduğu karar, dışa dönük çalışmaları hiç kuşkusuz kolaylaştıracaktır. Bu çalışmalar;

* Bilimsel ve titiz olmalıdır.
* Seçmeler ve çeviriler en titiz biçimde yapılmalı, kontrol edilmeli, zevkle basılmalı, dış temsilciliklerimize gecikmeden gönderilmelidir.
* UNESCO ile ortak çalışma olanakları mutlaka sağlanmalıdır.
* Tüm dış ülkelerin basın - yayın organlarıyla daha şimdiden temaslar ve anlaşmalar yapılmalıdır.
* «Millî Komite»nin belirleyeceği ilkelerden hareketle, bütün dış misyonlarımız seferber duruma getirilmelidir.

2. Kemalist dünya görüşünü Türkiye gündemine getirmek :

Atatürk'ü dünya ölçüsünde yurt dışında tanıtma görevi yanında, belki ondan da önemlisi, Kemalist dünya görüşüne uzak kalmış Türk gençliğine, Atatürk'ün toplum ve devlet felsefesini çağdaş yorumlarla anlatmak ve inandırmak olmalıdır. Bir başka deyişle, Kemalizm'in bugün de geçerli bir sistem olabileceğini, dogmatik biçimde Atatürkçülüğe ters düşmüş gruplara ispatlamak 100. Yıl'ın

başlıca amacı sayılmalıdır. Bu ise, Kemalizm'in yeniden bir düşünce hareketi olarak, bütün yönleriyle ve içerdiği tüm sorunlarla birlikte bilimsel bir tartışma konusu olarak Türkiye gündemine getirilmesi demektir.

Türk toplumuna, bu çetin bunalım döneminde kendi öz diyalektiğini, çağdaş Kemalist diyalektiği araştırıp sunmak, belki de 100. doğum yılının en yararlı, en olumlu yönü olacaktır.

Çileli Türkiye toprakları üstünde 100. yıl nedeniyle insanlarını kardeşliğe çağıran ferahlatıcı bir 19 Mayıs rüzgârı estirmeyi, Türkiye vazgeçilmez bir görev bilmelidir.

Türkiye'nin tüm bilim ve düşün adamları için, sanatçılar için ne bulunmaz, ne onurlu bir hizmet fırsatı...

---

(1) Préface du Président E. Herriot, Le Kemalisme — Tekin Alp - Alcan 1937. page VI.

(2) Sayın Yeğiner 1952'de Atina Büyükelçiliğimizde görevli iken, 30 Ağustos zaferi şerefine sefaretimizde verilen şölene ilk gelen konuk, General Trikopis olmuştur. Trikopis heyecanla, «Bu, benim de bayramımdır. Çünkü, dünyanın en büyük askerine yenilmek, yenilen için de şereftir» demiş, Atatürk'ün kendisine tahmininden çok farklı biçimde, mert ve insanca davrandığını duygulanarak anlatmıştır.

(3) Atatürk, Lord Kinross, Sander Kitabevi, İstanbul 1966 - S. 484.

(4) C. Baban, Milliyet, 5 Eylül 1976.—

(Milliyet, 3 Eylül 1980)

★

Oktay AKBAL

YİTİRECEK ZAMAN KALMADI...

1980 içinde yayınladığım yazıları gözden geçirdim bütün gün. Bırakalım geçmiş yıllardaki uyarılarımızı anımsatmalarımızı, iyi niyetli eleştirilerimizi yalnız bu son yılda yazılan uyarı yazılarını sağduyu ile okuyup değerlendiren bir politikacı kadrosu işbaşında olsaydı, sonuç bugünkü demokrasi ve Anayasa çıkmazına gelip dayan-

mazdı. 1960 öncesinde de böyleydi. O günlerin ilerici gazeteleri taransa demokrasi yanlısı yazarların 1980 içinde yazıp söyledikleri uyarılara, anımsatmalara benzer pek çok örnek bulunur. Yalnız ben değilim bu görevi yapan, bir çok yazar, gazeteci arkadaş, dost da sürekli uyarma, anımsatma, tehlikeli yolları belirtme, çıkmazlardan kaçınmayı öğütleme görevini başarıyla yerine getirdi. Bu açık bir gerçektir.

Nitekim 12 Eylül günü devlet yönetimine el koyan Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren de, bu «bir kısım basın»ın hakkını verdi. 12 Eylül günü TV'de yaptığı geniş açıklamada «Bu acı hakikatle görüp çare arayanların veya Türk ulusunu uyaran ve milleti bütünleşmeye davet edenlerin ise seslerini duymak mümkün olmamıştır. Bir kısım kıymetli Türk basınının bu konuda zaman zaman yaptıkları uyarıları bu arada şükranla belirtmek isterim» diyerek bu gerçeği kesinlikle belirtti.

«Cumhuriyet», bütün kadrosu ile, en önde de yazarları ile bir «demokrasi çıkmazı»nda, daha doğrusu bataklığında, boğulup gitmekte olduğumuzu, en kısa sürede Anayasa doğrultusunda birleşmek, Atatürk ilkelerine her zamankinden daha çok bağlanmak düşüncesini savunmaktaydı. Koleksiyonlar ortadadır, yazılar herkesin gözleri önündedir. 27 Mayıs'ın armağanı olan Anayasa yirmi yıldanberi uygulanamadı. 27 Mayıs'ın devirdiği bir siyasal kadronun ikinci, üçüncü takımı 1965'te iktidara geldi ilk işi o Anayasa'yı bir yana itmek, görmezlikten gelmek oldu. «Bu Anayasa ile ülke yönetilemez, üçte iki çoğunluğu ele geçirir geçirmez Anayasa'yı değiştireceğiz» diyen AP iktidarının yönetici kadrosu en başta da 1965'ten 1980'e kadar yapılan bütün yanlış, ters Atatürk devrimine karşıt işlerin en büyük sorumlusu Bay Demirel Türkiye'yi çıkmazlardan çıkmazlara sürükledi. «Bir kısım basın», en önde de Atatürk devriminin baş savunucusu «Cumhuriyet», kurulduğu günden bu yana üstlendiği devrimci görevi sürdürdü. Yirmi yıldan beri de, 61 Anayasası'nın uygulanması. Anayasa buyruklarının yerine getirilerek Türkiye'de Atatürk devrimine dayanan bir demokrasinin bütün koşulları ile kurulması için çaba harcan-

dı. Hep birlikte demokrasi, Anayasa, Atatürk ilkelerinin yaşatılması için savaşım verdik.

Bu «uyarı» görevini yalnız ilerici gazeteciler, yazarlar, aydınlar, işçi liderleri yapmadılar. «Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Görüşü» olarak Cumhurbaşkanı Korutürk'e verilen mektupla Silahlı Kuvvetlerimizin komutanları da bu uyarı görevinde en önde yer aldılar. 27 Aralık 1979 günü —yani Demirel'in azınlık iktidarının işbaşında olduğu bir tarihte— yayınlanan bu mektupta şöyle denilmekteydi: «İktidarda olan siyasal partinin partilerin bugün devlet kademelerini kendi siyasi görüşleri doğrultusunda hareket edecek kişilerle doldurması, kamu görevlilerinin ve vatandaşların bölünmesini zorunlu hale getirmektedir... Siyasal partilerce yaratılan bu bölünme giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen iç kaynakların şekillenmesine, himayesine, polis, öğretmen ve diğer bir çok kuruluşların birbirine düşman kamplara ayrılmasına neden olmaktadır.»

Bu mektubun altında Genelkurmay Başkanı Evren'in, Kara Kuvvetleri Komutanı Ersin'in, Hava Kuvvetleri Komutanı Şahinkaya'nın, Deniz Kuvvetleri Komutanı Ulusu'nun ve Jandarma Genel Komutanı Celasun'un imzaları vardı. Tam sekiz ay önce Türk ordusunun büyük komutanları dönemin Başbakanına, iktidarını doğru yola dönmek, Anayasa çizgisinde görev yapmak için gerekli uyarıyı, çağrıyı yapmışlardı. Sekiz ay sonra yönetime el koymak gerekliliğini duymuşlarsa, bunda şaşacak hiç bir şey yoktur. Gerekli olan buydu, yapılacak başka bir şey yoktu iktidardaki politika adamlarının körlüğü, anlayışsızlığı önünde...

Evet, 1980 yazılarımı okurken üzüntü duydum. Boşa mı gitti bütün bu çabalar diye. Tam yirmi beş yıldır hemen her gün yazarım bir gazete köşesinde... Bakıyorum, sürekli bir yineleme, «al baştan», «sil baştan» döngüsü içinde çırpınıp duruyoruz. 1960 öncesinde böyleydi, 12 Mart 1971 öncesinde böyle, 12 Eylül 1980 öncesinde böyle... Dön dolaş, aynı noktaya gel! Zaman akıp gitsin boşuna. Acı veren bu...

(Cumhuriyet, 17 Eylül 1980)

★

Mümtaz SOYSAL

DÜNYANIN ORTASI

İran'la Irak arasındaki sınırda olup bitenler, yabana atılacak olaylar değil. Çatışmalar nerdeyse tam bir savaşa dönüştü.

Irak hükümeti, geçen hafta, Şat-ül Arab nehrinin statüsüne ilişkin anlaşmayı tek yanlı olarak iptal etmiş ve nehir boyunca denetimi ele almıştı. Oysa, iki ülke arasındaki 1975 anlaşması, Dicle ve Fırat ırmaklarının birleşerek denize döküldükleri yer olan bu bölgede İran'a da haklar tanımıştı. Nitekim, Irak'ın tek yanlı kararı karşısında İran Deniz Kuvvetleri de Irak bandıralı yük gemilerinin yolunu kesmeye başladılar.

Daha doğrusu, Irak savaş gemilerinin İran üslerine ve gemilerine ateş açmalarındaki gerekçe bu oldu. Hüsrevabad Deniz Üssü'ne yapılan saldırıda beş İran savaş gemisinin batırıldığı, 92 kilometre uzunluğundaki bu önemli su yolu boyunca yapılan çatışmalarda iki ülkenin de önemli kayıplara uğradığı bildiriliyor.

Gerilim, tam da, İran'da olup bitenlerin kendi topraklarına sıçramasından endişelenen Irak'ın istediği ölçüdedir. Ama, bu ölçüde kalıp kalmayacağı belli değil. Çoğu zaman, yöneticilerin kendi hesaplarıyla başlattıkları olaylar istenen boyutları geçiyor, onları aşan ölçülere varıyor. Orta Doğu da çok büyük boyutlu olaylara gebe.

Petrol kaynakları dolayısıyla dünyanın ortası olup da bunca sorunu çözümlenmeden uzun süre kaldırabilecek bir bölge düşünülemez.

Filistin sorunu ortadadır. İkili barış girişimleri istenen sonuçları vermedi.

Suriye ile Irak arasına soğukluk girmiş, Libya'ya arkasını dayayan Suriye, Sovyetler Birliği ile olan yakınlaşmasını daha da pekiştirmiştir.

Rehineler konusu askıdadır. İran'daki mollalar yönetiminin inadı sürüyor.

Şah'ın devrilmesine ve Afganistan olaylarına kadar çeşitli sorunları ve gerilimleri kendi yapısı içinde az çok

kaldırabilen bir Orta Doğu, artık, dengeleri iyice bozulmasından sonra, olduğu gibi kalamaz.

Bu durum, bölge üzerine oynayan iki büyük güç arasında bir çatışmanın mı, yoksa bir paylaşmanın mı başlangıcıdır?

Henüz belli değil. Bütün dünyayı da birlikte tutuşturan bir çatışma da söz konusu olabilir, ilgili küçük devletlere yan paylar vererek sonuca götürülen yeni bir paylaşma da.

Çok bilinmeyenli bir denklem söz konusu.

Geçen haftaya gelinceye kadar, Türkiye de bu kargaşanın içinde ne yapacağı bilinmeyen, kestirilemeyen unsurlardan biriydi.

İşlemeyen, daha doğrusu işlediği zaman nasıl işleyeceği kesinlikle öngörülemeyen bir sistem: Dışişleri Bakanı'nın düşürülüşü bu öngörülmezliğin en açık belirtisi oldu.

Canından bezmiş, hatta can kaygısına düşmüş bir halk: Türkiye'yi kendi amaçları için kullanmak isteyenlerin kışkırtıcılığı ile içtekilerin bilinçsizliği birleşmiş, bütün ülke meçhullerle dolu korkulu bir ormana dönüştürülmüştü.

Yeterli disiplinle uygulanamayan önlemlerin pençesinde bir ekonomik model, kendisine bağlanan umutları da boşa çıkarmaya başlamıştı.

İçteki denge belirsizlikleri dolayısıyla askıda kalmış bir sürü dış sorun: Ege, Kıbrıs, Ortak Pazar, Yunanistan'ın NATO'ya girişi...

Nereye gittiği, ne yapacağı, nasıl davranacağı bilinmeyen bir Türkiye, Orta Doğu'nun bilinmezliklerine bir bilinmezlik daha eklemekteydi.

Ama, bir bilinmezliğin ortadan kalkışı çok bilinmeyenli bir denklemin çözülmesi demek değildir. Onun içindir ki, kendisi çok büyük bir iç değişim geçirmekte olan bir Türkiye, yönetimiyle ve halkıyla, çevresindeki, yani dünyanın ortasındaki büyük değişiklikleri de dikkatle izlemek zorundadır.

(Milliyet, 23 Eylül 1980)

Çetin ALTAN

ATATÜRKÇÜLÜĞÜN GENEL TANIMI

Bir soru öteden beri aklıma takılıp kalmıştır. Atatürk aramızdan ayrıldığı zaman Türkiye'nin nüfusu on sekiz milyon idi. Aradan geçen kırk iki yıllık zaman içinde kırk sekiz milyon olduk. Kırk iki yılda nüfusumuza katılan otuz milyon insanın yüzde kaçı gerçekten Atatürkçü olabildi?

Bu sorunun yanıtını tam olarak verebilme olanağı yoktur. Ancak yine de konuya yaklaşabilmek için önce «Atatürkçülük»ün geniş anlamda bir tanımını yapmak gerekir. Atatürkçülük, Osmanlı yaşam biçiminden çağdaş yaşam biçimine geçmek demektir. Bu nedenledir ki «Şapka ve Kılık» Devrimi gibi başka toplumlarda rastlanmayan devrimler yapılmış, laikliğin kökleşebilmesi için «tekke, zaviye ve türbeler» kapatılmış, kadınlara geniş özgürlükler tanınmıştır.

Ne var ki kırk iki yılda topluma eklenen otuz milyonluk bir kitle, çağdaş yaşamın motorunu oluşturacağına, gözle görülür ölçüde geriye kaçışlar yapmıştır.

* * *

Osmanlı yaşam biçiminden çağdaş yaşam biçimine geçiş yöntemleri üstünde açılan tartışmalar, özellikle büyük siyasal kuruluşlar tarafından yeterince benimsenmemiştir.

Benimsenmiş olsaydı ne olurdu?

Öncelikle büyük kentlerin yağmalanması ve kentlere hiçbir katkı yapmadan kentlerden çıkar sağlayanların güngünden artması engellenirdi. Kentlerde yaşamak isteyenler, kentlerdeki yaşam biçimini benimsemek zorunda kalırlar, yaygaralı işportacılık, yüzü astarından pahalıya mal olan motorlu taşımacılık, profesör kazancının iki katını getiren gedik usulü kapıcılık ve belediyelere ait arazilerin bir gecede parsellenmesi, oy hatırına sineye çekilemezdi. Toplumsal gelişim kendi başıbozuklu-

ğunda bırakılmaz, çağdaş yaşamın gerektirdiği bir disiplin altına alınırdı. Fabrikaların yerleriyle, işçilerin oturma yerleri önceden saptanır, sokak aralıklarıyla duvar yıkıntı yeri ve yangın yeri boşluklarına kadar her yere pıtırak gibi sızmış olan küçük işletmecilik, belirli avantajlarla büyük birimlere dönüştürülürdü.

Bunların hiçbirinin yapılmaması, «oy hesaplı» bir Osmanlı anlayışından, rantabilite hesaplı bir çağdaş yaşam biçimine geçilememiş, yani Atatürkçülüğün özüne perçinlenememiş olmayı kanıtlamaktadır.

* * *

Kent yaşamını düzenlemekle görevli belediyelerin, ulusal gelirden sadece yüzde dört oranında pay almaları da, bunun yine bir başka acıklı yüzüdür.

Yirmibirinci yüzyıla doğru yaklaşırken kent yaşamlarının düzene ve çağdaş bir yaşam biçimine sokulması sağlanabilecek midir?

Bu soruya da iyimserler «evet», karamsarlar «hayır» diyeceklerdir. Sayet günlük yaşamda, çağdaş bir yaşam biçimine geçilemeyecekse, genel anlamda «çağdaş bir yaşam biçimi» olarak tanımlanması gereken Atatürkçülüğü de tam yerine oturtma olanağı kolay bulunmayacaktır.

Ayrıca «çağdaş yaşam biçiminin» nitelikleri de ekonominin temel kurallarıyla bakış açılarından soyutlanamaz.

Tut tutanın, kap kapanın kaosu da, herhalde ekonomi biliminin en son vardığı en çağdaş kural değildir.

O zaman kendiliğinden oluşan kaosun denetimi nasıl sağlanacaktır?

Şimdiye dek yaşadığımız demokrasi denemeleri bu sorunun yanıtını verecek dengeleri kuramamıştır. Dengeler kurulamadığı, denetim mekanizmaları çalışamadığı için de, koltuk değnekli demokrasi, sık sık yere yıkılmaya başlamıştır.

Demokrasiyi yeniden ayağa kaldırıp, kendisini yeni bir anayasa ile güçlendirmeye gidilse bile, çağdaşlaşmanın gerisine düşmemek için kurulması gereken denetim

dengelerinin gerçekleştirilmesi, herhalde pek kolay olmayacaktır.

* * *

1961 Anayasası'nda parlamentoyu çift meclisli yaparak, ayrıca yargı erkinin de denetimi altına alarak, gerekli dengenin kurulamadığı ortaya çıkmıştır.

Öyleyse çağdaş yaşam biçiminden geriye kaçışlar, hangi sağlam ve demokratik barajlarla önlenecektir?

Atatürkçülüğün yani çağdaş yaşam biçimine açılmanın tam rayına oturması için geriye kaçış yapan siyasal örgütlerin karşısına, dengeyi tutacak ileriye dönük bazı ağırlıkları da ola ki koymak gerekmektedir.

Bizim aklımıza bunun dışında bir çare gelmiyor. Mekanik, bürokratik ve maddesel çarelerin hepsi denendi. Sonuç istenileni ve bekleneni vermedi. Atatürkçülüğü çağdaş yaşamın gerisine kaymak diye değerlendirme olanağı da yok. Ne var ki kırk iki yılda yetişen otuz milyon insanın yüzde kaç oranında Atatürkçülüğü iliğiyle kemiğine kadar benimsemiş olduğunu da tam saptayamıyoruz. Öyleyse kırk iki yılda bir türlü başarılamamış olan nedir? Bunu bulabilirsek çağdaş yaşam biçiminin rotasını da ola ki bulmuş oluruz.

(Milliyet, 24 Eylül 1980)

★

Doç. Dr. Esat ERENOĞLU

YARINLARIN EN BÜYÜK SORUNU: AÇLIK

İnsanoğlu tarafından yaratılan birçok çevre sorunu, kendisinin uyum kapasitesini aşabilir. Çevreye en korkunç basınç, gittikçe çoğalan insan seli tarafından yapılmaktadır.

Bu nüfus patlaması 19. Yüzyılın ortasında başlamıştır ve gittikçe hızlanmaktadır. 19. yüzyılın başında 1 milyara ulaşan dünya nüfusu, 130 yıl sonra iki kat, 1960'ta üç kat olmuştur. Bu yıl da 4 kat... Eğer 20. yüzyılın sonuna kadar dramatik bir değişiklik olmazsa, dünya nüfusu 6 milyarı bulacaktır. 2500 yılında artış öylesine olacak-

tır ki, kişi başına 1 metrekarelik kuru bir toprak kalacaktır.

Kalkınmakta olan ülkelerde nüfus artışı, dünya ortalamasından daha fazladır (yüzde 2-4). Zengin uluslar gittikçe zenginleşmekte, yoksul uluslar ise, teknik ve başka yardımlara rağmen gittikçe yoksullaşmaktadır. Çünkü, nüfus artmaktadır. Doğumlar, ekonomik ve endüstriyel gelişimi yavaşlatmakta, ulusal sermayeler beslenme, konut ve eğitime gitmektedir.

Hayvanların nüfus ve çokluğu çevre sınırlarını aştığında ne olacağını belirleyen ekolojik yasa, insanoğlu için de geçerlidir. O koşullarda, açlık, hastalık ve sakatlanma, örtünme yetersizliği başlayacaktır.

Gelecek 40 yıl içinde çok başarılı aile planlaması yapılsa bile nüfus 2000 yılında 6 milyar olacaktır. Birçok kutsal kitaplarda **genesis süresi**, insanların olgunlaşıp üreyip küreyi dolduracağını işaret eder. Amerikalı Paul Ehrich, «Population Bomb» adlı kitabında, «Siz bu kelimeleri okurken, çoğu çocuk olmak üzere 5 kişi açlıktan ölüyor ve 40 çocuk doğuyor» demektedir.

Toplam nüfus artışı bu temposunu sürdürürse, 35 yıl sonra, dünya nüfusu bugüne göre en az iki katı fazla olacaktır.

AZ GELİŞMİŞLERİN TEPKİSİ

Yıllar önce Bükreş'de toplanan BM Nüfus Planlaması Konferansı'nda ilginç öneriler ileri sürüldü. Burada, bir yandan vücudum bana ait diyen kadın özgürlüğü cemiyetleri, öte yandan Vatikan temsilcileri bir araya geldiler. Bütün ulusların teorik olarak nüfus kontrolünü destekleyecekleri sanılıyordu. Fakat öyle olmadı. Gelişmiş ülkelerin doğumun azaltılmasına ait önerileri, Latin Amerika, Afrika ve Asya delegeleri tarafından şiddetli itirazlarla karşılandı ve bir zenci delege, «Siz doğum haplarımızı alıp ormana geri dönmemizi istiyorsunuz». Hindistan delegesi ise, «refah ve zenginliğin daha eşit bir dağılımı olmaksızın aile planlamasından bir seçenek olarak bahsetmenin olanak dışı olduğunu» söyledi. Örneğin, ABD'de adam başına sağlık için 200 dolar harcanı-

yor. 2000 yılında bu 350 dolar olacaktır. Afrika'da bu adam başına 75 cent olup 2000 yılında ise 2 dolar olacaktır.

MİNERALLER AZALIYOR

Standart Üniversitesi Biyoloji Profesörü Paul Ehrich, «Nüfus Bombası» kitabında gelecek yıllarda milyonlarca insanın ölümüne yol açacak felâketler olacağını ileri sürer. 1972'de Boston, MİT (Mass, İns, of Tech.)'da kompüterle yapılmış araştırmalarda, dünya minerallerinin gittikçe azaldığı gösterilmiştir. İnsanoğlu, dünyadaki besin kaynaklarının sonuna yaklaştığını saptamıştır. Daha fazla insanın, daha fazla gıda bulmak için etrafı tahrip etmesi gerekmektedir. Bu da total bir ekonomik ve ekolojik felâkete yol açacaktır. Sorun açıktır. Gerek nüfus ve gerekse sanayideki plansız ve korkunç ilerleme durdurulmalıdır. İstenen dengeyi elde edebilmek için ya «ölüm oranı» artacak ya da «doğum oranı» azalacaktır.

Dünya kurulduğundan beri hiçbir şey insanı ekmek mücadelesi kadar ihtiyarlatmamıştır. İnsan tarihi ve kutsal kitaplar, açlık öyküleri ile doludur. Eski Atina'daki **kıtlık** o düzeye gelir ki, konuk gemiler depolarını kentlerle paylaşırlar. Romalılar, Olimpus eteklerinde yiyecek için çok dua etmişlerdir.

1969'da dünya nüfusunun buğday gereksinimi 1207 milyon ton, et gereksinimi, 104 milyon ton iken, 1990'da 1910 milyon ton buğdaya, 197 milyon ton ete gerek duyulacaktır. Pirinç hariç hububat stoku, 1980'de azalmıştır. Bir kilo sığır etinin sağlanması için 12 kilo buğday gereklidir. Bir düzine yumurta için 1.5 kilo hububat ve bir büyük ekmek için de 600-800 gram hububat gerekmektedir. 1960 yılına göre, 1980'de hububat fiyatları 4 kat artmıştır. Öte yandan iklim farkları ve havaların hububat yetiştirmek için elverişli olmama sorunu, daima çiftçinin korkulu rüyası olmuştur.

Dünya uluslarının kalkınma ve ekonomik potansiyellerine göre aldıkları gıda nitelik ve nicelikleri değişiktir. Afrika, Güney Amerika'nın bir bölümü, Hindistan, iklim farklarından dolayı daha az kaloriye gerek gösterirler.

Fakat yine de bu gereken kaloriyi elde edemezler. 1972'-de Amerika, Kanada, Avusturya, Arjantin ve birkaç devlet hariç, dünyanın bütün devletleri dıştan buğday almak zorunda kalmışlardır. 2000 yılında nüfusu 89 milyona ulaşacağı tahmin edilen Türkiye'nin de adam başına harcanacak 3250 kalori üstünden hesabı yapması gerekir.

KITLIK KURBANLARINI BEKLEYEN ŞEY

Eğer çocuk ya da yetişkinlerin günlük gereksinimleri olan kalori açısından ve bilanço negatif olursa birtakım patolojik haller ortaya çıkacaktır. O kadar ki, insanın enerji için yağlarını, adalelerini ve dokularını yakmaya başlaması, böylece vücudun tükenmeye ve çabucak bozulmaya yüz tutması sorunu, Türkiye'de de gündeme gelebilecektir. Böbrekler, karaciğer ve salgıbezlerinin fonksiyonunda önemli rol oynayan karbonhidratların yetersiz alınması zekâyı da etkileyecek ve böylece kıtlık ve açlık kurbanları ne olup bittiğinden habersiz olacaklardır. İnsanların vücut savunma sistemi zayıflayacaktır. Kıtlık kurbanlarını bekleyen şudur:

Bir insan normal ağırlığının üçte birini kaybettiği zaman «starve» olmaya başlar ve oran % 40'ı bulursa **ölüm** gelir.

Sorun, moral, ekonomik ve sosyal açıdan cesaretle ele alınması gereken, tamamen insanlığın geleceğini içeren bir sorundur. Doğum oranının düşüklüğüne rağmen, çok gelişmiş ülkeler (Batı Avrupa ve Japonya) tehlikeyi daha ciddî olarak ele almaktadırlar. Harvard beslenme uzmanı Mayer'in dediği gibi, 210 milyon Amerikalı'yı besleyen aynı miktardaki besin maddesi, ortalama Çin diyetinde 1.5 milyar Çinli'yi besler. Az gelişmiş ülkelerin nüfus sorunu, gıda ve zenginliğin eşit dağıtılmasını, bir gecenin sabahında yapılacak işler olmaktan çıkarmaktadır. Öncelik ve ivedilikle nüfus çoğalmasını önlemek ve bu kontrolsüz nüfus patlamasını kontrol altına almak zorunludur.

(Milliyet, 30 Eylül 1980)

Çetin ALTAN

VİZE SORUNU

İsveç'le Almanya'dan sonra Fransa da Türk pasaportlarına vize uygulamaya karar verdi. Artık hiçbir Türk vatandaşı, Fransız konsolosluklarından izin almadan Fransa'ya giremeyecek...

Böylece hem NATO, hem Avrupa Konseyi üyesi olan bir ülkeye karşı, Batı devletleri, ilk kez yeniden vize alma zorunluğunu getirme yolunu tuttular.

Türkiye'yi bir anlamda Batı ortaklığının dışına doğru itmekte olan bu kararlar, hepimizi sade üzmekte değil, aynı zamanda öfkelendirmektedir de...

«Bu ne biçim dostluk, bu ne biçim ittifak anlayışı, bu ne biçim özgürlük cephesi» diye bağırıp çağırmaya başladık...

Yirmi yılı aşkın bir süreden beri, yeni bir döviz kaynağı bulmuş olma coşkusuyla, yüz binlerce Anadolu köylüsünü hiçbir sağlam düzenlemenin içine almadan ve en küçük bir elekten geçirmeden, Avrupa'nın göbeğine boca etmenin, ilerde nasıl sonuçlar doğurabileceğini kimse yeterince düşünmek istemedi.

«Köylüler gidebildiği kadar gitsin, döviz de gelebildiği kadar gelsin» kolaycılığıyla, yıllar yılları kovalayıp durdu.

Sonuçta ortaya çıkan durum, ne ölçüde Türkiye'nin lehinde, ne ölçüde Türkiye'nin aleyhinde olduğunu kestirmenin zorlaştığı, bir karmaşıklığa büründü.

* * *

Ne Türkçeyi ne de Almancayı doğru dürüst bilmeyen, Almanya doğumlu dört yüz bin Türk çocuğunun gelecekte ne olacakları gibi sorunlar bir yana, bir de Batı yaşamıyla hiç bir uyum sağlayamayan milyonluk kafilelere, güngünden kabaran kaçak işçi grupları eklenmeye başladı.

Batı, bir yandan ucuz işçi çalıştırma sevdasıyla olup bitenlere az buçuk göz yumarken, bir yandan da özel kahveleri, kasapları, bakkalları ve gettolarıyla gitgide içinden çıkılmaz bir garip yumak oluşturan Anadolu köylülerinin yarattıkları toplumsal sorunlardan iyice tedirgin oluyordu.

Önce durumu belirli bir çerçeve içine oturtup, yeni işçi almamayı, eskileri de yavaş yavaş geri göndermeyi kararlaştırdılar. Ancak kaçak gelen ucuz işçiler için gizli bir piyasa vardı ve bu piyasayı yeterince denetleyemiyorlardı. Bu da haksız rekabetleri ve dolayısıyla yasa dışı örgütlenmeleri körükleyerek, çeşitli kaçakçılıklardan sağlık konularına kadar, toplumsal düzeni olumsuz yönde etkiliyordu. Ucuz emekten sağlanan kârla, toplum düzeninin sakatlanma olasılığından doğacak ziyan denk gelmeye doğru kayıyordu.

Biz ise kendi iç sorunlarımıza fazla dalmış olduğumuzdan, Almanya ile Türk işçisi çalıştıran öteki Batı ülkelerinin düştüğü sıkıntıyı, tam değerlendiremiyor, özellikle kaçak işçi akımını önleyemiyor, Türk işçilerinin Batı yaşamına az buçuk uyum sağlamaları için de gerekli girişimleri yeterince yapamıyorduk.

Daha kestirme bir anlatımla, Batı tezgâhları her türlü ölçünün dışında **«ucuz emek»**e saldırırken, biz de **«kim giderse gitsin, döviz gelsin»** felsefesinin dışına çıkamıyorduk.

Dışarıya giden işçilerin gittikleri yerlerin iyi kötü dilini öğrenmeleri konusunda hiçbir çaba harcamıyorduk. Yaşamlarının daha çağdaş bir düzeye çıkmasına hiçbir katkımız olmuyordu. Çocuklarının daha iyi yetişmesi için de yeterli bir titizliği göstermiyorduk.

* * *

Oysa giden Anadolu köylüleriyle birlikte, bizim de devlet olarak onlara kol kanat gerecek ve yaşamlarında azamî yararı sağlamasına yardım edecek bir örgütlenmeye yönelmemiz gerekir.

Dışarıya gitmek isteyen işçilere, basit de olsa, hem yabancı dil, hem de Batı yaşamını öğretecek kurslar

açılabilirdi. Kurslardan geçen işçiler, çalışma iznini öncelikle alırlardı. Kimin nerede kaça çalıştığının ve nerede nasıl yaşadığının dosyaları tutulabilirdi.

Elektronik beyin döneminde üstesinden gelinmeyecek şeyler değildi bunlar. Daha olmazsa Batılı uzmanlarla da bu alanda işbirliği yapılabilirdi. Kimin gidip kimin geldiği, kimin nerede ne zamandan beri çalıştığı, açık seçik belli olurdu.

«Herkes başının çaresine baksın»ın ötesinde, güçlü bir düzenleme yapılamadı. Türkiye'nin çağdaşlaşma imajı, bahtsız Anadolu köylülerinin karmakarışık çırpınışlarıyla tersine döndü. Çağdaş uygarlıkta bütünleşme özlemleri, iki tarafın da birbirine **«gavur»** ve **«ilkel»** damgalarını vurmasıyla, büsbütün suya düştü. Pekâlâ olumlu bir yönde kanalize edilebilecek bir **«dışa açılma»** hem bekleneni vermedi, hem de Türkiye ile Batı'yı su ile zeytinyağı ilişkilerinin görünümü içine soktu.

Ve şimdi de vize uygulamaları başladı. Üzülmekte, kızmakta öfkelenmekte haklı olabiliriz. Ama neden şimdiye kadar uygulanmayan bu önlem, şimdi ilk kez bize karşı uygulanmak isteniyor? Sonunda işin buraya kadar gelip dayanacağını öngörmemiz ve tavrımızı ona göre saptamamız gerekmez miydi? Çeşitli girişim ve belki de manevî baskılarla bu kararları bir süre daha geri aldırtabiliriz. Ne var ki temeldeki sorun, günü kurtarmak değil, çağdaş uygarlık bütünleşmesini sağlama doğrultusunda, biraz daha özenli, biraz daha düzenli, biraz daha sorumlu olabilmektedir. Alaturkalıkla çağdaşlığı bir arada yürütebilme olanağı yoktur.

(Milliyet, 1 Ekim 1980)

★

Oktay AKBAL

ATATÜRK'ÜN ÖZLEDİĞİ AMAÇ NEYDİ?

Atatürk'ten Hatıralar»ı okumayı sürdürüyorum. Anılara her zaman güven duymam. Cumhurbaşkanlığı eski Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'ın anıları arasında tartışma götürür yerler de var. Anılar bir kişinin göz-

lemine, o gözlemden belleğinde kalanlara dayanan anımsamalardır. Kişi, günü gününe not da almış olsa, o notlarda bile kendi tutumu, beğenisi, özlemi ağır basar. Bu türlü düşüncelerle okumak gerekir anı kitaplarını.

Geçen yazımda, Atatürk'ün 1930'larda Avrupa'yı kaplayan dikta yönetimleri karşısındaki kesin tutumunu gösteren bir ilginç bölümü sunmuştum. Tek parti içinde bir yönetici azınlığın kesin egemenlik kurmasından, bir çeşit 'faşist' kafanın ortaya çıkma heveslerinden kaynaklanan yeni bir parti tüzüğünün Atatürk tarafından nasıl engellendiğini görmüştük. Atatürk ilk fırsatta çok partili, çok düşünceli, çok görüşlü bir demokratik düzene geçilmesinden yanaydı. Buna iki kez girişti yaşamında, ikisinde de başarısız, sonuçsuz kaldı; ama hep istediği, gerçek halk egemenliğiydi.

Soyak, 1930 ilkyazında Atatürk'ün Antalya'ya yaptığı bir geziyi anlatıyor. 6 Mart 1930 günü Atatürk Antalya'ya gelir. İzmir'den yola çıkmış, halkla görüşerek, görerek, inceleyerek Antalya'ya varmıştır. Birlikte hazırlanan eve gelirler. Soyak, şöyle anlatıyor: «Refakatinde bulunanlardan biraz sonra sofrada buluşmak üzere ayrıldı, beni yanına alarak odasına girdi ve kapıyı kapattı, bir koltuğa yığılır gibi oturdu, eliyle işaret ederek beni de oturttu. Çok yorgun, düşünceli ve sinirli görünüyordu.»

Atatürk'ün bir yurt gezisinin hemen ardından yakın sırdaşı saydığı bir kişiye anlattıkları bir bunalım sonucu içtenlikle söylenmiş sözlerdir. İlk bakışta bir umutsuzluk, bir yılgınlık anlamı taşır bu sözler... Ama gerçekleri gören, göstermesini bilen, dolayısıyla o acıların üstüne üstüne gitmekten kaçınmayan bir devlet adamının niteliğini de yansıtır. O Antalya akşamında Atatürk'ün, Soyak'a söylediği sözleri olduğu gibi okuyalım:

«Bunalıyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunalıyorum. Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddi ve manevi bir perişanlık içinde. Ferahlatıcı pek az şeye rastlıyorum, maateessüf memleketin hakiki durumu bu işte. Bunda bizim günahımız yoktur; uzun yıllar, hatta asırlarca dünyanın gidişinden gafil, bir takım şuur-

suz idarecilerin elinde kalan bu cennet memleket, düşe düşe şu acınacak hale düşmüş. Memurlarımız henüz istenilen seviyede ve kalitede değil, çoğu görgüsüz, kifayetsiz ve şaşkın. Büyük istidatlara malik olan zavallı halkımız ise, kendisine mukaddes akideler şeklinde telkin edilen bir sürü batıl görüş ve inanışların tesiri altında uyuşmuş kalmış.»

Atatürk önemli noktaya şu sözlerle değinir daha sonra: «Bu arada beni en çok üzen şey nedir bilir misin? Halkımızın zihninde kökleştirilmiş olan, her şeyi başta bulunandan beklemek itiyadı. İşte bu zihniyetle, herkes büyük bir tevekkül ve rehavet içinde, bütün iyilikleri bir şahıstan yani şimdi benden istiyor, benden bekliyor, fakat nihayet ben de bir insanım be birader, kutsi bir kuvvetim yoktur ki...»

Atatürk'ün gözleri dolmuştur, elleri hafifçe titremektedir. Soyak durumu anlar, odadan dışarı çıkar, Atatürk kahvesini içtikten sonra «Her ne hal ise yeise değil hatta ufak bir tereddüde dahi düşmeye mahal yoktur» diyerek «adamsızlık», yani «uzman kişilerin yokluğu»nun en önemli neden olduğunu söyler, tartışma ortamının yaratılmasının gerekliliği üzerinde durur. «Ha bak çocuk. İşte mühim nokta budur» diyerek büyük özleminin ne olduğunu şu sözlerle dile getirir: «Memleketi çağdaş memleketler seviyesine getirmek için yapılacak devrimler aleyhinde tartışmalara meydan vermemek, her samimi ve aydın vatanperverin kabul ettiği bir zarurettir. Fakat aynı derecede zaruri olan bir şey daha var: İnkilap esasları dışındaki meselelerimizi imkân nisbetinde en iyi, en verimli hal şekillerine bağlamak. Bu ancak karşılıklı, açık serbest ve ciddi ve samimi tartışmalarla temin edilebilir. Binaenaleyh biz, bir an evvel Meclis'te böyle bir cihaz, bir serbest tenkit ve münakaşa cihazı yaratmaya bakmalıyız.»

Görüyorsunuz, Atatürk «tek bir parti»nin ve o tek partinin belirli güçlü kişilerinin yönettiği bir Türkiye istemiyordu. Çağdaş uygarlık düzeyine varmanın yolu, açık tartışmadan, değişik düşünce ve görüşlerin uygarca yazılıp konuşulduğu bir toplum yaratmaktı. Atatürk'ün tüm

konuşmalarının, yazılarının, hep bu amaca yönelik olduğu görülmektedir.

(Cumhuriyet, 4 Ekim 1980)

★

Uğur MUMCU

SİYASAL DESTEK YOKSA...

Avrupa'da «Neo - Nazist» örgütler tomurcuk vermeğe başladılar. Son olarak, Paris sokaklarında Neo - Naziler ile Yahudi örgütleri arasında taşlı sopalı dövüşlere rastlandı. İtalya'dan sonra, Federal Almanya'daki «Hoffman örgütü» silahlı eylem hazırlıklarına girişiyor.

Böyle ama hiç olmazsa bu aşamada Avrupa'da bu tür örgütlenmelerin arkasında yaygın siyasal destek yok gibi görünüyor. İki dünya savaşı arasında güçlenen faşizmin en büyük dayanaklarından biri, kazandıkları destekti. Faşizm cehennemi yaşayan İtalya ve Federal Almanya'da bundan sonra böyle bir kitle desteği çıkacağını sanmıyoruz.

Türkiye'de 12 Eylül harekâtı ile birlikte önemli siyasal cinayetlerin sanıkları birer birer ortaya çıkarılıyor. Bu, güvenlik kuvvetleri için övülecek bir başarıdır. Demek ki, siyasal baskıların ve yönlendirmelerin olmadığı dönemlerde, polisimiz, her türlü etkiden uzak olduğu için katil çetelerini bir bir yakalıyor. Eski Başbakanlardan Prof. Nihat Erim ve DİSK'in kurucusu ve ilk Genel Başkanı Kemal Türkler'in katil sanıklarının yakalanmaları, bundan sonra siyasal cinayetlerin karanlıklara terkedilmeyeceği umudunu uyandırıyor.

Yeni yönetimin ikinci büyük adımı, silah kaçakçıları ile yapmayı kararlaştırdıkları amansız mücadeledir. Terörün binbir türlü nedeni vardır. Bu nedenleri bir bir sıralarken, terörü besleyen ana kaynaklardan biri olan silah ve mermi kaçakçılığını gözardı etmek, güvenlik kuvvetlerini yanıltıcı noktalara sürüklerdi. Terör bir pazar yaratmıştı. Bu pazara, uyuşturucu madde kaçakçıları ile silah kaçakçıları girmişti. Bu, çok yönlü bir ticaret da-

lıydı. Uyuşturucu madde, silah ve mermi kaçakçılığı ile siyasal ilişkiler içiçe girmişti. Türkiye'den uyuşturucu maddc gitmekte, buna karşılık Türkiye'ye silah ve mermi sokulmaktaydı.

Bütün bu bilgiler devlet arşivindeydi. Güvenlik kuvvetlerindeki namuslu görevliler, her türlü tehlikeyi göğüsleyerek, kaçakçılığın üzerine gitmekteydiler. Bu konuda, çok önemli ipuçları da ele geçmişti. Ancak, aynı kaçakçıların devlet bürokrasisinde güçlü adamları vardı. Bunlar da biliniyordu.

Bunlardan biri, İstanbul Narkotik Şubesinde görevli özel Mercedes marka arabalı bir başkomiser, sekizyüz milyon liralık uyuşturucu madde ticareti yaparken suçüstü yakalanmıştı. Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilen bir merkez valisi, silah kaçakçılığı sanıklarından «Uğurlu ailesinin» yakın dostuydu. Bir başka Cumhuriyet valisi, silah kaçakçılığı sanıkları ile eğlence yerlerinde poz poz fotoğraflar çektirmişti.

Üstelik bir engel daha çıkmıştı. Yargı yerleri arasındaki uyuşmazlıkları çözmekle görevli uyuşmazlık mahkemesi, silah kaçakçılığı suçlarını Sıkıyönetim mahkemelerinin görev alanı dışına çıkarmıştı, bu yüzden Sıkıyönetim kuvvetlerinin silah kaçakçıları ile mücadeleleri, ister istemez sınırlanmaktaydı. Şimdi artık, bütün bunlar geride kaldı.

İstanbul'un yeraltı dünyasında «babalar» olarak bilinen ve kıllarına dokunulmaz sanılan kabadayıların, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından gözaltına alınmaları, işlerin sıkı tutulduğunu göstermektedir.

Yeni yönetimin bu yoldaki mücadelesini yürekten destekliyoruz. Silahla, terörle, katil çeteleri ile uyuşturucu madde, silah ve mermi kaçakçıları ile yapılan ve yapılacak mücadelede yeni yönetimin yanında yeralmayı, insanlık ve yurtseverlik görevi sayıyoruz.

Çünkü, terörün olduğu yerde demokrasiden, çok partili yaşamdan, hukuk devletinden ve sivil toplumdan söz açmanın olanağı yoktur.

(Cumhuriyet, 14 Ekim 1980)

Ali SİRMEN

SALDIRILAR VE ÖNLEMLER

ABD'nin iki kentindeki son olaylar, gözü dönmüş, gizli fanatik Ermeni örgütlerinin Türkiye'ye Türk uyruklu kişilere karşı giriştikleri ilk eylemler değil ve öyle görünüyor ki, bu gidişle sonuncu da olmayacak.

Ancak özellikle, New - York'ta Birleşmiş Milletler binası karşısındaki Türk Temsilciliğine karşı girişilen saldırı, bundan önce bir çok ülkede meydana gelenlerle kıyaslanmayacak derecede yankı yaptı. Olay belki de daha büyük boyutlara erişecektir.

Artık hepimiz biliyor ve görüyoruz ki, fanatik Ermeni Örgütleri, bir çok ülkede Türklere karşı giriştikleri eylemlerde, insanı şaşırtacak ve o ülkelerde işbaşında bulunan iktidarları, hatta sözü geçen devletleri küçültecek boyutlara varan bir desteğe ya da hoşgörüye dayanmaktadırlar.

Ermeni örgütlerine destek sağlayan ülke Yunanistan ile hâlâ onun dümensuyundan tam olarak kurtulamayan Kıbrıs Rum Yönetimidir. Fanatik Ermeni örgütlerinin Ortadoğu'daki üç önemli eylem merkezinden ikisinin, Lefkoşe Rum Kesimi ile Atina'da bulunması bu gerçeği açıklıkla gözler önüne sermektedir. Yunan basınında çıkan yazı ve resimler ise, Atina'da bu girişimleri yürüten gözü dönmüşlerin kimliklerinin herkesçe bilindiğinin kanıtıdır. Ayrıca, Yine Yunan Başkentinde sözü geçen örgütlerin büyük kışkırtmaya varan sergiler açmaları, buralarda öldürülen Türk diplomatların fotoğraflarını sergilemeleri karşısında Yunan hükümetinin seyirci kalması bir rastlantı değildir.

Zaten Ermeni örgütlerinin Türkiye'yi parçalayarak bu topraklar üzerinde bir Ermenistan kurma istekleri —ki bu istek tüm militanlar tarafından paylaşılmamaktadır— bir düş olduğuna ve sözü geçen kuruluşlar, Türkiye'den ya da Türklerden ne istediklerini bile açıklık ve tutarlılıkla ortaya koyamadıklarına göre, girişimlerinin kendi davalarından çok Yunan davasına hizmet ettiği açıklıkla görülmektedir.

Ne yazık ki, Demirel iktidarı Atina'da Ataşe Özmen'in öldürülmesi sırasında, bu gerçekleri görmezlikten gelerek, Atina karşısında yeterince kararlı ve sert davranmamıştı.

Türklere karşı yürütülen Ermeni saldırılarına büyük bir hoşgörüyle bakan ülkelerin başında Fransa geliyor. Paris'in Türkiye karşısındaki düşmanca politikasına kimsenin bir diyeceği yoktur. Fransızlar Türklere isterlerse dost olurlar, isterlerse düşman. Fransa ne ekonomisi ne de politik ve askeri gücüyle, dostluğu ya da düşmanlığı başka ulusların dış ilişkilerinde büyük etkiler yapacak güçte bir devlettir. Bu açıdan, Türkiye'nin de Fransa'nın dostluğu ya da düşmanlığına fazla aldırmasını beklemek gereksizdir.

Ama aynı Fransa'nın kendi toprakları üzerinde Ermeniler adına Türkiye'ye karşı anıt diktirmesi bu ülkede yuvalanan örgüt militanlarına, oy hesaplarıyla seyirci kalması, bir devletin kendi onurunu, kendi saygınlığını zedeleyecek boyutlara varmakta ve Paris'in altına imza koyduğu uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleriyle de çelişmektedir.

Ülkesinin çeşitli köşelerinde Ermenilerin açtıkları sergilere, hatta diktikleri anıta seyirci kalan Fransızların, çok değil, bundan yirmibeş yıl önce, yıllar boyunca acımasızca sömürdükleri Cezayirlilerin bağımsızlık istekleri karşısında nasıl haince, gaddarca, insanlık dışı işkenceler yaptıkları, nasıl cinayetlere başvurdukları Türkiye'de sergilense acaba Paris ne düşünür?

İşte Ermeni örgütleri konusunda politikası Paris'inkini andıran bir ülke de ABD'dir. Daha 1927 yılında, Cumhuriyet Devletinin ilk büyükelçisini New-York'ta vapurdan gizlice inmeye zorlayacak kadar büyük karşı gösterilerin örgütlü Ermenilerce düzenlendiği ABD, Ermenilerin son zamanlardaki girişimleri karşısında fazla hoşgörülü davranmaktadır.

Ne var ki, sözü geçen hoşgörü geri tepmiştir. Son bombalı girişimin Türkiye'nin diplomatik misyonuna yönelik olması, ABD'nin BM'ye üye ülkelerin misyonlarına karşı girişimlerde fazla ilgisiz kaldığı, ya da New York'a giriş için zaman zaman vize vermekten kaçına-

rak BM çalışmalarını engellediği yolundaki Sovyet protestolarına bir yenisinin eklenmesine ve Moskova'nın örgütün en kısa sürede New-York'tan taşınması yolundaki isteğini yinelemesine neden olmuştur.

Amerikan makamlarının Ermeni tedhiş örgütleri karşısında tutarlı bir politikayı bir an önce yürürlüğe koyup, suçluları yakalayarak, adalet önüne çıkarmaması halinde Türkiye'nin de Moskova'nın protestolarına katılması ve örgütün New York'tan derhal ayrılması yolundaki istekleri desteklemesi gerekir.

Böyle bir davranışın ne gibi bir yarar sağlayacağı sorusuna gelince: Hiç kuşkusuz, böyle bir davranış Türkiye'nin kendi yurttaşlarını ve temsilciliklerini koruma konusundaki kararlılığını gözler önüne serecektir.

Böyle kararlı bir politikanın ilk adımı diplomatik aşamada bile kalsa, ondan sonra gelecek adımların hangi boyutlara varabileceği de, artık tedhiş örgütlerince daha dikkatle değerlendirilebilecektir.

(Cumhuriyet, 16 Ekim 1980)

★

Mümtaz SOYSAL

PARANTEZ

Milliyet'in geçen günkü manşeti, anlamlı bir manşetti: Liderlerin politikaya dönüşlerinden söz edilirken, parantez içinde küçük puntolarla «Siyasal yaşamlarını sürdürebilecek durumda oldukları ortaya çıktığı takdirde» denmişti.

Nitekim, sonradan yapılan bir açıklama bu parantezi doğruladı Onlar da politikaya dönebileceklerdi ama, herkes gibi, bir **«vatandaş x»** ya da **«avantdaş y»** olarak döneceklerdi. Ayrıca, tepelerdeki çöreklenme hastalığını önlemek için parti liderliğinin belirli bir süreyle sınırlandırılması da düşünülmekteydi.

Türkiye'de çok partili siyasal yaşamın yeniden rayına oturtulması, öyle anlaşılıyor ki, ikili bir yeniden düzenlemenin konusudur: Vagonlarla lokomotiflerin gözden

geçirilmesi ve rayların yeniden döşenmesi.

Birincisi, subjektif ölçüler ortaya atmadan, olağanüstü merciler kurmadan, devletin her zamanki mekanizması kullanılarak yapılmak isteniyor. Dokunulmazlıklar dolayısıyla açılmamış dosyalar, görülmemiş davalar vardır. Bunlar, nerede açılması gerekiyorsa orada açılacak, nerede görülmesi gerekiyorsa orada görülecektir. Demek ki, sulh ceza mahkemelerinden Yüce Divan'a kadar bütün sistem devrededir. Sonuçlar, kimin kamu haklarını yeniden kullanıp kimin kullanamayacağını ortaya koyacak. **«Vatandaş x»** ya da **«vatandaş y»** olarak politikaya dönebilmenin birinci koşulu budur.

Yeniden raya koymanın ikinci yönü, doğrudan doğruya raylarla ilgili. Yani, kurumlar ve kurallar ne olacak, vagonlarla lokomotifler nasıl bir yol üzerinde iş görecek?

Bu nokta, Türkiye'deki siyasal yaşamın ezeli derdidir. Kurumlar ve kurallar zaman içinde rahatça oluşup yerli yerine iyice yerleşemediği ve her dönemde çabucak varılmış yargılarla derinliğine düşünülmemiş değişiklikler yapıldığı için, çoğu zaman «çözüm» diye getirilen formüller yani bambaşka sorunların kaynağı olmuştur.

Örneğin, partilerdeki ocak ve bucak örgütlerinin kaldırılışını alalım.

27 Mayıs sonrasında Türkiye'yi partizanlıktan ve **«Kahveleri bile bölünmüş»** bir toplum olmaktan kurtaracak çare diye ileri sürülmüştü bu çözüm.

Ne oldu?

Birincisi, partizanca istekler, ama eskiden ocaklar ve bucaklar düzeyinde çok daha küçük uzlaşmalar ve dengelerle karşılanabilen istekler, üst üste yığılıp büyük çığlar oluşturarak Ankara'nın kapılarına dayandı. Bütün taşra partizanlığının yükünü de yüklenen parlamento, ülkenin büyük sorunlarıyla uğraşacak yerde, artık falanca bucak müdürünün değiştirilmesi ve filanca köye çeşme yapılması için üyelerinin bakanlık kapılarında dolaştığı bir kuruluş durumuna geldi. Ankara'da iktidar olmanın ve iktidar olarak kalmanın bunca önem kazanması, çapaçul dayanışmalarla güçsüz hükümetlerin kurulmasında ve dolayısıyla **«kahveleri bile bölünmüş Türkiye»**nin **«Kahveleri bile taranan Türkiye»**ye dönüşmesinde rol oynama-

mış mıdır?

İkincisi, partiler, kökleri ülkenin her köşesine uzanan, bu sayede halk yığınlarıyla yakın ilişkilerini sürdüren, dolayısıyla o köklerden taze kan alabilen kuruluşlar olmak yerine, gitgide daha çok tepede toplanan ve tepede toplanmanın bütün hastalıklarını çeken oligarşiler eline düştü.

Üçüncüsü ve belki de en kötüsü, ocak ve bucak örgütlenişinin bıraktığı boşlukta, çok daha geçici, çok daha köksüz ve bu nedenle kötüye kullanılmaya, çok daha yatkın önseçim mekanizmaları türedi. Siyasal kadro düzeyinin düşüşünde ve yukarılardaki yanlış tutumlara ses çıkaramayan kalabalıkların parti sıralarına doluşunda bugünkü önseçim sisteminin rol oynamadığı söylenebilir mi?

Ağızların hep **«daha az politika»** dediği bir dönemde, bir çözüm olarak ocak ve bucak örgütlenişinden söz etmek, akıntıya kürek çekmek gibi gözükebilir. Ama, unutmayalım ki, politikanın azlığı ya da çokluğu değil, sağlıklı ya da sağlıksız oluşu önemlidir. Tepelerdeki hastalıklar için geçici, köksüz ve aldatıcı çözümler bulmak yerine, hastalıkların kaynaklarına inmek ve kulaklara ders de gelse sağlıklı çözümler aramak, daha akıllıca bir tutum değil midir?

(Milliyet, 1 Kasım 1980)

Naci GİRGİNSOY

YILIN OLAYLARI

Hazırlayan: NACİ GİRGİNSOY

İç Olaylar

Kasım — Aralık 1979

Kasım:

(ANARŞİK OLAYLAR: 4.11.1979: Bayramda 10 kişi öldürüldü. 8: 2 ölü. 9: 7 ölü. 10: 2 ölü, banka soygunu. 11: 5 ölü. 12: 1 ölü. 13: 3 ölü. 14: 8 ölü. 15: 2 ölü ve saldırı. 16: 2 ölü. 17: 5 ölü. 18: 2 ölü, 24 kişi tutuklandı, İst. Vali. Yard. nın otomobili yakıldı. 19: 3 ölü. 20: Gazeteci - Yazar İlhan Darendelioğlu öldürüldü. 21: Prof. Ümit Doğanoğlu ile yurtta 4 kişi öldürüldü. 22: 6 ölü. 23: 1 ölü. 24: 2 ölü, 15 yaralı. 25: 4 ölü, 6 yaralı, bir gazeteci bıçaklandı. 26: A. İpekçi'nin katili Ağca, askeri cezaevinden kaçırıldı, bazı subay ve erler gözaltına alındı. 27: 5 ölü. 28: 6 ölü, 30 yaralı. 29: 3 ölü. 30: Kayseri'de 8, İstanbul'da 2 ölü.)

2. İzmir'de sel: 1 ölü, bodrumlar su içinde.
4. Hükümeti kurmakta olan Demirel, anarşi için CHP'den destek istedi.
5. 1513 delegenin katıldığı CHP Olağanüstü Kongresinde Ecevit, «Partiye asıl iç muhalefet zarar verdi». Ecevit ve Listesi kazandı.
10. ATA'yı anıyoruz. Dün Bolu'daki trafik kazasında ölen şair - yazar Nevzat Üstün, İst.'da toprağa verildi.
11. TÖB - DER Genel Başkanı ile 10 yönetici tutuklandı. Ankara'da elektrik kısıtlaması 5,5 saate çıktı.

12. Demirel Hükümeti kuruldu, göreve başladı, 29 Bakan işbaşında.
14. Ecevit - Demirel: «Devletin devamı esastır.
16. Romen tanklariyle Yunan şilebi H. Paşa önünde çarpıştı, 51 Romen denizcisi öldü, tanker ve akaryakıt yanıyor, ilgili vapur seferleri yapılamıyor.
21. Korutürk, «Satılmış hainler kanlı eylemleri arttırdı.» Demirel, programını Meclis ve Senatoda okudu.
24. Varna'dan balıkçı motoruyla getirilen 10 milyonluk silâh yakalandı.
25. Hükümet güvenoyu aldı: 229 - 208. Demirel: «Yardım edin, DGM'leri kuralım.»
28. Papa, 3 günlük ziyaret için Ankara'da. Sıkı güvenlik önlemleri alındı. İstanbul'da Patrik ve FKÖ Temsilcisiyle de görüştü (30 Kasım).

(OPEC Fonu 75 bin ton hafif petrol hibe etti. ● Dr. Kâmil Kırıkoğlu öldü. ● Yabancı işadamları: «Türkiye'nin bunalımını kısa sürede atlatacağı belirtileri yok.» ● Erkmen: «Kıbrıs sorunu Uluslararası hale sokularak çözümlenemez.» ● BM'lerin Kıbrıs kararı Ankara'da tepki yarattı. ● Karma öğrenim yapan kız liselerindeki erkek öğrenciler çıkarılıyor. ● H. F. Güneş, tartışma sonucu bir AP'li senatörü tabancayla kovaladı.)

Aralık:

(ANARŞİK OLAYLAR: 1.12.1979: 2 ölü, Politika ve Cumhuriyet alanlara saldırılar oldu. 2: 2 ölü. 3: 1 ölü, İzmit'teki patlamada 5 ölü. Org. Üruğ: «Görevlilere menfaat sağlayıp Ağca'yı kaçırdılar.» 4: 4 ölü. 5: 3 ölü. 6: 5 ölü. 7: 4 ölü. 8: Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil öldürüldü, banka soyuldu. 9: 2 ölü. 10: 3 ölü. Prof. Tütengil'in cenazesinde 14 yaralı var. Prof. Alp: «Ülke yeraltından işgal edilmiştir.» 11 5 ölü, 39 yaralı. 12: 5 ölü, banka soygunları. 13: 3 ölü, 13 kişi tutuklandı. 14: 1 ölü ve soygunlar. 15: 4 ABD'li 6 ölü, soygun. 16: 5 ölü, 17 yaralı. 17: 2 ölü, 8 yaralı. Güvenlik Örgütleri raporu: «Parayı sayan dışarıdan tank bile alabilir.» 20: 2 ölü, Muş Sağlık

Lisesi Müdürü öldürüldü, okuldaki çatışmada 7 kişi yaralandı. Bir polis müdürü milyarlık eroin işinden gözaltında. Sıkıyönetim 2 ay uzatıldı. 21 : 1 ölü, yaralı ve tutuklanma. 22 : 2 ölü. 23 : 7 ölü. Paris Turizm ve Tanıtma Müdürü Yılmaz Çolpan öldürüldü. Dr. Sükan, silâh kaçakçılığını yönetenleri açıkladı. TYS Genel Başkanı Aziz Nesin : «Çok sayıda yazar ölüm tehdidi altında.» 24 : 1 ölü, yaralı var. 25 : 3 ölü, yaralı, soygun. Kahramanmaraş katliamının yıldönümünde göstericiler askerle çatıştı, binlerce kişi gözaltında. 26 : Tunceli Savcısı ile 3 kişi öldürüldü. Direniş yapan öğretmenler açığa alındı, TÖB-DER ve öbür öğretmen kuruluşları kapatıldı. 27 : 3 ölü. 28 : 3 ölü. 29 : 3 ölü. 30 : 4 ölü. 31 : Bombalar patladı, İstanbul'da 1385 kişi gözaltında, Ankara'da tutuklama, yasa dışı bir örgüt ile bağlı hücreleri ortaya çıkarıldı.)

4. 67 İlin Valisi değiştirildi. Ankara Nümune Hastanesinde 275 görevli direnişe geçti, 26 sı Sıkıyönetime verildi.
14. Şair Behçet Necatigil öldü.
16. Demirel, rektörlerle görüştü, «Anarşi ve terör siyasi olmaktan çıktı» dedi. İSO Başkanı : «Türkiye, varlık içinde yokluk çekiyor.»
19. Millî Güvenlik Kurulu : «Anarşi kontrol altına alınamadı.»
21. Türk lirasının değeri düşürüldü.
24. Trabzon uçağı düştü : 39 ölü var. Pilotlara göre : Alan ve cihazlar yetersiz.
28. Et, 250, peynir 180, deterjan 130, zeytinyağı 175 lira oldu.

(Memur katsayısı 22 oldu ● Kırıkhan'da altısı çocuk 8 kişilik bir aile gecekonduda yanarak can verdi. ● Çimentonun tonu 2300 Tl. oldu. ● Sedat Simavi Vakfı Ödüllerini Doç. Dr. Tamer Başar ile Doç. Dr. Salim Çıracı (Fen), Prof. Dr. Aydın Aytaç (Sağlık), Ali İsmail Türemen ile Mehmet Güleryüz (Görsel Sanatlar), Adalet Ağaoğlu (Edebiyat), Salih Bora (Spor), Niyazi Dalyancı ile Necdet Gülşen (Kitle Haberleşme), Çelik Gülersoy ile Doç. Dr. Emre Kongar (Sosyal Bilimler) kazandı. ●

Belediyeler işçilerine 2 milyar Tl. borçlu. ● İMF devalüasyon ve zam istiyor. ● Renault, 515 bin Tl. oldu. ● İran'daki Türk diplomat aileleri geri çekiliyor. ● İçişleri Bakanı: «Kaçakçılık konusunda devlette belge var». ● İnönü, ölümünün 6. yılında törenle anıldı. ● Erbakan: «Batı'ya yaranmak için İran'a sırt çevirme politikasını AP'ye yürüttürmeyiz». ● Yeşilköy'den Ankara'ya bir otobüs koltuğu 5 bin liraya alıcı buldu.)

Dış Haberler

Kasım — Aralık 1979

Kasım:

2. Amerika'da uçak düştü: 70 ölü var.
3. Bolivya'da darbe: Devlet Başkanı düşürüldü. Fransa Çalışma Bakanı intihar etti.
4. Ünlü Yunanlı Besteci Teodorakis: «Ege'de petrol varsa Türklerle bölüşmeliyiz.»
6. Tahran'da, Tebriz ve Şiraz'da İran'lı öğrenciler ABD Konsolosluklarını işgal etti. Humeyni, ABD'den Devrik Şah'ın iadesini istedi. Anlaşmazlıkta Türkiye ile FKÖ'nün arabuluculuk yaptığı bildiriliyor. ABD'li rehineler İran'lı öğrencilerin elinde.
10. Ermeniler, bazı THY ve Turizm bürolarımıza bomba attılar.
13. Kanada'da yanan trenin zehirli klor gazı sızıntısı nedeniyle 250 bin kişi Toronto ile çevresinden boşaltıldı.
15. İran, hava sahası ve karasularını ABD uçak ve gemilerine kapattı, ABD ile petrol alış - verişi durduruldu.
21. Atatürk, Somali'de okullarda ders olarak okutuluyor.
22. Mekke'de Mescid-ül Haram işgal edildi, çatışmalarda 30 kişi öldü. İMF, ikinci kredi dilimini erteledi.
25. Kalküta'da Kâbe baskını protesto edildi, ABD ve Sovyet Konsolosluk binaları taşlandı, araçları ate-

şe verildi. Olayı, tüm dünya müslümanları kınadı.
28. Mekke'deki baskında 600 kişi öldü, 7000 kişi tutuklandı.

(Karamanlis, Çin'de. ● Carter: «İran'dan hesap soracağız»; Humeyni: «ABD hırsızdır, paramızı çalıyorlar.» ● Humeyni, zenci ve kadınların bırakılmasını emretti. ● Çavuşesku, Karadeniz'de petrol bulduklarını açıkladı. ● ABD, İran'ı askeri müdahale ile tehdit etti; Humeyni, ABD'ye karşı cihat çağrısında bulundu. ● Humeyni: «Şah ve rehineler İran'da yargılanacak»; Carter: «Şah'ı, ABD'ye ben getirttim ve bundan pişmanlık duymuyorum».)

Aralık:

1. İtalyan polisi, uyuşturucu maddeden 29 Türk'ü tutukladı; Meksika, Şahı kabul etmiyor. Şah, Teksas'ta askeri bir hastaneye yattı.
14. Sovyet Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Profesörü Türk dostu Ekber Babayef öldü.
17. Şah, Panama'ya gitti.
21. Petrolün taban fiyatı 26 dolara yükseldi.
25. Ermeni tethişçiler Roma'da bürolarımıza yine bombalı saldırıya geçtiler; İngiltere'de TV'de Ermenilere ilişkin filmler gösterildi ve Kayseri'den ötesi olmayan Türkiye haritası yayınlandı.
29. Afganistan'da darbeyle devrilen Amin, kurşuna dizildi.

(Porto Riko'da 2 Amerika'lı öldürüldü. ● İran'da karışıklık yeniden başladı, Güvenlik Konseyi rehinelerin salıverilmesini istedi, Azeri'ler Humeyni'ye başkaldırdı, Carter: «İran'a müdahale etmiyeceğiz» dedi. ● Rodezya'da 7 yıllık içsavaşa son veren Ateşkes imza edildi. ● İran'daki Eliçlik Ailemiz yurda döndü. ● Carter: «Sovyetler, dünya barışını tehdit ediyor.» ● Afganistan'da gerilla savaşları oluyor).

İç Olaylar

Ocak — Ekim 1980

Ocak:

(ANARŞİ: 1.1.1980: 2 ölü, yaralamalar, bombalar, saldırılar. Yeşilköy saldırısını Ermeniler üstlendi. 2: 2 ölü. 3: 1 ölü, birçok yaralı. 4: 5 ölü, birçok yaralı, bombalı saldırılar, 74 kişi gözaltına alındı. 5: 2 ölü, birçok yaralı. 6: 1 ölü, 4 yaralı, derse girmeyen öğretmenler gözaltında. 7: 3 ölü, 206 kişi gözaltında. 8: 1 ölü, birçok yaralı, soygun, tutuklama. 9: 4 ölü, birçok yaralı, sol ve sağ eylemciler tutukevlerinden kaçtı, birçok öğretmen açığa alındı. 11: 4 ölü. 12: 6 ölü, 500 öğrenci gözaltında. 13: 1 ölü, birçok yaralı, yüzlerce kişi gözaltında. 14: 2 ölü, birçok yaralı, saldırı, tutuklama. 16: 1 ölü, birçok yaralı. 17: 2 ölü, birçok yaralı, tutuklama, Kemal Türkler ve arkadaşları Sıkıyönetime teslim olup tutuklandılar. 18: 3 ölü. 19: 4 ölü, birçok yaralı, tutuklama. 20: 5 ölü. 21: 5 öğrenci öldürüldü. 22: 1 ölü, birçok yaralı. 23: TARİŞ'te işçi - polis çatışması: 50 yaralı. 24: Ege Üniversitesinde çatışma: 83 kişi yaralandı, TARİŞ'te üretim tümüyle durdu, 41 kişi gözaltında. 25: 2 ölü. 26: 5 ölü, Karagümrük karakolu basıldı. 28: 1 ölü, birçok yaralı. 29: 1 ölü, birçok yaralı. 30: 3 ölü. 31 98 ölü, A. İpekçi'nin anısına düzenlenen Türkiye'de Terör Semineri yapıldı.)

1. Yeni Yıl Mesajlarında Terör, Savaş sorunlarına yer verildi. 1979 da trafik kazalarında 9 bin vatandaş öldü.
3. Türk Silâhlı Kuvvetleri Partileri uyardı. Org. Evren: «Muhalefetin kısır tutum ve davranışı yüzünden sonuca ulaşamadık.»
5. Korutürk, Meclis ve Senato Başkanlarıyla görüştü. Bakanlar Kurulu, Uyarı Mektubunu tartıştı.
9. Akaryakıt yokluğu nedeniyle fabrikaların yüzde 80'i üretimini durdurdu. Gazeteciler Cemiyeti, kâğıt darlığı konusunda Hükümeti uyardı.
11. Trenle otobüs çarpıştı: 12 ölü, 22 yaralı var.

12. MSP: «Batı'ya bağlılığın sonucu sömürge tipi ekonomik yapı oldu.» Demirel - Ecevit, başbaşa üç saat görüştü.
20. Ankara'daki batılı diplomatlar: «Türkiye'nin önemi arttı, yardım gerekli».
25. 13 milyon marklık döviz yolsuzluğundan 410 kişi için soruşturma açıldı.
26. Yüzde 49 devalüasyon ve yeni zamlar yapıldı. Türk lirası 1970'den bu yana dolara göre yüzde 260 değer yitirdi. Müezzinoğlu: «AP, piyasa ekonomisinin acımasız kurallarını benimsedi, devletin kesesi özel bankalara teslim edildi.» Erbakan: «Son kararlar Hükümetin ömrünü kısalttı.» Demirel: «Hangi ülke bu hale gelse tedbirleri alır.»
29. Ecevit: «Toplumun yönetimini sermaye ve dış finansman çevreleri üstlenmiştir.» TÜSİAD: «Ekonomik kararların desteklenmesi gerekir. «Defter - kitap kâğıtları fiatı da yüzde 400 arttı. Sümerbank mamûllerine yüzde 100 zam geldi.

(aa yönetim kurulu değişti, Atillâ Onuk yeniden Genel Müdür oldu. ● Çanakkale boğazından giriş yapan T. Tuna gemisinde 300 milyon Tl. kaçak eşya yakalandı. ● MSP: «ABD, Türkiye'yi Ortadoğu'daki son karakolu olarak kullanmak istiyor. ● Ecevit: «AP ile koalisyonu Grubumda savunurum.» ● Gümüşpala şilebi Lübnan açıklarında saldırıya uğradı. ● Kar, ulaşımı aksatıyor. Güney, 20 yılın en soğuk günlerini yaşıyor.)

Şubat:

(ANARŞİ: 1.2.1980: 5 ölü. 4: 3 ölü. 5: 2 ölü, yaralı, tutuklama, Davutpaşa As. Cezaevinden 7 kişi kaçtı, 5'i yakalandı. 6: 1 ölü, yaralı, bombalı saldırı, soygun. 7: 3 ölü, Tahtakale karakolu basıldı. 8: 1 ölü, «Örgüt» adı altında para toplayan bir şebeke ortaya çıkarıldı. 9: İst.'da Migros kamyonları kaçırıldı, gecekondu halkına yiyeceklerin tümü dağıtıldı. 10: 3 ölü, 5 yaralı. 11: 3 ölü, birçok yaralı. 12: 1 ölü, 3 yaralı, İzmir AP İl Merkezi basıldı, bombalandı. 13: 5 ölü. 14: Bombalı saldırı, yaralı, 35

cinayetten sanık 56 kişi yakalandı. 15 : 4 ölü, askerler TARİŞ'i boşalttı. 1500 kişi gözaltında, yurtta bombalar patladı, İst.'da dükkân kapama eylemi yapıldı. 16 : 2 ölü, İzmir'de çatışmalar, Maltepe Sigara Fab.'da direniş oldu. 17 : 4 polis öldü, 8 polis yaralandı, 150 kişi gözaltında. 18 : 4 ölü. 19 : 2 ölü. 20 : 2 ölü, 2 yaralı, İzmir ve Hatay'da da Sıkıyönetim ilân edildi. 21 : 1 ölü, 1 yaralı. 22 : 2 ölü. 23 : 2 ölü, yaralama. 24 : 3 ölü. 25 : 4 ölü, yaralı. 26 : 3 ölü. 27 2 ölü. 28 : 5 ölü. 29 : 3 ölü.)

2. Ecevit : «Toplum, bu yabancı ekonomik modeli reddetmeli.» Yeni zamlar tepki yarattı, İst.'da halk bilet almadan vapura bindi. DİSK, pahalılığa karşı da eylem birliği istedi.
4. Maliye Bakanı Sezgin : «Daha güç günler gelecek.»
5. Dz. Yollarında zamlar yüzde 1000'e kadar yükseliyor. Halk, zammı protesto etti. Taşıt lâstiğine de yüzde 50 zam geldi.
8. TARİŞ'te 3 bini aşkın işçinin çıkışı yapıldı. Demirel, dışyardımdan memnun, «biraz sabır» dedi.
12. 3,5 milyonluk kaçak sigara ile 1,5 milyonluk eroin ele geçirildi. Memur katsayısı 25'e çıkarıldı. 25 milyonluk kaçak plâstik hammaddesi yakalandı.
14. Erbakan : «Araba devrilmeye doğru gidiyor.» Ecevit : «Hükümet, dikta rejimi oturtma çabasında.»
17. Aksalur 80 Kış Tatbikatı yapıldı.
21. Ecevit : «Türkiye, müdahale noktasına getirilmek isteniyor». Sıkıyönetim 18 ilde 2 ay daha uzatıldı. Kocaeli Eski Valisi İ. Ural : «Görevden alınmamda kaçakçılar etkili oldu.»
27. Batı Almanya Maliye Bakanı Matthoefer, Ankara'da : «Türkiye, ekonomik bir felâketle burun buruna» dedi.
28. NATO Başkomutanı Rogers, Ankara'da Org. Evren'le konuştu.

(Atillâ Sav, Barolar Birliği Başkanı oldu. ● Dışişleri Bakanı Erkmen : «Yunanistan'ın Ege'de karasularını genişletmesi çatışma nedeni olur.» ● THY'da grev ve lokavt

var. ● Türk - Yunan görüşmeleri Ankara'da yapıldı. ● Politika Gazetesi kapatıldı. ● Demirel: «Türkiye'de demokrasinin tüm müesseseleri ayaktadır.» Gülcügil: «Bizim Radyo ile DİSK'in olaylara bakış açısı paraleldir.» ● Önlem Paketi Yasası yürürlüğe girdi. ● Ecevit: «Ege hava sahasının açılması kararını kaygı ile karşıladım.» ● Bakırköy Akıl Hast. Baştbb. Dr. Aktuna: «Akıl hastaları doğa koşullarından bile kötü yaşıyorlar» dedi, hastaneye bağış kampanyası açıldı. ● Yemeklik yağlara da zam geldi.)

Mart:

(ANARŞİ: 1.3.1980: 3 ölü. 3: 3 ölü, 9 yaralı. 4: 1 ölü, bombalı saldırı ve soygun. 5: 2 ölü. 6: 3 ölü, 12 yaralı, banka soygunu, 50 kişi gözaltında. 7: 4 ölü. 8: 4 ölü, 12 yaralı, 37 tutuklu. 9: 1 ölü, soygun. 10: 1 ölü, yaralı, gözaltı. 11: İst.'da Pasaj tarandı: 6 ölü, 3 yaralı, 300 kişi gözaltında. 12: Banka soygunu, Edirne Cezaevinde ayaklanma. 14: 10 ölü, TÖB - DER Genel Başkanı, Santral Mensucat işçileri gözaltında. 15: 3 ölü. 16: 2 ölü, yaralı. 17: 1 ölü, yaralı, gözaltı, Van Cezaevinden 33 hükümlü kaçtı. 18: 2 ölü. 19: 1 ölü. 20: 3 ölü. 21: 1 ölü, yaralı, banka soygunu. 22: 1 ölü. 23: 1 ölü, yaralı, gözaltı. 24: 1 ölü. 25: 2 ölü. 26: 4 ölü. 27: 1 ölü, yaralı. 28: 4 ölü, yaralı. 29: 8 ölü, yaralı, tutuklama. 30: 3 ölü, yaralı.)

1. Bütçe kabul edildi.
3. Et ve Balık Kurumu et satışlarına yüzde 400 zam yaptı.
5. Korutürk, veda ziyaretleri yapıyor. İMF: «Batı'dan çok borç istiyorsunuz.»
10. Prof. Nusret Hızır Ankara'da öldü, Tayfur Sökmen toprağa verildi.
13. THY'nın grevden 25 günlük zararı 3,5 milyar Tl. oldu.
15. Adana'da bir Amerikan uçağı düştü: 18 kişi öldü.
16. Queen Elizabeth'in milyarder yolcuları 70 er dolar bırakıp İstanbul'dan ayrıldı.

19. Çanakkale Zaferi'nin 65. yılı kutlandı.
20. Prof. - Yazar Bedrettin Tuncel öldü.
21. Almanya'ya gönderilmek istenen milyarlık saf eroin yakalandı.
23. Koç ve Eczacıbaşı petrol arama işine atıldı.
26. Cumhurbaşkanlığına aday yok. Petrol ve tüpgaza zam geldi.
29. Orta ve Güney Anadolu'da sel: 60 ölü. Adana ve Kars da sular altında.

(SSK mesken kredisi 450 bin Tl.'dan 600 bin Tl. a yükseltildi. ● İstanbul'da tane ile ve kilo ile odun satılıyor. ● 236 Vali Muavini ve Kaymakamın yerleri değiştirildi. ● Şubat ayında fiat artışları Cumhuriyet tarihinin en yüksek düzeyine yükseldi. ● Org. Üruğ: «Şehitlerimiz bizi daha azimli yaptı.» ● Politik baskılardan yakınan Ordu Valisi merkeze alınmasını istedi. ● Almanlar, Karadeniz, Marmara ve Ege'de petrol arıyor. ● Piri Reis denizaltısı ile Işın Kurtarma gemisi donanmaya katıldı. ● Em. Gnl. Md. Küçüktiryaki istifa etti. ● Demirel: «Türkiye köşeyi dönmüştür.»)

Nisan:

(ANARŞİ: 1.4.1980: 9 ölü, Van Cezaevinden 58 tutuklu kaçtı. 2: 3 ölü. 3: 9 ölü. İst.'da 9 kişi öldürüldü, yaralama, tutuklama. 5: 5 ölü. 6: 7 ölü. 8: 2 ölü, yaralama, tutuklama. 200 milyonluk baz morfin ve eroin yakalandı. 9: 8 ölü, 5 yaralı, 65 tutuklu. 10: 3 ölü, yaralı, tutuklu. 11: Yazar Ümit Kaftancıoğlu ile 1 liseli öldürüldü, yaralama, tutuklama. 12: Yazar İsmail Gerçeksöz ile 2 kişi öldürüldü, 86 eylemci tutuklandı. 14: 1 ölü. 15: 4 ölü. 16: 2 ölü, soygun. 17 7 ölü, yaralı, Sağmalcılar Cezaevinde ayaklanma. 18: 4 ölü, yaralı. 19: 4 ölü, 5 yaralı, Akıl Hastanesinden kaçan 9 tutukludan 4'ü yakalandı. 20: 4 ölü. 21 3 ölü, 1035 kişi yakalandı. 22: 5 ölü, 3 yaralı. Âcilci'lerden 4 bayan öğretmen yakalandı. Sağmalcılar'dan 23 anarşist mahkûm daha kaçtı. 1 astsubay, 3 gardiyan, 6 jandarma gözaltında. 24: 17 ölü, 19 ağır yaralı. 25: 6 ölü, yaralı, tutuklu. 26: 7 ölü, 100 milyonluk ero-

in yakalandı. 27 : 4 ölü, yaralı. 29 : 12 ölü, 13 yaralı. 30 : 2 ölü, Ankara'daki olaylarda 1300 kişi gözaltında, DİSK protesto direnişi yaptı.)

2. Yerli otomobiller 1 milyona satılıyor. Gazeteci - Yayımcı M. Ali Yalçın öldü.
5. Korutürk, Demirel ve Org. Evren'e veda etti, «Demokrasi vazgeçilmez oldu» dedi. Akaryakıt ve tüpgaza zam geldi. Ecevit : «Enflasyon ilk kez yüzde 100'ü aşacak.
12. Doğu ve Güneydoğudaki yağmurlarda can, mal kaybı oldu, Adana'da 2 milyar liralık tahıl ürünü mahvoldu.
13. İMF, Türk lirasının dalgalanmaya bırakılmasını istedi. Lira yeniden değer kaybetti.
16. Başkan seçiminde Batur 263 oy aldı. THY'nın zararı 8 milyarı aştı.
18. Vatikan Büyükelçimiz Vecdi Türel, Ermeni örgütünce suikastte yaralandı. Ord. Prof. Dr. Yazar Suud Kemal Yetkin öldü.
25. İst.'da Atatürk Kütüphanesi açıldı.
26. Türkkuşu uçağı düştü, 2 pilot kayıp. Hazar gölüne uçan otobüste 35 kişi öldü.

(Gıda Konseyi : «Yeyip içtiklerimiz zehirli. ● Tiyatro sanatçısı Mehmet Karaca öldü (9.4). ● İst. Üniversitesi Burhan Felek'e Fahri Doktorluk verdi (15.4). ● İMF, TÜRK - İŞ'ten ücretlerin dondurulmasını istedi. ● Demirel : «Seçime ne kadar erken gidilirse o kadar iyi olur.»)

Mayıs :

(ANARŞİ : 3.5.1980 : 1 ölü. 4 : 2 ölü. 5 : 1 ölü. 6 : 2 ölü. 7 : 2 ölü, 7 kişilik bir gizli örgüt ele geçirildi. 8 : 1 ölü. 9 : 8 ölü. TEP Partisi kapatıldı. 10 : 5 ölü. DİSK Yöneticileri serbest bırakıldı. 13 : 3 ölü. 14 : 4 ölü. 16 : 7 ölü. 17 : 2 ölü. İTÜ'de 150 öğrenci gözaltına alındı. 18 : 6 ölü. 19 : 1 ölü. 20 : 4 ölü. 21 : Tümgeneral Demirbağ, saldırıda yaralandı. 2 ölü. 22 : 10 ölü. 23 : 9 ölü. 24 : 3

ölü. 25 : 4 ölü. 26 : 1 ölü, 14 yaralı. 27 : 3 ölü. 28 : Gün Sazak ve 4 kişi öldürüldü. 29 : 12 ölü. 30 : 7 ölü. 31 : 13 ölü).

1. 1 Mayıs gösterileri olaysız geçti.
3. İzmit'te tren kazası : 17 ölü, 20 yaralı.
6. DP, kendini feshetti. DİSK'li yöneticiler teslim oldu.
8. Demirel ve Ecevit, Tito'nun cenaze törenine katılıyor.
12. İst. Barosu : «İşkence, sorgulamanın ayrılmaz parçası oldu.» Sıkıyönetim Komutanlığı, bu iddialar üzerine soruşturma açtı.
13. THY'da Toplu-İş Sözleşmesi imzalandı, yolcu ve kargoya yüzde 100-110 zam geldi. Yargıtay, kıdem süresini kısıtladı.
15. Org. Evren : «Cumhurbaşkanı seçimi bir an önce sonuçlanmalı.» Özal : «Devalüasyon söz konusu değil, ama para ayarlaması doğaldır.»
16. İst.'da yıllık enflasyon oranı yüzde 135 oldu. Batur, Cumhurbaşkanı adaylığından çekildi.
17. Fatih Camiindeki Mevlidde Atatürk'ü yerenler için soruşturma açıldı.
20. Kocaeli polisi 1 milyarlık kaçakçılığı ortaya çıkardı.
24. İki saldırgan bir Alman turist kadına tecavüz edip öldürdü, kocasını yaraladı.

(İMF : «Türk ekonomisi hayal kırıcı.» ● Ecevit, Demirel'den parti başkanları için güvence istedi. ● Ecevit : «Halkı boğan ölüm çemberi gitgide daralıyor.» ● Demirel : «Anayasa değişsin, Devlet Başkanını millet seçsin.» ● Bakanlar Kurulu Moskova Olimpiyatına katılmama kararı aldı. ● Son petrol zammı 1 milyarlık yük getiriyor. ● İTÜ'de beton gemi yapımı tamamlandı. ● CHP Grubu, Anayasa değişikliğini reddetti. ● Buğday taban fiyatı 10 Tl.'dan başlıyor).

Haziran:

(ANARŞİ : 1.6.1980 : 1 ölü, 3 yaralı. Çorum'da sokağa çıkma yasağı. 2 : 3 ölü, 6 yaralı. Batman'da TPAO'ya ait

gaz tankeri patladı, çıkan yangında 2 kişi öldü. Çorum Valisi ile Emniyet Müdürü görevden alındı. 3 : 9 ölü. 4 : 7 ölü. 5 : 8 ölü. 6 : 4 ölü. 10 Türk'ün öldürülmesi nedeniyle Irak'a nota verdik. 7 : 3 ölü. KTÜ Rektörü : «Zorbalar üniversiteyi ele geçirmeye çalışıyor.» 9 : 5 ölü. Adana Cezaevinden 5 militan kaçtı. 10 : 3 ölü. 11 : 5 ölü. 12 : 7 ölü. 13 : 7 ölü. 14 : İnciraltı'nda 5 öğrenci öldü. 15 : 2 ölü. 16 : 8 ölü. 17 : 8 ölü. 18 : 5 ölü. 19 : 6 ölü. Nevşehir'de Ecevit ve CHP Parlamenterleri saldırıya uğradı. Sıkıyönetim 20 ilde 2 ay daha uzatıldı. 20 : 4 ölü. 21 : 5 ölü. 22 : İst. Bl. Başk. Yard. öldürüldü. 24 : 3 ölü, 6 yaralı. 25 : 7 ölü. 26 : 3 ölü. 27 : 7 ölü. 28 : 9 ölü. Adana Cezaevinden kaçmak isteyenlerden 3'ü çatışmada öldü, 4 kişi kaçtı. 29 : 7 ölü. 30 : 7 ölü.)

8. Kayseri'de iki tren çarpıştı : 16 ölü. MSP : «En az geçim indirimi ile 60 maaş ikramiye gerçekleşmeli.»
9. Ecevit, «Partisiz Başbakan'lı» CHP - AP - MSP Hükümeti önerdi.
10. Dolar 79,56 Tl., mark 44,85 Tl. oldu.
13. Akaryakıta zam : benzin 43 - 48 Tl. oldu. 467 bin 210 adaydan 42 bini bugün Üniversiteye girme yarışını kazanacak.
14. Ecevit : «Hükümeti düşürmek zorundayız.» Tüpgaz : 360 Tl.
22. Demirel : «Devletin hazinesi tükenmiştir.»
25. NATO Toplantısı Ankara'da başladı.
27. Erkmen, Almanya'nın vize uygulamasına karşı çıktı. NATO Toplantısı bitti.
28. Danıştay, madenlerin eski sahiplerine iadesiyle ilgili kararı durdurdu.

(Demirel : «Gidişat ümit vericidir.» ● Batur 293, Türün 211 oy aldı. ● 150 öğretmenin yurt dışında görev alacağı sınava 11 bin öğretmen girdi. ● Irak Elçisi : «11 Türk, yanlışlıkla öldürüldü.» ● Ecevit : «Bazı kentlerimizde içsavaş başladı.» ● Faiz oranları İMF isteği uyarınca serbest bırakıldı. ● Ecevit : «Vurguncuların egemenliğini amaçlayan azınlık hükümeti artık boşluktadır.» ● İzmit Tic. Od. Başk. Ş. Bilgisu : «Tüketim kısılmış ama üretim

arttırılamamıştır.» ● Türkiye'de çocuk ölüm oranı binde 160. ● THY Viyana uçağı 4 yolcuyla kalktı. ● Beyazıt ve Süleymaniye tarihsel çevreleri yeniden düzenlenecek. ● Mitsotakis - Erkmen görüşmesi olumlu geçti.)

Temmuz:

(ANARŞİ: 1.7.1980: 10 ölü. 2: 15 ölü. 3: 12 ölü. 4: 12 ölü. 5: Çorum'daki silâhlı sokak çatışmalarında 5 ölü, birçok yaralı var. Yurtta ayrıca 8 kişi öldürüldü. 6: Çorum'da ölü sayısı 20 oldu, yurtta 14 kişi öldürüldü. 8: 15 ölü. 9: 11 ölü. 10: 7 ölü. 11: 6 ölü. 12: 12 ölü. Fatsa'daki büyük aramada 300 kişi gözaltına alındı. 13: 2 ölü. 14: 5 ölü. 15: 3 ölü. Tarsus'ta 3 tekstil fabrikasının 7 bin işçisi çatıştı: 2 ağır, 24 yaralı var. 16: İst. Milletvekili Köksaloğlu ile 10 kişi öldürüldü. 17: 13 ölü. 18: 5 ölü. 19: Prof. Nihat Erim, Polisi ve yurtta 11 kişi öldürüldü. Mardin'de Tugay Kurmay Başkanı'nın otomobiline ateş açan 2 terörist öldürüldü. 20: 7 ölü. 21: 3 ölü. 22: 9 ölü. Dev-Sol, Güvenlik Güçleri ile çatıştı, 3 militan öldü. 23: DİSK eski Genel Başkanı Kemal Türkler ile 9 kişi öldürüldü. 24: 9 ölü. 25: 6 ölü, Çorum'da öldürülenlerin sayısı 48'e yükseldi. 26: 6 ölü, 14 yaralı. 27: 6 ölü. 28: 8 ölü. Mamak'tan idama mahkûm iki terörist kaçtı. Mamak'ın başına bir general getirildi. 29: 9 ölü. Sivas'ta eylemci 5 hükümlü kaçtı. 31 7 ölü.)

3. Hükümet 214'e karşı 227 oyla güven aldı.
8. Ecevit: «Çorum olaylarında Hükümet, tarafların biriyle ortak.» Komutanlar Çorum ve Amasya'da inceleme yaptı.
10. Org. Kenan Evren, Fatsa'ya gitti. Çağlayangil, Demirel ve Ecevit'le birlikte görüştü.
12. Parti Liderleri Çankaya'da toplandı. Demirel, Altınkaya barajının temelini attı.
16. MGK. «Olağanüstü Hal» ile «DGM» Tasarılarının yaşalaşmasını istedi.
18. Demirel: «Herkes, Devlete yardımcı olmalı.» Ecevit, tüm TBMM Üyelerini Devlete sahip çıkarmaya çağırdı. Çağlayangil: «Hiç bir devirde birliğe

bu kadar muhtaç olmadık.»

21. Org. Evren: «Vatan içindeki hainlerle boğuşmamızdan başarıyla çıkacağımızdan kimsenin şüphesi olmasın.»

31. Lâikliğe aykırı ayin yapan Süleymancıları tutuklayan Savcı bir günde görevinden alındı.

(Şilopi'de Türk - İrak boru hattına yapılan sabotaj, 8 milyon dolarlık zarar yaptı. ● Çağlayangil, 5 Kontenjan Üyesini seçti: Em. Org. S. Sancar, F. Melen, C. Menteş, H. Bayülken, B. Cenkçi. ● Mark 44,75 Tl. oldu. ● Gemlik yolcu gemisi Rodos'ta saldırıya uğradı. ● Türkiye ile Yunanistan arasında turizm görüşmeleri yapıldı. ● Bazı memurlar, Başbakan'a yiyecek maddeleriyle yan ödemelerini posta ile gönderdiler. ● Özal: «Enflasyon hızı bu yıl yüzde 55'e düşecek.» ● Siirt'te köy halkı çatıştı: 5 kişi öldü. CHP'nin gensoru önergesi verdiği İç. İşl. Bak. Gülcügil, istifa etti. ● Prof. Erim, Devlet Töreniyle İst.'da toprağa verildi. (23.7.). ● Ecevit: «DGM ve Olağanüstü Hal Yasaları konusunda diyalog olamaz.» ● Konya DMMA Başkanı Valilikten korunmasını istedi.)

Ağustos:

(ANARŞİ: 1.8.1980: 10 ölü, soygun. Kasım 79 / Temmuz 80 arası siyasal amaçla cinayetlerde 2294 kişi can verdi. 4: 7 ölü. Adana Cezaevinden çok sayıda tutuklu ve mahkûm kaçtı. 5: 15 ölü, soygun. 6: 6 ölü. 7: 11 ölü. 8: 14 ölü. 9: 8 ölü, 6 yaralı. Kahramanmaraş davası sona erdi: 22 kişiye idam, 14 kişiye ömürboyu ceza verildi. 11: 12 ölü. 12: 14 ölü. 13: 3 ölü. 15: Şeker Bayramında toplam 24 kişi öldürüldü. 16: 15 ölü, soygun. 17: 9 ölü. 18: 3 ölü. 19: 1 ölü. Sıkıyönetim 20 ilde 2 ay daha uzatıldı. 20: 5 ölü. 21: 7 ölü. 22: 2 ölü. 23: 2 ölü, 72 kişi gözaltında. 24: 2 ölü, gözaltı. 25: 4 ölü. Sağmalcılar'dan 4 tutuklu kaçtı. 26: 3 ölü. 27: 8 ölü. 28: 5 ölü. 29: 15 ölü. 30: 13 ölü. 31: 7 ölü.)

4. Erkmen: «Kudüs'ün ilhakı yersiz, haksız bir teşebbüstür.»

8. Yüksel ile Öztorun Orgeneral oldu, 31 General ve Amiral, 173 Albay emekliye ayrıldı. Doktor ve sağlık kuruluşları 1 günlük boykot yaptı.
12. Şeker Bayramında Liderler birlik ve beraberlik istedi.
24. Suudi Arabistan'la 250 milyon dolarlık kredi anlaşması imzalandı.
28. Erbakan, eroin kaçakçılığı ile suçlanıyor. Kendisi Savcılıktan derhal soruşturma açılmasını istedi.
30. Zafer Bayramı kutlanıyor.

(İzmir'de arsa karşılığı telefon, 1 milyon 200 bin liraya teleks satılıyor. ● Almanya'ya sığınma hakkı isteyenlerin ancak yüzde 8'i kabul edilebilecek. ● Parlamenterlerin bankalara olan borçları erken seçimi engelliyor. Meclis Alt Komisyonu: «Erken seçim, Anayasa'ya aykırıdır.»

Eylül:

(ANARŞİ: 1.9.1980: 6 ölü, Cizre'de Karayollarının dinamit deposundaki patlamada 7 kişi öldü. 2: 16 ölü. 3: 18 ölü, Gültepe sanıkları için idam cezası istendi. 4: 12 ölü. 5: 6 ölü. 6: 7 ölü. 7: 5 ölü. 8: 3 ölü. 9: 12 ölü. 10: 21 ölü. 11: 27 ölü. 18: 3 ölü. 20: Yzb. Angın'ı öldürenlerden 1'i idama, öbürü 11 yıl hapse mahkûm oldu. 25: Ordu'da görevlilere ateş açanlardan 2'si öldürüldü. 29: Son 25 gün içinde çeşitli suçlardan sanık 859 kişi ele geçirildi.)

5. Erkmen, gensoruyla düşürüldü.
6. Konya MSP Mitinginde bir grup «İstiklâl Marşı»nı söyletmedi.
7. Ecevit: «Böyle giderse biri düdüğü çalar, demokrasi biter.»
8. Savcılık MSP Mitingi için soruşturma açtı.
9. 31 CHP'li parlamenter, Merkez yönetimini eleştiren bildiri yayınladı. TÜRK-İŞ: «AP ve CHP, Milletin soracağı hesaptan kaçamayacaklar.»
12. Türk Ordusu Yönetime el koydu, Ülkede Sıkıyöne-

tim ilân edildi. Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Org. Kenan Evren, TRT'de konuştu, açıklamalar yaptı. Demirel, Ecevit, Erbakan Ordunun güvencesi altına alındı, Türkeş aranıyor.

13. Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin amacı: demokrasiyi rayına oturtmak. Yönetim, en kısa zamanda kurulacak Bakanlar Kurulu'na bırakılacak, Anayasa ve Seçim Kanunu değiştirilerek seçimlere gidilecek.
14. Org. Evren, Devlet Başkanı oldu. Türkeş de, Ordunun güvencesinde, Uzunada'ya gönderildi. Hayat tüm yurtta normale döndü.
15. 27 Mayıs'ın Lideri Org. Gürsel, törenle anıldı.
16. Bankalar açıldı, grevdeki tüm işçiler işbaşı yaptı. DİSK, MİSK ve HAK-İŞ'in paraları bloke edildi.
17. Org. Evren: «Bozulan demokrasiyi işletmeye geldik, anarşiye hiçbir ad altında izin verilmeyecek» dedi.
18. Org. Evren ile Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri bugün törenle and içtiler.
19. TÜRK-İŞ Üyesi ve bağımsız sendikaların tümünün faaliyeti durduruldu. Hasan E. Işık: «Parlamenterler olarak Ulusca bizlere emanet edilmiş olan görevi yapamadık.»
21. E. Oramiral, Dz. Kuv. Eski K. Bülent Ulusu Başbakan oldu, Hükümet açıklandı.
22. Org. Saltık, Devlet Başkanı Genel Sekreteri oldu. Değişiklik yapılan Sıkıyönetim Yasası yürürlüğe girdi.
23. Ulusu: «Başlıca görev terörü önlemekti.» Anıt-Kabir defterine ise, «Atatürkçü Millî Beraberlik Hükümeti olarak büyük inanç ve sarsılmaz azimle çalışacağız» diye yazdı.
26. Atatürk Kanunu kabul edildi. Atatürk'ün adına düzenlenecek 1981 İzmir Fuarına yaklaşık 1,5 milyarlık yatırım yapılacak.
27. Ellerindeki silâh ve patlayıcı maddeleri 15 gün içinde teslim edenler affedilecek.
28. Başbakan Ulusu, Hükümet Programını açıkladı. Temel Yasalar yeniden yapılacak.
29. Org. Evren İstanbul'da.

30. NATO Tatbikatını Org. Evren ve Konsey Üyeleri izledi.

(İstanbul Fener'de 50 konut yandı. ● Son 10 yılda ülkemizde trafik kazalarından 54 bin kişi öldü. ● OECD'ye göre Türkiye, yüzde 78,4 enflasyon oranı ile başta. ● DİSK Genel Sekreteri Işıklar yakalandı. ● Ulusu: «Ekonomik Programı uygulayacağız.» ● Türk Dil Kurumu Ödüllerini Yaşar Miraç (şiir), İrfan Yalçın (roman), Muzaffer Hacıhasanoğlu (öykü), Recep Bilginer (oyun), Enis Batur (deneme), Vedat Dalokay (masal - çocuk yazım), İlhan Güngören (çeviri) kazandı.)

Ekim:

1. MGK, Hükümet Programını kabul etti. Org. Evren: «Orduya politika çamurunun bulaşmaması için bu hareketi yapmak zorunda kaldık.»
3. Org. Evren: «Devleti yıllarca idare etmek niyetinde değiliz.» İst.'da 1'i polis 3 kişi öldürüldü. Irak - İran Savaşı dışsatımımızı olumsuz yönde etkiliyor.
4. Prof. N. Erim'in katilleri yakalandı. Almanya ve Fransa için vize başladı.
7. MGK, 4 idam hükmünü onayladı. Ali Dinçer ve 5 arkadaşı tutuklandı.
9. İki anarşist asıldı. Alman Konsolosluğu önünde «vize» kuyrukları var. Türk Sanayici ve İş adamları için «vize kolaylığı» uygulanıyor.
10. Eski Parti Liderleri Ankara'ya getirildi. İst.'da biri polis iki kişi öldürüldü.
12. Türkeş, tutuklandı. Demirel ile Ecevit, evlerinde, serbest. Eski parlamenterlerin çoğu da serbest bırakıldı. Türkler ve 11 kişiyi öldüren 38 terörist yakalandı. Nüfus Sayımı yapıldı.
13. Diyarbakır uçağı kaçırıldı. Bir ABD doları 82 Tl. oldu.
14. Diyarbakır'a kaçırılan THY uçağı ve yolcuları, bir operasyonla kurtarıldı, hava korsanları yakalandı. Devlet Başkanı Org. Kenan Evren, Diyarbakır'da

«Orgeneral Fazıl Bilge 80» Tatbikatını izledi. Medine yakınındaki kazada 18 Türk hacı adayı can verdi. Hazal filmi Almanya'da da üç ödül kazandı (Yönetmeni: Ali Özgentürk).

15. Org. Evren, terörle mücadelede halkın yönetime yardımcı olmasını istedi. Diyarbakır uçağında yaralanan yolculardan biri öldü, hava korsanları yasa dışı TİSKO üyesi. Erbakan ve Arkadaşları tutuklandı.

18. Nüfus sayımı sonucu: 45 milyonu geçtik.

19. Kurban Bayramı kutlanıyor. Org. Evren: «Meselelerimizi Milletimizin gücüyle çözeceğiz.»

25. İçişleri Bakanı: «İdaredeki militanları ya kazanın, ya atın.» Özal: «Bu nesil fedakârlıklara katlanmak zorunda.»

26. Millî Eğitim'de Müsteşar ve Genel Müdürler değiştirildi.

27. Soyergin, asıldı. Irak Sanayi Bakanı, Ankara'daki temaslarını tamamladı.

28. Geçici Anayasa yürürlüğe girdi. İsmet Şahin de idama mahkûm oldu.

29. Cumhuriyet'in 57. Yılı kutlandı. Org. Evren: «Ordu için en büyük mükâfat Ulusun güven ve sevgisidir.»

30. Ecevit, Liderlikten çekildi. Kızıltepe'de 8 APO'cu militan çatışma sonucu ölü olarak ele geçirildi. Org. Saltık: «12 Eylül'e gelinmesinde Konya Olayları bardağı taşıran son damla oldu.»

(Net ücretler 1 yılda 151 liradan 92 liraya geriledi. ● Enflasyon 1980 de yüzde 98'e tırmanıyor. ● İstanbul'un Kurtuluşu kutlandı. ● Suç dosyası olan eski parlamenterlerin ifadeleri alınıyor. ● SEKA kâğıt ve kartona yüzde 20 - 30 zam yaptı. ● Müftügil: «Yargının bağımsızlığı güvencededir.» ● UNESCO İstanbul için yardım kampanyası açıyor. ● Özel sektör de sigara üretebilecek. ● Bir askeri araç devrildi, 6 er şehit oldu. ● İşçi tazminatlarına tavan getirildi.)

Ocak — Ekim 1980

Ocak:

1. Almanya'da çalışma izni alabilmek için yabancı kadınlara Türk işçileri 7000 - 10.000 mark ödüyor. Darbede Afgan İçişleri Bakam da öldü.
2. Carter: «Brejnev, Afganistan konusuda doğru söylemiyor.» Afganistan'da müslüman gerillalar ile Sovyet askerleri arasında savaşmalar sürüyor. Tahran'da Sovyet Elçiliği saldırıya uğradı, Sovyet bayrağı yakıldı.
4. Afganistan'da çatışmalarda ölü sayısı 3 bini buldu.
5. Tito, hastaneye kaldırıldı. Kıbrıs Rum yönetimi Maraş konusunda BM'ye başvurdu.
7. Eralp: «Sovyetler Afganistan'dan çekilsin.»
8. Hindistan seçimlerini Bayan Gandi kazandı.
16. MB Genel Kurulu: «Afganistan'daki yabancı askerler derhal çekilsin.»
21. TİTO'nun sol bacağı kesildi.
23. Nobel Fizik Ödülü Sahibi Sakharov ve Eşi, Gorki kentine sürgüne gönderildi.
29. İran'da ilk Cumhurbaşkanı seçilen Benisadr: İran'da şiddetten arındırılmış özgürlükçü bir demokrasi kurulacaktır.»

(Mescid-ül Haram'ı basanlardan 63 kişi idam edildi. ● Gandi, «Çözümü Afgan halkı bulacaktır» dedi. Hindistan, Afganistan'a yapılan müdahaleyi desteklediğini açıkladı. ● Edward Kennedy, Türkiye'ye silâh ambargosunun kaldırılmasını kınadı. ● Humeyni, kalp rahatsızlığı geçirdi. ● Ziya Ül Hak, İslâm ülkelerine ortak savunma için çağrı yaptı. ● İslâm Konferansında Sovyetlerin Afganistan'a müdahalesi sert biçimde kınandı. ● Irak ve Katar da petrole zam yaptı.)

Şubat:

4. Brüksel THY bürosu bombalı saldırıya uğradı, Yeni Ermeni Direnişi üstlendi.
6. Ecevit'in katıldığı Sosyalist Enternasyonal Toplantısı Viyana'da başladı.
7. İsviçre Büyükelçimiz Doğan Türkmen suikastta yaralandı.
13. Tito'nun sağlık durumu yeniden ağırlaştı.
16. Tito komada, yaşamından umut kesildi.
20. ABD, Moskova Olimpiyatını boykot etti, Kongre Üyelerinin rüşvet alma olayı yankı uyandırdı.
23. Tito, birçok devlet başkanına son mesajlarını gönderdi.
25. Sovyet uçakları Afganistan'daki direniş güçlerini bombalıyor. Kabil'de yeni gösteriler yapıldı. 100'den fazla din adamı idam edildi.

(Kanserli hücrelerin çoğalmasını önleyen bir ilaç bulundu. ● İran'da kanlı çatışmalar: 4 kişi daha öldü. ● Salvator'da çatışma: 20 kişi öldü. ● Endonezya'da 500 köylü, çevreyi kirlettiği öne sürülen bir kimya fabrikasını yaktı. ● Kanada'da Trudeau, 9 aylık aradan sonra yeniden iktidarda. ● İngiltere'de çöpten petrol yapıldı.)

Mart:

6. İtalya'da büyük malî skandal: 38 iş adamı tutuklandı.
12. Gazeteci - Yazar Zekeriya Sertel, Paris'te öldü.
18. Sovyet müdahalesinden bu yana Afganistan'da 40 bin kişinin öldürüldüğü bildiriliyor.
23. Denktaş: «Türkiye'deki anarşik ortam Rumları ENOSİS için umutlandırıyor.» Almanya, kaçak 52 Türk işçisini iade etti.
25. Dünya İslâm Kongresi toplantısı Magosa'da başladı. Devrik İran Şahı Mısır'da hastaneye yattı.
27. Dünya İslâm Kongresi, «KTFD ile Dayanışma» kararı aldı.
28. İngiltere'de 12 milyon işçi, Hükümeti protesto dire-

nişi yapıyor. İran, petrole yeniden zam yaptı.

(Şah'ın İran dışına 56 milyar dolar kaçırdığı ileri sürüldü. ● Bionik insan gerçekleşiyor. ● İngiliz bilim adamları uzayda güneş enerjisi santralları kuruyor. ● Manş tüneli 100 milyon sterline mal olacak. ● OECD, 1,2 milyar yardım yapıyor. ● İran Cumhuriyetinin ilk Meclisi seçiliyor. ● Kıbrıs, bazı malların çıkışını izne bağladı. ● Dünya nüfusu 4,5 milyara ulaştı. ● San Salvador'daki grevde 60 kişi öldü. ● J. R. Sartre, Paris'te hasaneye kaldırıldı. ● İsrail Savunma Bakanı: «Türkiye, Ortadoğu'da Sovyetler'i önleyecek tek güç.» ● Federal Almanya'da artıkların yeniden ürüne dönüştürülmesi bir sanayi haline geldi. ● Begin: «Türkiye ve İsrail, Sovyet yayılması önünde engeldir.»)

Nisan:

6. Sovyetler ile Afganistan anlaşma imzaladı.
8. Havana'daki Peru Elçiliğine sığınan Kubalıların sayısı 10 bine ulaştı.
9. Enver Sedat, Washington'da Başkan Carter ile görüştü.
10. İran'da olağanüstü durum, Carter, İran'lı diplomatları sınırdışı etti.
12. Benisadr: «Irak ordusu saldırırsa Irak'ı istilâ ederiz.
13. Lahaye Elçimizin oğlunu öldürmekten sanık Lübnan'lı Ermeni, ABD'de yakalandı.
15. ABD, İran'a karşı askeri önlemden söz ediyor.
16. Oscar Ödülünü Kramer Kramer'e karşı adlı film ve Dustin Hoffman kazandı.
17. J. P. Sartre öldü.
25. Bir grup Ermeni Tahran'da Türk Elçiliğini sardı, Atina'da Ermeni ve Rumlar Türk Bayrağını yırtmaya kalktı. Ermeniler New-York ve Ottowa'da Türkiye aleyhine gösteri yaptı.
26. Amerikalılar, İran'daki rehineleri kurtarmak için başarısız bir operasyon yaptı.

(FKÖ Temsilcisi : Amerika ve İsrail, Türkiye'deki bölücü hareketleri destekliyor. ● Belçika'da zengin doğal gaz yatakları bulundu. ● Nijerya, petrolün fiatını 34,72 dolara yükseltti. ● Afrika Çat'daki çatışmalarda ölü ve yaralı sayısı binleri aştı. ● Saddam Hüseyin, «Savaşa hazırız» derken İran da cihad ilân etti. ● İran'da çatışmalar : yüzlerce yaralı var, Üniversiteler 2 gün kapalı. ● Rusya, Afganistan sorununun İslâm Konferansında görüşülmemesini Türkiye'den istedi. ● ABD Dışişleri Bakanı Cyrus Vance istifa etti. Benisadr : «ABD ile anlaşma olanaksız.» ● İran Dışişleri Bakanına Kuveyt'te suikast girişimi yapıldı.)

Mayıs:

1. Carter, İran'a çattı; Moskova : «ABD ateşle oynuyor» diyor. Kabil'de öğrenciler Sovyetler aleyhine gösteri yaptı.
2. Yönetmen Alfred Hitchcock öldü.
3. Tahran'da ABD Elçiliğine saldırı yapıldı. İran, saldırıda ölenlerin cesetlerini ABD'ye geri veriyor.
5. Tito 87 yaşında öldü. İran'ın Londra Elçiliğini işgal eden arap gerillalar 2 rehineyi serbest bıraktı.
6. Başbakan Konstantin Karamanlis, Yunanistan Devlet Başkanı oldu.
7. Londra'da 40 saniyelik yıldırım baskınla Elçilikteki İran'lı rehineler kurtarıldı.
9. Mareşal Tito, görkemli bir törenle toprağa verildi.
13. İran seçimlerini Beheşti'nin partisi ezici çoğunlukla kazandı.
15. NATO Toplantısında Türkiye'ye askeri yardımın hızlandırılması kararlaştırıldı.
22. Waldheim : «Kıbrıs sorunu meslek hayatımın en düş kırıcı deneyidir.»

(İngiliz partileri : «3. Dünya Savaşı ilk kez gündeme geldi.» ● Uganda'da darbe yapan subaylar yönetimi ele geçirdi. ● Sanayileşmiş ülkelerde asit oranı artan yağmurlar «öldürücü» etkiler yapıyor. ● Atina : «Türk uçakları hava sahamıza girdi.» ● İran, ambargoya katılan ülkelere

petrol vermiyor. ● Miami'de ırk çatışması: 18 ölü, 220 yaralı. ● 2 Türk, İtalya'ya 135 milyon Tl.'lık eroin sokarken yakalandı. ● İngiltere'de Cengizhan Derneği, Cengizhan'ın mezarının İngiltere'de olduğunu, tatillerini İngiltere'de geçirdiğini bildirdi. ● İran'da kürt bölgesindeki çatışmada 500 asker öldü. ● Hollanda'da bir Türk işçisi belediye meclisi üyesi seçildi.)

Haziran:

2. Hakkâri'de ot biçmek için sınırı geçen köylülere Irak kuvvetleri ateş açtı: 12 kişi öldü.
3. İran - Irak sınır çatışmalarında 30 ölü var.
4. Alman Başbakanı: «Frankfurt, sakinleri Türk olan bir Amerikan kenti oldu.»
10. Amerikalı yazar Henry Miller öldü.
11. Bir varil petrol 32 dolar oldu.
13. Japon Başbakanı Ohira öldü. İran Petrol Bakanı: «Türkiye'ye eski fiyattan petrol satışını sürdüreceğiz.»
14. Talât S. Halman, 7. kez Amerikan PEN Yönetim Kuruluna seçildi.
21. Alman Hükümetinin «vize» önlemine Uluslararası Af Örgütü karşı çıktı.
30. Şah, ölüm döşeğinde.

(Yoksul ülkelerde her 1000 çocuktan 129'u ölü doğuyor. ● Güney Kore'de demokrasi umutları yok oldu. ● Tahran'da çatışma: çok sayıda ölü, yaralı var. ● Çinliler artık özel oto sahibi olabilecek. ● Afganistan'da Amin yönetiminin 3 bakanı daha idam edildi. ● Güney Afrika'da olaylar: 36 ölü, 200 yaralı var. ● Irak'ta 22 yıldan bu yana ilk kez seçimler yapıldı. ● İran'da darbe girişiminde bulunan 27 subay tutuklandı. ● Bayan Gandi'nin oğlu Sanjay Gandi, uçak kazasında öldü. ● Brejnev: «Koşullar normale döndüğü için Afgan'dan asker çekiyoruz.» ● Afrika'da 60 milyon insan, açlıkla karşı karşıya.)

Temmuz:

10. Japon Başbakanı Ohira'nın cenazesinde Liderler

buluştu.

15. Kahire'de ameliyat edilen Şah, yeniden ağırlaştı.
16. İran sınırında çatışma: 30 Irak askeri öldü. İran, sınırlarını 48 saat süreyle kapattı. Irak'ta 10 Türk'ün idamı doğrulandı.
18. Gemlik gemisinin 3. seferinde de Rodos'ta gösteriler yapıldı.
21. Humeyni'yi devirmek isteyen 5 subay idam edildi.
25. Aktör Peter Sellers, Londra'da öldü.
27. Devrih İran Sahı Kahire'de öldü.

(Yunan Dış İşleri Bakanı Almanya'da konuştu: «Almanların Türkiye'ye yardımı dengeyi bozar.» ● Hollanda'da Gaziantep'ten eroin kaçıran bir şebeke ortaya çıkarıldı. ● Avrupa Konseyinde Alman vizesi görüşüldü. ● İran'da düğünlerde kadınlarla erkeklerin bir arada eğlenmesi yasaklandı. ● Amerika'da sıcaklardan 1200 kişi öldü. ● Dünyada silâhlanma için dakikada 1 milyon dolar harcanıyor. ● İran'da Türk Gazetecisi H. Sami Coşar tutuklandı, birkaç gün sonra serbest bırakıldı.)

Ağustos:

4. Atina İdarî Ateşemiz Galip Özmen ile kızını Ermeni komitecileri öldürdü.
6. Lyon Konsolosluğumuza saldırı: 2 Türk yaralandı.
11. Kipriyanu: «İki bölgeli çözümü asla kabul etmeyeceğiz.»
13. Almanya'dan sığınma hakkı isteyenlerin ancak yüzde 8'i kabul edilebilecek.
20. Polonya kaynıyor. Grev bölgesine özel birlikler gönderildi.
21. Suudi Arabistan uçağı Riyad Havaalanında yandı: 265 ölü.
25. Polonya'da grevler büyüyor. Komünist Partisi, Başbakan ve 5 Politbüro Üyesini görevden aldı. Reformlar yapılıyor.
29. Türkiye, Kudüsteki Başkonsolosluğunu kapattı. BM Konseyi İsrail'i kınadı.

31. Polonya'da işçilere özgür sendika ve grev hakkı tanındı.

(Yunanistan Ermeni eylemlerini «teşvik edici» bir tutum içinde. ● Suudi Arabistan, İsrail'e karşı «cihad» çağrısı yaptı. ● İran, Rusyayı, Kürtleri kışkırtmakla suçladı.)

Eylül:

5. Dünya Bankası asgari ücretin düşük olmasını istiyor.
6. Sovyetler, Afganistan'da büyük saldırıya geçti.
7. Polonya'da Gierek Başkanlıktan alındı.
9. Dallas TV dizisindeki «Anne» Barbara Del Gedes, En İyi Kadın Oyuncu seçildi.
15. 12 Eylül Harekâtı için dış basında olumlu yankılar sürüyor.
17. AET Dış İşleri Bakanları: «Türkiye ile işbirliğini sürdürüyoruz.»
19. Schmidt ile Christopher, Türkiye'ye yardım için anlaştı.
20. Avrupa Parlamentosu, AET-Türkiye ilişkisinin askıya alınmasını reddetti.
22. İran, Irak'a savaş açtı.
24. Irak ordusu İran'a girdi, İran uçakları Bağdat'ı bombaladı.
26. İran-Irak Savaşı şiddetlendi. Petrol kuyuları bombalanıyor. 2 İran kenti işgal edildi. TASS: «Savaş, ABD ile İsrail'e yarıyor.»
27. Paris Basın Ateşemiz Selçuk Bakkalbaşı, silâhlı saldırıda yaralandı. Olayı Ermenistan Gizli Kurtuluş Örgütü üstlendi.
28. ABD, Türkiye'ye askeri yardımı sürdürecek.
29. Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının Irak'taki bölümü bombalandı. Irak'tan bir süre petrol alamayacağız.

(Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü için engel yok. ●

Malta, tarafsız oluyor. ● Irak, BM'nin Ateşkes çağrısını kabul etti; İran, reddetti.)

Ekim:

2. İran-Irak Savaşı şiddetle sürüyor. Fuel-Oil'in tonu spot alımlarla 150 dolardan 250 dolara çıktı.
5. Ermeniler, THY Milano bürosunu bombaladı.
6. Almanya'da seçimleri yine Sosyal Demokrat ve Hür Demokrat partileri kazandı.
7. Irak kuvvetleri Hürremşehir'de.
12. Cezayir'de korkunç deprem: 20 bin ölü var.
14. ABD, İngiltere ve İsviçre'deki Türk bürolarında bombalar patladı.
23. İslâm Ülkeleri İşbirliği Toplantısı Ankara'da yapılıyor.
30. Çağatay, Rumların Türk önerilerine olumsuz yanıtlar verdiğini açıkladı.

(İran, Libya'dan silâh ve cephane alıyor. ● Irak ordusu Abadan'ı dövüyor, İran, karşı saldırıya geçti. ● Yunanistan'ın NATO'ya dönüşünü halk protesto ediyor. ● Atina Basını: «Türkiye ve Yunanistan NATO'nun Kıbrıs plânını kabul etti»

Suut Kemal YETKİN

ÖLENLER

Derleyen : Sami N. ÖZERDİM

A. Türkiye'de

1979 Sonu :

Ekim 1979. Nuri ULUSU. Atatürk'ün kütüphanecisi.
Sıdıka KARAGÖZOĞLU. Ressam (Yunanistan'da öldürüldü).

★

Nevzat ÜSTÜN. Ozan, öykücü. (1924 - 8 Kasım 1979)
İhsan HINÇER. Yazar, Türk Folklor Araştırmaları dergisi yayıncısı. (1918 - 11 Kasım 1979).
Erol OLGUNDEMİR. TRT'den. (- 1/2? Kasım 1979).
Hakkı GÜLMAN. Gazeteci. (53 yaşında - 17 Kasım 1979).
Prof. Dr. Mehmet DİZİOĞLU. İ. Ü. Fen Fakültesi'nden. (1924 - 17 Kasım 1979).
Kâzım TÜZEL. Müzikçi. (1897 - 17 Kasım radyo haberlerinde ölümü duyuruldu).
İlhan DARENDELİOĞLU. Yazar, Toprak dergisi yöneticisi. (1921 - 19 Kasım 1979, öldürüldü).
Prof. Dr. Ümit DOĞANAY. İ. Ü. Hukuk Fakültesi'nden. (1929 - 20 Kasım 1979 öldürüldü).
Mehmet Ali ORAL. Gazeteci. (1902 - 22 Kasım 1979).
Doç. Dr. Şevki GÜLER. A. Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi. (- 3 Aralık 1979).
Hüseyin Cahit AKÜZÜM, Gazeteci, avukat. (- 5 Aralık 1979, öldürüldü).
Prof. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL. İ. Ü. İktisat Fakültesi'nden. Yazar, (1921 - 7 Aralık 1979, öldürüldü).
Macit VARLIK. Ticaret ataşesi, yazar. (1931 - 8 Aralık 1979).
Prof. Dr. Albay Remzi NUHOĞLU. Gülhane'den. (1928 - 10 Aralık 1979).

Behçet NECATİGİL. Ozan, oyun yazarı, araştırmacı. (1916 - 13 Aralık 1979).

Yılmaz ÇOLPAN. Turizm danışmanı, yazar. (1928 - 22 Aralık 1979 Paris'te öldürüldü).

Prof. Mehmet Şadi ÇALIK. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nden. Heykelci. (1917 - 24 Aralık 1979).

Ziya TERMEN. Eski parlamenter, yazar. (1917 - 23 Aralık 1979).

Prof. Dr. Cihat ABAOĞLU. İ. Ü. Tıp Fakültesi'nden. (1914 - 25 Aralık 1979).

Vedat ABUT. Spor yazıları çevirmeni. (- 10 Kasım 1979).

Doç. Dr. Erdem ŞEN. A. Ü. Ziraat Fakültesi'nden. (15 Kasım 1979).

Dr. Ali Satı EKİNCİ. Yüksek Ziraat Mühendisi, yazar (- 15 Kasım 1979).

Ocak - Ekim 1980

Mustafa Nihat ÖZÖN. Öğretmen, yazar, sözlükçü. (1896 - 2 Ocak 1980).

Ali ÖZER. Öğretmen, yazar. (1913 - 3 Ocak 1980).

Yekta AKINCI. Klasik Türk müziği bestecisi. (1905 - 6 Ocak 1980).

Dr. Zekâi Muammer TUNÇMAN. Hekim, yazar. (12 Ocak 1980).

Prof. Dr. Salâhattin OLCAY. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nden. (1923 - 15 Ocak 1980).

Orhan Tahsin GÜNDEN. Yazar. (- 17 Ocak 1980).

Ord. Prof. Hüseyin Şükrü BABAN. İ. Ü. İktisat Fakültesi'nden emekli; gazete yazarı. (1888 - 1 Şubat 1980).

Hasan Reşit TANKUT. Türk Dil Kurumu eski genel yazmanlarından, eski milletvekili, Üniversite öğretmeni, yazar. (1891 - 18 Şubat 1980).

Faruk AKEL. Hafif Batı müziği orkestra şefi. (1927 - 23 Şubat 1980).

Tayfur SÖKMEN. Eski milletvekili, Hatay cumhurbaşkanı, anılar yazarı. (1892 - 3 Mart 1980).

Asım Süreyya İLOĞLU. Bankacı, yazar. (- 3 Mart 1980).

Prof. Nusret HIZIR(OĞLU). A. Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nden emekli, felsefeci. (1898 - 8 Mart 1980).

Esat Nedim TENGİZMAN. Kurtuluş Savaşın'da Atatürk'ün fotoğrafçısı. (- Ölümünü, H. F. Es, 11.2.1980 günlü TV.'de 7 Gün dergisinde duyurdu).

Ord. Prof. Yusuf Hikmet BAYUR. Eski büyükelçi, Milli Eğitim Bakanı, Atatürk'ün Genel Yazmanı, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi, tarihçi. (1890 - 6 Mart 1980).

M(ehmet) Zekeriya SERTEL. Gazeteci, yazar, ansiklopedi yayımcısı. (1892 - 12 Mart 1980 Paris).

Prof. Dr. Vamık TAYŞİ. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden emekli. (1904 - 19 Mart 1980).

Prof. Bedrettin TUNCEL. A. Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nden emekli UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı, Temsilciler Meclisi üyesi, Milli Eğitim Bakanı, çevirmen. (1910 - 19 Mart 1980).

Dr. Salahattin TANSEL. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi eski başkanlarından, tarihçi yazar (- Mart 1980).

Dr. Refik ERER. Yazar, kemançalar, hekim. (- 27 Şubat 1980).

Prof. Dr. Yılmaz GÜNAL. A. Ü. S. B. F. öğretim üyesi, Basın ve Yayın Yüksek Okulu Müdürü, hukukçu. (- 21 Mart 1980).

Hadi H. TAMER. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde öğretim görevlisi. (Milliyet'te ölüm duyurusu : 7 Şubat 1980).

Suat ÇADIRCI. Yönetimci, yazar. (1931 - 9 Ocak 1980).

Mustafa KIZILTAN. Gazeteci, spor yazarı. (1912 - Mart 1980).

Safa TANGÖR. Ankara Devlet Konservatuvarı eski solfej öğretmeni. Piyanist, orkestra şefi, besteci. (1911 - 17 Mart 1980).

Firuz MAKULÜ. Emekli gazeteci. (- 19 Mart 1980).

Mehmet Ali YALÇIN. Gazeteci, MAY Yayınları sahibi. (1920 - 1 Nisan 1980).

İsmail GERÇEKSÖZ. Orta Doğu gazetesi başyazarı.

(- 4 Nisan 1980, öldürüldü).

Mehmet KARACA. Tiyatro oyuncusu. (1900 - 7 Nisan 1980).

Ümit KAFTANCIOĞLU (Garip TATAR). Yazar, (1935 - 11 Nisan 1980, öldürüldü).

Prof. Dr. Cahit ÖZCAN. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nden. (- 12 Nisan 1980).

Prof. Dr. Melih TAHSİNOĞLU. İstanbul Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi (Edirne Tıp Fakültesi)'nden. (- 13 Nisan 1980).

Ali Nusret PULHAN. Pulcu, pulculuk yayınları sahibi. (- 16 Nisan 1980'de Milliyet'te ölüm duyurusu).

Prof. Dr. Sait Tahsin TEKELİ. A. Ü. Ziraat Fakültesi'nden emekli. (1901 - 17 Nisan 1980).

Ord. Prof. Suut Kemal YETKİN (Suut Kemalettin). Estetikçi, yazar. A. Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde öğretim üyesi, Ankara Üniversitesi Rektörü, A. Ü. İlahiyat Fakültesi dekanı, eski milletvekili (1904 - 19 Nisan 1980).

Ziya ERSEVER. Yeni Asır gazetesinden. (1954 - 21 Nisan 1980).

Cahit ZAMANGIL. Yazar, eski milletvekili. (1906 - 4 Mayıs 1980).

Prof. Dr. Bedii GORBON. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden (1915 - 4 Mayıs 1980).

Gündüz KILIÇ. Spor yazarı, eski sporcu. (1918 - 17 Mayıs 1980).

Muammer BAKIR. Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmeni. Ressam. (1926 - 19 Mayıs 1980).

Tevfik Cemal. «Muharrir» (- Mayıs 1980).

Hâmit GÖRELE. Ressam. (1903 - 7 Haziran 1980).

Edwin RİZİ. TRT. Dış İlişkiler Müdürü. (1920 - 14 Haziran 1980).

Ahmet Muhip DRANAS. Ozan, oyun yazarı. (1909 - 21 Haziran 1980).

Feridun Cemal ERKİN. Dışişleri eski bakanlarından, eski büyükelçilerden (1899 - 21 Haziran 1980).

Mehmet Behçet YAZAR. Fecriati dönemi ozanlarından, yazar. (1890 - 3 Temmuz 1980).

Dr. Mehmet Raşit SERDENGEÇTİ. Hekim - Yazar. (1925 -

Ölüm haberi, Dirim dergisinin Nisan - Mayıs 1980 sayısında).

Prof. Hayri DENER. A. Ü. Fen Fakültesi eski öğretim üyelerinden, eski senatör. (1898 - cenaze töreni: 16 Temmuz 1980).

Jerfi YENER. İzmir gazetecilerinden. (1916 - 15 Temmuz 1980).

Prof. Dr. Nihat ERİM. A. Ü. Hukuk Fakültesi eski öğretim üyelerinden, eski milletvekili, senatör, bakan ve başbakanlardan (1912 - 19 Temmuz 1980, öldürüldü).

Recai ÜNAL. Demokrat gazetesi muhabiri. (21 yaşında - 22 Temmuz 1980, öldürüldü).

Kemal TÜRKLER. DİSK eski genel başkanı, sendikacı. (1926 - 22 Temmuz 1980, öldürüldü).

Hasan Hayati YAVA. Mersin'de gazeteci, ozan. (31 Temmuz 1980, öldürüldü).

Tahir Nejat GENCAN. Öğretmen, dilci, yazar. (1892 - 2 Temmuz 1980).

Doç. Dr. İrfan ÖZER. Çukurova Üniversitesi (Tıp) öğretim üyesi. (- Hürriyet'te ölüm duyurusu: 8.8. 1980).

Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif EGELİ. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi eski dekanlarından, İ. Ü. eski rektörlerinden (1901 - 9 Ağustos 1980).

Nihat Âdil ERKMEN. Millî Eğitim Bakanlığı eski müsteşarı. Çevirmen. (1901 - 19 Ağustos 1980).

Muammer ÖVÜNÇ. İzmir'de Tercüman gazetesi temsilcisi. 1926 - 20 Ağustos 1980).

Mehmet Feridun DEMOKAN. Gazeteci. (- New-York'ta öldüğü, Cumhuriyet gazetesinin 26.8.1980 günlü sayısında haber).

Eşref Şefik ATABEY. Spor yazarı, spikeri. (1896 - 6 Eylül 1980).

Ord. Prof. Dr. Eşref Sabit ERDURAN. İ. Ü. Tıp Fakültesi emekli. (1886 - 10 Eylül 1980).

Prof. Dr. Haldun Nüzhet TEREM. İ. Ü. Kimya Bölümünden emekli (- 9 Eylül 1980).

Dr. Ali Şükrü ŞAVLI. Hekim, yazar. (1892 - 13 Ağustos 1980).

Ziya AYDINTAN. Besteci, müzik eğitimcisi. (1904 - 15 Eylül 1980).
Enver KAPELMAN. Viyolonist. (- 16 Eylül 1980).
İzzet AYKOL. Gazeteci. (1909 - 20 Eylül 1980).
Hasan CEYLAN. Sinema oyuncusu. (1922 - 23 Eylül 1980).
Emin KARAKUŞ. Gazeteci, yazar. (1911 - 23 Eylül 1980).
Bülent GENÇER. Spor yazarı. (1925 - 30 Eylül 1980).
Eroğlu İSKİT. Tarih yazarı. (1925 - ölüm haberi, Milliyet Sanat Dergisinin Temmuz 1980 sayısından).
Sadık ATAK. Asker yazar. (84 yaşında - 2 Ekim 1980).
Nazım KURŞUNLU. Oyun yazarı. (1911 - 8 Ekim 1980).
Dr. Ali Naci DUYDUK. Erzurum Kongresi delegesi, eski milletvekili. (1893 - 15 Ekim 1980).

B. DÜNYADA

1979 Sonu :

Nadia BOULANGER. Fransız piyanist; yetiştirici. (1887 - 1979 Ekim sonu?).
Al CAPP. Amerikalı karikatürcü (Hoş Memo yaratıcısı). (- Kasım 1979 ilk haftası).
Amadeo NAZZARİ. İtalyan oyuncusu. (1907 - Kasım 1979 ilk haftası).
Hafizullah AMİN. Afganistan devlet başkanı .(- 1979 Aralık sonunda idam edildi).
André KOSTELANETZ. Rus asıllı Amerikan orkestra şefi. (1903 - 1979 sonu / 1980 başı?).

1980

Darryl ZANUCK. Amerikalı film yapımcısı. (1902 - Ocak 1980).
Ekber BABAYEN. Türk asıllı Sovyet yazarı. (- 15 Aralık 1979).
MANTOVANİ. Orkestra şefi. (- 31 Mart 1980).
David JANSSEN. «Kaçak» adlı televizyon dizi filmi başoyuncusu. (49 yaşında - 13 Şubat 1980).
Jean - Paul SARTRE. Fransız düşünürü, romancı, oyun yazarı, denemeci. (1905 - 16 Nisan 1980).

Alfred HİTCHCOCK. İngiliz film yönetmeni. (1899 - 29 Nisan 1980).

Josip Broz TİTO. Yugoslavya devlet başkanı. (1892 - 5 Mayıs 1980).

Henri MİLLER. Amerikalı yazar. (1891 - Cumhuriyet gazetesinde ölüm haberi: 10 Haziran 1980).

Peter SELLER. İngiliz oyuncu. (1926 - Radyo haberi: 24 Temmuz 1980).

Muhammed Rıza PEHLEVİ. Devrik İran Şahı (1921 - 27 Temmuz 1980 Kahire).

YAHYA HAN. General. Pakistan'ın eski devlet başkanlarından (1917 - 8 Ağustos 1980)

Stuart LEGG. İngiliz film yapımcı ve yönetmeni. (1910 - Radyo haberi: 20 Eylül 1980. Radyo, 90 yaşında öldüğünü duyurdu?).

Jean PİAGET. İsviçreli psikolog. (1896 - ölümünü 15 Ekim 1980 günlü Milliyet Sanat Dergisi duyurdu).

Ahmet Muhip DIRANAS

1980'İN KİTAPLARI

Derleyen : ÖKSEL GÖÇMEN

I. EDEBİYAT, GÜZEL SANATLAR

A. YERLİ:

Sait Faik (Abasıyanık) **Bütün Eserleri 10**: Açık Hava Oteli — Konuşmalar — Mektuplar. Ankara 1980 Bilgi Y. 254 s. 90 TL.

Bilgin Adalı: **Barışın Tarihçesi.** (Şiirler) İst. 1980 Yeni Ankara Y. 50 TL.

Ahmet Rasim: **Muharrir, Şair, Edib.** Hazırlayan: Kâzım Yetiş. İst. 1980 Terüman Kitapçılık Y. 220 s. 40 TL.

Oktay Akbal: **Geçmişin Kuşları.** (1965-1969 Yılları; Günceler, Anılar, İzlenimler, Düşünceler) İst. 1979 Çağdaş Y. 431 s. 75 TL.

Nahit Ulvi Akgün: **Eksilen Gökyüzü.** (Şiirler) İst. 1980 Yeditepe Y. 90 s. 60 TL.

Gülten Akın: **Kırmızı Karanfil.** (Şiirler) Ankara 1980 Türkiye Yazıları Y. 71 s. 50 TL.

Gülten Akın: **Seyran Destanı.** (Şiirler) İst. 1979 Cem Y. 134 s. 60 TL.

Sina Akyol: **Su Tadında.** (Şiir) Ankara 1980 Genç Grafik Y. 80 s. 50 TL.

Erdal Alova **En Son Çıkan Şarkılar.** (Şiir) İst. 1980 Sanat Emeği Y. 96 s. 40 TL.

Seyit Alp: **Devran.** (Roman) İst. 1979 Aydınlık Y. 129 s. 50 TL.

Çetin Altan: **Al İşte İstanbul.** (Anlatı) İst. 1980 Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi Y. 142 s. 70 TL.

İnci Aral: **Ağda Zamanı.** (Öyküler) Ankara 1979 Sesimiz Y. 182 s. 60 TL.

Oktay Arayıcı: **At Gözlüğü.** İst. 1979 Ok Y. 110 s. 50 TL.

Oktay Arayıcı: **Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi.** (Oyun)

Ankara 1979 Devlet Tiyatroları Y. 25 TL.

Sunullah Arısoy: **Sabrın Gülü.** (Şiirler) Ankara 1980 Sun Y. 158 s. 60 TL.

İsmail Aşıkoğlu: **Öfke Yutulmaz.** (Roman) Ankara 1979; Uzman Y. 25 TL.

Hüseyin Atabaş: **Yanarca.** (Şiirler) İst. 1979 Derinlik Y. 62 s. 25 TL.

Falih Rıfkı Atay: **Çankaya.** İst. 1980 Bateş A.Ş. 586 s. 400 TL.

İdris Atmaca: **Şafak Sökerken.** (Şiirler) Kutulmuş Matbaası, 64 s. 10 TL.

Mehmet Aydın: **Halkın Soluğu.** (Şiirler) (Kendi Yayını) 1979, 38 s. 25 TL.

Özdemir Başargan: **Gurbet Sofrası.** (Roman) İst. 1979 Yeni Dünya Y. 400 s. 75 TL.

Enis Batur: **Şiir ve İdeoloji;** Çağdaş Batı Yazını Üzerine Denemeler. İst. 1979 Derinlik Y. 140 s. 60 TL.

Kemal Bayram: **Çin İzlenimleri.** Ankara 1980 Yenigün Y. 158 s. 100 TL.

Kemal Bayram: **Emek Kartalları.** Ankara 1980 Yenigün Y. 150 s. 100 TL.

Bedrettin Cömert'e Armağan. Hacettepe Üniv. Sosyal ve İdari Bilimler Fak. Beşeri Bilimler Dergisi, Özel Sayı. Ankara 1980 Hacettepe Üniv. Y. 579 s. 500 TL.

Nihat Behram: **Irmak Boylarında Turaç Seslerinde.** (Şiirler) İst. 1980 Güney Y. 50 TL.

Ataol Behramoğlu: **Bir Gün Mutlaka.** (Şiir) İst. 1980 YAZKO Y. 63 s. 50 TL.

Ataol Behramoğlu: **Mustafa Suphi Destanı.** (Şiirler) İst. 1979 Sanat Emeği Y. 141 s. 55 TL.

İlhami Bekir: **Unuttum.** (Şiirler) İst. 1979 Alaz Y. 78 s. 40 TL.

Memet Fuat (Bengü) **Tevfik Fikret.** (İnceleme) İst. 1979 (De) Y. 208 s. 50 TL.

Aliye Berger: **Yaşamı, Sanatı, Yapıtları.** İst. 1980 Ada Y. 108 s. 300 TL.

İlhan Berk: **İstanbul Kitabı.** (Şiirler) İst. 1980 Ada Y. 72 s. 100 TL.

Asım Bezirci: **1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz, Eleştiriler, Konuşmalar.** İst. 1980 ABeCe Y. 289 s. 180 TL.

Asım Bezirci: **Halk, Sosyalizm, Kültür ve Edebiyat.** İst. 1979 Sanat Emeği Y. 189 s. 45 TL.

Kemal Bilbaşar: **Bedoş.** (Roman) İst. 1980 Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi Y. 208 s. 100 TL.

Recep Bilginer: **Yunus Emre.** (Oyun) İst. 1979 Cem Y. 108 s. 35 TL.

Salâh Birsel: **Boğaziçi Şıngır Mıngır.** Ankara 1980 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 564 s. 200 TL.

Salâh Birsel: **Dört Köşeli Üçgen.** (Roman) İst. 1980 Ada Y. 137 s. 100 TL.

İsmet Bozdağ: **Kemal Tahir'in Sohbetleri.** Ankara 1980 Bilgi Y. 250 s. 150 TL.

Ayhan Bozfırat: **Sokak Lambaları.** (Öyküler) İst. 1980 Okar Y. 128 s. 70 TL.

Abdülkadir Budak: **Şimdi Yaz.** (Şiirler) H/S Y. 90 s. 30 TL.

Tarık Buğra **Bütün Eserleri 3: Üç Oyun** (Ayakta Durmak İstiyorum — Akümülatörlü Radyo — Yüzlerce Çiçek Birden Açtı). İst. 1979 Ötüken Y. 256 s. 60 TL.

Tarık Buğra: **Bütün Eserleri 4: Düşman Kazanmak Sanatı.** (Dil ve Edebiyat Üzerine Yazılar) İst. 1979 Ötüken Y. 416 s. 100 TL.

Tarık Buğra: **Bütün Eserleri 6: Dönemeçte.** (Roman) İst. 1980 Ötüken Y. 310 s. 125 TL.

Edip Cansever: **Şairin Seyir Defteri.** (Şiirler) İst. 1980 Ada Y. 51 s. 50 TL.

Ali Cengizkan: **Senlere.** (Şiir) Ankara 1980 Türkiye Yazıları Y. 70 s. 50 TL.

Demirtaş Ceyhun: **Avşalı Çocuk.** (Çocuklarımızın Öyküleri) İst. 1979 Işık Yayıncılık, 144 s. 50 TL.

Necati Cumalı: **Aç Güneş.** (Şiirler) İst. 1980 Karacan Y. 352 s. 200 TL.

Cumhuriyet 80; Yıllık. İst. 1980 Cumhuriyet Gazetesi Y. 189 s. 150 TL.

K. Mustafa Çakmak: **Yıldız Suyu.** (Şiirler) Çağ Y. 80 s. 30 TL.

Celalettin Çetin: **Bir Gazetecinin Not Defteri.** İst. 1980 Cem Y. 426 s. 200 TL.

Veysel Çolak: **Günlerin Yağmurunda.** (Şiir) Ankara 1980 Yeditepe Y. 79 s. 50 TL.

İbrahim Agâh Çubukçu: **İnsan ve Mutluluk Üzerine Denemeler.** Ankara 1980 (Kendi Yayını) 101 s. 80 TL.

Nebi Dadaloğlu: **Gardaşlarım — Ellerimiz — Gıllı Çarık.** (Üç kitap birarada, Şiirler) İst. 1979 (Kendi Yayını) 128 s. 30 TL.

Güney Dal: **E — 5** (Roman) İst. 1979 Milliyet Y. 231 s. 90 TL.

Arif Damar: **Ölüm Yok ki.** Ankara 1980 Türkiye Yazıları Y. 61 s. 35 TL.

Dünya Öykü Zenginlikleri I: Çağdaş Amerikan Öyküsü. Derleyen: Tomris Uyar. Ankara 1980 Yeni Ankara Y. 311 s. 150 TL.

Ferit Edgü: **Yazmak Eylemi.** Bir Toplumsal / Siyasal Olay Üzerine 101 Çeşitleme. İst. 1980 Ada Y. 147 s. 100 TL.

Osman Nuri Ekiz — Müslim Ergül: **Servet-i Fünûn'dan Cumhuriyete kadar Yeni Türk Edebiyatı.** İst. 1980 Toker Y. 827 s. 200 TL.

Gültekin Emre: **Kurşuni Bir Siperde.** (Şiirler) Ankara 1980 Türkiye Yazıları Y. 63 s. 25 TL.

Nazlı Eray: **Geceyi Tanıdım.** (Öyküler) İst. 1979 Ada Y. 152 s. 75 TL.

Turgut Erdem: **Denize Karşı.** (Şiir) İst. 1980 Kazancı Matbaacılık Sanayii. 76 s. 30 TL.

Konur Ertop: **Emperyalizmle Savaşım.** (Edebiyat İncelemesi) İst. 1979 ABeCe Y. 96 s. 50 TL.

İsmet Zeki Eyüboğlu: **Şeyh Bedrettin ve Vâridât** İst. 1980 Der Y. 400 s. 200 TL.

Fuzulî: **Leyla ile Mecnun.** Günümüz Türkçesiyle anlatan: Aziz Nesin. Ankara 1980 Türk Dil Kurumu Y. 88 s. 30 TL.

Naci Girginsoy: **Mavinin Ölümü.** (Öyküler) İst. 1979 Varlık Y. 208 s. 25 TL.

Yılmaz Gruda: **Kuyumcular.** (Şiirler) İst. 1980 Papirüs Y. 50 TL.

Burhan Günel: **Aksayan.** (Roman) Ankara 1979 Kerem Y. 168 s. 60 TL.

Burhan Günel: **Başka Bir Yaz.** Ankara 1980 Kerem Y.

136 s. 75 TL.

Necati Güngör: **Sevgi Ekmektir.** (Öyküler) İst. 1980 Aydınlık Y. 114 s. 50 TL.

Ziya Gürel: **Hak Âşıklarından Deyişler** Ankara 1980 (Kendi Yayını) 192 s. 150 TL.

Nail Güreli: **Seçim Otobüsü.** (Gülmece Öyküleri) İst. 1979 Gür Y. 128 s. 40 TL.

Muzaffer Hacıhasanoğlu: **Eller.** (Öyküler) İst. 1979 Aydınlık Y. 111 s. 35 TL.

Ruşen Hakkı: **Çakmaktaşı Kav Kıvılcım.** (Şiirler) Ankara 1980 Türkiye Yazıları Y. 64 s. 35 TL.

Selim İleri: **Bir Denizin Eteklerinde.** İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 213 s. 100 TL.

Selim İleri: **Cehennem Kraliçesi.** (Roman) Ankara 1980 Bilgi Y. 331 s. 200 TL.

Attila İlhan: **Fena Halde Leman.** (Roman) İst. 1980 Karacan Y. 300 s. 200 TL.

Attila İlhan: **Hangi Sağ.** (Anılar ve Acılar) Ankara 1980 Bilgi Y. 312 s. 200 TL.

Nazan İpşiroğlu — Mazhar İpşiroğlu: **Sanatta Devrim** (XX. Yüzyıl Sanatının Kaynakları, Hesaplaşmaları, Gelişme Çizgisi — Sorunları) İst. 1980 Ada Y. 168 s. 400 TL.

Muzaffer Izgü: **Deliye Hergün Bayram.** Ankara 1980 Bilgi Y. 220 s. 100 TL.

Muzaffer İzgü: **Sen Kim Hovardalık Kim?** Ankara 1980 Bilgi Y. 174 s. 100 TL.

Tarık Dursun K(akınç): **Alçaktan Uçan Güvercin.** (Roman) İst. 1980 (E) Y. 214 s. 100 TL.

Tarık Dursun K(akınç): **Kayabaşı Uygarlığının Yükselişi ve Birdenbire Çöküşü,** (Roman) İst. 1980 Remzi Kitabevi, 149 s. 75 TL.

Mehmet Kaplan: **Oğuz Kaan Destanı.** (Edebi Bir Tahlil) İst. 1979 Dergâh Y. 62 s. 15 TL.

Bilge Karasu: **Göçmüş Kediler Bahçesi.** İst. 1979 Milliyet Y. 242 s. 150 TL.

Mehmet Kemal: **Sürgün Alayı.** (Roman) İst. ABeCe Y. 338 s. 100 TL.

Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar. İst. 1979 Sander Y. 383 s. 80 TL.

Ülker A. Göksal: **Adem'in Kaburga Kemiği.** (Oyun) Ankara 1980 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 95 s. 100 TL.

Ioanna Kuçuradi: **Sanata Felsefeyle Bakmak.** Ankara 1979 Şiir — Tiyatro Y. 132 s. 60 TL.

Cevdet Kudret: **Örneklerle Edebiyat Bilgileri.** 2 cilt. İst. 1980 İnkılâp ve Aka Kitabevi, 519, 418 s. 250, 200 TL.

Necdet Kurdakul: **Bütün Yönleriyle Bedreddin.** (557 Yıllık Kaynaklarıyla) İst. Döler Y. 373 s. 120 TL.

Ayla Kutlu: **Islak Güneş.** (Roman) İst. 1980 Hür Yayın, 172 s. 90 TL.

Tahir Kutsi: **Kamyon.** (Roman) İst. 1980 Kalem Y. 35 TL.

Cahit Külebi: **Yangın.** (Şiirler) İst. 1980 Derinlik Y. 61. s. 50 TL.

Mahmut Makal: **Bir İşçinin Günlüğünden.** İst. 1980 Tekin Y. 141 s. 75 TL.

Nezihe Meriç: **Dumanaltı.** (Hikayeler) İst. 1979 Cem Y. 254 s. 125 TL.

Ziya Mısırlı: **Işıksız Yaşantılar.** (Anı - Söyleşi - Güldürü - Öyküler) İst. 1980 Görenkalp Y. 205 s. 50 TL.

Yaşar Miraç: **Taliplerin Ağıdı.** (Şiir) İst. 1980 YAZKO Y. 63 s. 50 TL.

Ahmet Miskioğlu: **Sait Faik ve Yeni Türk Edebiyatı.** İst. 1980 Gökçeyazın Y. 224 s. 65 TL.

Uğur Mumcu: **Tüfek İcad Oldu...** İst. 1980 Tekin Y. 249 s. 125 TL.

Murathan Mungan: **Mahmut ile Yezida.** (Oyun) Ankara 1980 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 118 s. 100 TL.

Yaşar Nabi (Nayır): **Radyofonik Öyküler.** İst. 1979 Varlık Y. 251 s. 60 TL.

Süleyman Nazif: **Malta Geceleri, Fırâk-ı Irak ve Galiçya.** Hazırlayan: İhsan Erzi. İst. 1979 Tercüman Kitapçılık Y. 133 s. 20 TL.

Behçet Necatigil: **Söyleriz.** (Siirler) İst. 1980 Cem Y. 128 s. 75 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1980. İst. 1980, 984 s. 300 TL.

Ölümünün Birinci Yıldönümünde H. Cahit Öztelli Kaynakçası. Hazırlayanlar: Nail Tan — İrfan Ünver Nasrattınoğlu. Ankara 1979 Folklor Araştırma Ku-

rumu Y. 55 s. 20 TL.

Ölümünün 20. Yılında Musahipzade Celal. (İnceleme) İzmir 1980 Ege Üniv. Güzel Sanatlar Fakültesi ve Devlet Tiyatrosu Yayını. 76 s.

Turgut Özakman: **Fehim Paşa Konağı.** (Oyun) Ankara 1980 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 119 s. 100 TL.

Nizamettin Özbek: **İdare Et;** A'dan Z'ye Memur Sözlüğü. (Gülmece Sözlüğü) 100 TL.

Işıl Özgentürk: **Yokuşu Tırmanır Hayat.** (Öyküler) İst. 1980 Cem Y. 50 TL.

Nuri Pakdil: **Korku.** Ankara 1980 Edebiyat Dergisi Y. 50 TL.

Nuri Pakdil: **Put Yapımevleri.** (Oyun) Ankara 1980 Edebiyat Dergisi Y. 62 s. 50 TL.

Yüksel Pazarkaya: **İncindiğin Nedir Gurbet.** (Şiirler) Şiir - Tiyatro Y. 70 s. 30 TL.

Yalçın Pekşen: **Suya Sabuna Dokunarak...** İst. 1980 Çağdaş Y. 158 s. 50 TL.

Oktay Rifat: **Bir Cigara İçimi.** (Şiirler) İst. 1980 Ada Y.. 50 TL.

Tahsin Saraç: **Bir Sevgiyi Görüntüleme.** (Şiirler) Ankara 1980 Türkiye Yazıları Y. 64 s. 50 TL.

Ahmet Say: **Bingöl Hikâyeleri.** İst. 1980 Milliyet Y. 124 s. 80 TL.

Vedat Saygel: **Bombalı Paket.** İst. 1980 Gür Y. 100 TL.

Zeyyat Selimoğlu: **Soyunanlar.** (Öyküler) İst. 1980 Hür Yayın 101 s. 50 TL.

Şahap Sıtkı: **Orhan Peker'den Anılar, Sergiler, Mektuplar, Şiirler.** İst. 1980 Fotografik Y. 55 s. 250 TL.

Sevgi Soysal: **Hoş Geldin Ölüm — Tutkulu Perçem.** Ankara 1980 Bilgi Y. 125 s. 90 TL.

Kemal Sülker: **Nazım Hikmet'in Bilinmeyen İki Şiir Defteri.** İst. 1980 YAZKO Y. 128 s. 70 TL.

Muhteşem Sünter: **Gerilere Bakmak.** (Şiirler) İst. 1980 Yeditepe Y. 90 s. 50 TL.

Abdullah Şanal: **Bin Hüznün Sancısı.** (Şiirler) Yapıt Y. 80 s. 50 TL.

Şeyh Bedrettin: **Varidat.** Hazırlayan: Vecihi Timuroğlu. Ankara 1979 Türkiye Yazıları Y. 149 s. 50 TL.

Şeyhülislam Bahâyi Efendi Divânı'ndan Seçmeler. (Gü-

nümüz Türkçesindeki Karşılıklarıyla) İst. 1979 Tercüman Kitapcılık Y. 286 s. 40 TL.

Haldun Taner: **Ölür İse Ten Ölür, Canlar Ölesi Değil.** (Porteler) İst. 1979 Cem Y. 248 s. 125 TL.

Refika Taner — Asım Bezirci: **Seçme Romanlar.** (Genişletilmiş 2. ba.) İst. 1980 Yeni Dünya Y. 356 s. 100 TL.

Ahmet Telli: **Dövüşen Anlatsın.** (Şiirler) Ankara 1980 Türkiye Yazıları Y. 77 s. 50 TL.

Afşar Timuçin: **Gece Gelen Eski Dost.** (Roman) İst. 1980 YAZKO Y. 128 s. 70 TL.

Meral Tolluoğlu: **Babam Nurullah Ataç.** İst. 1980 Çağdaş Y. 164 s. 75 TL.

Erol Toy: **Iğrıp** (Roman) İst. 1980 Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Kooperatifi Y. 152 s. 70 TL.

Bahtiyar Vahabzade: **Şiirler.** İst. 1979 Ötüken Y. 245 s. 60 TL.

Varlık Yıllığı 1980. İst. 1980 Varlık Yayınevi. 430 s. 80 TL.

Murtaza Vural: **Terimle Suladım Hollanda Lalelerini.** (Şiirler) Ankara 1980 Türkiye Yazıları Y. 63 s. 50 TL.

Mahmut Yağmur: **Kutsal İmece.** İst. 1979 Köyün Çocuğu Y. 75 s. 25 TL.

Fazlı Yalçın: **Sevgi Yoksa.** İst. 1980 H/S Y. 80 s. 40 TL.

İrfan Yalçın: **Ölümün Ağzı.** (Roman) İst. 1979 (Ze) Y. 176 s. 60 TL.

İzzet Yaşar: **Yeni Kuş Bakışı.** (Şiirler) İst. 1979 Derinlik Y. 62 s. 30 TL.

Yaşar Kemal: **Ağacın Çürüğü.** (Yazılar - Konuşmalar) İst. 1980 Milliyet Y. 389 s. 250 TL.

Yaşayan Kosta. Derleyen: Athena Daponte. İst. 1979 Çağdaş Y. 271 s. 50 TL.

Afif Yesari **Hengâme.** İst. 1979 (E) Y. 195 s. 100 TL.

Çetin Yetkin: **Topluma Karşı Türk Yazını.** İst. 1980 Barış Y. 171 s. 100 TL.

Bekir Yıldız: **Halkalı Köle.** (Roman) İst. 1980 Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi Y. 154 s. 80 TL.

Hüseyin Yurttaş: **Uzunçalar.** (Şiirler) İzmir 1979 Dönemeç Y. 84 s. 35 TL.

Tahsin Yücel: **Anlatı Yerlemeleri; Kişi — Süre — Uzam.** İst. 1979 Ada Y. 193 s. 150 TL.

Sedit Yüksel: **Şeyh Galip; Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri. Ankara** 1980 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 188 s. 175 TL.

B. ÇEVİRİ

Michel Bar-Zohar: **Üçgen.** (Roman) Çev. Hüseyin Baysan. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 334 s. 150 TL.

Vasil Bikov: **Darağacı.** (Roman) Çev. Metin Alemdar. İst. 1980 Cem Y. 195 s. 100 TL.

Jonathan Black: **Tepedeki Ev.** Çev. Cavit Sezer. İst. 1980 Hür Yayın, 288 s. 150 TL.

Norman Bogner: **Arena.** (Roman) Çev. Gönül Suveren. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 333 s. 150 TL.

Yuri Bondarev: **Kıyı.** (Roman) Çev. Faruk Yener. İst. 1980 Okar Y. 383 s. 200 TL.

Bertolt Brecht: **Halkın Ekmeği.** (Şiir) Çev. A. Kadir — A. Bezirci. İst. 1980 YAZKO Y. 159 s. 80 TL.

Joe David Brown: **Üçkâğıtçılık.** (Roman) Çev. Yıldız Yasemin Sonel. Ankara 1980 (Çevirenin Yayını) 224 s. 100 TL.

Taylor Caldwell: **İki Tanık:** Çev. Gönül Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 413 s. 100 TL.

Taylor Caldwell: **Suç Yılları.** Çev. Gönül Suveren. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 432 s. 150 TL.

Eduard Claudius: **Acıyı da Yeneceğiz.** Çev. B. Kayıhan. İst. 1980 Konuk Y. 346 s. 150 TL.

Robin Cook: **Heykel.** (Roman) Çev. Özay Süsoy. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 373 s. 100 TL.

Edvin Corley: **Şeytan Denizi.** (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1979 (E) Y. 311 s. 90 TL.

Avery Corman: **Kramer Kramer'e Karşı.** (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 239 s. 150 TL.

Robert B. Downs: **Dünyayı Değiştiren Kitaplar.** İst. 1980 Tur Y. 326 s. 90 TL.

Peter Driscoll: **Şifre.** (Roman) Çev. Azize Bergin. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 348 s. 150 TL.

F. Dürrenmatt: **Şüphe.** (Roman) Çev. Zeyyat Selimoğlu. İst. 1980 YAZKO Y. 119 s. 60 TL.

Odiseas Elitis: **Üç Kitaptan Şiirler.** Çev. Herkül Millas. İst. 1980 Cem Y. 78 s. 50 TL.

Eluard'dan Şiirler. Çev. Abdullah Rıza Ergüven. İst. 1980 (Çevirenin Yayını) 80 s. 50 TL.

Oriana Fallaci: **Bir İnsan.** Çev. Reşit Aşçıoğlu. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 343 s. 150 TL.

Ken Follett: **Üçlü Oyun.** Çev Güler Dikmen. İst. 1980 Hürriyet Y. 301. s. 160 TL.

Julio Fravieso: **Kurdu Öldürmek İçin.** (Roman) Çev. Savaş Temel. İst. 1979 Sanat Emeği Y. 168 s. 60 TL.

Marilyn French: **Kadınlara Mahsus.** (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1980 (E) Y. 628 s. 300 TL.

Marilyn French: **Kanayan Yürekler.** (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1980 (E) Y. 420 s. 200 TL.

Max Gallo: **İnsanlar Aynı Gün Doğar.** Çev. Aydın Emeç. İst. 1979 Hürriyet Y. 260 s. 100 TL.

Fatmır Gjata: **Boyun Eğmeyeceksin.** (Roman) Çev. Füruzan Toprak. İst. 1980 Oda Y. 150 TL.

Boris Gorbatov: **Baş Eğmeyenler.** (Roman) Çev. Yakup Şahan. İst. 1980 Sanat Emeği Y. 197 s. 70 TL.

Maksim Gorki: **Bozguncu.** (Öyküler) Çev. Mehmet Özgül. İst. 1980 Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Kooperatifi Y. 192 s. 90 TL.

David Grant: **Final.** (Roman) Çev. Esat Ören. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 364 s. 250 TL.

Knut Hamsun: **Son Bölüm.** (Şiir) Çev. Behçet Necatigil. İst. 1980 Tur Y. 421 s. 200 TL.

Willi Heinrich: **Şebnem Gibi Yıllar.** Çev. Zeria Karadeniz. İst. 1980 Hürriyet Y. 386 s. 150 TL.

İsmail Kadere: **Şenlik Kurulu.** (Öykü) Çev. Mahmut Kılıç. İst. 1980 Günce Y. 56 s. 40 TL.

A. Kadir: **Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri. 3.** cilt: Bulgar, Romen ve Arnavut Şiiri. İst. 1980 (Kendi Yayını) 279 s. 150 TL.

Garson Kanin: **Moviola.** (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 359 s. 200 TL.

Stephen King: **Çağrı.** (Roman) Çev. Esat Ören. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 408 s. 125 TL.

William Kuhns: **İntikamcılar.** (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 405 s. 100 TL.

Abraham H. Lass: **Dünya Edebiyatının Şahaserleri, 100 Büyük Roman.** 1. Cilt. Çev. Nejat Muallimoğlu. İst. 1980 Ötüken Y. 344 s. 125 TL.

Abraham H. Lass: **Dünya Edebiyatının Şahaserleri; 100 Büyük Roman.** 2. cilt. Çev. Nejat Muallimoğlu. İst. 1980 Ötüken Y. 350 s. 125 TL.

Abraham H. Lass: **Dünya Edebiyatının Şahaserleri, 100 Büyük Roman.** 3. cilt: Özet, Teknik, Kritik, Karakter Analizleri, Yazar Biyografileri. Çev. Nejat Muallimoğlu. İst. 1980 Ötüken Y. 400 s. 150 TL.

Norman Mailer: **Barbarlık Kıyısı.** (Roman) Çev. Aytunç Altındal. İst. 1980 Havass Y. 342 s. 250 TL.

André Maurois: **Bir Gence Açık Mektup.** Çev. Cevdet Perin. İst. 1980 Kervan Y. 115 s. 50 TL.

Mayakovski: **Şiir Nasıl Yazılır?** Çev. Yurdanur Salman. İst. 1979 Sergen Y. 80 s. 30 TL.

Julien Offray de la Mettrie **İnsan Bir Makina.** Çev. Zehra Bayramoğlu. İst. 1980 Havass, 124 s. 100 TL.

Anton Myrer: **Açık Araba,** (Roman) Çev. Azize Bergin. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 379 s. 125 TL.

Konstantin Pautovski: **Bataklık.** Çev. Metin Alemdar. İst. 1970 Sanat Emeği Y. 176 s. 60 TL.

Lee Raintree: **Dallas.** (Roman) Çev. Ali Doruk. İst. 1979 (E) Y. 352 s. 90 TL.

Wilhelm Reich: **Dinle Küçük Adam.** Çev. Şemsa Yeğin. İst. 1980 Payel Y. 172 s. 80 TL.

Pierre - Jean Remy: **Doğu Ekspresi.** (Roman) Çev. Meral Gaspıralı. İst. 1980 İnkılâp ve Aka Kitabevi, 430 s. 250 TL.

Yannis Ritsos: **Boyun Eğmeyen Ülke.** (Şiirler) Çev. Özdemir İnce — Herkül Millas. Ankara 1979 Çark Y. 102 s. 40 TL.

Harold Robbins: **Bir Başka Günün Anıları.** Çev. Özay Süsoy. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 480 s. 150 TL.

Emmanuel Roblès: **Cezayirli Devrimci.** (Roman) Çev. İrfan Yalçın. İst. 1980 Ze Y. 213 s. 100 TL.

Lawrence Sanders: **Doyumsuzlar.** (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. İst. 1980 (E) Y. 424 s. 200 TL.

Sidney Sheldon: **Gazap Rüzgârı.** Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 345 s. 200 TL.

Stirling Silliphant: **Vurgun.** (Roman) Çev. Neşe Olcaytu. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 346 s. 200 TL.

George Simpson — Neal Burger: **Uyarı.** (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1980 (E) Y. 480 s. 250 TL.

İsaac Bashevis Singer: **Düşmanlar.** (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 268 s. 90 TL.

Ian Slater: **Yanan Deniz.** (Roman) Çev. Esat Ören. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 338 s. 125 TL.

Wilbur Smith: **Bir Avuç Kum.** (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 376 s. 125 TL.

Wilbur Smith: **Deniz Kadar Aç.** (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 347 s. 150 TL.

Sovyet Türkologlarının Türk Edebiyatı İncelemeleri. Çev. Tatyana Moran — Yurdanur Salman. İst. 1980 Cem Y. 277 s. 150 TL.

Stendhal: **İtalya Hikâyeleri.** Çev. Hamdi Varoğlu. İst. 1979 Cem Y. 189 s. 50 TL.

Thomas Thompson: **Kan ve Para.** (Roman) Çev. Özay Süsoy. İst. 1980 (E) Y. 560 s. 300 TL.

Manuel Tiago: **Yarın Bizimdir Yoldaşlar.** (Roman) Çev. Metin Alemdar. İst. 1979 Sanat Emeği Y. 384 s. 150 TL.

B. Traven: **Dinamit.** (Roman) Çev. Esat Nermi. İst. 1979 Oda Y. 136 s. 50 TL.

Ülke Ülke Çağdaş Dünya Şiiri. (İngiltere — A.B.D. — Rusya — Latin Amerika — İtalya — Almanya — Yunanistan'dan 164 Şairin Şiirleri) İst. 1979 Milliyet Y. 464 s.

Eric Van Lustbader: **Son Yemin.** (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 390 s. 200 TL.

Helen Van Slayk: **Böylesine Sevmek.** Çev. Gönül Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 380 s. 100 TL.

Helen Van Slyke: **Özel İlişkiler.** (Roman) Çev. Reşit Aşçıoğlu. Ist. 1980 Altın Kitaplar Y. 359 s. 200 TL.

Arkadiy Vasiliev: **Saat Onüçte Sayın Generalim.** (Roman) Çev. T. Deliorman. İst. 1980 Sosyal Y. 640 s. 250 TL.

Boris Vasilyev: **Bu Toprak Onları Unutmaz.** (Roman) Çev. Fatih Erdoğan. İst. 1980 Sanat Emeği Y. 251 s. 120 TL.

Kurt Vonnegut: **Hapishane Kuşu.** Çev. Tomris Uyar. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 290 s. 150 TL.

Morris West: **Proteus — Tırmanma —** (Roman) Çev. Ayşe Alev. İst. 1980 (E) Y. 320 s. 150 TL.

Alki Zei: **Petros'un Savaşı.** (Roman) Çev. M. Yunus Şahin. İst. 1980 Gözlem Y. 205 s. 100 TL.

Emile Zola: **Germinal; Tohum Yeşerince.** (Roman) Çev. Bertan Onaran. İst. 1980 YAZKO Y. 453 s. 200 TL.

II. BİLİM — KÜLTÜR

A. YERLİ

Rasim Adasel: **Normal ve Anormal Açıdan Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri.** İst. 1979 Minnetoğlu Y. 371 s. 150 TL.

Rasim Adasal: **Yeryüzü Tanrıları; Liderler, Komutanlar ve Kahramanlar Psikolojisi.** İst. 1979 Minnetoğlu Y. 282 s. 150 TL.

Bedia Akarsu: **Çağdaş Felsefe Akımları.** İst. 1979 Milli Eğitim Bakanlığı Y. 302 s. 40 TL.

Taylan Akkayan: **Göç ve Değişme.** İst. 1979 İst. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Y. 311 s. 200 TL.

Doğan Aksan: **Her Yönüyle Dil; Ana Çizgileriyle Dilbilim 1.** Ankara 1980 Türk Dil Kurumu Y. 164 s. 100 TL.

Şina Akşin: **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki.** İst. 1980 Gerçek Y. 319 s. 175 TL. (100 Soruda Dizisi: 49)

Türker Alkan — Doğu Ergil: **Siyaset Psikolojisi; Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma.** Ankara, 1980 Turhan Kitabevi. 394 s. 125 TL.

Cevdet Alsan: **Türk - Sovyet Halklarının Kardeşliği.** (Türk - Sovyet İlişkilerinin Kısa Bir Tarihçesi) İst. 1980 Sorun Y. 96 s. 30 TL.

Aytunç Altındal: **Haşhaş ve Emperyalizm.** İst. 1979 Havass Y. 269 + 14 s. 250 TL.

Neda Armaner: **Din Psikolojisine Giriş.** Cilt: 1. Ankara

1980 (Kendi Yayını) 179 s. 120 TL.

İlhan Arsel: **Biz Profesörler.** Ankara 1979 Arsel Y. 307 s. 175 TL.

Tuncay Artun: **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık.** İst. 1980 Tekin Y. 226 s. 125 TL.

Atatürk Devrimleri İdeolojisinin Türk Müzik Kültürüne Doğrudan ve Dolaylı Etkileri (Açık Oturum). İst. 1980 Boğaziçi Üniversitesi Türk Müziği Klübü Y. 155 s. 125 TL.

Doğan Avcıoğlu: **Devrim ve Demokrasi Üzerine.** İst. 1980 Tekin Y. 492 s. 175 TL.

Beyza Bilgin: **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri.** Ankara 1980 (Kendi Yayını) 172 s. 160 TL.

1979 Başkent Ödülleri. (Ümit Kaftancıoğlu'nun Anısına) Ankara 1980 Ankara Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü Y. 166 s. 90 TL.

Mehmet Ali Birand: **Diyet.** (Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Pazarlıklar 1974 - 1979). İst. 1979 Milliyet Y. 566 s. 8 planş, 190 TL.

Kenan Bulutoğlu: **Bunalım ve Çıkış.** İst. 1980 Tekin Y. 431 s. 200 TL.

İsmail Cem: **Siyaset Yazıları; 1975 - 1980 Türkiyesi.** İst. 1980 Cem Y. 360 s. 200 TL.

Doğan Cüceloğlu: **İnsan İnsana.** (İnsan İlişkilerinin Getirdikleri ve Götürdükleri Üzerine) İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 326 s. 100 TL.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa: **Zübde-i Vekayiat** (Olayların Özü) III; 1689 - 1694. Sadeleştiren: Abdülkadir Özcan. İst. 1979 Tercüman Kitapçılık Y. 194 s. 20 TL.

İsmet Demir: **Grev ve Direnişler Üzerine Anılar — Deneyler; İşçi Sınıfı Mücadelesinden Bir Kesit,** 1962 - 1975. İst. 1980 Odak Basın - Yayın.

M. Nuri Dersim: **Dersim Tarihi.** İst. 1979 Eylem Y. 100 TL.

Devletin Çocuğa Bakış Açısı. Balıkesir 1979 Balıkesir Merkez Yetiştirme Yurdu Yayını, 50 TL.

Yalçın Doğan: **IMF Kıskancında Türkiye** (1946 - 1980) Ankara 1980 Toplum Y. 212 s. 125 TL.

Tarhan Erdem: **'80'leri Karşılarken.** Ankara 1980 Ajans - Türk Matbaacılık Y., 160 s. 100 TL.

Doğu Ergil: **Türkiye'de Terör ve Şiddet;** Yapısal ve Kültürel Kaynakları. Ankara 1980 Turhan Kitabevi, 264 s. 150 TL.

Doğu Ergil: **Yabancılaşma ve Siyasal Eylemcilerin Toplumsal Nitelikleri.** Ankara 1979 Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu Y. 249 - 291. s. (Ayrı Basım) 25 TL.

Feridun Cemal Yetkin: **Dışişlerinde 34 Yıl;** Anılar, Yorumlar. 1. Cilt. Ankara 1980 Türk Tarih Kurumu Y. 310 s. 7 planş, 500 TL.

Esad Efendi: **Osmanlılarda Töre ve Törenler** (Teşrifât-ı Kadîme). Açıklamalarla Sadeleştiren: Yavuz Ercan. İst. 1979 Tercüman Kitapçılık Y. 170 s. 20 TL.

Kemal Zeki Gençosman: **İhtilal Meclisi.** İst. 1980 Hür Yayın, 352 s. 200 TL.

Haluk Gerger: **Soğuk Savaştan Yumuşamaya.** (Helsinki Son Belge Ekli) Ankara 1980 Işık Yayıncılık, 198 s. 150 TL.

İsmet Giritli: **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi.** İst. 1980 İst. Üniversitesi Y. 242 s. 80 TL.

Ali S. Gitmez: **Dışgöç Öyküsü.** (Araştırma — Deneme) Ankara 1979 (Kendi Y.) 292 s. 200 TL.

Macit Gökberk: **Değişen Dünya, Değişen Dil.** İst. 1980 Çağdaş Y. 174 s. 75 TL.

Macit Gökberk: **Felsefenin Evrimi.** İst. 1979 Milli Eğitim Bakanlığı Y. 380 s. 50 TL.

Halil İbrahim Göktürk: **Çağlarını Aşanlar Yıllığı.** İst. 1980 Kasnak Y. 197 s. 100 TL.

Turan Güneş — Emre Kongar — Doğu Perinçek: **Atatürk'ün Bugünkü Önemi.** İst. 1980 Aydınlık Y. 79 s. 75 TL.

Yılmaz Güney: **Savunma; Uzlaşmaz Çelişmelerin ve Devrimci Siyasetin Kaçınılmaz Bir Sonucu Olarak Devrimci Şiddet.** İst. 1979 Ekim - Birlik Y. 20 TL.

Orhan Hançerlioğlu: **Felsefe Ansiklopedisi; Kavramlar ve Akımlar.** 6. cilt: (S. - T). İst. 1979 Remzi Kitabevi, 496 s. 250 TL.

Orhan Hançerlioğlu : **Felsefe Ansiklopedisi; Kavramlar ve Akımlar.** 7. Cilt : (U - Z). İst. 1980 Remzi Kitabevi. 458 s. 300 TL.

Ergun Hiçyılmaz : **Belgelerle Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri.** İst 1979 Ünsal Y. 221 s. 75 TL.

Nazlı Ilıcak : **Makaleler; 1976 - 1977.** İst. 1980 Kervan Y. 560 s. 150 TL.

İbrahim Edhem : **Plevne Hatıraları.** Hazırlayan : Seyfullah Esin. İst. 1979 Tercüman Kitapçılık Y. 82 s. 6 planş, 20 TL.

Kadro; 1933 — Cilt 2. (Tıpkıbasım) Yayına Hazırlayan : Doç. Dr. Cem Alpar. Ankara 1979 İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Y. 120 TL.

Yahya Kanbolat : **Sosyalist ve Kapitalist Ülkelerden Gezi İzlenimleri.** Hatay, 1979 Bayır Y. 584 s. 150 TL.

Ümit Kıvanç : **Nikaragua : Bir Kıvılcım?..** İst. 1979 Birikim Y. 223 s. 60 TL.

Suna Kili : **Türk Devrim Tarihi.** İst. 1980 Boğaziçi Üniv. Y. 208 s. 150 TL.

Yıldırım Koç : **Türkiye'de Sınıf Mücadelesinin Gelişimi-I: 1923 - 1973.** Ankara 1979 Birlik Yayıncılık, 60 TL.

Bayram Kodaman : **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi.** İst. 1980 Ötüken Y. 277 s. 100 TL.

Orhan Koloğlu : **Mazlum Milletler; Devrimleri ve Türk Devrimi.** Ankara 1980 (Kendi Yayını) 100 TL.

Mehmet Altay Köymen : **Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi** Cilt : I — Kuruluş Devri. Ankara 1979 Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Y. 391 s. 450 TL.

Rahmi Kumaş : **İktidardan Yüce Divana.** İst. 1980 Tekin Ya. 403 s. 200 TL.

Yalçın Küçük : **Bir Yeni Cumhuriyet İçin.** Derleyen : Ömer Kükner. İst. 1980 Tekin Y. 566, 250 TL.

Leninist Parti Öğretisi. İst. 1980 Sorun Y. 208 s. 65 TL.

Mahmud Muhtar : **Balkan Harbi.** Hazırlayan : Ziyaettin Engin. İst. 1979 Tercüman Kitapçılık Y. 208 s. 20 TL.

Ahmet Mumcu : **Siyasal Tarihe Giriş;** Tanımlar — Kavramlar — Çalışma Yöntemleri. Ankara 1980 Turhan Kitabevi, 116 s. 100 TL.

Abidin Nesimi: **Türkiye Komünist Partisinde Anılar ve Değerlendirmeler.** 1. cilt: 1909 - 1949. İst. 1979 Promete Y. 248 s. 75 TL.

Fethi Okyar: **Üç Devirde Bir Adam.** Yayına Hazırlayan: Cemal Kutay. İst. 1980 Tercüman Y. 606 s. 200 TL.

Necmi Onur: **Unuttuğumuz Doğu.** İst. 1979 Serhat Dağıtım Y. 368 s. 100 TL.

Sedat Veyis Örnek: **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk.** Ankara 1979 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 413 s. 175 TL.

Metin Özbek: **İnsan ve Irk.** İst. 1979 Remzi Kitabevi. 216 s. 75 TL.

Sırrı Öztürk: **Oportünizm Yargılanıyor.** İst. 1980 Sorun Y 180 s. 75 TL.

Oral Sander: **Türk - Amerikan İlişkileri:** 1947 - 1964. Ankara 1979 Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. xvı, 260 s. 60 TL.

İlhan Selçuk: **Sovyetler - İran - Amerika İzlenimleri.** İst. 1979 Remzi Kitabevi, 330 s. 25 TL.

Yakut Sencer: **Türkiye'de Kentleşme.** Ankara 1980 Kültür Bakanlığı Y. 100 TL.

Sosyalist Kültür Ansiklopedisi. 6. ve 7. Cilt: Türkiye. İst. 1980 May Y. 800, 800 TL.

Cavit Sunar: **Mistisizm Nedir?** Ankara 1979 Kılıç Kitabevi, 116 s. 25 TL.

Kemal Sülker: **Türkiye'yi Sarsan 2 Uzun Gün;** 15 - 16 Haziran'ın Belgesel Öyküsü. İst. 1980 YAZKO Y. 156. s. 80 TL.

Süreyya Şahin: **Fener Patrikhanesi ve Türkiye.** İst. 1980 Ötüken Y. 273 s. 175 TL.

Abdurrahman Şeref: **Tarih Söyleşileri (Müsahabe-i Tarihiye).** Sadeleştiren: Mübeccel Nami Duru. (Açıklamalı Tam Metin) İst. 1980 298 s. 200 TL.

E. Mine Tan: Kadın; **Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi.** Ankara 1979 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 245 s. 150 TL.

Hikmet Tanyu: **İslamlıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı.** Ankara 1980 A. Ü. İlahiyat Fakültesi Y. 216 s. 140 TL.

Kâzım Taşkent: **Yaşadığım Günler.** (Anılar) İst. 1980

(Kendi Yayını) 357 s. 150 TL.

İlhan Tekeli: **Mekan Organizasyonlarına Makro Yaklaşım;** Türkiye Üzerinde Bir Deneme. Ankara 1979 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Y. 311 s. 200 TL.

Mehmet Tekin: **Sovyet Sosyal Emperyalizmi ve Kürt Meselesi.** İst. 1980 Aydınlık Y. 127 s. 70 TL.

Şerafettin Terim: **Kafkas Tarihinde Abazalar ve Çerkezlik Mefhumu.** İst. 1979 (Kendi Yayını) 40 TL.

Erdoğan Teziç: **Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları.** İst. 1980 İstanbul Üniversitesi Y. 234 s. 60 TL.

Barlas Tolan: **Çağdaş Toplumun Bunalımı; Anomi ve Yabancılaşma.** Ankara, 1980 İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, XII, 310 s. 70 TL.

Vedat Nedim Tör: **Kemalizmin Dramı.** (Yorumlar — Denemeler — Çizgiler) İst. 1980 Çağdaş Y. 158 s. 50 TL.

İsmail Tunalı: **Estetik.** İst. 1979 Cem Y. 318 s. 75 TL.

Gül Günver Turan: **Uluslararası Para Sistemi; Dünü ve Bugünü.** Ankara 1980 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 263 s. 150 TL.

Mümtaz Turhan: **Garplılaşmanın Neresindeyiz?** İst. 1980 Yağmur Yayınevi, 578 s. 200 TL.

Türkiye'de İktisat Öğretiminin Sorunları. İst. 1979 TİTAK (Tüm İktisadi ve Bağlı Yüksek Okullar Mezunlar Derneği) Y. 176 s.

Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi. (1071 - 1920) Birinci Uluslararası «Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi» Tebliğleri. Hacettepe Üniv. Ankara, Temmuz 11 - 13 1977. Editörler: Osman Okyar - Halil İnalcık. Ankara 1980 Meteksan Ltd. Sti. 396 s. 400 TL.

M. Çağatay Uluçay: **Padişahların Kadınları ve Kızları.** Ankara 1980 Türk Tarih Kurumu Y. XIV, 220 s. 250 TL.

T. Güngör Uras: **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları.** İst. 1979 İktisadi Yayınlar Ltd. Şti. Y. 375 s. 200 TL.

Müstecib Ülküsal: **Kırım Türk - Tatarları** (Dünü - Bugünü - Yarını). İst. 1980 (Kendi Yayını) 363 s. 300 TL.

A. Vehbi Vakkasoğlu: **Bilinmeyen Kadın.** (İnceleme) İst. 1979 Yeni Asya Y. 189 s. 40 TL.

Çetin Yetkin: **Türk Halk Hareketleri ve Devrimleri.** İst. 1980 Milliyet Y. 560 s. 300 TL.

Suut Kemal Yetkin: **Estetik ve Ana Sorunları.** İst. 1979 İnkılâp ve Aka Kitabevi, 80 s. 60 TL.

Hakkı Dursun Yıldız: **İslâmiyet ve Türkler.** İst. 1980 Çağrı Y. 203 s. 200 TL.

Sabahattin Zaim: **İslam ve İktisadi Nizam.** İst. 1979 (Kendi Yayını) 59 s. 20 TL.

Zekeriyyazede: **Ferah** (Cerbe Savaşı). Hazırlayan: Orhan Şaik Gökyay. İst. 1980 Tercüman Kitapçılık Y. 188 s. 40 TL.

B. ÇEVİRİ

N. S. Aşukin ve diğerleri: **Politika Sözlüğü.** Çev. Mazlum Beyhan. İst. 1979 Sosyal Y. 277 s. 150 TL.

Bertolt Brecht: **Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum.** Çev. Ahmet Cemal — Kayahan Güven. İst. 1980 Altın Kitaplar Y. 286 s. 125 TL.

Edward Hallett Carr: **Tarih Nedir?** Çev. Misket Gizem Gürtürk. İst. 1980 Birikim Y. 207 s. 125 TL.

Georgi Dimitrof; **Yaşam Öyküsü ve Savaşımı.** (Ponomaryov'un önsözü, S. Üstüngel'in sonsözü ile) İst. 1980 Konuk Y. 450 s. 125 TL.

Teo Grünberg: **Mantıksal Anlam Kuramı;** Bir Giriş Denemesi: Kaplamsal Yorumlama. Ankara 1980 Türk Dil Kurumu Y. 82 s. 100 TL.

Ernesto Che Guevara: **Bolivya Günlüğü.** Çev. N. Sarıali. İst. 1979 Belge Y. 192 s. 60 TL.

V. Hacınikolov — B. Kalaora: **Bulgaristan Sendikaları Tarihi.** (1878 - 1974). İst. 1980 Konuk Y. 320 s. 125 TL.

Laslo Havas: **Tarihin En Cüretkar Suikast Planı.** Çev. Mithat Perin. İst. 1980 Kervan Y. 341 s. 150 TL.

Leopold Infeld: **Albert Einstein; Bilimsel Kişiliği ve Çağdaş Dünyaya Etkisi.** Çev. Cemal Yıldırım. 172 s. 100 TL.

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası. Çev. Hüseyin Hâtemi.

İst. 1980 Çağrı Y. 128 s. 75 TL.

Muhammed Kutub: **İslâm Düşüncesinde San'at.** Arapçadan Türkçeleştiren: Akim Nuri. İst. 1979 Fikir Y. 445 s. 100 TL.

V. I. Lenin: Halkın Devlet Yönetimine Katılımı Üzerine. Çev. Cumhur Düzgün. Ankara 1980 Işık Yayıncılık, 314 s. 175 TL.

Bryan Maggee: **Yeni Düşün Adamları.** Basıma Hazırlayan: Mete Tunçay. Ist. 1979 Milli Eğitim Bakanlığı Y. 486 s. 50 TL.

Karl Marx: **Grundrisse; Ekonomi — Politiğin Eleştirisi İçin Ön Çalışma.** Çev. Sevan Nişanyan. İst. 1980 Birikim Y. 736 s. 500 TL.

A. D. Noviçev: **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yarı Sömürgeleşmesi.** Çev. Nabi Dinçer. Ankara 1979 Onur Y. 159 s. 50 TL.

Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (Başlangıçtan 1566'ya kadar). 1283 Fransızca Baskısından Çev. Şiar Yalçın. İst. 1980 Havass Y. 500 TL.

Nicos Poulantzas: **Faşizm ve Diktatörlük.** Çev. Ahmet İnsel. Baskıya Hazırlayan: Murat Belge. İst. 1980 Birikim Y. 371 s. 250 TL.

Bertrand Russel: **Felsefe Sorunları.** Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu. İst. 1980 Alaz Y. 106 s. 50 TL.

Jean-Paul Sartre: **Varoluşçuluk.** (İnceleme) Çev. Asım Bezirci. İst. 1980 YAZKO Y. 109 s. 60 TL.

V. Turçenko: **Bilimsel — Teknik Devrim ve Eğitimde Devrim.** Çev. Ahmet Okan. İst. 1979 Konuk Y. 221 s. 70 TL.

Uluslararası İlişkiler Tarihi. 4. cilt. (S.S.C.B. Bilimler Akademisi Üyesi Prof. Vladimir Potyemkin yönetiminde hazırlanmıştır.) Çev. Attila Tokatlı. İst. 1980 Mat Y. 576, XIII s. 500 TL.

Üçüncü Dünya İkilemi. (T. K. Perera Başkanlığında Sri Lanka'lı Uzmanlar Grubu). **Çev. Mesut Odabaşı.** Ankara 1980 Işık Y. 123 s. 75 TL.

Mao Zedung: **Sovyet İktisadının Eleştirisi.** Çev. İzzet Altan. İst. 1980 Birikim Y. 167 s. 100 TL.

ŞİİRLER

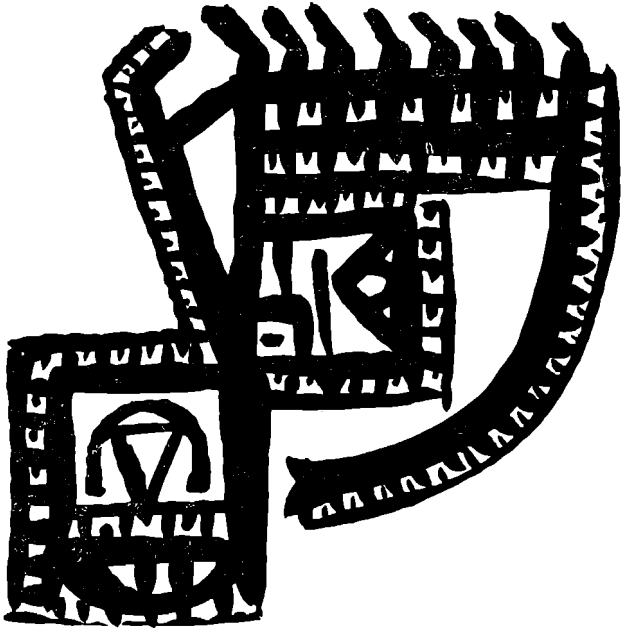
AY ÜSTÜNE ÜÇ DÖRTLÜK

Geceden sabaha kalmış ay
Gökte yapyalnız denizanası
Sırtında yamalı urbası
Onu gurbetçiye say

Geceden sabaha kalmış ay
Karanlığın iskeleti
Andırır bombalanmış kenti
Söylemesi dile kolay

Geceden sabaha kalmış ay
Yitik yıldızlar çobanı
Bin yılın bilge ozanı
Çekilsin göksel halay

Nahit Ulvi AKGÜN

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU

G E C E

bir güzel kuşlar uçuşuyor
bir yaz akşamı
ellerimle buluyorum

sonra gece
yine yaz
çağrışımlı gece

Nazmi AKIMAN

BEKLEMEK

Işıyan bir mum gibi rüzgârda
İpuçları sabahın geceye takılı
Pamuk tohumdayken
Kırık tezgâhlarda dokunur umut
Zeytin daldayken
Acıya banılır ekmek.

Alıştığımız gökyüzü yerle bir
İçinden çıkamadığımız sıla
Yollarda çıldıran güvercin
Şimdi çok uzak
Bıraktığımız bahçe.

Avutmuyor insanı
Biri solarken açan öbür çiçek
Buğday başaktayken
Söylenen hasat şarkıları
Şarkılar özlem demek.

Göze alamayız çıkıp gitmeyi
Kendimizce
Yüzümüze çarpılan kapılardan
Gül koncadayken
Yaprakların ölüme hazır olduğu
Gitmek en kolay
Beklemek en zoru.

Feriha AKTAN

KARATMA GECELERİ

Sabaha çok ay yârim
Unutma düşte olduğunu
Nasıl olsa
Günümüz düşbozumu

«Ayışığı yok» diyorsun
Ay buluta girmiş bak
Savaş gecelerimi anımsa
Yoksunluğa karşın sevdamızı
Savaşta olmaz karartma yalnızca
Gündüz karartmalarını düşün
Yaşamı güneşi denizi
Karartanları düşün
Düşün ay yârim
Karartma geceleri
Ne ki

Mahmut ALPTEKİN

BABASI OLMIYANLARIN ŞİİRİ

— Cemal Süreya'ya —

Bir akşam babamdı içki içtiğim
uçsuz bucaksız masalarda, babamdı
dede'den cemil bey'e uzar da, babamdı
oturup eski plaklarda ağladığımız
iki yalnız adam, iki yalnız adam, iki yalnız
biten bir yaşamdı belki içtiğim!

Bir gün babamdı aynalarda
gözlerinde büyük gelecekler, babamdı
siyahtı, hüzün verirdi gerçekler, babamdı
sanki hiç ölmemişti, karşımdaydı
n'olurdu darılsaydı, ama olsaydı
sever de derdi babalar, darılır da, kızar da..

Bir gece babamdı düşümde gördüğüm
küçük öyküler gibi sessiz ve içten
küçük umutlar gibi hiç yaşanmadan biten
gülümseyen dudaklarıydı o eskiden katı
unutup sevinçleri, umutları, rahatı
babamdı o hiç çözemediğim düğüm!..

M. Alâeddin ASNA

DÖNEN SAHNE

Şu dünya yok mu şu dünya
Dönen sahne kocaman
Yazmış yazanı oynayanı biz
Yok izleyicisi kendince didinik
Duyulan çığlıklar kahkahalar
Sen bu sahnenin içyüzünü düşündün mü hiç
Burda kim eğilmiş insanca bir soruna
Bir itişme bir kakışmadır yalnız
Para uğruna böbürük yaşam uğruna

Kimisi uçuyor kanat takmışçasına
Kimisinin paranga vurulu adımına
Kimse kimsenin koşmuyor yardımına
Sen gerçekliği özgürlüğü
Düşüne karıştıran
İnsanların yazgısını irdeledin mi hiç
Çekilen utkusuz savaşlardır
Bu ortamda sahne değil aslında
Dönen başlardır

Oğuz Kâzım ATOK

MUTLULUK TÜRKÜSÜ DEĞİL

Düş kırıklarında biten uyku
Varsayımların daralan çemberi tutsaklık
Geometrik dizilerce büyüyen özlem
Gece karanlığı buz kesersiniz
Umut trenlerinin uğrağı
Kimsesiz istasyonlarda
Süzülür göz kırpan kandillerde
Uykulu bakışları yolcuların
Lokomotif buharlarında dumanlaşır
Bir görünüp bir kaybolan gölgeler
Öyle bir dert öyküsü yürekler acısı
Mutluluk türküsü değil
Duman karası gözlerdeki sürmeler
Gerçek kadar canlı vede görkemli
Karanlık düş kadar
Yoksunluğu sevinin ve tutkunun
Ölüm kadar sessiz

Nihat AŞAR

SORU

— bir insan öğretebilir ancak
bir insana insan olduğunu —

bir garipti kadın
kimdi neydi nasıldı kendi de bilemezdi
tek bildiği bir garip olduğu.

bir garip esmerdi kadın
ve bir garip buruk
bir hayli tökezlemiş
ince bir yerinden kırılmıştı yaşaması
— «parasız intiharlar olsaydı
ölmek için değil
kurtulmaya giderdim
yaşamak içgüdüsünden
sonsuz süregiden bir renkte» —

bir garip kadın
sözcüklerden irkilirdi en çok
— diğer tüm insanlar gibi —
sevgi salınan göze
hâlâ kalmış birkaç sevince bağlamıştı kendini

garipti kadın
her insan kadar.
yanılgısı tek kendini öyle sanmasıydı
bilemezdi ne olduğunu
öyle yakındıki gözleri kendisini
göremezdi.
Görenler yanlış söylemişti üstelik
oysa sessiz dostlukla ihtiyacı vardı
sevgiyi ellerden duymaya.

— «parasız ölümler yerine
parasız yaşamaklar düşlemeliydik.» —

Güniz BAYKAM

İNSAN'A YOLCULUK

«Her ben, dolaylı bir sen'i anlatış,
bir sen'den yakınıştır. Çünkü benim
yerim sen'le onun arasındadır ve o
değildir bana yakın olan, sensin.»

Behçet NECATİGİL

Çok uzak iklimlerden
Sana sesler derledim
Sesleri sesime ulayıp
Seninle söyleşmeye geldim

Kargışlardan kaçtım
Ölüş'leri sözlüklerden çıkardım
Sevda illerinden sevişleri toplayıp
Seninle sevişmeye geldim

Yunus suyuyla yundum
Yunus külünce külüm savurdum
Ferhat'ı gönülleyip
Aşıklara dolu sundum
Yüzümü yüzüne sürüp
Güzelleşmeye geldim

Baktım ki tüm ben'ler biraz sen
Baktım ki tüm ben'ler biraz ben
Ekmeğimi ekmeğine ulayıp
Seninle bölüşmeye geldim

Habib BEKTAŞ

BEYAZ
LALE

Yaprağın dalında durmadığı bahçede
Çözdüm diken ile gülün ilişkisini
Şimdi gökyüzünde kuşlar açıyor
Sütmaviye boyayan sevinçlerimi

Doyasıya yundum kokulu sabunlarla
İyice kurulandım çamaşır değiştirdim
Çay koydum ocağa, tozunu aldım
Gençliğe aşılı resimlerimin

Havuzu kendim onardım, gümüş su
İçimdeki serinliğin simgesi
Sabahı duyumsatıyor
Geceme seherin ayak sesleri

Kapıları boyadım saatı kurdum
Havalandırdım toprağını saksının
Ekmek kırıntılarıyla beslenen serçe
İlişti köşesine kurumsuz sofranızın

Çok sevdiğim ozanlardan söz açtım
Balkonumuza dadananan yaramaz sarmaşığa
Beni büyük incelikle dinledi
Sevindi konukluğuma

Gülün eylemini destekliyorum
Bu çılgın esrik baharla
Beyaz ettim herşeyimi yıllardır
Üstüme üstüme yağan karlarla

Abdülkadir BUDAK

— Ö Z S U —

Tekmil yönlerimi kesti sonbahar
Size nasıl gelir bilmem
Çekip çekip gitmelerin havası bunlar
Ve yaprakların kuşların telâşında
Bir yerlerden bir yerlere yolculuk.

Bir kenara bir köşeye otursam
Yanıma yakınıma bakınsam dursam
Ormanlı bakışları tütünlü bıyıkları
Anadolu trenleri halk trenleri
Bir sigara yakmasam içmesem olmaz.

Yolculuğumun yönü önemli değil
Oralarda bir ağaç olmak isterim
Tarlasında dikilen bakan bir köylü
Yol boyunca koşan çocuklar gibi
Hasret üretirim hasret çekerim.

Şiir mi arıyorsun şiiri mi ozanım
Kökü kaynağı özsuyu burda
Taşı toprağı o nerde halk varsa
Ekine giden su başaktaki süt
Büyütür en güzel en güzel taneleri.

Recep BULUT

DİYORLAR

Yıl elli dört diyorlar
Ben yaşamadım
Mayısın ilk günlerinde
Yokuştan çıkıyor bir ozan
Marikula'nın kasıkları diyorlar
Ellerinde taşıdığına
Bak ben soramadım
Bir çıksa yokuştan
Kalemini bir yontsa
İşte yine
Yazacak diyorlar
Ben belki de anlatamadım
Mayısın ilk günlerinde
Bir adam bütün çocukları
Bekçi bırakıp öykülerine
Ölecek diyorlar
Korkulu bir düşte
Sarsılarak öykülere uyandım

Nurullah CAN

O Z A N

İnsan yaşar, gelir ve geçer...
— Gece göğünde milyonca sönmüş yıldız, kime ne? Niçin geldiler, niçin gerektiler? Aynadan bir yıldız geçer... —
Bu nedenle iz bırakmak ister insan, gören ve unutmayan bir tanrı yaratmak için.
— Bu nedenle fırçası ve kalemiyle toprağı sürer ozan, ve bir saban gibi tutar cinselliğini erin, dişinin, toprağın üzerinde... —
Birer kürekti ellerimiz, ve şimdi ağzımızda ayaklanış çığlığı, evren saldırganıyız biz...

Mazhar CANDAN

Y Ü K L E R

Başlar tâ ersabahtan akşamların husası :
Nasıl götüreceğim tâ oraya dek bugünü?
Ve başlar tâ akşamdan, nasıl bulurum sabahı
Böyle umutlar, uykular sürgünü?

Bindirdikçe bindirmiş işte yaşam
Gün günden yokuş yukarı dirhem dağ.
Kaldırdılar, tek çekirdek sevi bile yok kefede
Ki şu kurşun yükü ala, ağdıra.

Duymamak için her adım daha bir artan bu yükü
Ya bir küfür, ya bir ıslık, ya bir türkü hafif hafif
Hafifteki f'lerin buğuları arasından
Ne Karacaoğlan duymalı, ne elifbe, ne elif.

Ya da yokuşun başına bakmayacaksın yükünle.
Bilmem ne yapar hâlâ Hades'te Sizif.

Zeki Ömer DEFNE

ÇAĞDAŞ OKUL

Okul bitek bir tarladır,
Bilgiler çimlenir orda,
Kuşlar şakır yürek yürek,
Sevgiler açar toprağında.

Geriye saptı mı bir kez
Boş fıçı gibi öter,
Yara döker potur potur,
Havanda su döver.

Ve memesinde büyür zamanın,
Karı güneşle erir,
Çiçeğe durur önce
Sonra meyvesini verir.

Halk ışır, halk yeşerir sekisinde,
Işığın merkezi, çağın soluğudur,
Bilime, erdeme, güzele gider,
Okul, bir ince yoldur.

M. Güner DEMİRAY

GÜZ YORGUNU

Hiç böyle olmamıştım ben,
Böyle esrik, böyle uzak kendime.
Bıçak sırtı bir ayazda
Türküler yakıyorum evrence.

Uzak bir anı oldu artık,
O canım Ağustos sıcakları
Başımın üzerindeki o ak - mavi sonsuzluk
Gözbebeklerimi alıp götüren günışığı.

Bir kara perde iner gibi gözlerime,
Usul usul akşam olmaktadır.
Ve yorgun bir kuşun gagasından yalnızlığım
Sonsuz vakitlere akmaktadır...

Şahinkaya DİL

SÖZ KAYNAĞI ANADOLU

Salkım salkım üzümüdür Egenin
İnce ince şıra kokar yöreye
Kınalı gül bahçesidir mayısta
Bir başka görüntü sergiler Göller'e.

Afyon'da haşhaştır al-ak
Bahar olur yumru yumru özgürce
Samsun'da bir güneştir bayrak bayrak
İzmir'de bir meltemdir serince.

Uzamıştır evdenden habersiz
Kıraçta çavdardır korkusuzca
Bir buğday tarlasıdır Kırşehir'de
Yolboyu dönüm dönüm, tarla tarla.

Elma bahçesidir Niğde'de
Döl yüklü dalları dört büklümdür
Dut ağacıdır Bursa'da
Örüm örüm ipeklice örülür.

Bir yerde çaydır seki seki
Tütündür bir yerde harman harman
Fındık bölgesidir, çuval çuval toplanır teki
Portakal bahçesi, pamuk tarlasıdır zaman zaman.

Uçsuz - bucaksız görünümdür Konya'da
Torostur uzanır tepe tepe
Değişik bir şekildir Kapodokya'da
Göldür bölge bölge ve denizdir çepeçevre.

Bitimsiz hazinedir kıraç Anadolu'da
Bir sestir Binboğa'da yankı yankı
Batıdır ova ova, doğudur yayla yayla
Özverili, bağrıyanık insanlar diyarı.

Ve asker yollar bir hiç uğruna
Uzaklara çoook uzaklara
Yârini, dilini ayırırda yollar insanını
Libya, Avustralya vee Almanyalara..
Başkaca değildir adı
SÖZ KAYNAĞI ANADOLU...

Muhsin DURUCAN

BİRDENBİRE OLDU HER ŞEY

Birdenbire oldu her şey
göğün gürlemesi birden
bulutun ağması güpegündüz
yağması yağmurun güne karşı (1)
ağlaması salkımsöğüdün
birdenbire oldu her şey

Kayması yıldızların
Fino'nun başını alıp gitmesi
bulutların esen yelle
olur olmaz - uluorta (2)
yeşermesi umudun böyle
ağacın gülmesi
birdenbire oldu her şey

Elinde şarap şişesiyle
ağlaması şu genç kızın
Cafe' Bla Porten'de (3)
ve sele verinem karpuzları
Avanos'ta Alaettin Mahallesi'nde
Nisanın ilk günü
birdenbire oldu her şey

Abdullah Rıza ERGÜVEN

HADİ KENDİNE GEL

Kara bulutlar giysidir
Katılaşan vücuduna
Işıktan karanlığa dek
Hadi kendine gel

Dinle nasıl çarpıyor
Evrenin yüreği
Gitgide sönen gözbebeklerinde
Hadi kendine gel

Kaldırsana başını
Karamsarlığın dizlerinden
Çıkarıp atsana bulut giysilerini
Hadi kendine gel

Birazdan gün doğacak

Nesim ESKİN

U M U T

Yumruklarını sıkarak
Dirençlerini bileleyerek yüreklerinde
Ant içip bir ağızdan
Yenmek için açlığı
Yenmek için tutsaklığı
Yenmek için sömürüyü
Uzandılar ekmeğe ve güzelliğe
Uzandılar barışa ve özgürlüğe

Ve
Çiçeğe durdular tomur tomur
Daha güzel
Daha aydınlık
Daha kardeşce yaşamak için

Vedat GÜLER

BOZKIRDAKİ YARALI

Ellerini dayamış göğsüne, suskunun
kulaç attığı kızıllıkta kuyu
gölgesi devrilen yalnızlığını
eskitiyor avluda
gözlerinden süzülen yaşlara
sıcak hava üflüyor kül soluğunu.

Bir yufka yürekli, büzülmüş
olduğu yerde bir top sanki
gök iyice, bozkır ulu
kömür gözlü bir yavru
kucağında kurumuş bir yaprak
gibi yaşamdan uzak.

Akıyor gündüzün bozkıra
usulca akşamı çağıran yüzü
uzaklarda, bir ses, çok uzaklarda
ovayı kucaklıyor çılgınlığıyla
gelecek, döküyor orman selini
gurbetin akıp giden kıyılarına.

Bozkırdaki yaralı
haykırıyor sessiz hüznünü güne, yarına.

Sıtkı Salih GÖR

TUYUGLAR

KAN DAVASI

Kin.
Güneş, sonsuz karanlıklardadır...
Kan çeken ses, yaşlı çığlıklardadır.
Doğmamış buğdayların ıssızlığı,
Gölgelerden korkan ışlıklardadır.

KILIÇ

Boş masal : tâ arsa yaslanmış kılıç;
Kükreyen bir kutsal aslanmış kılıç!
Çıkmayandır mert kılıç, kan dökmeyen
En yiğittir kında paslanmış kılıç.

KALBUR SAMAN

Av. Samanlar ezmek ister kalburu...
Öç: cemaat, tekme yumruk, cumburu.
Saldırılar, kör körün can düşmanı;
Hırpalar azgınca kambur kamburu.

YOZ BARIŞ

Ülküsüz bir gök, kısır toprak kokar.
Sevgisiz kökler, çürük yaprak kokar.
Af nedir bilmezse hırçındır barış :
Gürz kokar, hançer kokar, mızrak kokar.

KÖR KUYU

İlk masallar, aşka doymuştur. Uyu.
Ninni, dindirmez ki kutsal korkuyu.
Boş inançlar yankı bekler kubbeden;
Ses verir bir kutlu çağdan kör kuyu.

Talât Sait HALMAN

✶

ZAMAN BOYUTU

Güneş de bunalır / bazan
Uzanır mavisine bir denizin bir gökyüzünün
Belli belirsiz bir akşamda / hüznün
Dört boyutlu bir resim / gözlerde kalan

Zamanı durduruyorum / vurgulanmış bir an
Yürek yüreğe bir çarpıntı / kuş mu uçtu
Ben var mıydım sen var mıydın / zaman kaçtı
Anılarda açan hangi haziran

Subutay HİKMET

ISLAK KANATLI KUŞLAR

Bir eski şarkı dolar kulaklarına
Bir eski aşkı hatırlarsın ansızın
Boğaziçi durur yılların gölgesinde
Uzanır bir gemi pervanesinde
Martılar erguvanlar yalılar
İskelede çımaçı balkonda o kız
Seslensen duyacakmış gibi
Uzatsan saçlarına dokunacak ellerin
Sisli bir gecenin sabahında
Kaybolur gider sesin
Yaratan dünyayı şarkılı yaratır
Onu şarkısız yapan insanlardır
Bir vapur düdüğü çeker alır hülyandan
Ne kalır geriye parçalanmış dünyandan
Her yeni ölü
Bir eski ölüye selâmdır
Yaşayanlardan

Ayhan HÜNALP

OLMASAM OLMAZ

Ellerinizin yumuşaklığı benim sayemde.
Olmasam olmaz, bulaşıkları yıkamasam
Francala aklığı,
Tarlada pamuğu ayıklamasan?

Harmandalı oynamaya davranırcasına
İstekli, sınırdan sınıra omuzda silah -
Aynalarda rahat oluşunuz,
Harcını kardığım odalarda.

Makine başındaki yorgunluğumdur
Ellerinize sürdüğünüz krem.
Günden aydın gecelerde poker oynamanız,
Şaltere el uzattığımdan.

Milyonları küçümser parmaklarınız, yakışır güllere
Bebeğimi besliyemiyen bedenim gibi ince.
Ve öpülmiye alışık elleriniz,
Kreşsiz büyüyen yavrum kadar güzel.

Muazzez MENEMENCİOĞLU

YABANCI

Bakıyorum uzaklaşan vapurdan
Palmiyeli rıhtımına kentin
Ne bir mendil sallayanım var
Ne de bir ağlayanım ardımdan.

TELGRAF

Bir gün açtı gözlerini gülerek
Senden uzak seni düşünerek
Gün içinde günlerimi bağladım
Ağladım gülerek güldürerek.

BİRİ

Biri beyaz biri siyahtı geçen
Biri sağdan biri soldan
Biri yukarıdan biri aşağıdan
İçeriden dışarıdan biri.

Şimdi geleceksin derken
Biri geçti önden
Tıpkı sendin geçen
Çünkü senden biri.

Mücap OFLUOĞLU

ÖZGÜRLÜKTÜR

Özgürlük balam
kötü bir kurşuna kıyam
balaban bakışlı, derisi nakışlı ufarak ceranın
titreyen bacaklarında
değil ola;
ne de
dolağı boynuna yağlı urgan
ol avcının tüfenge kavram
kuru sıkı parmaklarında.

Özgürlük balam
şu akçamlı, zeytindallı
kınalı, kekikli ve dahi gelincik çiçekli
mor mu desem yeşil mi
dağları aman
delen
delen de geçen
Ferhat'ın balam Ferhat'ın
düşü, yüreği, emeği
değil mi ola.

Bahar Şaka ÖCAL

BEKLENEN

Kulağım hep postacının sesinde
Günleri iple çekiyorum
Yolunu şaşırmış bir dost mektubu
Ola ki, çıkagelir diyorum

İnsanlık tümden ölmedi ya
Bir tanıdık, sayrılığını duyan biri
Bakarsın oturup bir mektup yazmış
Sıcacık duygularla dolu...

Bir dergide yazımı ya da şiirimi
Okumuş da ondan söz ediyorsa
Böylesi benim için daha iyi
Hele de beğenmiş, duygulanmışsa

Şu, yatarken gelenler yok mu
İster mektup, ister ziyaretçi olsun
Nasıl oa mahmuzlar mutluluğu
Arayan da, aramayan da sağ olsun!

Mehmet SALİHOĞLU

YAZAR SERÇE

Serçe ozan mı nesin?
Her halim ayrı şiir.
Döktüğüm kırıntıları yiyişin
Kendine göre gülüşün
Bir türkü nasıl söylenir
İşte öyle bıcır - bıcır

Serçe öykücü müsün?
Her halin ayrı öykü.
Kılık mı değiştirdin yoksa
Kuş mu olup çıktın karşıma
Gagan bir altınkalem
Yazarın malı mülkü.

Serçe romancı mısın?
Hayatın insan hayatı.
Çocuklarla elele
Balkonumda geçen zaman
Ve yoksul komşumuzun
Bacasından tüten dumanı
Yazabilecek güçtesin.

Sıva bakalım paçaları
Hey gidi külhani serçe
Ozan sensin öykücü sen
Şiir sensin roman da sen
Bize de bırak bir parça
Şu yana gelen esinden.

M. Şabih ŞENDİL

SAPADA BİR İŞLEK SOKAK

Bir kadın geçti
Orası burası hoppa şinenay..
Sigarasını yeniledi adamın biri.

Şarkılar taşıyordu biraz ötede
Biribirine karışmış şarkılar..
Dilinde bir üçkâğıtçının
Çiçek açıyordu yalan dolan..

Gördüğü her boyasız pabuçta
Umutları kabarıyordu boyacı çocuğun.

Ve bir hamal
Yaşamayı alınterile sulayan,
Dayanmış duvarın iskelesine vapurca
Nefesini tamamlıyordu..

Sonra bir dilenci
Nabzı avuçlarında vuran..

Ve sonra, sonra
Mutluluğuyla mutsuzluğuyla
Bir ağaç dolusu kuş gibiydi yaşamak.
Köşeyi dönerken orada...

Tahsin ŞENTÜRK

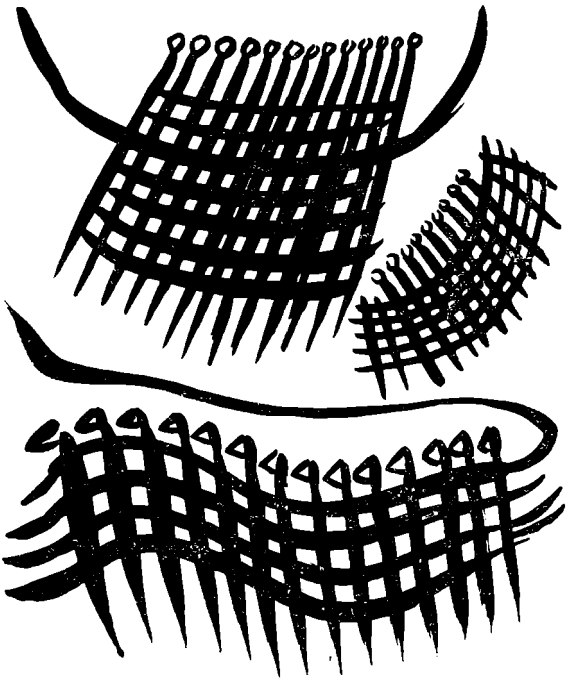
İŞLERİM VARDI YAPILACAK

Daha işlerim vardı yapılacak.
Biçilecek otlarım,
Saçılacak tohumlarım.
Oğluma diyemediğim öğütlerim vardı,
Hep ertelediğim geleceğe.
Yarının çiçeksi ümitleri
Romanın vardı yazılacak.
Aydan güneşe adım adım,
Sapaksız, dikensiz, dümdüz,
Yolum vardı gidilecek.
Yarı düş, yarı gerçek
Bölük pörçük anılarla yüklü
Küçük mutluluklarla içiçe
Buruk tadı ağzımda yaşamın
Acısı vardı kesilip atılacak.
Ne çabuk gelip geçiverdi zaman,
Açtım gözümü ve kapadım.

Oysa neler kurmuştum yirmisinde.
Öğleyin kırkındaydım, altmışında akşam.
Kim oyaladı beni böyle?
Kim tuttu elimi, kolumu?

Fidanlarım kaldı bahçemde sulanacak.
Bir gözümü açtım ki gece,
Işığı söndürmüş biri, el ayak kesik.
Demek bu iş tamam.
Kim etti bana bu oyunu?
Neden yaşamadım günlerimi?
Geçmişten kopuk, gelecekten uzak
Sandım ki bin yıl yaşanacak.

Hidayet SAYIN

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU

İNAN ATATÜRK

Şimdi tüm yurdunu Atatürk
Bir kalkınma çabası
Barış, kardeşlik havası sarmış
O pırıl pırıl / güvendiğin askerin
Başa geçtiğinden bu yana
Umutların tüm bittiği yerde
Alıp başını yürümüşken düşmanlık.

Her yerde, her işte sen varsın
Dilde sen gönülde sensin
Bir kalkınma çabası, sence
Özlediğin ışıltılı Türkiye'yi
Yaratma çabası, çağdaş uygarlığa
Kazanacak askerin halkınla
Bu büyük utku'yu da, inan ki.

İlter VEZİROĞLU

★

DİKİLECEK

Ekinlerde yeşerecek
Değişecek buğday, un olacak
Ekmek olup yenecek
Et, deri, kemik ve sonra
Yaşamını sürdürecek.

Mehmet VURAL

ÇOCUK ŞARKILARI

UNUTAMAM

Yoksul bir köylü çocuğusun Abbas
Bana kır çiçekleri getiriyorsun
Yüreğin ne kadar varsıl.

BALON

Ne zaman bir balon, uçurtma görsem
Çocukluğumu anımsarım
Ellerimden uçup giden.

SİMİTÇİ

Mor salkımlar, akasyalar açmış
Küçük simitçi parkın kapısında
Çocukluğunu satıyor çocuklara.

GÜZEL

Sakın çiçekleri koparmayın
Kuşlar özgür uçarken
Balıklar denizdeyken.

ÖKSÜZ

Biliyorum beni unutmuyorsunuz
Ama şu rugan pabuçlar içinde
Yanıyor ayaklarım, acımanızdan.

PIRILTI

Sudan çekilen balıkların
Sepetteki sıçrayışları
Ölüm dansı mı öğretmenim?

Halim YAĞCIOĞLU

Bayram YORULMAZ

MUSTAFA KEMAL GECESİNDE

BİR DELİ ŞAHANDİ O

İniverdi yedi doruk üstünden
Yedi deniz
Yedi dağ
Karanlığı çığ gibi koparan
Çelik üstüne et
Demir üstüne kemik - vardı
Vardı da sarıverdi kocaman elleriyle
Yağız çehresiyle sarıverdi tozu dumanı
Sanki atlı değil
Sanki kartaldı!

Yağıyordu tepelerden kum gibi
Karıncalar gibi yağıyordu düşman
Mustafa Kemal tek
Mustafa Kemal ulusça
Bizim serçeler büyüdü büyüdü
Bizim keklikler büyüdü büyüdü
Şahan oldu, bir deli şahan
Bulutlar donup kaldılar
Yıldızlar donup kaldılar
Nasıl önüne katar çeliği
Böyle bir avuç yürek!

Omuz omuza, diz dize
Mermi sürmüş namlusuna Sakarya'da
Geyve'li Ali Rıza
Bakmış İnegöz'den bir duman kopup gelir
Bir toz kopup gelir İnegöl'den
Savaşların en dellenmişini
Savaşların en akıl almazını
Elbet Mustafa Kemal bilir
Hey gözünü sevdiğim paşaların paşası
Uzatmış yüzbaşı Tahsin'e sol ayağını
Hey canını sevdiğimin Geyvelisi hey
Sol bacağı şarapnel budaması!

Bir içim su gibisin yaşamak sen
Al kısraklar üstünde ölmek varken
Şahan Şahan, oydeli Şahan!
Oturmuş şimdi Atasına ağıtlar düzer
Ağıtlar düzer her 10 Kasım'da
Belinde fişekliği
Elinde kasaturası!

H. Zeki YİĞİTLER

KAR YAĞIYOR CEPLERİME

Kar yağıyor ceplerime
Odamdaki yamalı o soba üşüdükçe
Ben böyle boş gezdikçe sokağında kentimin
Soranın yok halin nicedir diye
Başımın üstünde bulutlar
Seneler seneler boyu
Esenlik yerine acı sunmuşlar

Belli kimler kilitlemiş
Kapısını dudakların
Yaşam sanki buzlu dere
Bağlanıp kalmışız biz
Umudun çiçeğine

Kar yağıyor ceplerime
Nerede bir ses duysam ölüm sözcüğü
Radyolar gazeteler televizyon ekranı
Öyle yorgun ki gözlerim
Kulaklarımda yangın

Biliyorum şu dünya benzeyecek kendine
Direndikçe dayandıkça
Muştular gelecek bir bir
Ak türküler söyleyecek bu yollar
Odalar ve pencereler hepisi

Gün olacak konacak omuzlara
İnsanlığın kuşları
Ne ki zaman geçiyor
Bir çöplüğün içinde
Gelmez deme gelir kardeş
Yitirilmiş sevgiler
O günlere koşuyoruz gör nasıl sarp yerlerden
Koynumuza sokmuşuz emeğin güneşini
Sevenler nasıl olsa düzlüğe erişecek

Şevket YÜCEL

İÇİNDEKİLER

1980'e toplu bir bakış (Yaşar Nabi) 7

1980'DE SANAT VE KÜLTÜR OLAYLARI

1980'de tiyatromuz (Selmi Andak) 19
1980 yılında Türk Sineması (Atilla Dorsay) 28
Plastik Sanatlar (Adnan Turani) 47
1980'de televizyonumuza kısa bir bakış (Sami Bulak) 52
1980 yılında şiirimizin durumu (Muzaffer Uyguner) 55
1980'de çocuk yazınımız (Emin Özdemir) 83
1980'de deneme - inceleme - eleştirme (Doğan Hızlan) . 102
1980 Yılı roman ve öyküleri (Hasan Bülent Kahraman) 107

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Sorularımız 120
Apaydın, Talip ... 121
Asna, M. Alâeddin 123
Başaran, M. 124
Baykurt, Fakir 127
Binyazar, Adnan 130
Dündar, Ali 132
Efe, Suat 137
Girginsoy, Naci ... 140
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 142
Özdemir, Emin 143
Özdenoğlu, Şinasi 145
Özerdim, N. Sami 147
Salihoğlu, Mehmet 147
Uysal, Sermet Sami 149

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Ali Gevgilili 153
Örsan Öymen 154
Prof. Dr. Feridun Ergin 158
Oktay Akbal 161
Naci Girginsoy 163
Ali Gevgilili 164
Hıfzı Veldet Velidedeoğlu 166
Oktay Akbal 171
Necati Cumalı 173

Naci Girginsoy 178
Talip Apaydın 179
Vedat Günyol 184
Çetin Altan 188
Uğur Mumcu 191
Mümtaz Soysal 194
İlhan Selçuk ... 196
Mehmet Kemal 198
Oktay Akbal 202
Mümtaz Soysal 204
Oktay Akbal 209
Prof. Dr. Faruk Erem 212
Ali Sirmen 215
Mümtaz Soysal 217
Vedat Günyol 222
Haldun Taner 224
Vedat Günyol ... 226
Muzaffer Hacıhasanoğlu 229
Çetin Altan ... 231
Şinasi Özdenoğlu 234
Oktay Akbal 237
Mümtaz Soysal 240
Mümtaz Soysal 257

YILIN OLAYLARI

(Hazırlayan : Naci Girginsoy)

Kasım - Aralık 1979 263
Ocak - Ekim 1980 268
Çetin Altan ... 242
Doç. Dr. Esat Erenoğlu 244
Çetin Altan 248
Oktay Akbal 250
Uğur Mumcu 253
Ali Sirmen 255

ÖLENLER

(Derleyen : Sami N. Özerdim)

A) Türkiye'de 293
B) Dünya'da 298

1980'İN KİTAPLARI
(Derleyen : Öksel Göçmen)

I — Edebiyat — Güzel Sanatlar 303
II — Bilim — Kültür 315

ŞİİRLER

Nahit Ulvi Akgün 325
Nazmi Akıman 326
Feriha Aktan ... 327
Mahmut Alptekin 328
M. Alâeddin Asna 329
Oğuz Kâzım Atok 330
Nihat Aşar 331
Güniz Baykam 332
Habib Bektaş 334
Abdülkadar Budak 335
Recep Bulut 336
Nurullah Can 337
Mazhar Candan 338
Zeki Ömer Defne 339
M. Güner Demiray 340
Şahinkaya Dil 341
Muhsin Durucan ... 342
Abdullah Rıza Ergüven 344
Nesim Eskin 345
Vedat Güler ... 346
Sıtkı Salih Gör 347
Talât Sait Halman 348
Subutay Hikmet 349
Ayhan Hünalp 350
Muazzez Menemencioğlu 351
Mücap Ofluoğlu 352
Bahar Şaka Öçal 353
Mehmet Salihoğlu 354
M. Sabih Şendil 355
Tahsin Şentürk 356
Hidayet Sayın 357
İlter Veziroğlu 359
Mehmet Vural 359
Halim Yağcıoğlu 360
H. Zekai Yiğitler 362
Şevket Yücel 364

Her yılbaşında yayın ınan Varlık Yıllıklarının yirmiikinci sayısı elinizdedir. Her yeni sayısıyla çektiği ilgi, gördüğü hizmet biraz daha artan ve aksamadan görevini sürdüren bu yayınımızı, gösterilen ilgiye lâyık hale getirmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Geçen yılın politika, toplum, düşünce. sanat ve edebiyat olaylarını ana çizgileriyle belirten incelemeler, günümüzün önemli üç konusu üzerine ilginç toplu soruşturmalar, yılın iç ve dış olaylarının kronolojisi, Türk basınında geçen yıl çıkan düşünü yazılarından seçmeler, yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya, her zamanki titizlikle hazırlanan bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.

200 lira